

www.okumayISEV.com

A. DE LAMARTINE

RAFAEL

DİJİTAL e-KÜTÜPHANE

isev.org.tr

Alphonse de Lamartine

Alphonse Marie Louise Prat de Lamartine (Alphonse-Marie-Louis de Prat de Lamartine) (21 Ekim 1790 - 28 Şubat 1869) Fransız yazar, şair ve politikacı. Osmanlı zamanında İzmir'in Tire ilçesine gelmiş ve bir süre burada yaşamıştır. Katolik bir ailenin çocuğu olan Alphonse de Lamartine, 21 Ekim 1790 tarihinde Fransa'da, Paris'in güneydoğusunda yer alan Macon'da dünyaya geldi.

Şair ve yazarlığının yanısıra idam cezasına karşı oluşu, köleliğin kaldırılmasıyla ilgili düşünceleri politik bir duruşunun da varlığını gösteriyor. 1859 yılında Paris'te yayımlanan Histoire de la Turquie (Osmanlı Tarihi) önemli eserleri arasındadır. Lamartine bu eserini Fransa'daki Türk ve Osmanlı kaynaklarını inceleyerek ve daha sonra İstanbul'da gelip araştırmalar yaparak yazmıştır.

Bir dönem Fransa Dışişleri bakanlığı da yapan yazar 1850 yılında Türkiye'yi ziyaret etti. "Orada, Tanrı ve insan, doğa ve sanat hep birlikte, yeryüzünde öylesine mükemmel bir yer yarattılar ki, görülmeğe değer." Bir koluyla Asya'ya, diğeriyle Avrupa'ya uzanarak iki kıtayı da kucaklayan İstanbul'u Lamartine böyle tanımlıyor.

1851 yılındaki darbeden sonra hayatının geri kalanını yoksulluk içinde geçirdi ve 1869 tarihinde öldü.

BAŞLANGIÇ

Birazdan okuyacağınız bu sayfaları yazmış olan dostun asıl ismi Raphael değildi. Diğer arkadaşlarıyla ben, ona, gençliğinin ilk çağlarında, çocuk Raphael'in Roma'da Barberini Galerisi'nde, Floransa'da Pitti Sarayı'nda ve Paris'te Louvre Müzesi'nde görülen bir portresine çok benzediği için, genelde şaka olsun diye bu ismi veriyorduk. Huyundan dolayı da ona bu ismi vermiştik; çünkü bu çocuğun doğadaki ve sanattaki güzelliğe karşı çok büyük bir tutkunluğu vardı ve âdeta ruhu, Tanrı'nın ve insanların eserlerinde dağınık olan maddi ya da ideal güzelliğin şeffaf bir yansımından başka bir şey değildi. Bu özellik onun son derece hassas olmasından kaynaklanıyordu ve bu hassasiyet, zamanla hafiflemiş bile olsa, onu hemen hemen hastalıklı bir duruma sokmuştu. Kendisi için, memleket hasreti denen o sıra hasreti ile alay ederek, "Gök hasreti çekiyor." derdik. O da gültümseyerek bize hak verirdi.

Aslında bu güzellik tutkusu onu mutsuz ediyordu; hâlbuki başka şartlar altında bu duygu onu meşhur edebilirdi. Elinde bir fırça tutsaydı Foligno'nun Meryemleri'ni çizirdi; kalemtraş kullansaydı Canova'nın Psyche heykelini yapardı; soneler yazılan dili bilmiş olsaydı, İtalya çamlarının liflerinde deniz rüzgârının gökteki iniltilerini ya da ismini anmak istemediği aşkını rüyasında gören bir genç kızın nefeslerini yazardı. Şair olsaydı Eyüp'ün Yehova'ya söylediklerini, Tasso'nun Herminia kıtalarını, Shakspeare'in Romeo ve Juliette'ni, Lord Byron'un Haydee portresini yazardı.

Raphael, güzele aÇık olduğu kadar iyiye de aŐıktı; fakat fazileti, kutsal olduğu için değil, özellikle güzel olduğu için seviyordu, fitraten hiçbir Şeye karşı hırslı olmamakla birlikte hayal gücü kuvvetliydi. EĞer vücudun açık havada ve güneşin ortasında özgürce ortaya çıkması gibi insanın tamamıyla hürriyet içinde ortaya çıktığı o eski cumhuriyetlerde yaşamış olsaydı Cesar (Sezar) gibi bütün yüksek tepelere ulaŐmak arzusu besler, Demosthene gibi konuŐur, Caton (Katon) gibi ölürdü. Fakat kötü ve karanlık kaderi onu, bütün arzusuna rağmen, zamanını boş geçirip, hayallere dalmaya mahkûm etmişti. Açacak kanatları olsa da bu kanatları taŐıyabilmek için etrafında hiç hava yoktu. Genç yaşında gözlerini uzaya dikerek, fakat bu uzayı asla aŐamayarak öldü. Yaşadığı evre onun tek hlyası oldu. Bari bu arzusuna gökyüzünde kavuŐsa!

Size biraz önce bahsettiğim, bu ocuk Raphael'in portresini biliyor musunuz? Bu, biraz solgun, biraz Roma güneşi ile kurŐunileŐmiŐ bir yüzdür; fakat yanaklarında hâlâ çocukluk tüyleri ieklenmektedir. IŞık saçan bir aydınlık demeti bu yanaklarda, derinin kadifesi üstünde oynuyor gibidir. Delikanlının dirseği bir masaya dayalıdır; kolu, avucunun içinde dinlenen başını tutmak için dik durmaktadır; olağanüstü yontulmuş olan parmakları, çene ve yanakta hafif bir beyaz girinti yapmıŐtır. AĞız ufak, melankolik, hlyalıdır; burun iki göz arasında incedir ve sanki derinin Şeffaflığı o noktaya damarların maviliğini yansıtıyormuŐ gibi biraz mavimsi bir renkle hafifçe glgelidir; gözler öyle koyu bir gök rengindedir ki, det, tan vaktinden önce Ape'nin dağlarının gökyüzünü andırırlar; bu gözler önlerine bakmakla birlikte, sanki sürekli doğadan daha yukarıya bakıyorlarmıŐ gibi, hafifçe göğe doğru çevrilidir. Ta diplerine kadar ışık emmiŐlerdir; fakat çiy ya da gözyaşları içinde erimiş ışıklarla sanki biraz nemli gibidirler. Alın, etrafı ancak kemerlenebilmiŐ bir kubbedir; burada, ince deri altında, fikir tuŐlarının sinirleri titremektedir; Şakaklar yansıtır; kulak dinler. Ya bir atölye arkadaŐının ya da bir kız kardeşin

acemi makası ile ilk defa düzensizce kesilmiş olan siyah saçlar, yanağın ve elin üstüne birkaç gölge serpmektedir. Siyah kadifeden yassı bir küçük şapka, saçların tepesini örtmekte ve alnın üstüne düşmektedir.

Bu portrenin önünden geçerken insan düşünür ve nedenini anlamadan hüznlenir. Bu, henüz içeriye girmeden talihin eşiğinde hayallere dalan, dâhi çocuktur. Bu, yaşamın kapısında bir ruhtur. İlerde ne olacaktır? Haydi öyleyse, bu hayal kuran çocuğun yaşına altı yaş daha ilave edin; bu çizgileri keskinleştirin, bu yüzü esmerleştirin, bu alnı buruşturun, bu saçları toplayın, bu bakışı biraz donuklaştırın, bu dudakları hüznlendirin, bu boyu uzatın, bu adaleleri daha fazla şişirin; X. Leon zamanı İtalya'sının bu kostümünü, elbiselerinin vücudunu incelikle örtmesinden başka bir şey istemeyen, kır hayatının sadeliği içinde büyümüş bir delikanlının koyu renkli ve basit kıyafeti ile değiştirin; her hâliyle düşünceli ve ızdıraplı bir çeşit tembellik ekleyin. İşte o zaman Raphael'in yirmi yaşındaki portresini, tanınacak bir hâlde aynen elde edersiniz.

Kendisinin doğmuş olduğu Forez dağlarında eski bir aile olmakla beraber, ailesi fakirdi. Babası, İspanyol centilmenleri gibi, kılıcı bırakarak sabana sarılmıştı; Baba şeref adına, yalnız, bütün şerefler değerinde olan namusa sahipti. Annesi, kız kardeşi denilecek kadar kendisine benzeyen, henüz genç, güzel bir kadındı. Bu kadın, bir başkent in lüksü ve zarifliği içinde büyümüşü. Bu hayattan, konuşmasına ve tavırlarına, asla uçup gitmeyen bir koku sinmişti. Tıpkı, billur saray içinde saklanan gül şekerlerinin kokusu gibi! Severek evlendiği kocası ve bütün annelik duygu ve gururunu üzerlerinde topladığı çocukları ile birlikte yaşamak için bir kere bu dağlara çekilmişti ve artık hiçbir şeyden pişmanlık duymuyordu. Gençliğinin güzel kitabını şu üç kelime üstüne kapamıştı: Tanrı, kocası, çocukları... Özellikle Raphael'i çok seviyordu. Mümkün olsa ona bir kralın şansını bağışlamak isterdi; ne yazık ki onu yükseltmek için kalbinden başka bir şeyi yoktu. Hayatta hep bir

şeyler yitiriliyordu ye bu yitiriş çoğu kez küçük servetlerinin ve kendi hayallerinin temeline kadar iniyordu.

İki aziz ihtiyar, Terreur'den sonra, aslı Tanrı sevgisinden gelen ve çağın yenileşmesini haber veren kim bilir hangi dinî fikirlerinden dolayı zorlama ve kovulmaya uğradıkları için gelip bu dağlara sığınmışlardı. Bunlar onun evinde misafir edildiler. O zamanlar, annesinin kucağında büyümekte olan Raphael'î on iki yaşındayken tanıdım, annesinden sonra en çok sevdiği kişi bendim.

Raphael'le, eğitimimiz bitince önce Paris'te, sonra Roma'da tekrar buluştuk. Babasının akrabalarından biri, onu Vatikan kütüphanesindeki el yazmalarını kopyalaması için beraberinde götürmüştü. Bu yüzden orada İtalyan dili ve kültürüne merak sarmıştı. İtalyancayı kendi dilinden daha iyi konuşuyordu. Bazı akşamlar, Pamphili (Pamfili) Köşkünün çamları altında, batan güneşin ve ovada dağınık Roma kemiklerinin karşısında beni ağlatan doğaçlama şiirler söylüyordu. Fakat hiçbir şey yazmıyordu. Bazen kendisine:

— Raphael, niçin yazmıyorsun? diyordum.

Bana:

— Boşver yahu! diyordu. Sanki rüzgâr başlarımızın üstündeki bu sesli yapraklarda söylediği şarkıları yazıyor mu? Yazılan hiçbir şey güzel değildir; insanın kalbinde bulunan en kutsal şey oradan asla çıkamaz. Alet etten; yazı ateştir. Buna karşı elinden ne gelir ki? Ve sözlerine şöyle devam ediyordu:

— Hissedilen ile anlatılan arasında ruhla alfabenin yirmi dokuz harfi arasındaki mesafe, yani sonsuzluk vardır. Bir kamış flütten yörüngelerin uyumunu mu çıkarmak istiyorsun?

Ayrıldıktan sonra onunla tekrar Paris'te buluştum. O zaman orada, annesinin tanıdıkları vasıtasıyla, ruhundaki ağırlıktan ve şansının zorlamasından kurtulmak için kendine birtakım uğraşlar arıyordu, ama bu çabalamalar boşunaydı.

Bizim yaşıımızdaki gençler onu arıyorlar, kadınlar onun sokaklardan geçişine hayranlıkla bakıyorlardı. Asla salonlara gitmiyordu. Bütün kadınlar içinde sadece annesini seviyordu.

Bundan sonra onu tam üç sene gözden kaybettik; sonra öğrendik ki onu İsviçre’de, Almanya’da, Savoie’da (Savua) görmüşler; daha sonra kışın, gecelerinin bir kısmını Paris’in bir köprüsü ve bir rıhtımı üstünde geçirdiğini duyduk. Kılığı kıyafeti onun son derece sefalet ve yoksulluk içinde olduğunu gösteriyormuş. Hakkında ancak uzun yıllar sonra daha fazla bilgi alabildik. Her ne kadar uzakta ise de her zaman onu düşünüyorduk. Çünkü unutulması imkânsız bir yapıda yaratılmış insanlardandı.

Nihayet bir tesadüf on iki sene sonra bizi birleştirdi. Bakın nasıl oldu: Ben onun şehrinde bir mirasa konmuş, bir tarla satmak için oraya gitmişim. Raphael’i sorup araştırdım. Bana birkaç yıl ara ile babasını, annesini ve karısını kaybettiğini, bu acılardan sonra servetinin de mahvolup gittiğini ve şimdi kendisine babasının küçük arazisinden sadece bir dere batağının kenarında yarısı çökük dört köşe bir kule ile yanındaki bahçe, bostan, sel çukurunun içindeki çayır ve beş altı dönümlük verimsiz toprak kaldığını söylediler. Bu toprakları iki sıska inekle, kendisi sürüyordu; komşuları olan köylülerden, sadece, tarlasına götürdüğü ve genellikle, bir eli ile sabanın sapını tutarken öteki elinde tuttuğu kitaplarıyla ayrılıyordu. Fakat birkaç haftadan beri yıkık dökük evinden çıktığı hiç görülmemişti. “Belki, yıllarca süren o uzun yolculuklardan birine çıkmıştır.” diye düşünüyorlar ve sonra ekliyorlardı:

— Eğer öyleyse çok yazık! Bu civarda herkes onu o kadar seviyor ki... Fakir olduğu hâlde bir zengin kadar iyilik yapar. Memlekette onun koyunlarının yünü ile yapılmış pek çok güzel yatak örtüsü var. Akşamları, yakındaki köylerin ufak çocuklarına okuma, yazma ve resim yapmayı öğretir. Onları kendi ateşinde ısıtır, onlara ekmeğini verir ve ürünün bu seneki gibi kötü olduğu zamanlar geride kendisine ekmek kalmış mıdır, artık orasını Tanrı bilir!

Bana Raphael hakkında işte bunları söylüyorlardı. Bunun üzerine hiç olmazsa eski dostumun oturduğu yeri görmek istedim ve beni o tepeciğin eteğine kadar götürecek bir rehber buldum. Onun siyahımsı kulesi, bu tepenin yukarısında, etrafındaki alçak damlı birkaç ağilla beraber, bir küme şimşir ve fındık ağacının ortasından yükseliyordu. Çukurunun dibinde hemen hemen kurumuş dereyi bir ağaç kütüğü üstünden aştım. Yuvarlanan taşlarla dolu bir patikadan yukarıya çıktım. İki inekle üç koyun, kapının kemerinden düşmüş olan oyma bir antika arma üstüne oturmuş tespihini çeken, gözleri neredeyse kör denilecek bir ihtiyar hizmetçinin gözetiminde, tepenin yanık yamaçlarında otluyorlardı.

O hizmetçi bana, Raphael'in hiçbir yere gitmediğini; fakat iki aydan beri hasta olduğunu söyledi ve "Öyle sanıyorum ki kuleden, ancak mezarlığa gitmek için çıkabilir." dedi; zayıf eli ile bana, karşı tepedeki mezarlığı da gösterdi.

— Raphael'i görmek mümkün müdür? diye sordum.

İhtiyar:

— Tabii, dedi; basamakları çıkın ve solda, büyük kapının mandalının ipini çekin. Onu, bir melek kadar uslu, yatağında uzanmış bulacaksınız.

Sonra elinin tersiyle gözlerini silerek:

— Bir çocuk kadar masum! diye ekledi.

Dik, uzun, çentikli basamakları olan bir iç merdivenden yukarıya çıktım. Kulenin duvarına doğru kıvrılan basamaklar, yukarıda, üstü kalaslarla ve merdivenin taşlarında kiremitleri sürünen küçük bir damla örtülü bir sahanlıkta bitiyordu. Kapının ipini çektim ve içeriye girdim. Bu manzarayı asla unutmayacağım. Oda genişti. Kulenin duvarları arasında bulunan bütün mesafeyi kaplıyordu. Tozlu ve kırık camları, eşkenar dörtgen şeklinde kurşun çerçeveler içine gömülmüş olan pervazları haç tarzında iki büyük pencere ile aydınlanmıştı. Tavan, dumandan islenmiş,

iri kalaslarla tutturulmuştu; zemin tuğla döşeliydi. Kabaca yontulmuş odun ayaklarla destekli yüksek bir ocaktaki çengelden, altında ucu alevli bir odun parçası tütmekte olan patates dolu bir tencere sarkıyordu.

Gördüğüm odada eşya denilebilecek sadece şunlar vardı: İlk renginin ne olduğu belli olmayan kül renginde kumaşla kaplı, yontulmuş odundan arkalıklı iki yüksek koltuk; yarıya kadar bir tarafına üstü ekmek dolu ham kenevirden bir örtü serilmiş ve diğer tarafına karma karışık kâğıtlar ve kitaplar yayılmış büyük bir masa ve açık pencerelerden hava içeriye girebilsin, güneşin ışıkları yatağın yorganı üzerine yansıyabilsin diye, mavi yün kumaştan perdeleri kurt yenikli sütunları etrafına sarılmış bir karyola...

Daha çok genç; fakat hastalık ve sefaletten bitkin bir delikanlı, ben kapıyı açtığım sırada o, yatağın kenarında oturmuş, ayakları ucunda, döşemenin üstünde dönüp duran küçük bir kırlangıç bulutuna ekmek kırıntılarını ufalamakla meşguldü.

Benim ayak sesimden havalanan kuşlar, gidip sofanın saçağına, yatağın sütunları üstüne ve cibinliğin kenarlarına kondular. Solgunluğu ve zayıflığı içinde Raphael'i tanıdım. Yüzü gençliğini kaybetmekle beraber anlamından bir şey kaybetmemişti; sadece güzelliğini değiştirmişti. Şimdi bu, ölümün güzelliği idi. Rembrandt, "Bahçe'de İsa" için başka bir tip aramazdı. Siyah saçları, omuzları üstüne, bir işçinin bütün gün yorulup terledikten sonraki saçları gibi büküm büküm yayılmıştı. Sakalı uzun olmakla birlikte öyle doğal bir hâlde çıkmıştı ki dudaklarının zarifliğini, yanaklarının çıkıntısını, gözlerinin kemerini, burnunun inceliğini, şakaklarının düşünceli çukurluğunu, cildinin beyazlığını belli ediyordu. Göğsü açık olan gömleği, zayıf, fakat hâlsizliği ayağa kalkmasına imkân tanısaydı, bedenine ihtişam verebilecek kaslı yapıyı gösteriyordu.

Raphael, beni ilk bakışta tanıdı, kollarını açarak kucaklamaya gelmek için bir adım attı, sonra tekrar yatağın kenarına düştü. Ben yanına gittim. Önce ağlaştık, sonra konuştuk. Bana çiçeğini ya da

meyvesini tam toplayacağını sandığı sırada sürekli sıkıntı ya da ölümlle baltalanmış olan hayatını anlattı: Babasının, annesinin, karısının ve çocuğunun ölümünü; sonra düştüğü para sıkıntısını, babadan kalma çiftlik ve araziyi satmaya mecbur kalışını; evi sevdiği için kendisine parasız hizmet eden ihtiyar çobandan başka bir arkadaşı bulunmayan bu aile yadigârı yıkık çatı altına sığınışını; her şeyin sonunda, kendisini sonbahar yapraklarıyla birlikte kapıp götüreceğini ve köyünün mezarlığında ve sevdiklerinin yanında yatıracağını düşündüğü eritip bitiren hastalığını... Hayal gücünün hassaslığı oluyordu. Görülüyor ki bu hassaslığı belleğinden, mezarı üstünde çiçeklenecek olan çimenlere ve yosunlara aktarılıyordu.

Parmağıyla bana karyolanın kornişi üstünde tünemiş olan küçük kuşları göstererek:

— En fazla üzüldüğüm şey nedir, biliyor musun, dedi. Düşünüyorum ki, kendime son dostlarım yaptığım bu zavallı yavrular, gelecek baharda, kulemde boş yere beni arayacaklar, fakat artık ne odaya girmek için kırık bir cam, ne de yuvalarını kurmak için döşemenin üzerinde yatağımın yün parçalarını bulacaklar. Sonra, sanki kendi kendisini teselli etmek istiyormuş gibi:

— Bununla birlikte, dedi, kendisine küçük mirasını bırakacağım dadı, yaşadığı müddetçe onlara bakacaktır. Ondan sonra da... Eh!... Allah kerim!... Kuş yavrularına yiyecek verir o.

Bu küçük yaratıklardan bahsederken içi sızladı. Görülüyordu ki ruhunda insanların teptiği ya da mahrum bıraktığı şefkat onu hayvanlara yönelmişti: Bana dedi ki:

— Dağlarımızda bir süre kalacak mısınız?

— Evet, diye cevap verdim.

— Oh öyle ise, çok iyi! dedi. Benim gözlerimi kaparsın ve mezarımın mümkün olduğu kadar annemin, karımın ve çocuğumunkine yakın kazılmasına dikkat edersin.

Sonra benden odanın bir köşesinde bir mısır çuvalı altına sokulmuş olan, oymalı, tahtadan büyük bir çekmeceyi yanına yaklaştırmamı rica etti. Çekmeceyi yatağın üstüne koydum. İçerisinden, yarım saat, sessiz bir şekilde, yığın yığın kâğıtlar çıkararak yırttı ve dadısından bunların parçalarını kendi gözü önünde ateşe atmasını rica etti. Bunların içinde her gözü dilden bir sürü mısra ve hatıralar gibi tarihlerle ayrılmış sayısız şiir yazılı sayfalar vardı. Ona çekine çekine:

— Bütün bunları niçin yakıyorsun? dedim; insanın, kendisinden sonra yaşayacak olanlara bırakacağı maddi miras kadar manevi bir mirası da yok mudur? Sen bence, bir ruha canlılık verecek düşünceleri ya da duyguları yakıyorsun?...

Bana:

— Bırakın yakayım, dedi, dünyada yeterince gözyaşı vardır; insanın kalbi üstüne daha fazla damlalar bırakmaya gerek yok. Bana bu mısraları göstererek, bunlar, diye ekledi, zihnimin savrulan çılgın tüyleridir; fakat zihnim ondan sonra bütün tüylerini döktü, sonsuzluk kanatlarını takındı!... Ve ben bir pencerenin kırık camlarından çorak ovaya bakarken, o, kâğıtları yırtıp yakmaya devam etti.

Nihayet beni yatağa doğru çıkardı. Bana:

— İşte, dedi, sadece bu küçük el yazmasını sakla, bunu yakmaya cesaretim yok. Ölümümünden sonra, dadı, bunun yapraklarını kuş yemleri için huni yapacaklar. Hâlbuki bu sayfaları dolduran isme saygısızlık edilmesini istemem. Götür bunu, öldüğümü duyuncaya kadar sakla. Benden sonra ister yakarsın, ister bazen yapraklarını çevirirken beni hatırlamak için yaşlılığına kadar saklarsın.

Tomarı aldım, elbisemin altında sakladım ve ömrünün son günlerinde Raphael'i bir dostun özeni ve sohbetleri ile biraz avutmak, biraz ızdırabını hafifletmek için, ona hem ertesi gün, hem de her gün tekrar geleceğime söz vererek çıktım. İnerken, merdivenin ortasında, ayakkabıları ellerinde, yukarıya çıkan yirmi

kadar çocuğa rastladım. Bunlar, onun ölüm döşeyinde bile kendilerine vermeye devam ettiği dersleri almaya geliyorlardı. Biraz ileride de, akşamı onun yanında geçirmeye gelen köy papazıyla karşılaştım. Saygıyla rahibi selamladım. Kızarmış gözlerimi gördü ve hazin bir anlayışla selamıma karşılık verdi.

Ertesi gün tekrar kuleye geldim. Raphael geceleyin son nefesini vermişti. Yakındaki köyün kilisesi cenaze çanını çalmaya başlamıştı. Kadınlar ve küçük çocuklar evlerinden çıkıyorlar ve kule yönüne bakarak ağlaşıyorlardı. Kilisenin yanındaki yeşil arsada iki adamın toprağı çapaladıkları ve bir haçın dibine çukur kazdıkları görülüyordu.

Kapıya yaklaştım. Bir sürü kırlangıç, sanki yuvaları harap edilmiş gibi durmaksızın içeriye girip çıkarak, açık pencerelerin etrafında uçuşuyor ve ötüşüyordu.

Onun niçin bu kuşlarla etrafını çevirdiğini ve bunların ölümüne kadar ona hangi hatırayı yaşattıklarını ancak bu sayfaları okuyunca anladım.

* * *

Kalbin bazı duygularına o kadar uygun manzaralar, iklimler, mevsimler, saatler, dış rastlantılar vardır ki sanki doğa ruhun ve ruh doğanın bir parçası hâline gelmiştir. Eğer sahneyi dramdan ve dram sahneden ayırırsanız sahnenin rengi uçar ve duyulan his sönüp gider. Rene'den Britanya'nın sarp kayalık sahillerini, Atala'dan çöl yaylalarını, Werther'den Souabe'nin sislerini, Paul ve Virginie'den güneş içmiş dalgaları ve sıcaktan terleyen ıssız tepeleri kaldırın, ne Chateaubriand'ı, ne Goethe'yi, ne Bernardin de Saint-Pierre'i anlarsınız.

Yerler ve cisimler, içten bir bağ ile birbirine bağlıdırlar; çünkü doğa insanın kalbinde, gözlerinde olduğu gibi bir "tek"tir. Onun özünde ve bizim damarlarımızdan akan, aynı yaşamdır. Doğa anamızın âdeta hisseder ve şekilleriyle, görünüşleriyle, çehresi,

hayalleri ya da ihtişamıyla gözlere hitap ettiği ne varsa bizde yansımalar uyandırır. Bir duygu ancak, duyulduğu yerlerde iyice anlaşılır.

* * *

Sevoie'nin girişinde, Simplon'un, Saint-Bernard'ın ve Cenis dağının İsviçre ve Fransa'ya doğru bir o kadar daha sel yatakları gibi inen derin vadilerden oluşmuş doğal labirentinde daha geniş ve etrafı daha az sıkışık bir vadi, Chambery'de Alp'lerin düğümünden sıyrılır ve Geneve ile Annecy'ye doğru yeşilliklerden, derelerden ve göllerden yatağını Chat dağı ile duvar gibi Beauges dağları arasında kazar.

Solda, Chat dağı, iki fersah ileriye kadar, gökyüzünde, yüksek, uzanmış, benzersiz, tepesi dalgasız bir çizgi kabartır. Buna âdeta, bir kemende düzeltilmiş büyük bir kale denilebilir. Ancak doğudaki ucunda iki üç sivri, esmer diş, bu dağın geometrik değişmezliğini bir parça giderir ve görenlere bu kütlelerle oynayabilen elin bir insan eli olmayıp, Tanrı'nın eli olduğunu hatırlatır.

Chambery'ye doğru Chat dağının etekleri, ovada, bir çeşit tembellikle yayılır. Aşağıya inerken birkaç basamak ve üzerlerine asma çubukları sarılan çam, ceviz, kestane ağaçlarıyla örtülü birkaç bayır oluştururlar. Bu sık ve neredeyse vahşi bitkiler ortasında, uzaktan uzağa kır evlerinin beyazlaştığı, fakir köylerin yüksek çan kulelerinin belirmediği, ya da bir başka yüzyıla ait şatoların mazgalı eski kulelerinin karardığı görülür.

Daha aşağıda, bir zamanlar geniş bir göl olan ova, hâlâ eski şeklinin çukurlarını, girintili çıkıntılı kıyılarını, ileriye uzanmış burunlarını saklamaktadır. Sadece orada, sular yerine, kavakların, çayrıkların, ekinlerin yeşil ya da sarı dalgalarının oynadığı görülür. Biraz daha yüksekte bulunan ve eskiden ada olan birkaç yayla bu bataklık vadinin ortasında kendini gösterir. Bu yaylalarda, üzeri samanla örtülü ve dallar altında boğulmuş evler vardır.

Bu kuru havzanın ilerisinde, daha çıplak, daha sarp ve daha dik bir şekil alan Chat dağı, kaya ayaklarını, başını içine daldırıldığı gökyüzünden daha mavi bir göle dikine daldırır. Bir fersahdan üç fersaha kadar değişen bir genişlik üzerinde aşağı yukarı altı fersah uzunluğu olan bu göl, Fransa topraklarında diğer topraklara oranla çok daha derin yarlar içine sıkışmıştır. Savoie tarafında ise, tam tersine hiçbir engele rastlamadan, yapraklarını suları içine daldıran korular, iç içe geçmiş dallar, yüksek asmalarla örtülü tepeler arasındaki koylara ve küçük körfezlere sokulur. Sonra gidip göz alabildiğine Châtillon kayalıkları dibinde ölür; bu kayalıklar, gölün Rhone'a taşan coşkun sularına yol vermek için açılırlar.

Savoie hanedanı prenslerinin türbesi olan Haute-Combe Manastırın, kuzeyde granitten bir koruma duvarı üzerinde yükselir ve geniş avlularının gölgesini gölün sularına bırakır. Bütün gün Chat dağının duvarıyla güneşten korunan bu bina, etrafını çeviren karanlığın içinde sonsuz geceyi hatırlatarak, tahtlarından mahzenlerine inen prensler için bu gecenin eşliğini oluşturur. Sadece akşamüstü, batan güneşin ışıkları binanın üzerine çarpar ve sanki insanlara günün sonunda yaşamın limanını göstermek ister gibi bir an duvarlarında parıldar.

Yelkensisiz birkaç balıkçı gemisi, dağın kıyıdaki kayalıkları altında derin sulara süzülür. Bordalarının eskiliği bunları, kayaların koyu renkleriyle karıştırır. Tüyleri kül renginde kartallar, sanki ağlardan kendileri de avlarını kapacaklarmış, ya da bu gemilerin kenarında uçarak bıraktıkları çizgileri takip eden küçük balıkçıl kuşlarına saldıracaklarmış gibi, hiç durmadan, kayaların ve kayıkların üstünde kanatlarını gerip uçuşurlar.

* * *

Savoie'da, sıcak ve kükürtlü ırmaklarıyla baştanbaşa dumanlı, uğultulu ve kokulu küçük Aix şehri, biraz ileride, bağlar, çayırlar, yeşillikler içinde geniş ve inişli bir tepe üstüne oturmuştur. Tıpkı

Türkiye’de mezarlık yerlere doğru göz alabildiğine uzanıp giden porsuk ağaçlarından oluşmuş bir bulvara benzeyen yüzyıllarca yaşamış kavakların şekillendirdiği bir bulvar gibi şehri göle bağlar. Bu yolun sağında ve solunda, içinden dağ sellerinin çakıllı ve genellikle de kürü yatakları geçen çayırar ve tarlalar, dallarına, Amerika sarmaşıkları gibi gürbüz asmaların hevenkleri ve üzüm-leri asılan ulu ceviz ağaçlarıyla gölgelenmiştir.

Ağaçların aralıklarından daha ileriye bakanlar, uzaktan, bu cevizlerin ve asmaların altında, bulutlara ve günün saatlerine göre parlayan ya da sararan mavi gölü görürler.

Ben Aix’e vardığımda, halk çekilip gitmişti. Yazın bu toplantı yerlerinde yabancılarla işsizlerin sıkıştığı bütün oteller ve salonlar kapanmıştı. Şimdi en basit hanların kapıları eşliğinde, güneşte oturmuş birkaç zavallı kötürümle, gün ortasında, geceleyn kavaklardan düşen kuru yapraklar üstünde ümitsizce yorgun adımlarını sürükleyen birkaç hastadan başka kimsecikler kalmamıştı.

* * *

Sonbahar yumuşak, fakat erken gelmişti. Bu, sabahleyn kırağı vurmuş ve bir anlık pembe renklerle boyanmış olan yaprakların öfkeli yağmurlarda asmalardan, kiraz ve kestane ağaçlarından savrulup yağdığı mevsimdi. Sisler öğleye kadar bütün vadilerin yataklarında geceleyn geniş su baskınları gibi yayılıyor ve tepelerinden, sadece ovadaki en yüksek kavakların yarı gömülü zirvelerini, adalar gibi yükselen tepeleri ve bir okyanus üzerindeki burunlar ya da kayalar gibi dağların dişlerini bırakıyordu. Güneş göğün tam ortasına yükselince, öğle vaktinin ılık sert rüzgârları topraktaki bütün bu köpüğü silip süpürüyordu. Bu dağların arasına dolan ve kayalıklarda hırpalanan rüzgârlar birkaç dakikada doğanın bütün neşe, kuvvet, hüznün makamlarını dolaşıyorlarmış gibi çınlayışlı, bezmiş, tatlı ahenkli, kuvvetli ya da cansız fısıltılar çıkarıyordu. Ruh, bu ahenkle, en derin noktalarına kadar titriyordu.

Sonra bu sesler, geçip uzaklaşan Tanrısal ruhların konuşmaları gibi sönüyordu. Artık o seslerin yerine, kulaklarınızın başka hiçbir yerde hissedemeyeceği sessizlikler çöküyor ve sizde nefes alışınıza kadar her gürültüyü hafifletip yumuşatıyordu.

Göl, hemen hemen İtalya'ya has durgunluğunu alıyordu. Alpler, sayısız ve sonsuz gökyüzünde boğuluyor; sabah sislerinin damlları çınlayarak kuru yapraklar üzerine düşüyor, ya da kıvılcımlar saçarak çayırlarda parlıyordu. Bu saatler kısa sürüyordu. Akşamın mavi ve serin gölgeleri, son güneşlerinden dolap neşesi kaçan bu ufuklar üstünde kefen gibi açılarak, çarçabuk süzülüyordu. Doğa ölüyor gibi görünüyordu; fakat bu ölüşte, gençliğin ve güzelliğin, bütün hoşluğu ve bütün rahatlığı içinde hayata veda eder gibi bir hâl alıyordu.

Böyle bir memleket, böyle bir mevsim, böyle bir doğa, böyle bir gençlik ve etrafımdaki bütün eşyadan yayılan böyle bir gevşeklik, benim kendi tembelliğime son derece uygun bir ahenkti. Bu hâlimi cazipleştirerek çoğaltıyordu. Hüzün denizlerine dalıyordum. Fakat ruhumdaki bu hüznün o kadar canlı, o kadar düşünceler, duygular, sonsuzlukla gizli konuşmalar, yan karanlıklarla doluydu ki kendimi bundan asla kurtarmak istemiyordum.

Bu olağan hâl insanda bir hastalıktır, fakat öyle bir hastalık ki bunu hissetmek bile insan için bir ızdırap olacak yerde bir hoşnutluktur ve bu hoşnutluk içinde ölüm, sonsuzlukta şehvetli bir baygınlığı andırmaktadır. Artık bundan sonra bütün benliğimi bu baygınlığa bırakmaya, beni bu zevkten alıkoyabilecek olan bütün topluluklardan uzak durmaya ve burada rastlayabileceğim dünyanın ortasında sessizlik, yalnızlık ve soğukluk içine bürünmeye karar vermiştim; kafamdaki yalnızlık öyle bir kefendi ki bu kefenin içinde insanları değil, sadece doğayı ve Tanrı'yı görmek istiyordum.

Chambery'den geçerken, dostum Louis'i görmüştüm. O da tıpkı benim gibiydi: O da meçhul dâhi, benim gibi hayatın acılığından

tiksinerek dudaklarını çevirmiş, o da ruhu üstüne kapaklanmış, onun da düşünceden vücudu yorgun düşmüştü.

Louis, bana, Aix şehrinin yukarısında, hastaları pansiyon olarak kabul ettikleri sessiz ve sakin bir ev göstermişti. Artık köşeye çekilmiş ihtiyar bir doktorla karısının idare etmekte olduğu bu evi şehre bağlayan sadece dar bir patika idi. Bu yol oraya sıcak kaynakların dereleri arasından çıkıyordu. Evin arkası, etrafı kemerler ve çardaklarla çevrili bir bahçeye bakıyordu. Ta içeride, yokuş aşağı çayırırla kestane ve ceviz ormanlarından sonra, sadece keçilere rastlanması mümkün olan yeşillikler ve sel çukurlarının içinden dağlara çıkılıyordu.

Louis, bana, annesinin ölümünden sonra kendisini Chambery'de alıkoyan birkaç işini yoluna koyar koymaz, gelip benimle Aix'te buluşmaya söz vermişti. Onun yanımda bulunması bana pek tatlı gelecekti, çünkü neşeden mahrum kalan ruhlarımız pek iyi anlaşmıştı. Aynı vaziyette ızdırap çekmek, aynı vaziyette sevinç duymaktan elbette hayırlıdır. İki kalbi yakınlaştırmak için kederin mutluluktan daha çok yolları vardır. Louis bu güzel ilişkide bana ızdırap vermeyecek tek varlıktı. Kendisini sabırsızlıkla bekliyordum.

* * *

İhtiyar doktorun evinde güler yüz ve içtenlikle karşılandım. Bana penceresi bahçeye ve kıra bakan bir oda verdiler. Hemen hemen diğer bütün odalar boştu. Ailenin açtığı yemekhane de aynı şekilde tenhaydı. Yemek zamanı uzun masanın etrafında sadece aidatlarını geciktiren Chambery ve Turin'li birkaç hasta toplanıyordu. Bu hastalar, kaplıcalara, daha ucuz yerler ve ceplerine uygun ucuz bir yaşam bulmak için kalabalık çekildikten sonra geliyorlardı. Bunların içinde kendileriyle görüşebileceğim, ya da rastlantı sonucu biraz samimi olabileceğim hiç kimse yoktu. İhtiyar doktorla karısı bunu çok iyi anlıyorlardı. Doktorla karısı,

mevsimin iyice geçmiş ya da misafirlerin çok çabuk gitmiş olmasından dolayı benden özür dilemekte idiler. Yalnız hastalığının ağır ağır eriten bir hastalığa dönüşmesinden korktukları bir çaresizlikle hâlâ kaplıcalarda kalan yabancı bir genç kadından, heyecan ve acımadan oluşan bir duyguyla söz ediyorlardı. Bu kadın, birkaç aydan beri, evlerinin en sakin odasında bir oda hizmetçisi ile yalnız başına oturmaktaydı. Genel salona asla inmiyor, yemeklerini odasında yiyordu. Yüzünü ancak ya bahçe üstündeki odasının penceresinde asmaların arasından, ya da dağlardaki köy köşklerinden bir eşek üstünde dolaşmaktan döndüğü zaman, merdivende görebiliyorduk.

Tıpkı benim gibi, yabancı bir ülkede inzivaya çekilmiş olan bu genç kadına karşı merhamet duyuyordum; mademki burada şifa arıyordu, hasta olduğu belliydi; mademki insanların arasına karışmıyor, hatta bakışlarından bile kaçıyor, o hâlde mutlaka bir derdi de vardı. Fakat güzelliğinden ve inceliğinden ne kadar söz edilirse edilsin ben onu asla görmek istemiyordum. Çünkü kalbimin ateşi küllenmişti ve sıkıntılı, gelip geçici ilişkilerden bıkmıştım. Zavallı Antonien'nin aşkından başka bu ilişkilerin hiçbirini anılarımda ciddi bir şefkat duygusu bırakmamıştı. Bayağı ve düzensiz ilişkilerden utanıyor ve pişmanlık duyuyordum. Ruhum, kendi işlediğim suçlar yüzünden yaralı; adi zevklerin iğrençliğiyle kupkuru ve çoraktı. Yaradılışım ve davranışım dolayısıyla çekingen ve ihtiyatlı olduğum gibi, maceraperest, rastlantılar ve ilişkiler peşinde koşan birtakım insanların kendi ruhları için besledikleri güvene benzer hiçbir duygu beslemediğimden ne görmeyi, ne de görünmeyi düşünüyordum. Hele sevmeyi aklıma bile gerilmiyordum, tam tersine, bu saflığı sert ve sahte bir gururla sonsuza kadar kalbimde boğmuş olmaktan ve bu dünyada ızdırap çekmek ya da hissetmek için kendi kendime yeterli olmaktan zevk duyuyordum. Mutluluğa gelince, ona inanmıyordum bile.

* * *

Günlerimi, dostumun bana Chambery'den gönderdiği birkaç kitapla odamda geçiriyordum. Öğleden sonra, tek başıma, İtalya topraklarında, Aix vadisini çevreleyen dağların vahşi ve dik sutlarında dolaşıyordum. Akşamüstü, yorgunluktan mahvolmuş bir hâlde dönüyor, akşam yemeğine oturuyor, odama çıkıyor, saatlerce dirseklerimi pencereye dayıyordum. Uçurum nasıl üzerine eğilene sanki ona açacağı sırları varmış gibi kendisine çekerse, ben de öyle, ruhun düşüncelerini kendisine çeken bu gökyüzünü seyrediyordum. Üzerinde hiçbir sahil aramadığım bu düşünce denizinde uyuyakalıyordum. Sonunda güneş ışınlarının ve sıcaklığının fısıltılarıyla uyanarak kendimi banyoya atıyor ve kahvaltı ettikten sonra yine bir gün önceki gezintilere ve hayallere başlıyordum.

Bazen, akşamları, bahçeye bakan pencereden aşağıya eğilince, benimkinden birkaç adım ileride, bir ışıkla aydınlanmış bir başka açık pencere ve mehtap içinde parlayan bahçeyi, dağları ve gökyüzünü seyretmek için, eli ile alnından saçlarının uzun, siyah örgülerini sıyıran, benim gibi balkona yaslanmış bir kadın yüzü görüyordum. Yarı karanlıkta, yalnız, düz ve şakaklara yapışık bir saçın siyah dalgalarıyla çerçevelenmiş, saf, solgun, şeffaf bir yüz seçebiliyordum. Bu yüz, odanın lambası ile aydınlanmış olan pencerenin ışıklı fonunda resim gibi gözüküyordu.

Bazen, birkaç söz söyleyen ya da odasının içinde emirler veren bir kadın sesinin yankısını işittiğim olmuştu. Sözlerini işitmeden ruhunu işittiğim bu sesin berrak olduğu kadar hafifçe yabancı ahengi, biraz sıtmal, baygın, tatlı ve bununla beraber muhteşem çınlayışı beni hüznlendirmişti. Pencereyi kapadıktan çok zaman sonra bile, bu ses, uzayan bir yankı gibi kulağımda çınlamaktaydı. İtalya'da bile ona benzer bir ses işitmemişim. Bu ses, yarı kapalı dudakları arasında, tıpkı Ege Denizi adaları çocuklarının, akşamüstü, deniz kenarında, ağızlarında çaldıkları o metalden küçük düdükleler gibi yankılanıyordu. Bir sestem çok bir çınlayıştı bu! Bu sesi, bir gün gelip hayatımda o kadar derin

şekilde sonsuza kadar çınlayacağını hiç düşünmeden inceledim. Ertesi gün onu düşünmüyordum bile.

Bununla birlikte, bir gün, daha akşam olmadan, bahçenin asmalar altındaki küçük kapısından girdiğim zaman, yabancı kadını, çok yakından, bahçenin batıya bakan duvarı önündeki bir banka oturmuş, güneşin ılık ışıklarıyla ısınırken gördüm. Arkamdan kapadığım kapının gürültüsünü işitmemişti; kendisini yalnız sanıyordu. Onu, kendimi göstermeden, uzun zaman seyrededildim. Aramızda ancak yirmi adımlık bir mesafe ve ilk soğuklarda salkımları dökülmüş bir çardağın perdesi vardı.

Boyu, tıpkı, şekilleri iyice fark edilmeden sadece vücuduna hayran kalınan, o, baştan ayaklarına kadar örtülere bürülü, suda yıkanan mermer kadın heykelleri gibi gerçek uzunluğundan daha büyük görünüyordu. Aynı zamanda, bol ve düşük kıvrımlı bir elbise giymişti; vücudunu saran beyaz şal, sadece, dizleri üstünde birleştirdiği, parmakları biraz zayıf ve incecik iki elini açıkta bırakmıştı. Dağlarda kar altında açan ve bilmem niçin şair menekşe ismi verilen o yabani kırmızı menekşelerden biri bu parmakların arasında yuvarlanıyordu. Şalının kanson gibi yukarıya kaldırılmış olan bir tarafı akşamın rutubetinden saçlarını korumak için başının üstünü örtüyordu. Güçsüz bir hâlde kendi üstüne yıkılmış, boynu sol omzuna eğilmiş, göz kapakları güneşin göz kamaştırmasına karşı uzun siyah kirpiklerle kapanmış, yüzünün çizgileri taş kesilmiş, suratı solmuş, bütün yüzü sessiz bir düşünceye gömülmüştü. Bu hâliyle bir ölüm heykeline benziyordu; fakat ruhu, bu dünyadaki insanlık ızdıraplarından çekip kurtaran ve mutlu, sonsuz bir yaşamın ışıkları altında aydınlık ve aşk yörelerine götüren ölümün heykeline...

Sonunda, kuru yaprakları hışırdatan ayaklarımın gürültüsü üzerine gözlerini yukarıya kaldırdı. Bu gözler, açık deniz ya da gümüşü hareli lacivert taş renginde, göz kapaklarının düşmesiyle biraz kapalı gözlerdi, etrafı, doğu kadınlarının bakıştaki etkisini arttırmak ve hatta mahmurluğa bile bir şiddet ve şehvete vahşi

denecek bir anlam vermek için yapay yollarla elde etmeye çalıştıkları o siyah ve uzun kirpiklerin koyu tırtılları ile yaratılıştan oyalıydı. Bu gözlerin bakışı, o zamandan beri hiçbir insan gözünde ölçemediğim bir mesafeden geliyor gibiydi. Bu gözler, aynen, geceleri sanki yüzünüze dokunmak istiyorlarmış gibi, sizi arayan ve göklerin çok uzağından gelen yıldızların ateşlerine benziyordu. Yunan tarzı burun, sanki güçlü bir düşüncenin ağırlığı altında ezilmiş bir alın gibi yüksek ve dar bir alına, hemen hemen hiç bükülmeyen bir hatla bağlanıyordu; dudaklar biraz ince ve ağzın iki köşesinde bir hüznün kıvrımı ile hafifçe basıktı; dişler, denizin ve adaların nemli sahillerindeki fazların dişleri gibi, fildişinden çok sedefi andırıyordu; yüz, şakaklara ve ağzın üst tarafına doğru incelen bir ovallikteydi; âdeta bu, bir insanın yüzünden çok bir düşüncenin yüzüydü. Ve bütün yüzü kaplamış olan bu kuruntunun üstünde ızdırapla ihtiras arasında öyle belirsiz bir süzgünlük, bir baygınlık vardı ki bakışlar bu yüzden, sonsuz hayalini birlikte götürmeden bir türlü ayrılamazdı. Sözün kısası, bu kadın, sanki bulaşıcı bir ruh hastalığı sırasında görkemli ve cazibeli bir güzel yüz şeklinde göze çarpan bir hayal gibiydi; öyle bir hayal ki duysal bir adamın rüyasına böylesi ne girmişti, ne de girebilirdi!

Ağaçlıklı yoldan hızla yanından geçerken kendisini saygıyla selamladım. Gözlerimi yere indirmiş, çekingen bir tavırla geçerken, kendisini istemeden dalgınlığından uyandırdığım için ondan özür diler gibiydim. Ben yaklaşınca yüzünü hafif bir kırmızılık kaplamıştı. Akşamın nasıl bir ürpertisine uğradığımı anlamadan, titreyerek odama girdim. Birkaç dakika sonra, genç kadının da pencereme umursamazca bir bakış fırlatarak, eve girdiğini gördüm.

Onu, ertesi günler, aynı saatlerde, ya bahçede ya da avluda gördüm, fakat ne yanına yaklaşmayı düşündüm, ne de kendimde buna cesaret buldum. Hatta bazen ona, dağ kulübelerinin çimenlikleri üstünde küçük kızlar ona rehberlik ederken rastladım. Kızlar bir taraftan onun eşeğini güdüyorlar, diğer taraftan ona

çilek topluyorlardı. Başka zamanlar onu, gölde, kayıkla gezerken görüyordum. Kendisine saygılı ve ciddi bir selamdan başka hiçbir yakınlık ve ilgi gösterdiğim yoktu; benim selamuma hayali bir dalgınlıkla karşılık veriyordu ve dağda ya da suda her ikimiz yine kendi yolumuza gidiyorduk.

* * *

Fakat ona hiç rastlamadığım günlerin akşamları, kendimi mahzun ve ne yapacağımı şaşırmuş hissediyordum. Nedenini anlamaksızın bahçeye iniyordum. Orada, soğuğa ve geceye rağmen, genellikle gözlerimi onun penceresine dikerek oturuyordum. En sonunda onun gölgesini bir anlığına perdelerin arasından hayal meyal görmeden, ya da piyanosunun sesini veya kendi sesinin garip çınlayışını işitmeden içeriye girmek bana azap veriyordu.

Oturduğu dairenin salonu benim odamın yanındaydı. İki tarafı birbirinden, sadece, sürgüyle kapalı olan meşeden büyük bir kapı ayırıyordu. Adımlarının tıkırtısını, elbisesinin hışırtısını, parmaklarıyla sayfalarını çevirdiği kitabın yapraklarının hışırtısını belli belirsiz işitebiliyordum. Hatta bazı zamanlar bana onun nefes alışını bile işitiyormuşum gibi geliyordu. Yazı yazdığım ve üstüne lambamı koyduğum masamı özellikle bu kapının önüne çekmişim, çünkü bu sayede etrafımdaki bu hafif hareketleri işiterek kendimi daha az yalnız hissediyordum. Bütün günlerimi inanılmayacak derecede dolduran bu hayal ile birlikte ifa kişilik bir yaşam sürüyor gibi bir his içindeydim.

Sözün kısası içime henüz âşık olduğum şüphesi gelmemekle birlikte, aşk ihtirasının artık bende gizli olarak bütün düşünceleri, bütün heyecanları, bütün incelikleri vardı. Aşk benim için bu veya şu belirtide, şu bakışta, şu itirafta, şu göze çarpan hâlde değildi ki onlara karşı kendimi koruyabileyim! Benim için aşk, etrafımı çeviren boşlukta, havada, ışıktaki, ölmek üzere olan mevsimde, varlığımın yalnızlığında, aynı şekilde yalnızlık içinde yaşar görü-

nen diğerk varlığın da esrarlı bir adımla bu varlığa yaklaşmasında, beni ondan dönüp dolaşıp yine kendi yanına getiren akıl almaz cazibesini daha iyi anlamak için uzaklaştıran bu uzun gezintilerde, uzaktan, dağın çamları arasından görünen beyaz elbisesinde, kayığının kenarında gölün rüzgârıyla çözülen saçlarında, merdivendeki adımlarında, penceresinin aydınlığında, odasında yürürken ayakları altında çam döşeme tahtalarının çıkardığı hafif çatırtıda, yazı yazarken kaleminin kâğıt üstündeki hışırtısında; hatta yalnızca kitap okumakla, yazı yazmakla ya da benden birkaç adım ötede hayale dalmakla geçirdiği bu uzun sonbahar gecelerindeydi o aşk. Nihayet bu aşk denen şey, yüzüne bakmaksızın pek çok defa gördüğüm ve gözlerimi kapayınca sanki benim için şeffafmış gibi duvarın arkasından tekrar görmekte olduğum bu acayıp güzelliğın büyüü ve cazibesindendi.

Bununla birlikte bu duyguma, bu yalnızlığın sırrını anlamak ve ayrılığımızın âdeta isteğe bağı denebilecek olan bu nazik kalesinde bir gedik açmak için ne meraklı bir istek ne de herhangi bir gözetme duygusu karışmıştı. “Böyle yabancı bir ülkenin dağları ortasında tesadüfen karşıma çıkan bu gönlü ya da vücudu hasta kadından bana ne!” diyordum. Ayaklarımın tozunu silkelemiştim ya da öyle sanıyordum. Hayata ruhumun ve duygularımın ilgisiyle, özellikle de hiçbir gönül düşkünlüğü ile bağlanmak istemiyordum. Aşka karşı çok derin bir nefret besliyordum, çünkü bu isim altında yalnız onun yüz buruşturmalarını, şuhluklarını, hafifliklerini ya da kutsal duyguları ayakaltına alışlarını tanımıştım. Yalnız Antonien bu adiliklerden uzaktı, çünkü onda duygularıyla insanı hayran eden bir çocuk saflığı vardı. Kokusunu saçacak saat gelmeden sapından kopan bir çiçektı o!

* * *

Gerçekte bu kadın kimdi? Benim gibi bir insan mıydı, yoksa hayal gücümüzün derinliklerini aşarak orada anlık bir göz kamaştırmasından başka bir şey bırakmayan o hayaletlerden, o canlı gök

sembollerinden biri miydi? Bu kadın benim vatanımdan mıydı, yoksa kendisini birkaç gün çıldırmasıya sevdikten sonra sonsuza kadar ağlamak için arkasından takip edemeyeceğim herhangi uzak bir vatandan, Doğu'nun bir adasından ya da sıcak iklimler diyarından mıydı? Hem sonra, bakalım kalbi benim kalbime cevap verebilmek için boş muydu? Hiç inanılacak şey miydi ki insanı böylesine sarhoş eden bir güzellik, şimdi neredeyse gençlikten çıkıp bu olgunluğa erişinceye kadar yolunun üstünde bakışlarının karşılaştığı kişilerden birinin kolları arasına alınmaksızın bu dünyadan geçip gitsin? Bir babası, bir annesi, kız kardeşleri, erkek kardeşleri var mıydı? Evli değil miydi acaba? Dünyanın bir köşesinde, açıklanamayan nedenlerden dolayı bir süre için ondan ayrı düşen, fakat hiç şüphesiz o nasıl onun kalbiyle yaşıyorsa kendisi de onun kalbiyle yaşayan bir adam yok muydu?

Onun iradem dışında beni kovalayan, cesaretimi kıran, fakat bana yine çok hoş gözüken hayalini gözlerimin önünden uzaklaştırmak için kendi kendime hep bunları soruyordum. Hatta gerçeği öğrenmeye bile tenezzül etmiyordum. Meçhulü anlamaya çalışmak, sabır ve dayanma gücü felsefeme yakıştıracığım bir hareket değildi. Zihnimi böyle kararsızlık içinde bırakmayı daha doğru ve belki daha tatlı buluyordum.

* * *

Fakat ihtiyar doktorun ailesi, bu sırta saygı duymak için kalbinde aynı gururu taşııyordu. Başkalarının parasıyla yaşayan bu evlerdeki misafirlerin çok doğal olan gözetme duyguları, yabancı genç kadın hakkında toplayabildiği en gizli kapalı, en ele geçmesi zor olan olayları, bütün olasılıkları, bütün bilgileri masada enine boyuna tartışıp duruyorlardı.

Hiçbir soru sormadığım ve hatta onun hakkında bir konuşma zemini bile hazırlamaktan çekindiğim hâlde, bu gizli hayattan sızan az bir şeyi yine öğrenmişim. Bu söylentileri engellemeye ne

kadar uğraşsam boş! Her gün ve her yemekte o! Bütün erkekler, kadınlar, çocuklar, genç kızlar, banyodaki kadınlar, evdeki hizmetçiler, dağlardaki rehberler, göldeki kayıkçılar, bütün herkes hep ondan söz ediyorlardı. Herkesin düşündüğü o, saydığı o, konuştuğu o, takdir ettiği oydu.

İşte dünyada böyle, çevrelerinde her şeyi, düşünmeksizin, istemeksizin, bilmeksizin, kendi cazibe yörüngelerine çeken kişiler vardır. Âdeta denebilir ki bazı yıldızlar gibi bir cazibe sistemine sahiptirler ve uydularının bakışlarını, ruhlarını, fikirlerini kendi hareketlerinin eksenine doğru çekerler. Maddi ya da manevi güzellik onların gücü, sihir ve büyü zincirleri, aşk vücutlarının buharıdır. Onları hem yeryüzünde, hem de genç çağda kayboldukları gökyüzünde arkalarından takip ederler ve görünmez oldukları zaman, göz âdeta kamaşmadan kör gibi olur. O zaman artık ya hiçbir yere bakılmaz, ya da hiçbir şey görülmez. Basit insanlar bile, bilmem hangi işaretlerle, bu tepedeki kişileri tanır. Güneşi görmedikleri hâlde ışıklarını hisseden anadan doğma körler gibi, bunlar da, anlamaksızın, onlara hayran olurlar.

* * *

Böylece öğrendim ki, bu genç kadın Paris'te oturuyormuş; kocası, son yüzyılda, insan zekâsının buluşları üzerinde kendi çalışmalarıyla isim bırakmış olan meşhur bir ihtiyarmuş. Bu genç kızın güzelliğine ve zekâsına hayran olarak, onu, ileride adını ve servetini kendisine bırakmak üzere vâris edinmiş. Kadın onu babası gibi seviyormuş. Her gün ona, ruhunun bu duygularını ifade eden mektuplar yazıyormuş.

İki yıldır, açık hava ve güneşte bulunan ülkelere yolculuk etmesini tavsiye etmişler; ihtiyarın birlikte gitmeye hâli olmadığından, onu, Lausanne'daki bir dostunun ailesine emanet etmiş ve o, böylece, bu aile ile beraber İsviçre ve İtalya'yı dolaşmış. Sonunda, iklim değiştirmek sağlığını değiştirmeye yetmediğinden,

Geneveli bir doktor, bir kalp hastalığından korkarak, onu Aix kaplıcalarına getirmiş; kış başlamadan gelip onu tekrar Paris'e götürecekmiş.

İşte, bana şimdiden geçiciymiş gibi gözükken bu varlık hakkında bütün öğrendiklerim bundan ibaretti. Fakat ben hâlâ, verilen bilgilerin hepsine karşı son derece ilgisiz kalmakta ısrar ediyordum. En körpe çağında böyle bir hastalığa tutulmuş olan bu göz kamaştırıcı kadın güzelliğine karşı kalbimde büyük bir acıma duygusu hissediyordum. Bu hastalık bir taraftan onun hayatını yavaş yavaş eritirken, diğer taraftan duygularını keskinleştiriyor ve söndürmekle tehdit ettiği alevini daha da çok parlatıyordu.

Bu yabancı kadına merdivende rastladıkça, gözlerimle, biraz solgun dudaklarının ve çoğunlukla da uykusuzluktan yorgun güzel mavi gözlerinin kenarlarındaki belli belirsiz birkaç ızdırap çizgisini araştırıyordum. Hem yüzündeki çizgilerin hoşluğuna hayran kalıyordum, hem de bir gerçekten daha çok bir gece hayaleti görür gibi olduğum yüzünün bu yumuşak çizgilerine bakmaya doyamıyordum. Hele etrafını öyle bir Ölüm gölgesi sarmıştı ki bu durum beni büsbütün cezbediyordu. Onu bu gölgenin içinde gerçek bir varlık gibi değil, âdeta bir gece hayaleti gibi görmekteydim. Fakat hepsi bu kadarla kaldı. Gerçekte birbirimize çok yakın mesafede yaşayıp gidiyorduk, ancak bu garip mesafeden dolayı birbirimizden başlangıçtaki kadar uzakta bulunuyorduk.

* * *

İlk karlar Savoie'nin yüksek tepelerindeki çamların üstünü ağartmaya başladığından, artık dağlarda dolaşmaktan vazgeçmiştim. Ekim sonunun tatlı ve uzayan sıcaklığı, vadinin çukurunda toplanmıştı. Hava, gölün kıyılarında ve sularında henüz ılıktı. Göle giden iki yanı kavak dikili yolda, öğle vakti, güneş öyle parlıyor, dallar öyle sallanıyor ve kavakların tepeleri öyle hışıltılar çıkarıyordu ki bundan çok hoşlanıyordum.

Günlerimin bir kısmını suyun üstünde geçiriyordum. Kayıkçılar beni tanıyorlardı; bana, Fransa ve Savoie'nun iki kıyısındaki en içlerlek körfezlerde ve en vahşi koylarda kendilerine yaptırdığım uzun göl gezintilerini hâlâ hatırladıklarını söylüyorlardı. Yabancı genç kadın da, bazen gün ortasında, daha kısa süren gezintilere çıkmak için kayığa biniyordu. Onu gezdirmekten kıvanç duyan ve gökte belirmesi muhtemel en hafif serinlik, bulut, ya da rüzgâra karşı dikkatli davranan kayıkçılar, havanın bozacağına kendisine haber vermeyi asla unutmazlardı. Bu sayede onun sağlığını ve yaşamını, kendilerinin kaybettikleri günlük ücretlerinden üstün tutarlardı. Yalnız bir keresinde aldandılar. Kadına, karşı kıyıda bulunan Haute-Combe Manastırı harabelerini kolayca ziyarete gidip dönebileceklerini söylemişlerdi. Fakat yollarının henüz üçte ikisini geçmişlerdi ki, Rhone vadisinin dar boğazlarından kopan bir bora, gemiciler tarafından carabine ismi verilen ve denizde, bir burnu dönerken genellikle birdenbire çarpıp kayıkları alabora eden bir fırtına şiddetiyle gölü kabarttı ve kısa dalgaları köpürttüverdi. Yelkeni parçalanan ve kayıkçının uzattığı iki küreğin dengesiyle güçlkle durabilen küçük gemi, gittikçe büyüyen dalgalar üstünde bir ceviz kabuğu gibi inip çıkıyordu. Geri dönmek olanaksızdı ve Haute-Combe'un yüksek kayalık sahillerinin gölgesine sığınmaya kadar da yarım saatten fazla bir yorgunluk ve tehlike süresi atlatmak gerekiyordu. O gün, ben de, aynı saatte, kararsız yelkenimi gölde yürüten ruhumun şansına veya kaderine uyararak, dört güçlü kayıkçının kürek çektiği daha sağlam bir kayığa binmişim. Gölün sonundaki adada, Chamberli dostumun M. de Châtillon isminde bir akrabasını ziyarete gidecektim. Bu adanın tepesinde, bir kaya üstünde onun şatosu vardı. Châtillon limanına yaklaşmamıza sadece birkaç küreklik bir mesafe kalmıştı ki, uzaktan, belli bir noktadan sonra otomatikman genç hastanın kayığını takip etmiş olan gözlerime, onun imdat arayan telaşlı hâliyle kayığının şiddetli rüzgâra karşı göğüs germeye çabalayan tehlikeli durumu ilişti. Kürekçilerimle ben, kalplerimiz aynı heyecanla çarparak, hemen kayığımızın burnunu o tarafa çevirdik. Ta uzaktaki kayık,

köpükler yuvarlayan bir ufkun altında görünmez oluyordu ve biz şimdi bu batmak üzere olan kayığın imdadına yetişmek için gölün ve fırtınanın ortasına atılmış gidiyorduk. Böylece, gölün hemen hemen bir ucundan öbür ucuna kadar gitmeye ve tehlikede olan kayığa yetişmeye çalıştığımız saat süresince ruhum çok uzun ve korkunç bir azap içinde bunaldı. Nihayet, tam sahile dokunurken kayığın yanına vardık. Uzun bir dalga, onu, bizim gözlerimiz önünde batmaktan kurtarıp manastırın harabelerinin eteğindeki kumların üstüne fırlattı.

Hepimiz sevinçle haykırdık. Sonra, bir an evvel kayığın yanına varmak ve kazaya uğrayan hastayı sahile çıkarmak için hiç korkmadan göle atıldık. Şaşırılmış kalmış olan zavallı kayıkçı, acıklı hareketler yaparak ve ümitsiz çığlıklar atarak bizi kendisine yardıma çağırıyordu. Bize, eliyle, kayığın dibini gösteriyordu fakat biz henüz orayı göremiyorduk. Sonunda yaklaşıncı gördük: Genç kadın kayığın dibinde bayılmış, bacakları, vücudu, kolları buzlu bir su yatağı ve köpük yumaklarıyla örtülmüştü. Sadece göğsü suyun dışındaydı ve başı, ölü bir kadın başı gibi, kayığın ön tarafında, içerisine kayıkçıların ağları ve yiyecekleri konulan küçük tahta çekmeceye yaslanmıştı. Saçları, bir göl kenarında yan suya gömülü bir siyah kuşun kanatları gibi boynunun ve omuzlarının etrafında havalanıyordu. Rengi birden bire uçmamış olan yüzünde, rahat bir uykunun huzura vardı. Bu doğaüstü güzellik, ölen genç kızların yüzüne son nefesinde iz bırakan tatlılığa benziyordu. Böyle bir ölüye bakarken sanırsınız ki yaşam güzelliğini çekildiği alna bırakmıştır; ya da yumuşak kalpli sonsuzluk, öbür dünyaya göndermek istediği yüzün hatlarını yaşayanların anısında ölümsüzleştirmek için ilk alaca karanlığını oraya yansıtmıştır. Sözün kısası onu önceden bu kadar değişmiş bir yüz ile ne görmüştüm, ne de bir daha görecektim. Ölüm bu kutsal çehrenin güzelliği miydi? Yoksa Tanrı bana, bu ilk ve görkemli duygu ile, bu hareketsiz şekli önceden hissettirip hayal ettirmek mi istiyordu? O hâlde bu güzelliği bu şekliyle anılarıma gömmek

ve onu hayalimin içinde böyle sonsuza kadar tekrar tekrar görüp anmak kaderimdi.

Ölüm hâlinde olan kadını, köpük yatağından kaldırmak ve kayalardan ileriye götürmek için acele kayığa adadık. Elimi bir mermer kürenin üstüne koyar gibi kalbi üstüne koydum. Dudaklarımı, uyuyan bir çocuğun dudaklarına yaklaştırım gibi dudaklarına yaklaştırdım. Kalp düzensiz, fakat kuvvetli atıyordu; nefesi hissediliyordu, ılık bir nefes; anladım ki bu durum, korkudan ve suyun soğukluğundan kaynaklanan uzun bir baygınlıktan başka bir şey değildi. Kayıkçılardan biri ayaklarını kaldırdı; ben, göğsüme ağırlık yapan omuzlarını ve başını tuttum. Böylece onu, hiçbir yaşam belirtisi göstermeden, kayıkçının Haute-Combe kayalığı altındaki küçük evine kadar götürdük.

Kulübe, meraklıları harabelere getirdikleri zaman kayıkçılara han vazifesi görmekteydi; sadece dar, loş, dumanlı ve mobilya olarak üzeri ekmek, peynir ve şişelerle dolu bir masası olan salondan oluşuyordu. Ocağın ayağındaki tahta merdivenden, yukarı kattaki, göle açılan camsız bir tavan penceresiyle aydınlanan alçak bir odaya çıkılıyordu. Derin dolaplar gibi tahta kapılarla kapanan üç karyola, bu odayı neredeyse baştan başa kaplamıştı. Aile burada yatmaktaydı.

Baygın genç kadını kendilerine teslim ettiğimiz evin annesiyle iki genç kızı, kibarlıkla bizi kapı dışarı ettikten sonra, onu ocağın yanında bir şilteye yatırdılar, samandan ve katırtırnağı dallarından bir ateş yaktılar. Onun düğmelerini çözdüler, kurutmak için elbiselerini çıkardılar, gölün suyu ile sırlıslam olmuş vücudunu ve saçlarını kuruladılar; sonra onu, hâlâ baygın olarak, üstüne, bu dağlardaki köylülerin âdeti olan ocağın sıcacık taşlarından biriyle ısıtılmış, beyaz çarşaf serdikleri, odanın yataklarından birine götürüp yatırdılar. Ayıltmak için ona birkaç damla sirke ve şarap içirmeye uğraştılar. Sonunda bütün emeklerinin boşa çıktığını görünce, hıçkırıklar ve çığlıklarla etrafa dağılıp bizi eve çağırdılar.

— Matmazel ölmüş! Madam ölmüş! Artık ağlamaktan ve papaz çağırmaktan başka yapacak iş kalmamış! diye haykırıyorlardı. Kederlenen kayıkçılar da kadınlarla bir olmuşlar, bu feryatların dehşetini çoğaltıyorlardı.

Merdivene atıldım, odaya girdim, yatağa eğildim; alaca karanlık hâlâ yatağı aydınlatıyordu; elimle alınına dokundum, sıcaktı; göğsü üstünde ham kenevirden yatak örtüsünü kaldırıp indiren nefes alışının zayıf; fakat dingin hareketini fark ettim. Kadınları susturdum ve bir ekü vererek kayıkçılardan birini bir doktor çağırmaya yolladım.

Bir doktor varmış, bana öyle dediler, Haute-Combe'dan iki fersah ötede, Chat dağının yaylalarından biri üstündeki köyde... Kayıkçı koşarak gitti. Öteki adamlar, madamın ölmediğine emin olunca içleri rahat edip masaya oturdular. Kadınlar, akşam yemeğini hazırlamak için, odadan salona, mahzenden kümese gidip geliyorlardı. Ben, yatağın yanında, ayak hizasında, ellerimi dizlerimin üstünde kavuşturarak ve gözlerimi yabancı kadının hareketsiz yüzüne ve kapalı kirpiklerine dikerek, mısır çuvallarından biri üstüne oturup kalmışım.

Gece çökmüştü. Genç kızlardan biri tavan penceresinin kanadını kapadı. Duvara, fitil yeri bakırdan, küçük bir lamba asılmıştı; lambanın aydınlığı, bir kefen üstündeki mum ışığı gibi, örtüye ve uyuyan yüze düşüyordu. Heyhat! O zamandan beri ben, böyle çok yüzlerin uykusunu bekledim, fakat onlar bir daha uyanmadılar...

* * *

Bir delikanlının bakışları ve ruhu, böyle saatlerce süren bu derece güçlü ve garip bir seyire büyük olasılıkla hiçbir zaman dalmamıştır. Ölümle aşk arasında ne yapacağımı şaşırmış, bunun gözlerimin önünde uyuyan melek gibi yüzün sonsuz bir ızdırabı mı, yoksa bu gecenin, bana esrarı içinde hazırladığı ya da sabahın

tekrar uyandırıp hayat vererek bağışlayacağı sonsuz bir ibadeti mi olduğunu anlamış değildim.

Uykusunda sarsıntılar geçiriyordu, fakat kendisini canlandıracak kadar güçlü olmayan bu sarsıntılar yalnız örtüyü atmış ve omuzlarından birini açık bırakmıştı. Saçları, siyah ve kalın halkalar hâlinde oraya sarılmışlardı. Yastığa çökük boynu, sağ yanağına doğru biraz eğilerek arkaya sarkan başının ağırlığı altında bükülmüştü. Bir kolu yorgandan dışarıya çıkarak boynu altına dolanmıştı; bu yüzden, köylü kadınların kendisine giydirmiş oldukları kalın bezden gömleğin gümüş renginden ayrılan fildişi gerdanın çıplaklığını ortada bırakmıştı. Elinin saçlara gömülü parmaklarından birinde, ortasına lambanın ışığı ile parlayan bir yakut kıvılcımı oturtulmuş küçük bir altın halka parladığı görülüyordu. Evin kızları, soyunmaksızın, döşemenin üstünde yatmışlardı. Anne, ellerini ve başını arkalığa dayayarak, tahta bir iskemle üstünde uyuyup kalmıştı. Avluda horoz ötünce, kadınlar, tahta ayakkabılarını ellerine alarak çıktılar ve çalışmaya gitmek için sessizce merdivenden indiler. Ben yalnız kaldım.

Sabahın ilk ışıkları, çatı penceresinin kapalı kanadının delikleri arasından belli belirsiz sızmaya başlamıştı. Gölün ve dağların huzur verici, serin sabah havası ve ilk güneş ışığı, kendi yaşamım pahasına bile olsa uyandırmaktan çekinmeyeceğim bu yaşamın üzerinde bütün doğanın uyanış etkisini gösterir ümidiyle pencereyi açtım. Serin ve âdeta dondurucu bir rüzgâr odaya yayıldı ve gazının yarısı yanmış olan lambayı söndürdü. Fakat yatakta hareket görülmedi. Zavallı kadınların, aşığında, sabah işlerine başlamadan dua ettiklerini işittim. Bütün güçlerinin tükendiğini hisseden ve esrarlı, bilinmeyen bir kuvvetin, arzularının güçsüz gerinişine eklenmesi ihtiyacını duyan her ruh gibi benim içimden de dua etmek geldi. Ellerimi yatağın kenarında birleştirip, gözlerimi genç kadının yüzüne dikerek döşemeye diz çöktüm. Gözlerimden yaşlar gelinceye kadar, uzun uzun dua ettim. Sonunda gözlerim yaşla doldu ve uyanmasını o kadar gönülden istediğim yüzü göremez

oldum. Ruhumu bir tek duygu ve bir tek irade o kadar sarmıştı ki, böyle, zamanın geçtiğini fark etmeden ve taş üstünde dizlerimin ağrısını duymadan saatler geçirebilirdim. Ansızın, gözyaşlarımı silmek için elimi gözlerimin üstünden geçirirken, bir elin benim elime dokunduğunu ve sanki saçlarımı ayırarak yüzümü ortaya çıkarmak ve beni kutsamak ister gibi başımın üstüne düştüğünü hissettim. Bir çığlık kopardım, baktım; hastanın gözlerinin açıldığını, ağzının nefes alıp gülümsediğini, kolunun elimi tutmak için bana doğru eğilmiş olduğunu gördüm ve şu sözleri işittim: “Oh!... Şükür Tanrıma!... Demek ki bir erkek kardeşim varmış!”

* * *

Ben, yüzüm, saçlarımda ve gözyaşlarımda boğulmuş, yatağının yanında dua ederken, sabahın serinliği onu uyandırmıştı ve nasıl içten dua ettiğimi görerek acımın şiddetini anlamaya zaman bulmuştu. O anda ışıklarını bol bol odaya saçan günün aydınlığından beni tanımak için sanırım oldukça kafasını yordu. Bayıldığı zaman ıssız bir yerdeydi ve yanında kendisiyle ilgilenen hiç kimse yoktu. Şimdi ise tanımadığı dindar bir adamın merhameti, ilgisi ve olası aşkı içinde uyanıyordu. Hayatının ihmal edilmiş en genç çağında ruhuna eş olabilecek her türlü yakınlıktan mahrumken, şimdi, birdenbire, yanında genç bir erkek kardeşin yüzünü, davranışını, duasını, gözyaşlarını buluyordu ve yeniden yaşamı hissederken bu mutluluğu da hissettiği içindir ki bu isim kalbinden ve dudaklarından çıkmıştı.

Bana doğru uzattığı elini tutarak ve sanki dokunuşuna layık değilmişim gibi bu eli saygıyla alımdan çekerek ona:

— Nasıl, diye cevap verdim, bir erkek kardeş mi, madam? Ben mi bir erkek kardeşim?... Oh, hayır madam, hayır, ben sadece bir köleyim, sizin köleniz, sizin adımlarınızın bir gölgesi! Başka bir şey değil. Gökte Tanrı'nın başışı ve dünyada mutluluk olarak bir tek dileğim varsa, o da, bu geceyi hatırlamaya ve bu insanlık

üstündeki görünüşün hayalini sonsuza kadar saklamaya hakkım olmasıdır. Bu öyle bir hayal ki, bana, ölüme kadar arkasından gitmek arzusu vermektedir ve yaşarsam ancak onun var oluşu ile yaşama katlanabileceğim!

Benim dudaklarımdan, kısık sesle, bu şaşkın ve kuşkulu sözler dökülürken, pembe yaşam renkleri yeniden onun yanaklarında beliriyor, ağzının etrafında sanki mutluluğa inanmamakta inat ediyormuş gibi hüznü bir gülümseme yayılıyor ve yukarıya, karyolanın kubbesine bakan gözleriyle sanki sadece kendi düşüncelerine cevap vererek dinliyordu. Hiçbir zaman, bir yüzün üzerinde ölümden yaşama ve bir rüyadan gerçeğe geçiş bu derece çabuk ve bu derece göze çarpacak şekilde olmamıştır. Yüzünde şaşkınlık vardı, yorgunluk vardı, sarhoşluk, dinlenmişlik vardı, dalgınlık ve sevinç, ürkeklik ve kendini bırakış, zayıflık ve çekingenlik vardı. Kısacası birbirine zıt bütün duygular baygınlıktan ayılınca tazelenen ve gençlikle renklenen yüzünün çizgilerini aynı zamanda pembeleştirmişti.

Kendi parıltısı, duvarın girintisi içindeki loş yatağa sabahın aydınlığı kadar ışık veriyordu. Bu yüzü ve bu sessizliği, milyonlarca sözden daha fazla söz, daha fazla itiraf, daha fazla sırdaşlık ve sonsuzluk doldurmuştu. İnsan yüzü gözlerin dilidir; gençlikte yüz öyle bir klavyedir ki, ihtiras, bir bakışta onun üstünde dolaşır. O yüz, ruhtan ruha, bu dünyada hiçbir dilin tercüman olamadığı dilsiz bir gizlilik esrarı anlatır. Onun yüzümden ayrılmayan bakışlarına bakılırsa hiç şüphesiz yüzüm de böyle bir dost yüzüne benziyordu. Hâlâ ıslak olan elbiselerim, geceleyin bir kere içinden ellerimi geçirdiğim uzun saçlarımdan kumral dağınık demetleri, kravatı gevşemiş ve çözülmüş olan boynum, bütün gece beklemekten etrafı siyah bir halkayla çevirili gözlerim, uykusuzluk ve acıdan solgun benzim, beni bu çırpınıp duran güzelliğin değeri önünde eğen âdeta dinî heyecanım ve sanki bu derece ilahî bir sihri bozmaktan korkuyormuşum gibi bir adım atmaya cesaret edemeden ortasında ayaküstü durduğum bu çıplak odanın yarı

aydınlığı içindeki endişem, acım, sevincim, şaşkınlığım sonunda ve tavan penceresinden geçerek gözlerimi kamaştıran ve iyice silemediğim gözyaşlarımın damlalarını parlatan güneşin ilk ışıkları, sonuç olarak her şey, yüzüme bir anlam güçlülüğü ve bir şefkat berraklığı vermiş olmalıydı ve hiç şüphesiz yüzüm uzun bir yaşam boyunca ne bu gücü, ne de bu berraklığı bir ikinci kez bulamayacaktı.

En sonunda, bu acıların gücüne ve bu sessizliğin içindeki titreyişe dayanamayarak kadınları çağırdım. Yukarıya çıktılar. Kendilerine bir mucize gibi gelen bu ölüp dirilmeyi görünce hayret çığlıklarıyla odanın içine yayıldılar. Tam bu anda bir gün evvel birini yollayıp çağırttığım doktor da içeriye girdi. Hastanın dinlenmesini ve kalbinin çarpıntısını dindirmek için bu dağlardaki bazı otları kaynatıp kendisine içirmemizi tavsiye etti. "Kadınların gençliklerinde gelen bu hastalık genellikle yıllar sonra geçer." diyerek hepimizin merakını giderdi. Dediğine göre, bu hastalığın nedeni kişinin aşın derecede hassas olmasını; hiçbir zaman ölüm tehlikesi yokmuş, yeter ki, gönül acıları manevi nedenlerle bu hastalığı şiddetlendirmesin ve sürekli bir hayal ile birlikte şifası bulunmayan bir yaşam zorluğuna çevirmesinler.

Kadınlar, doktorun tavsiye ettiği odan araştırmaya gitmişlerdi. Çamaşır yıkayan birkaçı da, alçak tavanlı salonda kalmış, hastanın ıslak elbiselerini kızgın ütü ile kurutuyorlardı. İşte bu sırada ben de evden çıktım ve tek başıma eski manastırın harabelerini dolaşmaya gittim.

* * *

Kalbim o kadar çok kendi duygularıyla doluydu ki bu köşelerine çekilmiş insanlarla ilgilenecek durumda değildim. İlk manastırların keşifliği ve coşkunuğu gittikçe bir meslek hâline gelmişti. Daha sonra, kendi hâllerinde, kardeşleriyle hiçbir ilişkisi ve dünyaya hiçbir faydası kalmamış olan yaşamlar, bu manas-

tırlarda sönüp gitmişlerdi. Mezarlarında ne bir iz bırakmışlardı, ne de ayrılıktan bir eser.

Ben yalnız, doğanın ıssız, boş yerlerine ve tabiatın insanların bırakıp gittiği konutları böyle çabuk ele geçirmesine hayran oluyordum. Gerçekten onun çimentolar etrafına sarılan dallardan, fidanlardan mürekkep mimarisi, taşlardaki soğuk simetriden ve insanların kalemtraşı ile yontulmuş anıtlardaki ölü bezemelerinden ne kadar yüksekti. Taşları kaplayan bu böğürtlenler, bu sallanan sarmaşıklar, bu asılı şebboylar, duvarların yarıkları üstüne kalın mantolarını atan bu sürünen otlar. Mabetlerin yıkılan sütunları dibinde, çökük kapı girişlerinde ve manastırın bomboş büyük kilisesinin çatlak ve sarkık kubbeleri altında, şimdi, bir zamanki mumların aydınlığından, tütsü dumanlarından ve ayinler esnasında gece gündüz bu mabetlerin içerisini doldurmuş olan değişmez ilahilerden daha fazla güneş, daha fazla koku, daha fazla fısıltı vardı ve rüzgârların, suların, kuşların sesleri şu anda eski seslerden daha fazla uğulduyor, gölün ve ormanların yankıları daha kutsal dualar, ilahilerle çınılıyordu.

Doğa, büyük rahip, büyük bezemeci ressam, büyük kutsal şair ve Tanrı'nın büyük müzisyenidir. Eski bir mabedin çentikli, harap yelken saçığı altında babalarını ve annelerini çağıran yavrularla dolu kırlangıçların yuvası; dağın ıssız manastırları altında çırpınışlarını, dalga uğultularını ve balıkçı şarkılarının son nağmelerini getiriyor sanılan deniz rüzgârının iç çekişleri; kilisenin avlu girişinden geçen kokulu nefesler; yaprakları dökülen ve tomurcukları mezarlar üstüne yağan çiçekler; duvarları kaplayan yeşil örtülerin sallanışı; içerisinde ölümler uyuyan mahzenler üstünde dolaşanın ayak seslerinden çıkan gürültülü ve uzun yankılar; manastırın bütün kutsal görkemine sahip olduğu zamanki kadar dindar, alçak gönüllü ve sonsuz duygularla doluydu. Burada sadece eksik olan, bir zamanlar dar avlunun içinde basit, küçük duygularını hapsedmekten çok gömmüş olan insanlardır; fakat fazla olarak Tanrı var. Ancak doğada bu derece göze görünür ve hissedilir

Tanrı! O Tanrı ki onun gölgesiz görkemi, sanki kubbeler engel olmadan, günün ışıkları ve göklerin manzarası ile düşüncenin mezarlarına giriyor gibidir.

* * *

Ben, o anda, bu belirsiz düşüncelerimin içinden çıkabilmek için yeterli akla sahip değildim. Sırtından büyük bir yük atılmış ve çekilmiş sınırlarını gererek, sanki mesafeyi yutacak ve gökyüzünün tüm havasını ciğerlerine dolduracak gibi bütün kuvvetini toplayıp rastgele şuraya buraya yürüyerek derin nefesler alan bir adam gibiydim. Bu kurtulduğum yük, benim kendi kalbimdi. Onu verince, sanıyordum ki, yaşamı, ilk kez bütün genişliğiyle elde etmiştim. İnsan o kadar aşk için yaratılmıştır ki, ancak, kalbi tamamıyla dolu olarak sevdiğine inandığı gün kendisini insan sayar. O zamana kadar düşünceleri içinde arar, endişeye kapılır, çırpınır, dolaşır. O zaman gelince durur, dinlenir; şansının sonuna ermiştir.

Gölü ayakları altına almış olan geniş, yüksek ve harap bir taraçanın sarmaşık kaplı duvarı üstüne oturup ayaklarımı uçuruma sallandırdım ve gözlerimi gökyüzünün aydınlık genişliği ile eriyen suların aydınlık genişliği üstünde dolaştırdım. Bu iki şey ufkun çizgisinde o kadar birbirleriyle karışmışlardı ki, gök nerede başlıyor, göl nerede bitiyor söyleyemezdim. Bana, esirler gibi görüyormuşum ve evrensel okyanusa gömülüymüşüm gibi geliyordu. Fakat içinde yüzdüğüm sevinç, bu nedenle kendimi karıştırdığım hafif esen rüzgârdan bin kere daha sonsuz, daha aydınlık ve daha sınırsızdı. Bu sevinci, daha doğrusu bu gönül rahatlığını kendim de anlamaktan acizdim. Bu, sanki bana mevcudiyetini sözlerle değil, imalı olarak açıklayan sonsuz bir sırda; karanlıklardan sonra aydınlığa giren sözün, ya da Tanrı'ya sahip oldum sanan ilahî bir ruhun duyacağı pay hiç şüphesiz buna çok benzeyen bir şeydi. Bir aydınlık, bir hayranlık, baş dönmesi vermeyen bir sarhoşluk, bitkinliği ve hareketsizliği olmayan

bir rahatlık! Ben, bu hâl içinde, gölün, plajının kumları üstüne yuvarlayacağı dalgalar gibi binlerce yıl yaşayabilir, yine de her nefes alışımın içindeki saniyelerden daha fazla yaşadığımı fark etmezdim. Gökyüzüne çıkan ruhların kaybettikleri zaman kavramı herhâlde bu olmalıdır. Bir anın sonsuzluğunda hiç değişmeyen bir düşünce!

* * *

Bu duygumda ne belli bir açık, ne de belirli bir şey vardı. Ölçülmeye çok uygundu ve anlama ile bölme, hatta düşünce ile çözümlenebilmek için çok uygundu. Bu duygu, ne taptığım insanüstü yaratığın güzelliğinden kaynaklanıyordu, çünkü bu güzellekle gözlerimin arasında henüz ölümün gölgesi yayılmış bulunuyordu; ne onun tarafından sevmek gururu idi, çünkü onun için gözlerinde bir sabah rüyasından başka bir şey miydim, bilmiyordum; ne onun cazibelerine sahip olma ümidini besliyordum, çünkü saygım maddi duyguların bu basit zevklerinin bin kere üstündeydi, düşüncem bile oraya alçalamazdı; ne bir kadın elde ederek dünyaya yaymak ve bu yüzden gururlanıp haz duymak arzusu taşıyordum, çünkü böyle soğuk bir gurur hiçbir zaman ruhuma yaklaşmamıştı ve bu çölde aşkımı kendisine açacağım ve bu surede bu aşkın kutsallığını bozacağım hiç kimse yoktu; ne bu kaderi kendi kaderime zincirlemek ümidine kapılmıştım, çünkü onun bir başkasına ait olduğunu biliyordum; ne de bu duygum onu görmek ve kendimi onun adımlarına bağlamak mutluluğundan emin olduğumdan kaynaklanıyordu, çünkü ben de o kadar serbest değildim ve kader birkaç gün sonra bizi birbirimizden ayıracaktı; sonuç olarak bu duygum onun tarafından sevmek güvencesi de değildi, çünkü bana karşı davranışından ve minnettarlık sözünden başka onun kalbine ait hiçbir şey bilmiyordum.

Bu, başka bir şeydi; çıkarsız, saf, sakın bir duygu; daima arandığı hâlde asla rastlanmayan şeyi, en sonunda bulup huzura kavuşmaktı bu! Put yokluğunda ızdıraplı bir tapınış, takdis

edilecek Tanrı yokluğunda belirsiz ve endişeli bir mezhep ki ruhu yüce güzellik için heyecan getirir, ta ki biz bu mezhebin bağlandığı şeyi biraz görünceye ve demir muknatisa yapışır gibi ruhumuz ona yapışuncaya yahut solumanın nefesi solunacak havanın dalgalarına karışıp yok olur gibi ruhumuz da ona karışıp yok oluncaya kadar!

Ve ne garip şey! Şimdiden bütün düşüncem ve bütün hayatım olduğu hâlde onu tekrar görmeye, sesini işitmeye, yanına yaklaşmaya, onunla rahatça görüşmeye hiç de aşın istek göstermiyordum. Onu görmüştüm, beraberimde götürmüştüm; bundan sonra hiçbir şey bu sahip olma duygusunu benim ruhumdan söküp alamazdı; yakında, uzakta, var olan veya var olmayan onu kendimde taşıyordum; bundan ötesi umurumda değildi. Gerçek aşk sabırlıdır, çünkü mutlaktır ve kendisini sonsuz hissederek. Onu benden sökmek için kalbimden sökmek gerekirdi. Bir kere ona bakan göz için ışık neyse, bir kere onu soluyan göğüs için hava neyse, bir kere onu kavrayan ruha düşünce neyse, bu hayal de benim için öyleydi, onu artık o derece kendimin hissediyordum. Bu sevinci ya da bu gönül huzurunu kendime bile tarif etmem imkânsızdı. Öyle göğüs germişim ki arzularımın bu hayalini bundan sonra Tanrı bile elimden alamazdı. Değil mi ki onu görmüştüm, bu kadarı yeterdi; seyrederken, sadece görmek zevk duymaktır. Onun beni sevmesi, ya da beni fark etmeksizin gözlerimin önünden geçmesi neredeyse umurumda bile değildi. Görkemi beni sarmıştı; ışıklarıyla kaplanıp kalmıştım. Nasıl ki güneş doğayı bir kere ışıklarıyla boğduktan sonra o ışıkları geri alamazsa, o da kendi ışıklarını artık benden geri alamazdı. Hissediyordum ki, binlerce yıl yaşasam, kalbimde artık ne gece, ne soğuk olacaktı, çünkü onun ışığı orada şimdi parladığı gibi daima parlayacaktı.

* * *

Bu düşünce, aşkıma, kararlılığın güvenini, emniyetini; kesin inanın sessizliğini; sonsuzluğun bütünlüğünü; asla dinmeyen

bir neşenin taşkın sarhoşluğunu veriyordu. Geçip giden saatleri saymıyordum bile; çünkü önümde sayısız saatler olduğuna emindim. Bu saatlerin her biri, içimde sakladığım bu hayale beni sonsuza kadar kavuştururdu. Bu varlıktan bir asır ayrılırdım da yine aşkımın sonsuzluğu bir gün bile eksilmezdi!

Gidiyordum, geliyordum, oturuyordum, kalkıyordum, koşuyordum, adımlarımı yavaşlatıyordum, tıpkı tanrısal yaratılışlarıyla yükselen ve ayaklarını dokundurmadan toprağın üstünden kayan hayaller gibi adımlarımı yere değdirmeden yürüyordum. Sanki doğayı kucaklamak ve sanki ona, benim için, gözlerimin önünde bütün sırlarını, bütün görkemini, bütün hayatını, bütün baş döndürüşünü toplamış bir varlık gibi gülümseyip canlanmasından dolayı teşekkür etmek istiyormuşum gibi kollarımı havaya, göle, ışığa açıyordum. Hissetmeksizin harabelerin taşları ya da böğürtlenleri üzerine, görmeksizin yarıların kenarına dizüstü düşüyordum. Gölün uğultulu dalgalarının gürültüsünde kaybolan, anlamsız, karışık sözler haykırıyordum; gökte Tanrı'nın kendisini bulmak ve minnettarlık şiirlerimle onu sevincimin büyüklüğüne ortak etmek için gökyüzünün maviliğine uzun uzun, saatlerce bakıyordum.

Ben artık bir insan değil, yaşayan, haykıran, yalvaran, Tanrı'ya dualar eden, teşekkür eden, tapan, söz söylemeden coşan bir ilahiydim; uçurumlar kenarında, artık ne maddiyata önem veren, ne zamana, ne mesafeye, ne ölüme inanan bir vücut dolaştırarak çırpınan sarhoş bir kalp, çılgın bir ruhtum. İşte bende fıskıran o aşk, bana bu sonsuzluk duygusunu, sonsuzluğun zamansız mutluluğunu ve bütünlüğünü veriyordu.

* * *

Ancak, manastır duvarlarının ta üstüne kadar yükselen öğle güneşini görünce saatlerin geçtiğini anladım. Ormanlar arasından, kayadan kayaya, ağaç kütüğünden ağaç kütüğüne sıçrayarak

aşağıya indim. Kalbim göğsümü yararcasına çarpıyordu. Küçük pansiyona yaklaşınca, evin arkasındaki yokuşta bir çayırdaki genç hastayı, öğle güneşine karşı bir duvarın dibinde otururken gördüm. Bu ıssızlıkta oturanlar bu duvarın altına birkaç kaya yaslamışlardı. Kadının elbisesi, çayırın yeşili üstünde güneşe karşı parlıyordu. Bu kuru ot yığınının gölgesi yüzünü sıcaktan koruyordu. Dizleri üstünde açık küçük bir kitabı okuyordu. Okumasını bazen bırakarak, kendisine çiçekler ve kestaneler getiren dağın küçük çocuklarıyla oynuyordu.

Beni görünce, sanki yanıma gelmek istiyormuş gibi ayağa kalktı. Bu hareketi, yanına yaklaşmam için bana cesaret vermeye yetti. Beni, yüzü kızarak ve dudakları titreyerek karşıladı. Bakışlarımdan kaçmayan bu hâl benim de çekingenliğimi arttırdı. Davranışımın tuhaflığı ikimizi de o kadar şaşırtmıştı ki uzun süre birbirimize ağzımızı açıp bir kelime bile söyleyemedik. En sonunda, beni, kararsız ve zor anlaşılır bir işaretle, fazla uzağında olmayan ot yığınının üstünde oturmaya davet etti. Bana, beni bekliyordu ve yerimi ayırmıştı, gibi geldi. Biraz uzakta oturdum. Aramızdaki sessizlik hâlâ sürüyordu. İkimizin de, konuşurken, fikirleri ortaya çıkarmaktan daha çok saklamaya hizmet eden o karşılıklı alışlagelmiş sözleri bulamaksızın aradığımız gayet açık bir şekilde göze çarpıyordu. Aynı zamanda çok fazla ya da çok az konuşmaktan korkarak, ruhlarımızı dudaklarımızın üstünde tutuyorduk. Böyle konuşmadan durmaya devam ediyorduk ve bu sessizlik, utancımızı çoğaltıyordu. Sonunda, önümüze bakan gözlerimiz aynı anda yukarıya kalktı ve bakışlarımız birbirine karıştı. Ben onun bakışında o kadar duygu uçurumları gördüm ve o, hiç şüphesiz benimkinde o kadar masumluk ve o kadar derinlik gördü ki artık bakışlarımızı birbirimizin yüzünden ayıramadık ve gözyaşlarımız aynı anda kalplerimizden yüzlerimize çıktı. Sanki düşüncelerimizi orada gizlemek istiyormuşuz gibi, ellerimizi içgüdüsel olarak gözlerimize götürdük.

Bilmem kaç dakika böyle kaldık. En sonunda, titreyen, fakat ahenginde biraz azap ve sabırsızlık sezilen bir sesle:

— Bana gözyaşlarınızı verdiniz; ben sizi “erkek kardeşim” diye çağırdım, siz beni kendinize öz kardeş edindiniz, dedi, böyleyken bile yine konuşmaya cesaret edemiyoruz değil mi? Bir gözyaşı!... diye tekrar söze başladı. “Yabancı bir kalbin çıkarsız bir gözyaşı, bu benim yaşamımın değerinden fazladır! Ve bana şimdiye kadar yaşamın hiç vermediğinden fazla!” Sonra, sesinde hafif bir sitem nağmesiyle:

— Artık yardımlarınıza muhtaç olmadığım andan itibaren size yeniden yabancı mı oldum? diyerek sesinde bir azim ve güven tonu ile, “Oh!” diye devam etti, “Bana gelince, hakkınızda isminizden ve yüzünüzden başka bir şey bilmiyorum, fakat ruhunuzu biliyorum. Bir asır bana bundan fazlasını öğretemezdi!”

Kekeleyerek:

— Ya ben, madam, dedim, ben de, bu acıklı dünyaya aynı bağlarla bağlı olan yaşamınızın canlı var oluşu bizi ne hâllere koyar, bunu asla anlamak istemem; ama bir şeyi bilmeye ihtiyacım var, o da sizin bu yaşam içinden geçmiş olmanız, size uzaktan bakmama ve daima hatırlamama izin vermenizdir!

— Oh! Sakın yanlış anlamayın, diye söze başladı; sakın bende kalbinizin ilahîleşmiş bir hayalini görmeyin. Bu hayalin yok olacağı gün çok ızdırap çekerdim! Bende, neysem ancak onu görün, can çekişmesinin ümitsizliği, yalnızlığı içinde ölen ve biraz merhametten başka dünyadan kutsal hiçbir şey götürmeyecek olan zavallı bir kadın! Kim olduğumu söylediğim zaman siz de onu göreceksiniz, diye ilave etti; fakat daha evvel bana, sizi bahçede gördüğüm günden beri beni endişe içinde bırakan bir tek şeyi söyleyin. Niçin bu kadar genç ve yüzünüz bu kadar şirinken bu derece yalnız ve mahzunsunuz? Niçin evdeki misafirlerin yanından ve sohbetinden daima kaçıyor ve gidip dağın ya da gölün en insan ayağı değmeyen yerlerinde kayboluyor ya da odanızda kapanıyorsunuz? Diyorlar ki, ışığınız orada gecenin

en geç saatine kadar yanıyormuş, öyle mi? Kalbinizde sadece yalnızlığa açtığınız bir sır mı var?

Cevabımın aklında yapacağı etkiyi engellemek için, oldukça göze çarpan bir endişe ile ve göz kapaklarını indirerek bekliyordu. Ona dedim ki:

— Bu sır, hiçbir sırrımın olmamasıdır; bu saate kadar göğsümde, hiçbir heyecanın kabartmadığı bir kalbin ağırlığını hissetmektedir. Bu kalbi, birçok defalar yarım duygulara vermeye uğraştıktan sonra, yine bu kadar genç ve duyguluyken sonsuza kadar ben de sevme cesaretini kıran acılar, olaylar ya da tiksintilerle tekrar geri almaya mecbur olmuşumdur.

Bunun üzerine, ona, yaşamına ait ilgi duyabileceği her şeyi, Tanrı'ya itiraf edeceğim gibi, hiçbir tarafını değiştirmeden anlattım: Orta hâlli ve fakir bir ailede doğuşumu; eski fikirli bir subay olan babamı; gençliğinde edebiyat inceliğiyle yetişmiş, son derece hassas bir kadın olan annemi; memleketimin dağlarının çocukları arasında doğadan aldığım eğitimimi; kolay ve ihtiraslı araştırmalarımı; zoraki işsizliğimi; seyahatlerimi; Napolili genç balıkçı kızının yanındaki ilk ciddi kalp çarpıntımı; Paris'e döndüğüm zamandaki kötü dostluklarımı; bu ilişkilerin beni sürüklemiş olduğu karışıklıkları, kendimden utançları; orduya gireceğim esnada yapılan barışla askerlik için sönüp giden hararetimi; alaydan çıkışımı; gayesiz dolaşmalarımı; ümitsiz olarak baba evine dönüşümü; içimi kemiren kuruntularımı; ölmek arzumu; her şeyden hoşnutsuzluğumu; sonunda, ruh bezginliğinin sonucu olan ve saçlar, yüz çizgileri ve yirmi dört yaşın göze çarpıcı tazeliği altında ruhun zamanından önce ihtiyarlığını ve yaşamaktan bıkip usanmış olgun bir adamın dünyaya olan ilgisizliğini gizleyen vücutça düşkünlüğümü...

Yaşamımın bu kuruluklarının tiksintilerinin ve bu karamsarlıklarının üzerinde ısrarla durarak içimde neşe duyuyordum, çünkü onları artık hissetmiyordum bile. Bir tek bakış beni tama-

mıyla yenileştirmişti. Kendimden, ölü bir kimseden bahseder gibi bahsediyordum; bende yeni bir adam doğmuştu.

Sözlerimi bitirince, gözlerimi hâkimimin üzerine çevirir gibi onun üzerine çevirdim. Bütün vücudu titriyordu ve heyecandan sapsarıydı:

— Aman Tanrım! diye haykırdı, beni ne kadar titrettiniz!

Ona:

— Peki ama neden? dedim.

— Çünkü, dedi, siz bu dünya yüzünde mutsuz ve köşenize çekilmiş olmasaydınız ikimizin arasında bir uyumsuzluk olurdu. Bir kimseye acılamak ihtiyacını duymazdınız ve ben kendim de, ruhumun gölgesini, üzerinde soğuk hayalim çizilmiş olan buzdan başka bir yerde şöyle yarım görür gibi olmadan yaşamı terk ederdim! Yaşam hikâyeniz, diye devam etti, cinsiyetiniz ve olayları değiştiren, benim yaşam hikâyemdir. Sadece sizinki başlıyor, benimki ise...

Sözünü bitirmesine engel oldum. Dudaklarımı ayaklarına yapıştırarak ve onları, sanki toprağın üstünde tutmak istiyormuşum da çırpınıyormuşçasına kollarımla sararak, boğuk bir sesle:

— Hayır, hayır, diye bağırdım; hayır, hayır, yaşamınız bitmiyor, ya da bitmiş bile olsa, öyle hissediyorum ki ikimiz için bitecektir!...

Yaptığım hareketten ve istemeden bağrımdan kopan feryattan titredim ve onun ayaklarını çekmiş olduğu topraktan başımı yukarıya kaldırmaya cesaret edemedim. Ağır, fakat hedefsiz bir sesle bana:

— Kalkınız, dedi; güzel saçlarınızı kirlettiğiniz tozdan bin kere daha fazla toz olan ve sonbaharın ilk nefesiyle daha çabuk ve daha elle tutulmaz bir hâlde uçacak olan bir toza tapmayınız! Gözlerinizin önündeki zavallı yaratık için aldanmayınız. O sadece gençliğin gölgesi, güzelliğin gölgesi, aşkın gölgesidir; o aşk ki, ihtimal, bu gölge söndükten çok uzun zaman sonra bir gün

duyacak ve ondan ilham alacaksınız. Kalbinizi yaşayacak olanlara saklayınız ve ölüme sadece ölmek üzere olanlara verileni veriniz: Hayatın son adımında onları tutmak için yumuşak bir el ve onlara ağlamak için bir damla gözyaşı...

Bu sözleri söylerken sesindeki ağır, düşünceli ve ilahî uyum, beni kalbimin derinliklerine kadar sarstı. Bununla beraber, gözlerimi yüzüne doğru kaldırarak, batan güneşin renkli ışıklarının çizgilerindeki gençlik ve anlamındaki huzurla saatten saate daha da parlamakta olan bu yüzü aydınlattığını görünce, yaşamın bu parlak belirtilerinde gizli duran ölüme inanmadım. Aslında ne çıkar, bu meleksi görünüş ölüm bile olsa, beni kaygılandırır mıydı? Pekâlâ, öyle de olsa ben ölüme tapıyordum. İhtimal ki susamış olduğum sonsuz ve tam muhabbet oradaydı. İhtimal ki Tanrı yeryüzünde bana onun sadece sönmek üzere olan bir aydınlığını gösteriyordu da sonra bu ışığın çizgisinden, mezara ve göğe kadar bana onu takip ettirecekti.

Bana:

— Böyle hayal kurmayın da, dedi, beni dinleyin!

Bunu, sesine yalandan ciddilik veren bir sevgili tonuyla değil de bir erkek kardeşe ya da bir oğula hitap eden henüz genç bir annenin veya daha yaşlı bir kız kardeşin tonuyla söylemişti:

— İstemem ki beni boş bir görünüşe, bir hayale, bir rüyaya bağlanasınız; isterim ki ancak aldatarak tutabileceğim bir ruhu bu kadar cesaretle kime bağışladığınızı bilesiniz. Yalan her zaman bana o kadar iğrenç ve imkânsız gelmiştir ki, içerisine girmek için gökyüzünü aldatmak gerekçesiyle o gökyüzünün yüce talihini bile istemezdim! Çalınan mutluluk benim için mutluluk olmazdı, vicdan azabı olurdu.

Böyle söylerken, dudaklarında öyle ciddi bir saflık, sesinin yansımada öyle bir samimilik, gözlerinde öyle bir berraklık vardı ki, bu çekingen davranışın altında, kulağını sese, bakışını gözlere, ruhunu kalbe açarak güneşe karşı oturmuş sonsuz ger-

çeği görüyorum sandım. Ayakları ucunda, toprağa dirseğimi dayayarak, başımlı sağ elim avucu içine yaslayarak ve gözlerimi onun ne bir bükülüşünü, ne bir hareketini, ne de bir iç çekişini kaybetmemek istediğim için dudaklarına dikerek, kuru ot yığınının kenarına iliştım.

* * *

— Virginie'nin memleketine yakın bir yerde doğmuşum, dedi, çünkü şair, sıcak bölge adalarından hayalinde bir vatan kurmuştur.

Bunu, saçlarımın renginde, Avrupa kadınlarınınkinden daha solgun olan tenimde görebilir, dudaklarımdan asla silemediğim kelimeleri söyleyiş tarzımdan anlayabilirsiniz. İçimde bu söyleyiş saklamak isterim, çünkü bu, çocukluğumun göklerinden getirmiş olduğum biricik anıdır. Bana, sıcak saatlerde, Hindistan cevizi ağaçları altında, denizin rüzgârlarında şarkı söyleyen kim bilir hangi şikâyetçi sesi hatırlatır. Siz bunu, özellikle, tavırlarımın, Fransız kadınlarındaki canlılıktan hiçbir iz taşımayan ve sömürgeci doğanların ruhunda, hiçbir şeyi yalandan göstermeye ya da saklamaya gücü yetmez bir parça vahşî bir boyun eğme ve kendini yeniden bulmanın rahatlığında görmelisiniz.

Ailemin adı ***'dır. Benimki Julie'dir. Annem, beyazların katledildiği devirde, Saint-Domingue'den kaçmak isterken, bir mavnanın batmasıyla boğulmuş. Dalga beni sahile atmış. Beni orada bulmuşlar ve bir zenci kadın emzirip birkaç sene sonra beni babama vermiş. Nesi var nesi yok elinden alınmış, izlenmiş, hasta düşmüş olan babam, beni, altı yaşında, benden daha büyük olan kız kardeşimle beraber Fransa'ya götürdü. Dönüşünden pek az sonra, bizi yanına almış olan Britanya'daki fakir akrabamızın yanında öldü.

Ben orada, bu sürgün yerinde, beni yetiştiren ikinci annemin ölümüne kadar bir evlatlık olarak yaşadım.

On iki yaşımdayken, hükümet, vatana hizmetler vermiş bir müstemlekenin öksüzü sıfatıyla benim geleceğimi koruma altına aldı. Hükümetin memleket için ölen yurttaşların kızlarını kabul ettiği o görkemli eğitim ocaklarında son derece gösterişli ve ileri gelen kimselerin dostlukları içinde büyütüldüm. Orada yaşım ilerledi, zamanından evvel geliştim ve hatta dediklerine göre, o zamanın güzellik anlayışına göre güzelleştikçe güzelleştim. Bu güzelliğim, yabancı bir gök altında birkaç gün için açılan bir sıcak ülke çiçeğinin ciddi ve acı hoşluğuydu. Böyle olduğu hâlde bu güzellik ve bu faydasız beceriler, içinde kapalı kaldığım duvarlar dışında hiçbir gözü ve hiçbir sevgiyi şenlendirmiyordu. Gittikçe gönül akrabalıktan hâline gelen bu çocukluk dostluğu ile kendilerine bağlanmış olduğum arkadaşlarım ya annelerinin yanına yerleşmek ya da kocalarının peşine takılmak için birer birer gidiyorlardı. Beni hiçbir anne çağırılmıyordu. Hiçbir akraba ziyaretime gelmiyordu. Hiçbir delikanlı, sosyete içinde benden bahsedildiğini duymuyor ve bana evlenme teklifinde bulunmuyordu. Bütün arkadaşlarımın birer birer gidişine, bütün herkesin beni böyle bırakışına ve sevgisiz kalbimdeki bu sonsuz bekârlığa çok defa gizlice ağlıyordum. İçimden o zenci kadına, beni, arasına yuvarlandığım dünyanın dalgalarından daha az zalim olan vatanımın dalgaları içinde gömülmeye niçin bırakmadı diye kızılıyordum.

Ara sıra meşhur ve yaşlı bir adam, imparator adına ulusal eğitim ocağını ziyaret etmeye ve başkentin en ünlü ustadan tarafından okutulan öğrencilerin fen ve sanat derslerindeki durumları hakkında bilgi almaya geliyordu; beni daima ona, bu yetimlere verilen terbiye ve eğitimin en mükemmel örneği olarak gösteriyorlardı. Bana o, çocukluğumdan beri, çok özel bir sevgi besliyor, bana hepsinden üstün davranıyordu. Bazen işiteyim diye yüksek sesle “Bir oğlum olmadığına ne kadar üzülüyorum!” diyordu.

Bir gün beni başhemsirenin salonuna çağırıldılar. Orada meşhur ihtiyarın beni beklediğini gördüm. O da benim kadar çekingen görünüyordu. En sonunda bana: “Matmazel, dedi, yıllar herkes

için geçip gidiyor, sizin için uzun, benim için kısa yıllar! Siz bugün on yedi yaşındasınız. Birkaç ay sonra bu okulun sizi toplum içine bırakmaya zorunlu olduğu yaşa gireceksiniz. Fakat sizi içerisine kabul edecek olan toplum yoktur. Sizin Fransa'da vatanınız yok, baba eviniz yok, paranız, mülkünüz, akrabanız yok. Doğmuş olduğunuz toprak zencilerin elindedir. Bu her bakımdan tek başına yaşayışınız ve her türlü korumadan yoksun oluşunuz senelerden beri beni çok etkilemiştir. Bir genç kızın çalışmasıyla kazanılan yaşam, tuzaklarla ve acılarla doludur. İnsan dostlarının evinde oturmayı kabul etse bile yine yanlarında çok az bir süre kalabilir ve böyle sığıntı olmak gurur kınadır. Doğanın size vermiş olduğu güzellik, şansın karanlığını aldatacak ve altının parlaklığı nasıl hırsız kendisine çekerse kötülüğü öyle kendi üzerine çekecek parlaklıktadır. Yaşamın bu kederlerine ya da bu tehlikelerine karşı nereye sığınacağınızı umuyorsunuz?"

Kendisine dedim ki: "Bu konuda hiçbir şey bilmiyorum ve bir süredir, beni kederimden kurtarmak için Tanrı'dan veya ölümden başka bir şey görmüyorum." Kederli ve belirsiz bir gülümseme ile, "O!" dedi, "Başka bir kurtuluş daha var, ben düşündüm bunu, fakat size teklif etmeye pek cesaret edemiyorum." Ona: "Söyleyin, mösyö, diye cevap verdim; siz bana ne zamandan beri öyle bir baba gözü ile baktınız ve öyle baba gibi hitapta bulundunuz ki size itaat etmekle kendi öz babama itaat ettim sanacağım." "Bir baba mı?" dedi. "Oh! Sizin gibi bir kıza sahip olan bin kere mutludur! Bazen böyle bir hayale kapılmaya cesaret ettiysem beni affediniz." Bunun üzerine, daha ciddi ve daha şefkatli bir sesle, "Dinleyin beni" dedi. "Ve kalbinizin bütün serbestliği ve dürüstlüğüyle bana cevap verin."

"Ben son yıllarıma yaklaşıyorum; mezar benim için çok geçmeden açılacak; tek mirasım olan ismimin mütevazı şöhretini ve çalışmalarımın elde ettiğim servetimi kendilerine bırakacağım akrabalarım yok. Şimdiye kadar kendimi, sadece, varlığımı yıpratın ve meşhur yapan araştırma ve bilgilerimin içine gömerek yalnız

başına yaşadım. Artık hayatın sonuna varıyorum ve ızdırapla şunu fark ediyorum ki ben yaşamaya başlamamışım, çünkü sevmeyi düşünmemişim. Adımlarımın üzerinden geri dönmek ve ne yazık ki şimdiye kadar kendime seçmiş olduğum şöhret yolu yerine mutluluk yolunu tutmak için artık zaman çok geçtir ve böyle olduğu hâlde, öldükten sonra bir bellekte yaşamayı varlığımın bir başka varlıkta devamını, o duygu denilen ve inandığım bir tek sonsuzluk olan şeyi bırakmadan ölmek istemezdim. Bu duygu yalnız biraz minnettarlık olabilir. Hissediyorum ki ben bunu sizden elde etmek isterdim. Fakat bunun için, sizin, toplumun gözleri önünde ve sadece toplum uğruna bir ihtiyarın adını, elini ve sevgisini kabul etmeniz gerekir. Bir ihtiyar ki, şöhretiyle sizin için sadece bir baba olurdu ve bu şöhretten sadece sizi kendi evine almak ve kendi çocuğu gibi sevmek hakkını talep ederdi!”

Sustu ve o gün bir cevap almayı reddederek çekildi. O cevap o dakikada dudaklarımın uçundaydı. Bu adam bana, okuldaki ziyaretçiler arasında, bakışlar ve haykırışlarla yüzünü ortaya çıkaran ve masumiyetle utangaçlığa karşı bir iltifattan çok büyük bir hakaret sayılabilen o basit ve hemen hemen küstahça takdirden başka türlü bir duygu besleyen tek adamdı. Ben aşk nedir bilmiyordum; kendimde artık her türlü aile bağlılığının boşluğundan başka bir şey hissetmediğim için, kalbi bu derece cömertlikle beni kendisine evlat edinmiş olan bir babanın yanında bu duyguyu yeniden hissetmek bana çok hoş geliyordu. Kendime, birkaç ay sonra atılacağım yaşamın kararsızlığına karşı şerefli ve emin bir sığınak; başına taç olacağı kadına şöhret verecek bir isim; ağarmış, fakat her gün favorilerini gençleştiren şöhret altında ağarmış saçlar; benim yıllarıma hemen hemen beş kez eşit olan yıllar, fakat ihtiyarlığa karşı tiksinti vermeden zamana saygı duygusu aşıl原因 saf ve görkemli yüz çizgileri; sözün kisası en sonunda akli ve iyiliği, bu iki güzelliği, çocukların gözünü ve sevgisini bile kendi üzerine çeken bir yüz buluyordum...

Bir daha dönmemek üzere yetim kızlar okulundan ayrıldığım gün, karısı gibi değil, kızı gibi kocamın evine girdim. Herkes onu bu isimle anıyordu; fakat o, benim, kendisini baba adından başka bir adla çağırمامı asla istemedi. Bana her türlü saygıyı, her türlü merhameti, her türlü özeni gösterdi. Beni, edebiyatta, felsefede ve siyasette geçen yüzyıla ışık veren ihtilalin baltasıyla imparatorluğun gönüllü esaretinden kurtulmuş olan meşhur ihtiyarların en ileri gelenlerinden kalabalık ve seçme bir sosyetenin ışık saçan ve iltifatlarla şımartılan merkezi yaptı. Bu devrin, değerli becerileriyle en fazla ün almış kadınları arasından bana kadın arkadaşlar ve rehberler seçti. Bana bir ihtiyarın evindeki tek düze yaşamımı renklendirip değiştirebilecek gönül veya fikir bağılıkları bulmam için bizzat kendisi yardımda bulundu.

İlişkilerime karşı ciddi veya kıskanç görünmek şöyle dursun, sosyete içinde hoşuma gidecek bütün göze çarpan adamları büyük bir dikkat ve özenle kendisi arar bulurdu. Bu kalabalığın içinden birisini seçmiş olsaydım çok mutlu olacaktı ve benim tercihim kendisi de uygun görcekti. Ben bu evin bir parçası, bir bireyiydim. Böyle bir evin havası beni içlerinden herhangi birini sevme duygusundan kurtardı. Henüz kalbimin sesini duyabilmek için fazlasıyla mutlu ve saygı değerdim; hem sonra kocamın benimle olan ilişkilerinden, bazen sevgisi beni bağrına basmasıyla ve eliyle saçlarımı ayırarak alımdan öpmesiyle sınırlı olsa bile, o kadar tatlı bir babalık sevgisi vardı ki... Hatta tamamlamak için bile olsa mutluluğumdan bir şeyi bozmaktan korkuyordum. Bununla beraber kocam bazen benimle şakalaşarak, ilgisizliğime sitemde bulunuyordu; bana, ben ne kadar mutlu olursam kendisinin de bu sevinçli hâlimden o kadar mutlu olacağını söylüyordu.

Yalnız bir defa sevdim ve sevildim sandım. Aklı sayesinde ismi dillere destan, hükümet reisi yanında şerefli ve yüksek bir itibarla kuvvetli ve gerek çevredeki şöhretiyle, gerek yüzüyle cazibeli bir adam, yaşça pek o kadar genç olmamakla birlikte bana karşı fazla coşkun bir ilgiyle bağlanmış gibi göründü, o

derecedeki bu duygusuna ben bile kandım. Onu bir süre sevdim, daha doğrusu onun ismi altında kendi kendime yarattığım hayali sevmiş oldum. Az kalsın ruhumun heyecanlı bir sevgisi sandığım bu sevgiye kendimi teslim edecektim. Oysaki gerçekte onun duygusu, sinirlerinin bir çılgınlığından, bir ihtirasından başka bir şey değildi. Aslını anlayınca sevdası bana iğrenç geldi; yanıldığım için utanç duydum, kalbimi geri aldım ve her zamankinden daha fazla buz gibi mutluluğumun içine kapandım.

Sabahları, kocamın kütüphanesinde kendimi bilgilendiriyor, kitaplar okuyordum. Ona yandaş olmak hoşuma gidiyordu; gündüz, onunla beraber, büyük Saint-Cloud veya Meudon ormanlarında sakin gezintiler yapıyordum; akşam, çoğunlukla ağırbaşlı ve yaşlı bazı dostlarımız geliyorlar ve güven duygusu içinde bir şeylerden bahsediyorlardı. Bütün bu soğumuş, fakat her şeyi hoş gören kalpler, karlar ve buzlarla örtülü tepelerden aşağıya su indiren yamaçlar gibi ihtiyarların kalbine sevgi indiren yüksek bir yardan benim gençliğime sürüklenmiş gibiydiler.

İşte benim bütün yaşamım bu ak saçların karı altında boğulmuş bir gençlik; bu ihtiyar nefeslerinin beni koruyan, fakat sonunda zayıf düşüren ılık havası. Bu ruhlarla benim aramda çok yıllar vardı. Oh! Kendi yaşında erkek veya kadın bir dosta sahip olmak ve beynimde bu dağların buzlarına çok yakın bir otun üstündeki sabahın çiyi gibi donan fikirlerimi bu dokunuşla biraz ısıtmak için neler vermezdim!

Kocam bazen bana kederle bakıyor, sesimin sönüklüğünden ve benzimin solgunluğundan endişeleniyor gibi görünüyordu. Her ne pahasına olursa olsun, ruhuma hava ve kalbime hareket vermek isterdi. Beni kuruntumdan sıyrabilecek en hoş eğlencelere davet etmekten geri kalmıyordu. Beni sosyetesindeki kadınlara emanet ediyor; kendimi şenliklerde, balolarda, gezinti yerlerinde göstermem için zorluyordu. Gençliğimin ve yüzümün parlaklığıyla, etrafıma yaydığım sarhoşluğun neşe ve gururunu bende de görmek isterdi. Ertesi gün, uyandığım zaman, odama giriyordu.

Bana yaptığım etkiyi, üzerime çektiğim bakışları, hatta heyecana uğratmış gibi görüldüğüm kalpleri anlattırıyordu. Sonra tatlı bir sesle sorarak: “Ya siz, diyordu, demek ki etrafınızda uyandırdığınız bütün bu heyecanlardan siz hiçbir şey hissetmediniz? Demek ki yirmi yaşındaki kalbiniz benimki kadar ihtiyar doğmuş öyle mi? Ah! Ne kadar isterdim ki sizi, bütün bu size tapanlar arasında, bir gün saf bir aşkla mutluluğunuzu tamamlayacak ve benden sonra benim şefkatimi yanınızda gençleştirip devam ettirecek olan yüksek yaratılışa birisini seçmiş göreyim!” Ona: “Sizin dostluğunuz bana yeter, diye cevap veriyordum; ben ızdırap çekmiyorum, hiçbir hayal kurmuyorum, mutluyum.” “Evet, öyle ama, diyordu, yirmi yaşında ihtiyarlıyorsunuz! Ah! Düşünün ki gözlerimi kapayacak olan sizsiniz! Gençlesiniz! Seviniz! Her ne pahasına olursa olsun yaşayınız, yeter ki ben sizden sonra sağ kalmayayım!”

Doktor üstüne doktor çağırıyordu; hepsi, beni sorularla yorduktan sonra, kalp spazmlarının beni tehdit ettiğini söylediler. Bu hastalığın ilk belirtileri ortaya çıkmıştı. Hayatım için kuvvetli bir sarsıntı gerekliydi; hep olduğum yerde kalmak alışkanlığımı bırakarak silkinmem gerektiğini, uzun bir yolculuğa çıkmamın iyi olacağını; benim sıcak yerlere alışık olduğumu, Paris’in bu sisleri altında soğumuş olan bünyemin yeniden canlanması için ihtiyacı olan maneviyatı ve gücü ancak böyle tam bir hava ve mekan değiştirmekle bulabileceğini söylediler. Bunun üzerine kocam, beni korumak ümidine, beni daima yanında bulundurmaya sevincini feda etmekte tereddüt etmedi. Yaşı ve işi yüzünden beraber gelemeyeceği için, beni, aşağı yukarı ben yaştaki iki kızını İtalya’ya ve İsviçre’ye götüreceği olan yabancı bir aileye emanet etti. İki sene bu aile ile beraber seyahat ettim; bana çocukluğumdakileri hatırlatan o dağları ve denizleri gördüm; dalgaların ve buzlu tepelerin ılık ve sert havalarını teneffüs ettim. Bazen aynada yüzüme bakınca kendi gözlerim bile eskisi gibi gençliğime aldansa da, hiçbir şey bana kalbimde solmuş olan o gençliği iade edemedi.

Geneve'deki doktorlar, sanatlarının son bir deneği olarak beni buraya yolladılar. Bana bu sonbaharın tek bir güneş demeti kalıncaya kadar burada kalmamı tavsiye ettiler ve ancak ondan sonra kocamın yanına gidebileceğimi bildirdiler. Ey Tanrım! Döndüğüm zaman, sevgili kızını ona, iyileşmiş, gençleşmiş, geleceği parlak olarak göstermeyi ne kadar isterdim! Fakat hissediyorum ki ancak onu son günlerinde kederlendirmek ve belki de onun kolları arasında sönmek için döneceğim!"

Âdeta bir sevinç ahengi ile cınlayan, mütevekkil, Tanrı'ya sığınan bir sesle:

— Ama ne çıkar, diye sözüne devam etti, ben artık o kadar beklediğim o erkek kardeşi hiç olmazsa bir an görür gibi olmadan bu dünyayı terk etmeyeceğim. Hastalıklı bir içgüdü bugüne kadar boş yere bana o erkek kardeşi hayal ettirmişti ve onun içimde çok önceden yarattığım hayali bende uzun zaman önce bütün gerçek varlıkların sihrini bozmuştu!

Sözünü bitirerek ve arasından iki üç damla gözyaşı sızdığını gördüğüm uzun pembe parmaklarıyla gözlerini kapayarak:

— Evet, dedi; evet, bütün gecelerimin rüyasını bu sabah uyanınca sizin yüzünüzde canlanmış gördüm! Ah! Ne olurdu, daha yaşamak için zaman geçmiş olmasaydı! Ah! Üstümde ağlayan o bakıştaki duyguyu, benim için dua eden o birbirine bitişik elleri ve o sesi -gözlerini birdenbire göğe kaldırarak devam etti- ve beni kız kardeşim diye çağırın o sesi devam ettirmek için şimdi asırlarca yaşamak isterdim!... Sonra, sesinde ve bakışındaki şefkatle:

— Ya şimdi, diye sordu, şimdi bu tatlı ismi benden kim geri alabilir? Ne hayatımda, ne de ölümümden sonra?...

* * *

Mutluluktan harap olan başım, ayakları üstüne düştü; dudaklarım, bir söz bulamamaksızın, oraya yapıştı. Kayıkçıların ayak seslerini işittim. Gelip bize gölün durgun olduğunu ve Savoie

kıyısına geçmek için yeterince zamanımız olduğunu söylediler. Peşlerine düşmek için kalktık. Onunla ben, tıpkı sarhoş gibi sendeleyerek yürüyorduk.

Oh! Sanki o, bundan sonra, dermansızlığının bir tek kuvveti, dünyadan ayağını çekişinin tek dayanma merkezi olduğumu hissetmekten ve bana da hissettirmekten gayriihtiyari bir zevk duyuyormuş gibi, narin, fakat ızdırapla çökmüş vücudunun ağırlığını hafifçe üstüme yığarken, benim duyduğum zevki kim tahmin edebilirdi! O saatten beri aradan yirmi yıl geçtiği hâlde, hâlâ, ayaklarımızın altında buruşarak hışırdayan kuru yaprakların sesini işitiyordum; hâlâ, batan güneşin sanki zamanından önce gömmek için gençliği ve aşkı takip eden oynak bir kefen gibi çayırın yeşillikleri üstünde sağımıza attığı, birbirine karışmış iki uzun gölgemizi görüyorum. Hâlâ kalbimin üstünde omzunun sıcaklığını ve göl rüzgârlarının yüzüme fırlatıp dudaklarımın öpebilecek zaman bulabilmek için tutmaya çalıştığı saçlarının örgülerinden birinin çırpınısını hissediyorum. Hey gidi zaman! Sen böyle bir dakikaya ruhun ne sevinç sonsuzluklarını gömüyorsun! Daha doğrusu, gömmek için, unutturmak için ne kadar güçsüzsün!

* * *

Bir gün önce hava, suyun üzerinde ne kadar fırtınalı ve dondurucu ise akşamı da o kadar durgun ve ılıktı. Dağlar, kendilerini yücelten ve silerek uzaklaştıran hafif bir menekşe rengi içinde yüzüyor gibiydiler. İnsan bunlara dağlar mıdır, yoksa arasından İtalya'nın sıcak gökyüzünü dışarıya vuran oynak ve canlı büyük gölgeler midir demekte tereddüt ederdi. Gökyüzü, kartalların parçaladığı bir kuğunun kanadından kopup savrulan tüylere benzer küçük kızıl bulutlarla beneklenmişti. Gün batınca rüzgâr da kesilmişti.

Uzun ve sedef dalgalar, şimdi, üstünden incir ağaçlarının ıslak yaprakları sarkan kayaların dibine sadece hafif, ufak bir köpük saçağı atıyordu. Chat dağının sırtlarında dağınık, yüksek kulübelerin küçük dumanları şuraya buraya çıkar ve yükselmek için dağın yüzünden sürünürken, dere çukurlarına su dumanları gibi çağlayanlar iniyordu. Gölün dalgaları o kadar şeffaftı ki, kayıktan dışarıya sarkınca küreklerin gölgesini ve bize bakan yüzlerimizi görüyorduk; o kadar ılıktılar ki, ellerimizin çizgi hışırtısını işitmek için parmaklarımızın ucunu daldırınca, suyun hafif şehvetli titremeleri altında okşamalar hissediyorduk.

Venedik gondollarında olduğu gibi, küçük bir perde bizi kayıklarından ayırıyordu. O, kayığın kendisine yatak hizmeti gören sıralarından birine Uzanmıştı. Dirseği bir yastığa dayalı, vücudu akşamın serinliğine karşı şallarla örtülüydü; paltom, kat kat bükülüp ayaklarının etrafına sarılmıştı; yüzü bazen karanlıkta kalıyor, bazen de, Grande-Chartreuse'ün karaçamları tepesinde asılı oları güneşin son yansımalarıyla aydınlanıp kamaşıyordu. Ben, kayığın dibinde serili bir ağ yığını üstüne uzanmıştım. Böylece kalbim dolu, ağzımdan ses çıkmıyor, gözlerim gözlerindeydi. Aslında güneşin, gecenin, dağların, havanın, suların, küreklerin, kayığın şehvetli sallanışının, arkamızdan mırıldanarak bizi takip eden su çizgisinin hafif köpüklerinin, bakışlarımızın, sessizliğimizin, nefes alışlarımızın, ruhlarımızın bir noktada birleşip bizim için bu kadar kutsal bir dille konuştukları bir anda birbirimize ne söylemeye ihtiyacımız vardı ki? Tam tersine sesimizin ve sözlerimizin hafif bir gürültüsü bu sessizliğin sihrini bozmasın diye içgüdüsel olarak korkuyor görünüyorduk. Sanki kendimizi, ne bıraktığımız, ne de önümüzde yaşayacağımız kıyıları görmeksizin, gölün maviliğinden göğün yüksekteki ufak maviliğine süzülüyor sanıyorduk.

Diğerlerinden daha güçlü ve daha sürekli olan nefes alışlarından birinin dudaklarından yavaşça aktığını işittim. Sanki göğsü görünmez bir ağırlık altında ezilmiş de bir tek nefeste

bütün bir hayatın nefesini alıyordu. Çok duygulandım. Hüzünle kendisine:

— İzdırabımız mı var? dedim.

— Hayır, dedi, ızdırıp değil, ama bir düşünce!

— Bu kadar derin derin ne düşünüyorsunuz? diye sordum.

— Düşünüyorum ki, diye cevap verdi, Tanrı şu dakikada bütün doğanın hareketini birden durdursaydı; şu güneş, gökyüzünün göz kapağındaki kirpiklere benzeyen şu çamların arkasında yuvarlağı yarı gömülü olarak böyle asılı kalsaydı; bu aydınlık, bu hafif ışık alnızın üstünde, merhametinizden doğan bu aynı bakış gözlerinizde, bu aynı sevinç gücü kalbimde kalsaydı, o zaman düşündüğüm ya da hayal gördüğümden beri anlayamadığım şeyi sonunda anlayacaktım.

Endişeyle ona:

— Neyi anlayacaktınız? diye sordum. Sanki suya bakmak ve bir cevap sıkıntısından beni kurtarmak ister gibi vücudunu kayığın kenarına yan devirerek:

— Ölümsüzlüğü ve bir duygudaki sonsuzluğu! diye haykırırdı.

Kalbimden taşan saf ve yok olması olanaksız olan düşkünlük yerine, acemice dudaklarımın ucuna gelen bir takım orta malî âşıkane bayağılıklarla cevap vermek toyluğunda bulundum. Bu sözlerden, içinde başka bir hoşlanma vaadi ve çeşnisi bulunmazsa bu mutluluğun bana yetmeyeceği anlamı çıkıyordu. Amacımı fazlasıyla anladı; kendisinden çok benim için utandı. Yüzü kutsallığı bozulan bir azizenin üzüntüsüyle kızararak arkasına döndü ve dudaklarında o zamana kadar işitmediğim çok ince, fakat çok derin ve görkemli bir ahenkle titreyen yavaş bir sesle:

— Beni çok duygulandırdınız, dedi; daha yakınım gelin ve beni dinleyin. Bilmem ki benim size karşı hissettiğim ve sizin bana karşı hisseder gibi görüldüğünüz duygu, halkın basit ve

çekingen dilinde aşk denilen şey midir? Bu dilde, hep aynı kelimeler, sadece erkeğin dudaklarından çıkan sesin tonuna göre birbirine hiç benzemez şeyleri ifade ederler. Ben öyle aşkı tanımak istemem! Ve dilerim ki, oh! Siz de onu asla tanımayasınız! Fakat biliyorum ki bu, canlı bir varlığın, kendisine benzeyen ve eksikliğini duyduğu için tesadüf edince kendisini tamamlayan diğer bir varlığın ruhundan, gözlerinden, sesinden çekip alabileceği en yüksek ve gerçek bir mutluluktur! Bu sınırsız mutluluğun, bu, bir tek ve paylaşılamaz mevcudiyet içinde fikirleri fikirlerle, duyguları duygularla, ruhu ruhla karıştıran ve onları, şu aynı eserin içinde karşılaşarak tekrar yükselmek için birbirine karışan şu batan günün ışık daveti ve şu doğan ayın ışıkları kadar birbirinden ayrılmaz bir hâle getiren karşılıklı cazibenin yanında acaba başka bir mutluluk var mıdır? Öyle bir mutluluk bunun yanında kaba bir hayal ve toz nasıl şu yıldızlardan ve dakikalar nasıl sonsuzluktan uzaksa o zevk de ruhlarımızın maddi olmayan ve ölümsüz birleşmesinden o kadar uzak değil midir?... Hey Tanrım! Ben o şeyi bilmiyorum, ona dair hiçbir şey bilmek istemiyorum, dedi ve sesinde muammalı anlamını ilk önce zihnimin kavrayamadığı gururlu bir hüznün ahengiyle:

— Hiçbir zaman ona dair bir şey öğrenemeyeceğim, diye ekledi. Sonra kendisini tamamıyla bana veriyormuş gibi davranışında, sesinde ve güveninde bir teslimiyetle:

— Fakat, dedi, sözlerin ne önemi var? Ben sizi seviyorum! Bunu ben söylemesem benim yerime bütün doğa söylerdi. Ya da daha iyisi, bırakın beni, ilk defa olarak bunu ikimiz adına yüksek sesle ben söyleyeyim... Biz sevişiyoruz!

Deli gibi kalkarak ve ayaklarının altında takırdayan, sarsılan kayıkta geniş adımlarla ilerleyerek:

— Oh! Söyleyin bunu! Bir daha söyleyin! Bin kere daha söyleyin, diye haykırdım. Bunu beraber söyleyelim, bunu Tanrı'ya ve insanlara söyleyelim, bunu yere, göğe söyleyelim; bunu dilsiz

ve sağır nesnelere söyleyelim. Bunu sonsuza kadar söyleyelim ve bütün doğa da bizimle beraber söylesin!...”

Onun önünde, ellerim bitişik ve yüzüm saçlarımla örtülü, kayığın kaburga tahtaları üstüne dizüstü yıkıldım. Parmağını ağzımın üstüne koyarak:

— Sakin olun ve sözümlü kesmeden bırakın da sonuna kadar size anlatayım, dedi. Bunun üzerine oturdum ve sustum.

Tekrar söze başlayarak:

— Size bunu söyledim, dedi, daha doğrusu söylemedim, size minnettar ruhumun feryadıyla haykırdım. Sizi seviyorum!” diye. Sizi yirmi sekiz yaşındaki çorak bir yaşamın bütün bekleyişleri, bütün rüyaları, bütün sabırsızlıkları ile seviyorum... Bu yaşam şimdiye kadar etrafına görmeden baktı ve tesadüf etmeden bir meçhulü arayıp durdu ve işte nihayet bunca zamandır bulamadığı mutluluğun sırrının sizde olduğunu birdenbire, bir sezışle anladı.

Fakat Tanrım! Eğer siz de aşkı diğer bütün erkeklerin anladıkları ve biraz önce bana söylemiş olduğunuz o kutsallığı bozan, hafif sözünüzle anlar göründüğünüz gibi anlıyorsanız, o hâlde ben sizi çok geç tanıdım ve sevdim demektir. Beni biraz daha dinleyiniz ve beni iyi tanıyınız. Ben sizinim, size teslim oluyorum, ben nasıl kendime aitsem, siz de öyle bana aitsiniz ve ben bunu, beni kendisine evlat edinmiş olandan hiçbir şey çalmaksızın, söyleyebilirim. Çünkü o, beni her zaman kızı olarak tanımış, bana başka türlü bir gözle asla bakmamıştır. Tamamen sizin olmaktan hiçbir şey beni alıkoyamaz ve siz bana neyi korumamı emrederseniz ancak onu saklar, başka hiçbir şeyi saklamak istemem.

Avrupa kadınlarının konuşmasına benzemeyen bu sözlerime hayret etmeyiniz; o kadınlar çok az severler, öyle sevdiklerini hissederler ve bunun içindir ki karşılardakinden almak istedikleri sırrı kendileri itiraf ettikleri takdirde onlarda uyandırdıkları arzuları kaybetmekten korkarlar. Ben onlara ne vatan, ne kalp, ne

terbiye bakımından benziyorum. Dini bir tarafa atmış, ne inançları, ne de yalvarmaları kalmış olan serbest fikirli insanlarla dolu bir topluluk ortasında, filozof bir kocanın terbiyesiyle yetişmiş olduğundan, kendi vicdanlarından başka bir hâkim önünde başlarını eğen basit kadınlardaki batıl inançlardan, düşünce zaaflarından, kuruntulardan bende hiç eser yoktur. Onların çocukluklarındaki Tanrı benimki değildir. Ben sadece örneğini doğada, kanununu içgüdümüzde, ahlakını düşüncelerimizde yazmış olan görünmez Tanrı'ya inanmışımdır. Sadece düşünce, duygu ve vicdandır ki bana onu gösterir. Yaşamımın bu üç kerameti benim size boyun eğmemi engelleyemez; başka türlü mutlu olamadığımız takdirde bütün ruhum kollarınıza atılır. Fakat hem sizin, hem benim mutluluğumu bu geçici sarhoşluğa mı bağlayacağız? İnsanın kendi iradesiyle kendisini bu sarhoşluktan mahrum etmesinde, maddi hislerini tatmin edeceği zaman duyacağı zevkten bin kere daha büyük bir zevk yok mudur? Sanki değişikliğin ve ölümün yaklaşamayacağı yerlerde saf bir düşüncenin zirvesine yükseldiği zaman aşkımızın maddi olmadığına ve ölümsüz oluşuna inanamayacaklar da aşkımız kendisini şerefinden mahrum ederek ve iğrenç şehvetler içinde kutsallığını çiğneyerek adi hazların iğrenç doğası içine indiği zaman mı ona inanacaklar?

Kısa bir sessizlikten sonra ve ateşe yaklaşmış bir yüz gibi kızararak:

— Zaten, diye devam etti, bir inanmazlık ve sıkıntı anında siz benden bu hakkımdan vazgeçmem için bir delil isterseniz, o zaman şunu biliniz ki ben bu fedakârlıkla sadece şerefimi feda etmiş olmam, fakat aynı zamanda varlığımı da feda etmiş olurum. Çünkü diyorlar ki bir kerecik içimi çekecek olsam, ruhum uçup gidecektir. Demek ki benim aşkımın masumluluğunu elimden aldığınız takdirde hayatımı da almış olursunuz ve mutluluğunuzu kollarınızda tuttuğunuzu sanırken sadece bir gölgeye sahip olursunuz ve belki de sadece ölümün hükmüne boyun eğersiniz!...

İkimiz de bir süre sessiz durduk. Nihayet, ta bağrımdan kopan bir hıçkırıkla ona:

— Ne demek istediğinizi anladım ve aslında siz daha sözünüzü bitirerek benden bunu istemeden önce aşkımin sonsuz saflığına saygı duymaya ben kalbimle yemin etmiştim! dedim.

* * *

Bu güveniş onun kalbini mutlulukla dolduruyor ve sevgisinin gücünü iki misli çoğaltıyor gibiydi. Gece gölün üstüne çökmüştü; gökyüzünün yıldızları orada kendilerini seyrediyorlardı; doğanın büyük sessizliği yeryüzünü uyutuyordu. Rüzgârlar, ağaçlar, dalgalar, duygunun ya da düşüncenin mutlu kalplerde alçak sesle konuşan gizli duygularını bize duyuruyordu. Kayıkçılar, bazen, dalgaların kumlu çakıllı kıyılarda ahenkle çağladığı dalgalanmalara benzeyen zayıf ve tekdüze şarkılar söylüyorlardı. Bu, bana, onun durmaksızın kulağımda cınlayan sesini hatırlattı. Ona:

— Ah! Ne olur, dedim, sonsuza kadar sizinle dolu kalmaları için bu dalgalara ve bu gölgelere tatlı nağmelerle bir şarkı söylemeniz de bu hoş geceyi bana böyle bir anı ile yaşıtsanız!

Bunun üzerine, kayıkçılara susmalarını ve küreklerinin sesini hafifletmelerini işaret ettim. Şimdi sadece, küreklerinden dökülen damlalar, bu sese, dalgalar üstünde küçük notalarla bir musiki gibi eşlik ediyordu. Söylediği şarkı, hem denizi, hem kırın hatırlatan bir İskoçya baladı idi. Bir genç kız ağzından söylenmiş olan bu güftede, kızcağız, âşığı olan fakir tayfanın servet kazanmak için Hindistan'a gittiğini, babasıyla anasının delikanlının dönmesini beklemekten bıkmış usandıklarını, bunun üzerine kendisini bir ihtiyar adamla evlendirdiklerini ve büyük bir ihtimalle ilk defa sevmiş olduğu delikanlıyı düşünmemiş olsa kocasının yanında mutlu olabileceğini anlatıyordu. Bu balat şöyle başlıyordu:

*“Koyunlar ağıla girince,
Uyku insanlara ne tatlıdır.
Ah! Ben ömrümün dertlerini düşünürüm,
Ve yanımda uyur benim ihtiyar kocam.”*

Bu şarkının her kıtasından sonra, belirsiz ve güftesiz notalarla söylenen uzun bir aşk şarkısı vardı ki insanın ruhuna dalgalar üstünde sonsuz bir hüznle ninni söylüyor ve gözlere bu sestten çıkan gözyaşlarını dolduruyordu. Sonra bunu takip eden kıtada, hikâye, acı duyan, ızdırap çeken ve tevekkül eden bir anının sağır ve uzak ahengiyle tekrar başlıyordu. Eğer Sapho'nun mısraları aşkın öz ateşiyse, bu İskoçya nağmeleri de öz yaşamın gözyaşları ve kaderin cilvesiyle ölüm derecesinde yaralanmış kalbin kanıdır. Bu müziği kim yaratmış, onu bilmem; fakat kim olursa olsun, birkaç nağme içinde bir sesin ahenkli iniltisiyle bu sonsuz inşan hüznünü bulabildiği için onu kutsarım! O günden beri bu havanın ilk nağmelerini, arkasından gölge kovalayan bir adam gibi oradan kaçmadan asla dinleyememişimdir ve bir gözyaşıyla kalbimi ne zaman açmak ihtiyacını duysam, içimden daima bu nakaratı söyler ve hiçbir zaman ağlamadığım hâlde kendimi hemen ağlayacak gibi hissederim.

* * *

Gemilerin demir attığı Pertuis rıhtımına varmıştık; burası Aix'in limanıdır. Şehirden yarım fersah kadar bir mesafededir. Saat gece yarısını geçmişti. Rıhtımın üstünde, yabancıları şehre götürmek için ne araba vardı, ne de bir eşek. Zavallı, hasta bir kadının yayan yürüyebilmesi için yol çok uzundu. Kayıkçılar, göle yakın iki üç kulübenin kapısını boş yere çaldıktan sonra, madamı Aix'e kadar götürmeyi teklif ettiler. Küreklerini, kayığın kaburgasına bağlayan halkalardan neşeyle çektiler; bunları ağlarının ipleriyle bir yere bağladılar; kayığın yastıklarından birini iplerin üstüne koydular;

bu sayede, kolay eğilip bükülür bir sedye yaparak yabancı kadını üzerine yatırdılar. Sonra, içlerinden dört kişi, her biri küreklerin bir ucunu omuzlarına geçirip yaptıkları bu sedyeyi ağır adımlarla yavaş yavaş taşımaya başladılar. Bu hoş yükü taşımak zevkine biraz da kendim erişmek istediysem de, onlar, kıskanç bir telaşla beni reddettiler.

Sağ elimle, üzerine dayanabilmesi ve yürüyüşün verdiği sarsıntı sırasında bana yaslanabilmesi için hastanın ellerini tutarak sedyenin yanında yürüyor, onun, üstüne uzanmış olduğu yastıktan kaymasına engel oluyordum. Bu sayede, ay ışığı altında, iki yanında kavak ağaçları dikili olan uzun yolda sessizce ve ağır ağır yürüdük. Oh! Bu ağaçlıklı yol bana ne kısa göründü ve bu yolun, ikimizi de yaşamımızın son adımına kadar böyle götürmesini ne kadar isterdim!

O benimle konuşmuyordu; fakat vücudunun bütün ağırlığını güvenle koluma verdiğini hissediyordum. İki buz gibi elinin de benim elimi sardığını hissediyor ve ara sıra, parmaklarının ucunda hissettiğim gayriihtiyari bir sıkış ve daha sıcak bir nefes bana, onun dudaklarını ısıtmak için ellerime yaklaştırdığını anlatıyordu. Hayır, sessizlik hiçbir zaman bu kadar gönülden açılışları içerisine almamıştır. İkimiz de bir saat boyunca bir asırlık mutluluk hissetmiştik. Nihayet ihtiyar doktorun evine varıp da hastayı kapısının eşiğine bıraktığımız zaman, aramızda bütün dünya yok olmuştu. Ellerimin onun gözyaşlarıyla sıırsıklam olduğunu hissettim ve dudaklarımla saçlarımda kuruttum; sonra gidip kendimi elbisemle yatağıma attım.

* * *

Boş yere başımı yastığının üstünde sağa sola çevirip durdum, bir türlü uyuyamadım. Bu iki günün bin bir olayı kafamda öyle bir kuvvetle ve öyle sarsıntılarla yeniden uyanıyordu ki bunların artık bitmiş olduğuna inanasım gelmiyordu; bir gün evvel bütün

görüp duyduklarımı tekrar görüyorum sanıyordum. Ruhumun ateşi duygularıma karışmıştı. Yirmi kez kalktım ve huzur bulmadan tekrar yattım. Nihayet uyumaktan vazgeçtim. Beynimde kaynaşan düşünceleri adımlarımın gürültüsüyle oyalamak istedim. Pencereyi açtım, okuduğumu anlamaksızın kitapların yapraklarını çevirdim, hızlı hızlı odamda yürüdüm, kendime iyi bir köşe bulmak ve geceyi oturarak ya da ayakta geçirmek için, masamın ve iskemlemin yerini hep değiştirdim durdum.

Bütün bu gürültü yandaki salondan işitildi. Ayak seslerim, hiç şüphesiz benim gibi uyuyamayan zavallı hastayı rahatsız etti. Döşemenin hafif adımlarla gıcırdağını ve bu adımların, onun salonunu benim odamdan ayıran çifte sürgü ile kapalı meşe ağacından kapıya yaklaştığını duydum; kulağımı kapıya dayadım; duvardan tutulan bir nefes alış ve ipek bir elbise hışırtısı duydum. Kapının deliklerinden ve kanatlarının altından benim döşememin üstüne bir lamba ışığı sızıyordu. Bu o idi; orada, kendisi de kulağını kapıya yapıştırmış, başımdan birkaç mesafe uzaktaydı. Kalbimin çarptığını duyabilirdi. Bir tek iç çekişinden tanıyabileceğim bir ses, bana yavaşça:

— Hasta mısınız? dedi.

— Hayır, diye cevap verdim, fakat çok mutluyum! Mutluluğun çokluğu azabın çokluğu kadar insana ateş veriyor. Bu ateş, hayatımın ateşidir; ben ondan korkmuyorum, ondan kaçmıyorum, onun zevkini tatmak için uyanık duruyorum.

— Çocuk, dedi, haydi gidin de ben uyanık dururken siz yatın, sizi uyanık beklemek şimdi benim sıramdır! Yavaşça ona:

— Fakat ya siz, diye haykırdım, siz niçin uyumuyorsunuz?

Tekrar söze başlayarak:

— Ben mi, dedi, ben öyle bir mutluluk içinde yüzüyorum ki bu zevkin bir dakikasını bile kaybetmemek için artık hiç uyumak istemiyorum. Mutluluğu tadacak vaktim çok azdır, uykunun

unutkanlığı içinde bunun bir damlasını bile kaybetmek istemem. Buraya belki sizin sesinizi işitirim diye oturdum.

Dudaklarımın arasından:

— Oh! diye mırıldandım, niçin hâlâ birbirimizden bu kadar uzaktayız? Niçin aramızda bu duvar var?

— Aramızda olan bu duvar mıdır, dedi, yoksa bizim irade-miz ve yeminimiz mi? Haydi bakalım! Adımımızı tutan sadece bu maddi engelse, işte onu aşabilirsiniz! Bunun üzerine, kendi tarafındaki sürgüyü çektiğini duydum. Evet, diye devam etti, eğer sizde size hâkim olan ve coşkunluğunuzu, ihtirasınızı tutan, aşkınızdan bile güçlü bir şey yoksa bu engeli şimdi aşabilirsiniz; evet aşabilirsiniz, diye hem ihtiraslı, hem görkemli bir sesle devam etti: Ve ben her şeyi sadece size borçlu olmak isterim; aşkınıza eş değer bir aşk bulacaksınız; fakat size daha önce de söyledim, bu aşkta aynı zamanda benim ölümümü bulacaksınız!

Heyecanımın çokluğu, kalbimin bu sese doğru şiddetle atılışı, beni geri tepen içimdeki çılgınlık, ölüm derecesinde yaralanmış bir adam hâliyle beni bu kapalı kapının önünde bitkin yere yıktı. Onun, öbür tarafta, salonun döşemesine attığı bir kanepenin yastığı üzerine oturduğunu duydum. Gecenin bir kısmını, döşeme ile kapının kanatları arasında kalan bu kaba tahtalar arasında alçak sesle konuşmakla geçirdik. Sözlerimiz içten ve insanların genel konuşmalarında hiç duyulmamış sözlerdi. Bu sözler, gökle yer arasında gecenin rüyaları gibi dalgalanıyor ve bazen uzun bir sessizlikle kesiliyordu.

Bu sessizlik dakikalarında kalplerimiz, dille anlatılamaz olan sözleri, dudaklarımızın ifade edemediğinden daha etkili sözlerle anlatıp konuşuyordu. Sonunda sessizliğimiz daha uzun sürmeye başladı, seslerimiz daha sönükleşti ve ben, yüzüm duvarda ve ellerim dizlerimde bitişmiş hâlde, yorgunluktan uyuyakaldım.

* * *

Uyandığım zaman; gökte oldukça yükselmiş olan güneş, odamı parlak ışığı ile doldurmuştu. Saka kuşları, pencerenin altındaki asmaları ve Frenk üzümü dallarını hırpalayıp gagalıyorlardı; bütün doğa, yeni bir yaşama başlama günümüzü kutlamak için benden önce uyanmış, süslenmiş, aydınlanmış ve canlanmıştı. Evin bütün sesleri bana, benim gibi neşeli geliyordu. Yalnız, koridordan hanımına kahvaltı götürmek için gidip gelen oda hizmetçisinin hafif ayak seslerini, buz tepesinin kenarlarından çiçekler getiren küçük kızların seslerini, onu göle ya da çamlıklara götürmek için avluda bekleyen katırların tepinmelerini ve çingıraklarını işitiyordum. Toz ve köpükle kirlenmiş olan elbiselerimi değiştirdim, uykusuzluktan harap olmuş ve kızarmış gözlerimi yıkadım, dağınık saçlarımı taradım, ayaklarıma Alp dağları keçisi avcısının meşin tozluklarını geçirdim, tüfeğimi aldım, ihtiyar doktorun ailesi ve misafirleriyle beraber kahvaltı ettiği masaya geldim.

Masada gölün üstündeki fırtınadan, yabancı kadının atlatmış olduğu tehlikeden, Haute-Combe'daki bayılmasından, iki gün ortada görünmeyişinden, benim ona tesadüf etmem sonucu bir gün önce tekrar eve getirince duyduğum sevinçten bahsedildi. Doktora benim tarafımdan ona gidip sağlığını sormam için izin istemesini ve kabul ederlerse gezintilerinde kendisine refakat edeceğimi söylemesini rica ettim. Doktor biraz sonra onunla beraber aşığıya indi. Kadın, mutlu, o ana kadar görülmemiş derecede güzelleşmiş, daha çekici olmuş, daha gençleşmişti. Herkesi büyültüyordu. Benden başka kimseye bakamıyordu. Bu bakışları ve bu iki manalı gözleri sadece ben anlıyordum. Yardımcıları sevinçle haykırarak, onu, Savoie kadınlarına eyer vazifesi gören oynak basamaklı koltuğun üstüne oturtular. Ben de, çingıraklarını çınlatarak bugün onu dağın yaylasındaki en yüksek dağ evlerine götüren katırın arkasına takıldım.

Bütün günü orada hemen hemen hiç konuşmadan geçirdik; sanki artık birbirimize söyleyecek hiç söz bulamıyorduk. Bazen, biz yukarıya doğru çıktıkça aşığıda daha fazla oyuluyor ve geniş-

liyor gibi görünen parlak Chambery vadisini seyretmekle zaman geçiyor; bazen, güneşle boyanan dumani bizi dalgalı gökkuşağı ile çeviren ve bize aşkımızın doğaüstü bir çerçevesi ve esrarlı bir halesi gibi görünen çağlayanların kenarında duruyor; bazen dağ evlerinin meyilli çayırlarında toprağın son çiçeklerini topluyor ve bunları doğanın bu kokulu alfabetesinde sadece bizim anladığımız harflermiş gibi aramızda birbirimizinkilerle değiştiriyor; bazen, kestane ağaçlarının dibinde unutulmuş kestaneleri toplayıp, bu gece, onun odasının ateşinde kızartmak için kabuklarını soyuyor; bazen de, içinde oturanlar tarafından terk edilmiş olan dağ evlerinde oturuyorduk. Birbirimize, "Kim bilir böyle, yıldızlara yakın, çamlarda rüzgârların mırıltısı ve buz tepeleriyle karların titremesi altında, birkaç ağaç kütüğünden ve birkaç kalastan yapılmış bu ıssız kulübelerin birinde bizim gibi kaderlerinin etkisiyle uzaklaşacak ve kendilerini insanlardan ayıran bu ıssızlık içinde sadece bir tek duygu ile dolup taşan bir hayatı sadece kendi varlıklarıyla dolduracak olan iki insan ne kadar mutlu olur!" diyorduk.

* * *

Akşam olunca ağır adımlarla dağdan indik. Sanki aramızda sonsuza kadar kendi malikânemizi ve mutluluğumuzu bırakıyormuşuz gibi mahzun mahzun birbirimize bakışıyorduk. O, kendi dairesine çıktı. Ben, ev sahibinin ailesi ve misafirleriyle akşam yemeğinde kaldım. Yemekten sonra, aramızda kararlaştırdığımız gibi, onun oda kapısını çaldım. Beni, uzun bir ayrılıktan sonra tekrar kavuşulan bir çocukluk arkadaşı gibi kabul etti. O akşamdan sonra artık bütün gündüzleri ve bütün akşamları onun odasında geçirdim.

Onu ekseriya, pencere ile şömine arasındaki bir köşede, beyaz kumaşla kaplı bir kanepenin üstünde yan uzanmış bulurdum. Koyu renkli bir masanın üstünde duran bir bakır lambanın etrafında kitaplar, gündüz alınmış ya da yazılmaya başlanmış mektuplar ve onun giderken bana verdiği ve o zamandan beri

benim asla yanımdan ayırmadığım akajudan küçük bir çay kutusu ile gece yarısı, içinde çay içtiğimiz iki tane mavi ve pembe Japon porseleninden çay bardağı dururdu. İhtiyar doktorcuk da genç hastasıyla konuşmak için ekseriya benimle konuştuktan sonra, bu mükemmel adam, hepimiz için bu derece kıymetli olan bu sağlığın göze çarpacak derecede iyileşmesine benim varlığımın kendi önerilerinden ve kaplıcalardan daha fazla yardım ettiğini anlayarak, bizi, kitaplarımız ve sohbetlerimizle yalnız bırakıyordu. Gece yansı bana masanın arasından uzattığı elini öperek odama çekiliyordum ve ancak onun odasından hiçbir gürültü işitmez olduktan sonra yatıyordum.

* * *

İkimiz karşı karşıya bu samimi ve hoş günleri ancak böyle beş uzun ve kısa hafta sürdürdük: Kalplerimizde saydıkları sayısız heyecanların toplamını yaparsam uzun haftalar; bunları dolduran saatlerin farkına varılmadan hızla geçişini düşünürsem kısa haftalar... Bana öyle geliyordu ki, ilahî takdirin on yılda bir kere belirmeyen bir mucizesiyle, bizim mutluluğumuza ortak olan mevsim bu mutluluğu uzatmak için bizimle anlaşma yapmıştı. Bütün ekim ve kasım ayının yarısından fazlası, kış mevsiminin, yeniden dirilme sırrına erişen ve mezarda sadece yapraklarını unutmuş olan bir ilkbaharına benziyorlardı. Rüzgârlar ılık, sular mavi, çamlar yeşil, bulutlar pembe, güneşler parlaktı. Yalnız günler kısaydı; fakat şöminesinin sıcak külleri yanındaki uzun akşamlar bizi birbirimize daha fazla yaklaştırıyordu. Bu akşamlar bizi daha fazla birbirimize kavuşturuyor, gözlerimizi ve ruhlarımızı dış doğanın ihtişamında eriyip buhar olmaktan kurtarıyordu. Biz bu akşamları, uzun yaz günlerinden daha çok seviyorduk. Bizim ihtişamımız kendimizdeydi. Biz bunu aralık ayı akşamlarının ve gecelerinin uzun karanlıklarında, pencerelerini ilk kırağı ya da kar tipisi çınlatır ve sonbahar rüzgârı inerken sığındığımız evimizde daha iyi hissediyorduk. Bu yağmurlu rüzgâr sanki bizi kendi

içimize çekiyor ve şöyle haykırıyor gibiydi: "Haydi, çabuk olun, kalplerinizde şimdiye kadar birbirinize söylememiş olduğumuz ve erkekle kadının ölmeden önce söylemeleri gereken ne varsa hepsini söyleyin, hepsini konuşun; çünkü ben, yaklaşan ve sizi birbirinizden ayıracak olan kötü günlerin sesiyim."

* * *

Bu yüzden gölün bütün koylarını, bütün dalgalarını, bütün kumsallarını devamlı beraber dolaştık; Savoie kayalıklarının çatlakları arasına sıkışmış olan bütün kaya uçlarını, bütün sırtları, bütün boğazları, bütün gizli vadileri, bütün mağaraları, bütün çağlayanları gezdik. Yani bütün âşıklar âlemini gizleyebilecek olan nice muhteşem ya da hoş manzaralı, çağlayanlar, nice esrar dolu yerler, uçurumlarla dağların çıkıntılı saçakları arasında açılmış nice evler, nice sebze bahçeleri, meyilli çayırlar üzerinde köpüren nice süt gibi sular, sıra sıra loş sütunlarını gözler önüne seren ve bizim seslerimizin gürültüsünü kubbeleri altında çınlatan nice çam ve kestane ağaçları gördük!

Bu yerlerin her birinde heyecanlarımızdan birini bırakıyorduk.

Oralara, onunla beraber orada geçirdiğimiz saatlerin ve bu saatlerin bize verdiği düşüncelerin, bize teneffüs ettirdiği havanın, avuçlarımızın içinde içtiğimiz su damlasının, orada düşürdüğümüz yaprağın ya da çiçeğin, ayaklarımızın ıslak otlar üstünde bıraktığı izin anılarını saklaması için alçak ya da yüksek sesle yalvarıyorduk. O yerlere yalvarıyorduk ki bize bir gün bunları, oradan geçerken ve orada nefes alırken bıraktığımız yaşam parçasıyla beraber iade etsin. Ta ki kalplerimizden taşan mutluluktan hiçbir şey kaybetmeyelim ve bütün bu dakikaları, bütün bu kendimizden geçişleri, her şeyin, hatta teneffüs edilen nefesin ve kaybolmuş sanılan dakikanın bile tekrar elde edildiği bu sadık ölümsüzlük mahzeninde benliğimizden dağılan bütün bu duyguları yeniden

bulalım! Büyük olasılıkla bu göllerin, bu sellerin ve bu granitlerin yaratılışından beri bu dağlardan Tanrı'nın huzuruna bu kadar içli ve bu kadar ateşli ilahiler yükselmemiştir. Bütün bu doğayı, suları, kayaları, gökyüzünü, yeri, ağaçları, sedir ağacıyla köklerini canlandırmak ve onlara, arasında kaybolduğumuz bu dağdan daha geniş ve dalla sessiz bir doğanın mihrabını baştan başa doldurabilir güçte iç çekmeleri, atılışlar, sarmaş dolaş oluşlar, sesler, çılgınlıklar, kokular, alevler vermek için ruhlarımızda yeteri derecede yaşam ve aşk vardı. Bir yerküre yalnız bizim için yaratılmış bile olsaydı biz sadece kendimiz, onu canlandırmaya, bütün bir sonsuzluk boyunca ona ses, söz, kutsama ve aşk vermeye yeterdik! Artık nasıl denebilir ki insan ruhu sonsuz değildir? Acaba kim, doğanın ve zamanın karşısında ve Tanrı'nın gözü altında, taparcasına sevdiği bir kadının yanında bulunmuştur da yaşamının, varlığının hudutlarını hissetmiştir? Hey aşk! İsterse korkaklar senden ürksünler ve kötüler seni kovsunlar; sen bu dünyanın büyük rahibi, ölümsüzlüğün habercisi, mihrabın ateşisin! Zaten senin aydınlığın olmasaydı, insan sonsuzluğu aklına bile getirmezdi.

* * *

Bu altı hafta benim için bir ateş vaftizi oldu; benim ruhumu başka şekle soktu, o zamana kadar lekelenmiş olduğu bütün kirliliklerden onu temizledi. Aşk, beni kucaklarken aynı zamanda doğayı, bu dünyayı, kendimi ve gökyüzünü aydınlatan bir meşale oldu. Bir tek gerçek yaşam kıvılcımı altında ne derece kaybolduğunu görünce bu dünyanın değersizliğini anladım. Geçmişte kendime bakarak ve sevdiğimin saflığı ve mükemmelliğiyle kendimi mukayese ederek ona, benliğimde beni yıkayacağı sudan, beni yıkayacağı semavi mahlukun gözleri, sesi, konuşmalarıyla saatten saate daha çok açılmakta olan bu güzellik, duygusallık, temizlik, melankoli ve sevgi denizine gözlerim ve kalbimle sokularak ruhların gökyüzüne girdim. Kaç defa, tapmak isteği ve duygusu ile alnımı otlara yapıştırarak onun önünde diz çöktüm! Kaç defa,

başka yaradılıştaki bir mahluka yalvarır gibi, ona, benliğimde beni yıkayacağı sudan, beni yakacağı semavi ateşten, benim varlığımı canlandıracağı yeni nefesten başka bir şey kalmaması için gözyaşlarının bir damlasıyla beni yıkamasını, her nefes alışında beni teneffüs etmesi için yalvardım! Yeter ki ben o olayım ve o ben olsun ve hatta Tanrı bile bizi yanına çağırınca, aşk mucizesinin böyle şeklini değiştirip birbirine karıştırdığını ne tanıyabilsin ne de ayırabilsin!... Oh! Eğer erdemi hiçbir zaman anlayamamış olan bir erkek kardeşiniz, bir oğlunuz veya bir dostunuz varsa, Tanrı'ya dua edin de ona böyle sevda versin! Sevdiği müddetçe, aşkının ülküsü ile eşit olması için bütün sadakatlere, bütün kahramanlıklara sahip olabilecektir. Ve sevmediği zaman ise, ruhunda, kendisini sonsuza kadar kötülük sularından tiksindirecek olan bir ilahî şehvet zevkinin kalıntısı ve dudaklarının bir kerecik olsun içmek için şereflendirildiği kaynağa doğru gizlice yukarıya çevrilen bir bakışı kalacaktır.

Sevdiğim kadının huzurunda kendi kendimden nasıl utanç duyduğumu anlatamam. Fakat bu utanç bana ait bir şaka yerine geçiyordu. Çünkü sitemleri o kadar ince, bakışları etkileyici olduğu kadar, tatlı, affedişleri o kadar ilahî idi ki, huzurunda eğildiğim hâlde kendimi alçak düşürmüyor, tam tersine yükseldiğimi ve büyüdüğümü hissediyordum. Âdeta, onun yalnız bana yansıttığı ışığandan doğan temizlik ve görkemin bizzat benim kendi yaradılışımdan parlayıp açıldığını hisseder gibi oluyordum. Daima onu, gayriihtiyari, biraz, şöyle yarım yamalak tanımış olduğum diğer kadınlarla kıyaslıyordum. Bana Julie'nin masum çocukluğu gibi görünen Antonien ve azizeliğiyle olgunluğunda ona benzeyen annem müstesna; gözlerim hiçbir kadında onu hatırlatacak en ufak bir yakınlık görmüyordu. Yanız bir tek bakışı hayatımın kalan günlerini karanlığın içine atıyordu. Konuşmaları bana aşk ve ihtirasın derinliklerini, genişliklerini, incelik ve zarafetlerini keşfettiriyor, beni bu suretle meçhul yerlere götürüyor ve ben

oralarda ilk defa kendi düşüncelerimin ana toprakları üstündeki havayı teneffüs ettiğini sanıyordum.

Çok kötü geçmiş olan ilk gençlik yıllarımda bende bıraktığı hafifmeşreplik, azamet, safdillik, duygusuzluk, ya da acı gibi ne kadar duygum varsa o derece kayboluyorlardı ki ben bile artık kendimi tanıyamıyordum. Onun yanından ayrılınca kendimi iyi bir adam gibi hissediyor, saf, tertemiz sanıyordum. Tekrar ciddiliği, coşkunluğu, duayı, içten dindarlığı ve gözlerden akmayan fakat görünüşteki çoraklığımız altından gizli bir pınar gibi çıkan ve yumuşatmadan kalbi yıkayan sıcak gözyaşlarını buluyordum. Onun ince sitemleri, sesi ve sadece varlığıyla beni yükseltmek lütfunda bulunduğu bu yüce, fakat baş dönmesi vermeyen yüksekliklerden bir daha inmemeye kendi kendime söz veriyordum. Onun aşkının sonsuz bakirlik ışıklarında sanki ruhumun ikinci bakirliğini kazanmış gibiydim.

Onun bana verdiği duygularına bilmem ki kalbimde ilgiden daha çok merhamet duygusu mu uyandırmıştı, bunu anlatmaktan acizim. Heyecanıma aynı oranda ihtiras ve tapma duygularının karıştığını ve bu duygulanmayı zihnimde bin kere aşktan dinî heyecana ve dinî heyecandan aşka çevirdiğini hissediyordum. Oh! Aşkın en büyük yüceliği orada değil midir; tüm güzelliğe sahip olmadaki heyecanda ve en yüce tapmadaki şehvette?... Onun bütün söyledikleri ölümsüz, bütün baktığı şeyler kutsal geliyordu. Yürürken çiğnediği toprağa gıpta ediyordum; gezintilerimiz esnasında onu saran güneş ışıklarını vücuduna dokunmaktan mutlu olduğunu sanıyordum. Onu sonsuza kadar hava dalgalarından ayırmak için, teneffüs etmekle gözlerimde ilahileştirmiş olduğu havayı toplamak isterdim; onun şu mesafe içinde çekilip boş bıraktığı yerin etrafını bile, dünyanın son gününe kadar bir daha başka hiç kimsenin, hiçbir adi yaratığın işgal etmemesi için, çerçevelemek isterdim!

Sonuç olarak her şeyi görüyor, her şeyi hissediyor, aşkımın bu yüceliği içinde her şeye, hatta Tanrı'ya bile tapıyordum!... Eğer

yaşam böyle bir ruh hâli içinde devam etseydi, damarlardaki kan artık dolaşmaz olur, kalp çarpmayı unuttur, daha doğrusu duygularımızda ne hareket, ne ağırlaşma, ne yorgunluk, ne acele, ne ölüm, ne yaşam mevcut olurdu; sadece, bütün varlığımız, diğer bir varlıkta taş kesilip kalırdı. Bu hâl ise, aynı zamanda hem mahvolmuş, hem canlı olarak Tanrı'dan mevcut olan ruhun hâline benzese gerek!

* * *

Ne mutluluk! Birbirimizin ruhuna tamamen sahip olmakla aramızdaki şehvetli hırsın sefil arzuları mahvolmuştu, çünkü o böyle istemişti. Mutluluk, her zaman yaptığı gibi, beni, ömrümde asla olamadığım derecede iyi ve dindar yapmıştı. Tanrı'yla o, ruhumda o kadar birbirine karışıyorlardı ki onun varlığı içinde yaşayarak ona karşı beslediğim tapma duygusu, aynı zamanda, kendisini yaratmış olan ilahî varlığa karşı sonsuz bir tapma hâli alıyordu. Ben bir ilahî şirden başka bir şey değildim ve bu ilahimde iki isim yoktu. Çünkü Tanrı o idi ve o Tanrı idi! Gündüzleri, bakmak, nefes almak, hayran olmak için dağların yamaçlarında, gölün kıyılarında, ya da güneşe boğulmuş çayırarda bir kestane ağacı altına oturduğumuz zamanlar, konuşmalarımız, bizim bu çok dolgun ruhumuzun doğal taşkınlığı ile, genellikle düşüncelerimizin dibi bulunmaz uçurumuna doğru sürükleniyordu. Yani sonsuzluğa ve sonsuzluğu dolduran tek bir iple Tanrı'ya doğru! Bir ses içinde bütün bir sırrın keşfini kapsayan bir kalbin heyecanlı kutsamasıyla bu ismi telaffuz edince hayrete düşmekteydim; onun, buluşlarını çevirip indirmesine ve bana bizim coşkunkuluklarımızla tezat teşkil ediyor görünen bir derdi ya da acı bir güvensizliği güzel kirpiklerinin kıvrımlarında ya da dalgın ağzının köşelerinde saklamasına da aynı şaşkınlıkla bakıyordum. Bir gün ona çekinerek bunun sebebini sordum. Bana:

— Bu kelime beni rahatsız ediyor, cevabını verdi.

— Nasıl olur, dedim, bütün hayatın, bütün aşkın ve bütün iyiliğin ismini içine almış olan bir kelime, onun yarattığı varlıklardan en mükemmelini nasıl olur da rahatsız edebilir?

Sesinde ümitsiz bir ruhun ahengi çınlayarak:

— Ne yazık ki! diye cevap verdi, bu kelime, bana, varlığının bir rüya olmamasını son derece şevkle arzu ettiğim bir varlığı düşündürür de ondan! Sonra, daha ağır ve daha alçak bir sesle ilave etti: Hâlbuki bu varlık, hem benim için, hem de kendilerinden ders almış olduğum akıllı kimseler için, zihnimizin en harikulade fakat en boş hayallerinden biridir, başka bir şey değil!

— Nasıl, ne diyorsunuz? dedim, hocalarınız Tanrı'ya inanmıyorlar mı? Fakat siz ki seviyorsunuz, ona inanmayabilir misiniz? Kalplerimizin bir çarpıntısı var mıdır ki sonsuzluğun bir ilanı olsun.

— Oh! diye hemen cevap verdi, benim bakışlarımın önünde felsefenin örtülerini kaldıran ve gözlerimde insanı batıl inançların gündüzünün acayip ve solgun lambası yerine, düşünce ve bilimin büyük gündüzünü parlatmış olan insanların bilgeliğini delilikle nitelendirmeyiniz. Ahmaklar kendi hayal güçleriyle yarattıkları o çocukça şey etrafına kendi iradeleriyle o karanlıkları yaymışlardır ve o batıl inançlar işte bu karanlıkları aydınlatmaktadır. İşte benim inanmadığım Tanrı, sizin, annenizin ve dadınızın Tanrı'sıdır, yoksa doğanın ve bilgeliğe erenlerin Tanrı'sı değil! Ben de onlarla beraber, her şeyin esası ve sebebi, her şeyin kaynağı, bütün varlıkların mesafesi ve sonu olan, ya da daha doğrusu bizzat kendisi sonsuzluktan başka bir şey olmayan, görünür veya görünmez, anlar veya anlamaz, canlı veya cansız, diri veya ölü bir varlığa inanıyorum. İşte bütün bunlardır ki bu varlıklar varlığının ismini bir araya getirirler. Sonsuzluk! Fakat sizin Tanrı ve bizim kanun adını verdiğimiz bu varlığın ölçülemez büyüklüğünün ve yaptığı işlerin muhteşem yazısının kesin ve acımasız zorunluluğudur ki bizim zihinlerimizden bu varlığı anlamak ve ona bir ad vermek hususunda her türlü kabiliyeti, bu sırrı açığa vurma olanağını

uzaklaştırıyor, hatta ona saygı duymak ve dua etmek olanağını bile! Netice esasa dua eder mi?

— Oh! diye ilave etti, bu ne zalim şey! Hele sizi sevdiğimden beri onun ayakları dibine ne kutsamalar, ne dualar ve ne gözyaşları saçmazdım! Sonra birdenbire kendini toplayarak: Sizi hayrete düşürüyor ve üzüyorum, dedi, fakat beni affedin. Bilmem ki erdem denen şeyler gerçekten var mıdır, şayet varsalar bunların birincisi herhâlde hakikat değil midir? Yalnız şu var ki biz bu nokta üzerinde anlaşılamıyoruz. İyisi mi bunu hiç konuşmayalım. Siz bir Hristiyan ailenin göbeğinde sofu bir ana tarafından büyütülmüşsünüz; orada, hava ile beraber aile ocağının kutsal saflıklarını teneffüs etmişsiniz; sizi elinizden tutarak mabetlere götürmüşler, size aziz ve azize tasvirlerini, Hristiyanlık esrarını, mihrapları göstermişler; size Tanrı oradadır, sizi dinliyor ve size cevap veriyor." diyerek dualar okumayı öğretmişler; siz buna inanmışsınız, çünkü o zaman inceleyip anlayacak yaşta değildiniz. Ancak çok zaman sonra, çocukluğunuzun bu oyuncaklarını attınız ve bu Hristiyan mihraplarının Tanrı'sından daha az çocukça ve daha az kadınca bir Tanrı biçimlendirmeye başladınız. Fakat ilk hayranlık gözlerinizde kalmıştır; gördüm sandığınız gün, siz farkına varmadığınız hâlde gözlerinizi büyüledikleri yalancı günle karıştırdı; bu yüzden sizde zekânın iki zaafı kalmıştır: Esrar ve dua. Daha şahane bir sesle: Hâlbuki, diye tekrar etti, hiç esrar yoktur; sadece her sim dağıtan düşünme gücü vardır; sim icat eden ya hilekâr ya saf olan adamdır; düşünceyi Tanrı yaratmıştır. Sonra daha fazla mahzunlaşarak devam etti: Dua da yoktur; çünkü ne insafsız bir kanunda insafa getirilecek, ne de gerekli olan bir kanunda değiştirilecek hiçbir şey yoktur!

Yine ilave etti:

— Eski adamların bir halk cehaletleri vardı ki altında derin bilgelikler gizlenmişti ve onlar işte bu cehaletleriyle bunu pekâlâ biliyorlardı, çünkü icat ettikleri bütün ilahlara tapıyorlardı. Fakat hiç dua etmedikleri en yüksek bir kanun vardı: Şans!

Sustu. Uzun bir suskunluktan sonra:

— Bana öyle geliyor ki, dedim, size bu bilgeliği öğretmiş olan üstatlar, insanın Tanrı ile ilişkilerine ait teorilerinde işiten yarattığı, düşünen yaratığın fazlasıyla hükmü altına koymuşlardır. Kısaca şunu demek isterim ki, nasıl ki düşünce zekânın aleti ise bütün aşkların da öyle bir aleti olan insanın kalbini unutmuşlardır. İnsanın Tanrı hakkındaki düşünceleri saf ve yanlış düşünceler olabilir. Ancak bazen onun, yazılmamış kanunu olan içgüdüleri doğru olmalıdırlar. Aksi takdirde doğa onu yaratırken yalan söylemiş olurdu. Gülümseyerek ilave ettim.

— Tanrı'nın ihtimal biricik erdemi biricik olduğunu biraz önce siz söylemişsiniz, o hâlde doğanın bir yalan olduğunu sanmazsınız ya?... Bundan şu sonuç çıkar ki Tanrı, insanın kalbine sadece şu iki içgüdüyü: Sırrı ve duayı verirken nasıl bir amaç izlemiş olursa olsun; ister ona, kendisinin, yani gerçeğin anlaşılmaz bir şey ve sırrın kendi adı olduğunu bildirmeyi arzu etsin; ister bütün yaratıkların kendisini şerefliendirmelerini ve kutsamalarını ve duanın bütün doğayı saran bir tütsü olmasını dilesin; şurası muhakkak ki insan, Tanrı'yı, sırrı ve tapmayı düşünürken daima benliğinde bu iki içgüdüyü taşımaktadır. Sözüme devam ederek: Önce o sırrı ele alalım, dedim, o sırrı genişletmek, aydınlatmak, onu tamamıyla dağıtmadan daima daha fazla ileriye götürmek insan zekâsının işidir. Duaya gelince: Tanrı'nın ayakları altına serpilecek bir güzel koku gibi, faydalı veya faydasız, duyulmuş veya duyulmamış bir yalvarmayı dağıtmak daima kalbin bir ihtiyacıdır. Bu güzel koku ister Tanrı'nın ayakları altına, ister toprağa düşsün, ne zararı var? Değil mi ki daima zaaf, düşkünlük ve ibadet olarak düşünmektedir!...

Sesimde ümit dolu bir yankıyla:

— Fakat, diye ilave ettim, güzel koku acaba kayboluyor mu?...

Bu sözle kendi sesim bile şüpheme galip gelmiş gibiydi. Sözüme devam ettim, dedim ki: Eğer dua, o en güçlü, kudretli,

esrarlı ilişki, gerçekte, insanın doğadan üstün ya da doğal olan kuvvetlerin en büyüğü değilse, ne malum ki o yüksek ve ölmez irade, bunu, dua edene, böyle ilham etmek, duasını böyle kabul etmek ve bu suretle bizzat insanı, kendinden yardım istemekle kendi şansının mekanizmasına böyle iştirak ettirmek istememiştir? Ve nihayet ne malum ki, Tanrı kendisinden çıkan yaratıklara karşı beslediği sonsuz sevgisi ve bağışlamasıyla, onlarla kendi arasında, âlemlerin düşüncesini kendi düşüncesine asan görünmez bir zincir gibi bu ilişkiyi bırakmak istememiştir? Ne malum ki, sadece kendisiyle kalabalık olan görkemli yalnızlığında bu canlının mırıldanmasını, doğayla bu sönmez söyleşinin durmaksızın kendisine çıkıp sonsuzluğun her tarafında yine bütün canlandırdığı, kucakladığı ve sevdiği yaratıklara kendisinden inmesini ve bütün bu yaratıklardan tekrar kendi makamına yükselmesini istememiştir? Sözü tasası her vesile ile edilen dua, insanın sahip olduğu ayrıcalıkların en kutsalıdır, çünkü bu armağan sayesinde insan Tanrı'dan bahsedebilmektedir. Tanrı sağır da olsaydı biz yine ona dua edecektik; çünkü onun büyüklüğü bizim sesimizi işitmek suretiyle belirseyse bizim büyüklüğümüz de ona dua etmek şeklinde açığa çıkmıştı.

Gördüm ki düşüncelerim onu inandırmadan etkiliyordu; bilimle biraz kurumuş olan kalbi henüz kaynaklarını Tanrı tarafına açmamıştı. Fakat herhâlde çok geçmeden aşk, kalbine etki ettikten sonra dinine de etki edecekti; ihtirasın zevkleri ve azapları herhâlde çok geçmeden o kalpte ibadet ve duayı, ruhun bu yakan ve baygınlık veren iki güzel kokusunu geliştirecekti. Biri sarhoşlukla, diğeri gözyaşlarıyla dolu, fakat ikisi de ilahî olan güzel kokular!

* * *

Bununla beraber mutlu ruhlar için bir cennet bahçesi olan bu yalnızlıklar, iki kişi baş başa yaşayış; onun, kendi mizacına uygun esrarı benim zihnimin bir uçurumundan meydana çıkararak her

gün bir özelliğini keşfetmesi; bu dağlarda, yazın ısınmış sobalar gibi güneşin ılıkliğini ta karların yanına varıncaya kadar saklayan bu sonbahar havası; dağ evlerinde ve sular üstündeki bu uzak gezintiler; sandalın salıntısı ve denizdeki hafif ve ağır dalgalar gibi katır sırtlarının bu tatlı oynayışı; sabah akşam ona, çobanlar tarafından yontulmuş kayın ağacından kadehler içinde köpüre köpüre getirdikleri bu otlakların sütü ve hepsinin üstünde, bir ilk aşkın sanki kanatlar üzerinde yerden yükselterek, yeni bir dünya ortasında, kalbin sonu gelmez bir açılışı içinde düşünmeden düşünceye, rüyadan rüyaya sürükleyip götürdüğü bir ruhtaki bu tatlı heyecan, bu sakin ateş, bu devamlı baş dönmesi; sözün kısası bütün bunlar onun sağlığını da açık bir biçimde gittikçe iyileştiriyordu. Sabahtan akşama onun gençleştiği görülüyordu. Sanki bu, bir ruh iyileşmesiydi ki çehresine yansiyordu.

Başlangıçta yüzü, gözlerin etrafında ölümün parmak izlerine benzer renksiz ya da mavi lekelerle biraz solgun gibiydi. Fakat gittikçe yanakları düzgünleşiyor, benzi kan hareketiyle tazeleşiyor ve yüzü, yavaş yavaş, uzun süre dağda gezerek buzlu tepelerin ilk soğuk rüzgârları yanağını ısırmış bir genç kızın pamuk tüy rengini alıyordu. Kirpikleri ağırlıklarını, gözleri gölgesini, dudakları kıvrımlarını kaybetmişti. Bakışları daima yukarıya kalkık yaşlı gözlerinin çevresi üstünde birikmiş ateşli bir kalbin buharı hâlinde olan devamlı parlak bir sis içinde yüzüyordu. Fakat bu ateş o gözyaşlarını kurutuyor ve böylece hiç akıyorlardı. Tavırlarında kuvvet seziliyor, hareketleri çevikleşiyor, adımları bir çocuğun adımları gibi hafifliyor ve canlanıyordu. Benimle beraber gezintiden dönüp evin bahçesine her girişinde, ihtiyar doktorla ailesi, yirmi dört saat içinde sıhhatinin kazanmış olduğu bu mucizevi değişikliği ve gözlerinden saçılan gençlik ve hayat alevini görünce sevinçten haykıyorlardı.

Gerçekten de mutluluğun ışıkları var gibiydi ve bu ışıklar onun etrafında serpiyordu. O, bu parlıtya bürünüyordu ve kendisine bakanları da aynı aydınlığa buruyordu. Bu güzellik parlayışı, bu

aşk canlılığı sanıldığı gibi, sadece şairlerin hayalleri değildir. Şair sadece, dalgın ya da kör olan başka insanların gözlerinden kaçanı daha iyi görmektedir. Çoğunlukla bir genç kızdan bahsederken geceleri karanlığı aydınlattığını söylerler. Julie için de, etrafındaki havayı ısıtıyor denebilirdi. Ben onun yeni doğan güzelliğinin bu sıcak buharı içine bürünerek yürüyor, yaşıyordum; başkaları da geçerken onu hissediyorlardı.

* * *

Odama döndükten sonra, onu terk etmek zorunda kaldığım kısa zamanlarda, kendimi, hatta öğleyin bile, havasız ve gün ışığı girmeyen bir hapisanede gibi hissediyordum. Gözlerime ondan yansımadağında en parlak güneş bile beni aydınlatmıyordu. Onu ne kadar çok görürsem o kadar hayranı oluyordum ve onun benim cinsimden bir yaratık olduğuna o derece inanamıyordum. Aşkının yüceliği gitgide hayalimin bir inancı hâline gelmişti. Bir ilah olmak için çok şefkatli, bir kadın olmak için çok ilahî olan bu varlığın önünde durmaksızın zihnimle secdeye varıyordum. Kendisine isimler arıyordum. İsim bulamayınca, içimden ona "esrar" ismini veriyordum! Ona, bu belirsiz ve tarif edilemez isim altında âdeta bir anlayışla bağlanıyordum. Bu öyle bir anlayıştı ki şefkat noktasından toprağa, coşkunluğundan dolayı hayale, onun varlığı ile gerçeğe ve tapmayla gökyüzüne aitti.

En sonunda, bana, bazen şiirler yazdığımı itiraf ettirdi, fakat bu mısraları ona hiç göstermedim. Esasen duyguların sadeliğini ülküleştirmedeği takdirde ihlal eden bu suni ve düzgün dil usulünü pek sevmiyor görünüyordu. Yazılı şiirin bu sıkı usullerine, bu dar çerçevesine ve ağırlıklarına tahammül edebilmek için, yapısı çok derin ve çok ciddi idi. Kendisi rebapsız şiirdi; gönül gibi çıplak, ilk kelime gibi sade, gece gibi hülyalı, gündüz gibi aydınlık, şimşek gibi süratli, mesafe gibi geniş.... Ruhu, hiçbir nazım usulünün not etmeye yetmeyeceği sınırsız bir nağme idi. Hatta sesi bile devamlı bir şarkıydı, öyle ki hiçbir şiirin mısraları bu ahenge ye-

tişemezdi. Eğer ben onun yanında uzun süre yaşamış olsaydım, ne şiir okurdum, ne de yazardım. O, bana doğanın ve kendimin canlı şiiri idi. Benim duygularım onun kalbinde, hayallerim onun bakışlarında, melodim onun sesinde çınlıyordu!

Aslında Delille ve Fontanes'inkiler gibi başlıca şiir dergilerini odasında bulundurduğu on sekizinci asır sonunun ve İmparatorluk devrinin tamamen materyalist ve tamamen ahenk yüklü şiiri bize uygun değildi. Sıcak iklimlerin tatlı melodili ninnisiyle okşanmış olan ruhu, hava ve sulardaki bütün seslerin yayamayacağı bir ızdırıp, hayal ve aşk ocağı idi! Bazen benim yanımda bu kitapları okumaya ve şöhretleri yüzünden onlara hayran olmaya yelteniyordu; fakat derhâl sabırsızlığını gösteren bir hareketle bunları elinden atıyordu ve kitaplar o zaman, sazın üstüne boş yere vurularak bir ses çıkarılmak istenen kopuk teller gibi elinin altında sağır kalıyordu. Kalbinin notası benim kalbimde gizliydi, fakat bu nota oradan asla dışarı çıkmamıştı. Bana ilham verecek mısralar ancak ileride mezarının üstünde çınlayacaktı. Ölmeden önce kimi sevdiğini asla bilemedi. Ben onun için erkek kardeştim. Herkes için bir şair oluşumun onun için hiçbir önemi yoktu. Aşkından bana ait benden başka hiçbir şey mevcut değildi.

O benim bir parça şair oluşuma hiç ihtimal vermezdi ya da bunu hiç arzu etmezdi. Öyleyken bunu ona, sadece bir defa, istemeyerek anlatmış oldum. Bakınız nasıl:

Dostum *** Louis birkaç gününü bizimle birlikte geçirmeye gelmişti. Gece yansına kadar kitap okuduk, samimi sohbetler yaptık, kâh yüksek sesle hayallere, hüzünlere daldık, kâh gülümsedik. Biraz önce birbirlerine yabancıyken şimdi, Savoie dağlarının küçük bir evinde, aynı çatı altında, aynı ocağın köşesinde, aynı sonbahar fırtınalarının uğultusunu dinleyerek birleşmiş ve bir tek şahıs hâline gelmiş olan bu üç genç kadere karşı hayrete düşüyorduk. Kaderin hangi cilvesi veya tesadüfıyla bu üç hayat rüzgârının bizi dağıtacağını ya da tekrar birleştireceğini kestirmeye çalışıyorduk. Gelecek hayatımızın ufku kayan bakışlarımız en

sonunda bizi kederlendirdi. Dirseklerimizi dayamış olduğumuz küçük çay masasının önünde artık hiçbir şey söylemeden duruyorduk. Nihayet, şair olan Louis, ruhunda bir hüznün mısrası coştuğunu hissetti ve yazmak istedi. Julie ona bir kurşun kalem ile bir kâğıt verdi. O da, şöminenin mermeri üstünde, Gilbert'in ölüm duygulu kıtaları gibi baştan başa şikâyet ve gözyaşı dolu birkaç kıta yazdı. Louis, Gilbert'e benziyordu, insanların dilinde Hazreti Eyüp'ün iniltisi yaşadıkça yaşayacak olan şu mısraları o da yazabilirdi:

*"Bu sofrada, hayatın ziyafet sofrasında,
Ben talihsiz davetli, bir gün göründüm ancak;
Ve işte ölüyorum, yakınlaştım kabrime,
Kabrime ki hiç kimse gelip ağlamayacak!..."*

Louis'in mısraları beni çok etkiledi. Kalem elinden aldım. Bir an odanın bir köşesine çekildim ve kendim de, hiçbir yazıdan alıntı yapmadan benimle beraber ölecek olan aşağıdaki mısraları yazdım. Düşüncelerimden değil, kalbimden kopan ilk mısraları. Bunları, kendisi için yazmış olduğum varlığa gözlerimi kaldırmaya cesaret edemeden okudum. İşte o mısralar; fakat hayır, siliyorum onları, benim bütün deham aşkımdaydı, o deha onunla beraber söndü!

Bu mısraları okuyup bitirince, lambanın parıltısı vuran Julie'nin yüzünde öyle duygulu bir şaşkınlık ve öyle insanlıktan üstün bir güzellik ifadesi gördüm ki, melekle kadın, aşkla secde arasında, mısralarımın anlattığı ölçüde kararsız kaldım. Bu son duygu, dostumun ruhu kadar benim ruhumda da üstünlük kazandı. Onun kanepesi önünde dizüstü yıkıldı; ayaklarını örten siyah şalın ucunu öptük. Bu mısralar, ona, kendisi için beslediğim duygunun dışında, sadece ani bir ilham gibi göründü. Onları beğendi, takdir etti ve bana bir daha onlardan bahsetmedi. Bizim

doğal konuşmalarımızı ve hatta birbirimizin yanında hayallere dalıp susmalarımızı, ruhu ifade etmekten çok onun tanrısal kut-sallığını bozan bu fikir oyunlarını seviyordu. Louis birkaç gün sonra bizi terk etti.

* * *

Kalbimdeki şiirin zayıf bir kıtası olan bu ilk mısraların üzerine, bana, kendisi için bir "ode" yazmamı rica etti. Bunu, Paris'teki sosyete de en fazla hürmet ve alaka beslediği kimselerden birine, benim, kendisi hakkındaki hayranlığımın bir şiiri ve sanatımın bir denemesi olarak yollayacaktı. O kişi M. de Bonald idi. Onu sadece ismen tanıyordum ve o aralar oldukça büyük bir şöhret içinde yüzen filozof ve Hristiyan bir hukuk bilimcisi olduğunu biliyordum.

Onu düşününce, ilhamını, Tanrı'nın başka bir Turi Sina'nın demetleri içinde insana has kanunları aydınlatmak için akıttığı ışıktan alan modern bir Musa hayal ediyordum. Bu "ode"u bir gecede yazdım. Sabah olunca, dağın bir kestane ağacı altında, bunu, bana ilham verene okudum. Bana üç defa okuttu. Akşam, ince fakat düzgün yazısıyla kopya etti. Kaleminden çıkan harfler, tıpkı havada uçan bir kuşun hızı, zarafeti ve berraklığı ile fikirlerinin kanat gölgeleri gibi beyaz kâğıdın üstünde kayıyorlardı. Ertesi gün bunu Paris'e gönderdi. M. de Bonald, kendisine sanatım hakkında güzel haberler veren sözlerle cevap verdi. İşte o zamandan beri dinî inançlarına katılmamakla birlikte, ahlakına daima hayran kaldığım ve kendisini çok sevdiğim bu mükemmel adamla ilişkilerimin başlangıcı bu oldu. Onun bilmediğim örneklerine ilgili görünüşüm, gerçekte, sevgiye karşı hatır için yapılan hareketten başka bir şey değildi. O zamandan beri de bu duygum, erdeme karşı bir saygı şeklini almıştı. Fakat M. de Bonald, tıpkı M. de Maistre gibi, geçmişteki o peygamberlerden, saygıyla selamlanan o kafalı ihtiyarlardan biriydi. Bunlar geleceğin eşiğinde oturup

içeriye girmek istemezler, fakat insanın zihninde ölen şeylerin güzel iniltilerini dinlemek için sadece bir anlık orada dururlar.

* * *

Artık sonbahar geçmişti, fakat çok tatlı bir kış başlamıştı. Ara sıra bulutlardan sıyrılan güneşle henüz aydınlık ve ılık bir mevsimdi bu. Biz hâlen hayale kapılıyor ve sonbahardayız diyorduk. Bizi birbirimizden ayıracak olan kışı tanımaktan öyle dehşete düşüyorduk ki!...

Kar, ekseriya sabahları, havadan geçtiklerini gördüğümüz kuğuların gece göklere dökülmüş beyaz tüyleri gibi hafif beyaz lekelerle bahçenin Bengale gülleri ve karabaş otları üstüne yağıyordu. Öğle vakti güneş bu karı eritiyor, gölün üstünde hoş saatler oluyordu. Suların hareketi ve nefesi, üzerlerine yansıyan yılın son ışıklarını ılıklaştırıyordu. Koyların sığınaklarında, dalgaların üstündeki öğle güneşine karşı olan kayalıklardan sarkan incir ağaçları hâlâ geniş yapraklarını dökmemişlerdi. Güneşin bu kayalara vuran parıltıları, hâlâ onlara, yaz akşamlarının renklerini, görkemini ve sıcaklığını veriyordu. Ancak bu saatler, gölün güney kıyısını oluşturan bu sular içindeki kayalıklar arasında bizi dolaştran küreklerin kaçışı kadar çabuk geçiyordu.

Çamların üstünü yalayıp geçen güneşin ışıkları, yeşil yosunlar, ilkbahar kuşlarından daha zengin tüylü, daha çok sıçrayan ve daha sokulgan kış kuşları; meyilli çayırar üstünde yayılan ve sel çukurlarında birleşerek cilalı ve siyah kayaların tepesinden şırl şırl ve uğultularla taşa taşa göle yuvarlanan binbir çağlayanın coşkun suları ve köpükleri; küreklerin güzel tıkırtısı, suları yara yara ilerleyen sandalın sanki dalgalar altında gizli bir dost sesi varmış da bize acıyıp refakat ederek üzerimize esrarlı iniltiler yayıyormuş gibi arkamızda bıraktığı küçük çizgisi; nihayet, karadan bu su uçurumlarıyla ayrılmış olarak böyle birbirimizin yanında bu aydınlık ve sıcak hava içinde duyduğumuz üstün ferahlık duygusu

bazen bize yine o kadar coşkun bir varlık şehveti veriyor, içimize öyle geniş bir sevinç, öyle taşkın bir sessizlik dolduruyordu ki artık buna bir tek şey daha eklenmesini istemiyorduk. Hatta eklemek istese Tanrı'ya bile göğsümüzü gerer, ona bile karşı çıkardık. Fakat içimizdeki bu mutluluğa bunun neredeyse biteceği duygusu da karışmıştı, o kadar ki küreklerin her suya çarpışı günün bizi ayrılık dakikamıza yaklaştıran bir adımı gibi kalplerimizde çınlıyordu. Kim bilir bu titreyen yapraklar yarın suya düşmeyecek mi? Daha üstünde oturabileceğimiz bu yosunlar kalın bir kar tabakasıyla örtülmeyecekler mi? Bu görkemli kayalar, bu mavi gök, bu parıltılı dalgalar, bir solgun ve bulanık buz okyanusunda gelecek gecenin sisleriyle örtülmeyecek mi?

Bu düşüncelerle uzun uzun içimizi çekerek nefes alıyorduk ve ikimiz de aynı zamanda bu düşünceler içinde ezildiğimiz hâlde sanki anarsak felaket hemen ortaya çıkacakmış gibi bunları aramızda söylemeye cesaret edemiyorduk. Oh Tanrım! Ne güvencesi, ne de geleceği elan böyle mutlulukları hayatında hiç tatmayan kimse var mıdır? Böyle anlarda hayatımız sanki bir tek saatin içine sıkışmış gibidir ve saniyeyi vuran duvar saatinin sarkacını dinleyerek, kadranın üstünde saati kemiren akrebe bakarak, her dönüşü mesafeyi azaltan arabanın tekerleğini hissederek veya dalgaları arkada bırakan ve sizi, hayallerinizin gökyüzünden çakıllı, sert ve soğuk kumsalında inmeye mecbur kalacağınız gerçek kıyısına yaklaştıran bir geminin baş tarafındaki gürültüyü dinleyerek, bu hayatın dakikadan dakikaya kendinizden uzaklaştığını duyarsınız.

* * *

Bir öğle vakti idi. Chat dağının iki kolu arasındaki durgun ve ılık koyda, küçük bir çağlayanın, suların uçuşurunda kaybolmadan önce içerisinden sızdığı kovuklar altında sanki sürekli bir şarkıyı andıran uzak gürültüsünü dinleyerek, işte böyle güneşe karşı, kayığımız içinde bir beşikte gibi tatlı tatlı sallanmıştık. Bir

ara kayıkçılarımız, bir gün önce bıraktıkları ağırları kaldırmak için karaya çıkmak istediler. Biz ikimiz, bir incir ağacının dalına bir yedek iple fazla sıkı bağlanmamış olan kayıkta yalnız kaldık. Derken kayığın bir yalpası dalı büküp kırdı ve farkına varmadan bizi alıp sürükledi; bu nedenle, etrafını çeviren dik kayalıklardan üç yüz metre ileriye koyun ortasına doğru açılmış olduk. Gölün suları bu noktada tunç rengini, erimiş maden parıltısını almış, ağır bir hareketsizlik içindeydi. Yüksek yalçın kayalıkların yansıyan gölgesi ve dikine yontulmuş kayaların yakınlığı sulara daima bu manzarayı veriyor ve dibine iskandil atmaya cesaret olunamayacak bir yatakta dalgaların ölçülemez derinliğini bildiriyordu.

Ben kürekleri elime alabilir ve kayığı sahile yanaştırabilirdim; fakat bütün canlı doğadan uzak bu ıssızlık bize tatlı bir titreme veriyordu. Âdeta kıyıları olan bir deniz üstünde değil, tam tersine hiç kıyısı olmayan bir gökyüzünde böyle kaybolmak hoşumuza gidecekti. Kayıkçılar, kayalıklı Savoie kumsalı boyunca, koyun burunları arkasında gözlerimizden o kadar uzakta kalmışlardı ki, artık seslerini bile işitemez olmuştu; şimdi sadece çağlayanın gittikçe uzaklaşan ve kulağımıza, kesik kesik aralıklarla gelen ürperişini, çamların iniltili ahenklerini yüklenerek ara sıra hareketsiz havanın içinden geçen bazı çılgın rüzgârların esişini ve kayığın iki yanında ancak bizim nefeslerimizin titremesiyle hafifçe kıpırdanan dalgaların sağır bir sesle çırpınışlarını duyuyorduk.

Güneş ve dağın gölgesi, baş tarafı güneşte, kış tarafı yarı aydınlıkta kalmış olan kayığımızı tart yarı yarıya bölmüşlerdi. Ben, kayığın dibinde, tıpkı kendisini Haute-Combe'dan ilk getirdiğim günkü gibi Julie'nin ayakları dibinde oturmuştum. Şimdi bu ilk günü, bu esrarlı zamanı hatırlayıp anıyorduk. Yalnız düşüncemiz değil, etrafımızdaki her şey bize o günü hatırlatıyordu. Bu hatırayı anmaktan öyle zevk duyuyorduk ki!... Çünkü o gün bizim birbirimize rastladığımız gün ve ilk aşkımızın tarihi idi.

Bir kolunu kayığın bordasının üzerinden geçirip suya sarkıtmuş, ötekini omzuma dayamış ve eli uzun saçlarımın bir kâkülü

ile oynayarak bu vaziyette sıranın üstünde yan yatmıştı; gözlerim bütün ufuk yerine sadece gökyüzünü ve göğün dibinde beliren yüzünü görsün diye ben de başımı biraz arkaya doğru atmıştım. Yüzü, sanki güneşini benim alımda ve gündüzünü benim gözlerimde görmek istermiş gibi benim yüzüme eğilmişti. Sakin, derin, silinmez bir mutluluk ifadesi yüzünün bütün hatlarından taşıyor ve çehresine, içerisinden ona taparak kendisine baktığım bu gök çerçevesine layık bir büyüklük ve şeffaflık veriyordu. Ansızın benzinin sarardığını, iki kolunu birden, birini omzumdan, ötekini kayığın kenarından çektiğini, sanki ani bir sıçrayışla uyanır gibi yerinden kalkıp oturduğunu, iki elini gözlerine götürdüğünü, bir an yüzünü avuçları içine gömdüğünü, sonra birkaç damla gözyaşı ile ıslanmış ellerini yüzünden çekerek sesinde kararını vermekten doğan rahat ve sakin bir ahenkle “Oh! Ölelim!...” dediğini gördüm.

Bu tek kelime üzerine bir an sessiz durdu, sonra tekrar söze başladı:

— Oh! Evet, ölelim, çünkü toprağın bize bundan başka vereceği bir şey kalmamıştır, gök de fazlasını vaat edemez!

Uzun süre, etrafına, göğe, dağlara, göle, kayığın gölgesi altındaki şeffaf ve yarı ışıklı dalgalara baktı. Bana:

— Görüyor musun? dedi (Benimle konuşurken, Tanrı'ya veya insana hitap edilmesine göre görkemli ya da teklifsiz sayılacak olan bu şekilde bir dil kullanması ilk ve son defa olmuştu.) görüyor musun, bizim iki hayatımızın ilahî bir eriyişle silinip kaybolması için etrafımızda her şey nasıl hazırlanmış? Bak işte, yıllarımızın en güzel güneşi olan şu güneş, belki de yarın bir daha doğmamak üzere batıyor; işte bak, şu dağlar son defa olarak bu göle yansıyorlar ve gölgelerini bize kadar uzatarak sanki bize “Haydi, size uzattığım bu kefenin içine gömülün!” diyorlar; işte bize, başımızın ucuna hiç kimsenin gelip de “Haydi kalkın, gidelim!” diye bizi uyandıramayacağı

bir kum yatağı hazırlayan saf, berrak, derin, dilsiz dalgalar! Bizi hiçbir insan gözü görmüyor. Hiç kimse yarın, boş sandalın kıyıdaki kayalardan birinin üstüne devrilmesindeki esrarı anlamayacak. Bu dalgaların bir tek kırışığı bile, iki vücudun dalgaların dibinde birbirlerine sarılarak nereye kayıp gittiklerini ve iki ruhun sonsuz esir içinde nereye çıkıp birbirlerine kavuştuklarını meraklılara da, ilgisizlere de asla açığa vurmuyacak. Şu yeryüzünde, üstümüze kapanacak olan dalga kıvrımının gürültüsünden başka bizden hiçbir gürültü kalmayacak.

— Oh! Bize ölümün şehvetinden başka bir şeyini hissettirmeyecek olan bu ruhun ve doğanın sarhoşluğu içinde Ölelim! İleride ölmek istesek bile muhtemelen daha az mutlu ölürüz! Ben senden birkaç yaş daha büyüğüm; bugün hissedilmez olan bu fark, zamanla büyüyecektir. Yüzümde ki seni etkileyen pek az cazibe çok geçmeden solacaktır. Gözlerinde, sadece, silinip kaybolan coşkununun hatırası kalacaktır. Ben aslında senin için bir ruhtan başka bir şey olamam... Sen başka bir dünyanın mutluluğunu hissedeceksin. Eğer sen bu mutluluğu bir başka kadında bulursan ben ölürüm!... Eğer seni benim yüzümden üzgün görürsem ben ölürüm!... Oh! Ölelim, ölelim! Ve dudaklarımızda hiç olmazsa tam bir mutluluğun hiçbir acı karışmamış tadını bırakacak olan bu son nefes içinde o şüpheli ve ızdıraplı geleceği boğalım!...

Onun ağzının böyle benim kulağıma, yüzünün gözlerime, büyük mutluluğundaki yücelikle muhteşem, dilsiz mezarı doğanın bütün duygularına söylediği bu sözleri, ruhum da aynı zamanda ve aynı kuvvede bana söylüyordu. O derecede ki, birini dışarıdan, diğerini içeriden duyduğum iki ses, bana, sanki bu sözlerden biri diğerinin yankısından veya çevirisinden başka bir şey değilmiş gibi, hep aynı sözleri söylüyordu. Kâinatı unuttum ve ona cevap verdim: “Ölelim!”

Balıkçıların, kayıkta elimin altında bulunan ağ iplerini, bir kefen içindeymiş gibi sıkı sıkıya birbirine yapışık vücutlarımızın

etrafına sekiz defa sardım. Benimle beraber dalgalara fırlatmak için, serbest bıraktığım kollarımla onu kaldırdım. Tam ayaklarımla aldığım hız ikimizi de sonsuza kadar dalgalara gömeceği sırada, solgun başının, ölü bir şeyin ağırlığı gibi omzuma devrildiğini ve vücudunun dizleri üstünde çöktüğünü hissettim. Aşın heyecan, beraber ölmek mutluluğu, ölümden önce işini görmüştü. Kollarımda bayılmıştı. Haberi olmadan ve belki arzusuna rağmen onu kendi mezarına sürüklemek için baygınlığından yararlanma düşüncesi birdenbire bana dehşet verdi. Yükün altında kaygın dibine çöktüm. Etrafımızı çeviren ipleri çözmeye başladım. Onu sıranın üstüne yatırdım. Gölde ıslattığım ellerimle alnuna ve dudaklarına soğuk su damlaları serptim. Bilmem böyle, kendini kaybetmiş, rengi uçuk ve sessiz ne kadar zaman kaldı. Sonunda gözlerini açtığını ve tekrar hayata döndüğünü gördüğüm zaman gece çöküyordu ve dalgaların hissedilmez salıntısı bizi gölün ta ortasına sürüklemişti.

— Tanrı buna izin vermedi, dedim; yaşıyoruz; bize aşkımızın bir hakkı gibi gelen şey, acaba gerçekte çifte bir cinayet değil miydi? Şu yeryüzünde kendisine ait olduğumuz hiç kimse yok mudur?... Sonra, gözlerimle ve elimin bir işaretleriyle, ona sanki şansların hâkim ve sahibini hayal meyal orada görmüşüm gibi saygıyla gökyüzünü göstererek: Gökyüzünde de mi yok? diye ekledim.

Aceleyle ve alçak bir sesle bana:

— Artık bundan söz etmeyelim, dedi, asla söz etmeyelim! Siz benim yaşamamı istediniz, yaşayacağım; benim cinayetim ölmek değildi, fakat sizi de benimle beraber sürüklemektir!

Sesinin ahenginde ve bakışında sanki bir acılık ve bir sitem vardı. Düşüncelerine cevap olarak:

— Hatta, dedim, gökyüzünün bile bu beraber geçirdiklerimiz gibi saatleri var mıdır? Yaşamın böyle mutlulukları vardır; ona tapmak için de bu kadarı yeter.

Bu defa, çabucak yüzüne renk geldi ve sakinleşti. Ben kürekleri yakaladım. Ağır ağır kürek çekerek, kayığı küçük kumsala doğru yaklaştırdım. Orada, kayanın kovuğunda ateş yakmış olan kayıkçıların seslerini işittim. Gölü hayal kurarak geçtik ve sessizce eve vardık.

* * *

Akşam odasına girince, onu, masasının önünde gözleri yaşlarla dolu buldum. Zarfları yırtılmış birçok mektup, çay fincanları arasında darmadağın duruyordu. Parmağı ile bana Geneve ve Paris damgalı mektupları göstererek:

— Ansızın ölseydik daha iyi olurdu, zira işte ayrılığın uzun ölümü başlıyor! dedi.

Kocası, ona, bugün değilse yarın havası sertleşecek olan bir mevsimde uzun süre gecikmesinden endişe etmeye başladığını; kendisinin de aydan aya zayıf düştüğünü hissettiğini; ölmeden evvel onu öpmek ve kutsamak arzusunda olduğunu yazıyordu. Bu hazin dileklere, yalnız, kadına diğer dostluklarını fazlasıyla unutturan güzel genç erkek kardeşi hakkında tam bir baba sevgisiyle yazdığı duygular çeşni katmıştı. Diğer mektup, onu yakında almaya gelecek olan Geneve'deki doktordandı. Doktor ona, kendisini tedavi etmesini isteyen Alman hanedanından bir prensi tedavi için acele yola çıkmak zorunda olduğundan kendisi yerine, saygı değer başka bir adam yolladığını ve bu kişinin onu Paris'e götüreceğini ve yolda kendisine hem hizmetkârlık, hem de yol arkadaşlığı yapacağını yazıyordu. Bu adam gelmişti. Karara göre öbür gün hareket edilecekti.

O gün aldığımız bu haberler, bizi, sanki hiç olamayacak şeylermiş gibi şiddetle sarstı. Bütün bir akşamı ve hemen hemen gecenin yarısını, gözlerimiz kuru, birbirimizin yanında, dirseklerimiz küçük masaya dayalı, sessizlik içinde geçirdik. Gözyaşlarımız boşalır korkusuyla birbirimize ne bakmaya, ne

de birbirimizle konuşmaya cesaret ediyorduk. Düşüncelerimizin bu uzun, dilsiz can çekişmesini, yalnız, içi boş ve sağır bir sesle ara sıra ağzımızdan çıkan ve doğanın içinde bir tabut üstündeki gözyaşları gibi çınlayan, dalgın ve tutarsız söylediğimiz birkaç kelimeyle bozuyorduk. Ben de hemen o anda hareket etmeye karar verdim.

* * *

Ertesi gün, ayrılmamızdan bir gün önceydi. Güneş, sanki bizimle alay ediyormuş gibi, ekim ayının en durgun sabahlarındaki doğuşundan daha görkemli ve daha sıcak olarak doğdu.

Bavullar toplanır ve arabaya yüklenirken, biz, katırlar ve yardımcılarıyla yola çıktık. Vadiye, dağa ve aşkımızın istasyonları gibi olan bütün yerlere veda etmeye gittik. Oralarda önce birbirimizi uzaktan görmüş, sonra birbirimizle tanışmış, sonra bu ıssız doğayla bizim aramızdaki bu uzun ve ilahî anlaşma esnasında oralarda beraber dolaşmış, beraber oturmuş, beraber sevişmiştik. İşte bütün bu yerlerle vedalaşacaktık.

Gezintimize önce Tresserves'i, o sevimli tepeyi ziyaretle başladık. Bu tepe, Aix vadisiyle göller arasında uzun bir yeşillik kumsalı gibi yükselmektedir. Suların üstünde dikine oyulu yamaçları, Sicilya kestane ağaçlarına layık kestanelerle kaplıdır. Uçurumun üstünden uzanmış olan dalları, yukarıdan veya aşağıdan bakılmasına göre, gökyüzünü ya da gölün mavi parçalarını çerçeveler. İşte biz, kendimizden geçtiğimiz bu saatlerde en çok bu, karınca gibi genç erkeklerle genç kadınların geçtiklerini gören güzel ağaçların kadifelenmiş kökleri üstünde hayallere dalmıştık. Buradan, inişli bir sırttan Bon-Port ismi verilen küçük ıssız bir şatonun yanına indik. Bu kule, toprak tarafında Tresserves kestane ağaçları altına, göl tarafında dalgaların gelemediği koyun derin kıvrımları içine o kadar gömülmüştür ki, tepeden yürürken olsun, küçük Bourget denizinden kayıkla geçerken olsun, güçlkle seçilebilir.

Birkaç incir ağacı ile örtülü olan taraça, şatoyu, üstünde devamlı dalgaların küçük mavi dilleri gelip ölen, köpüren, yalayan veya fısıldayan ince kumlu plajdan ayırır. Oh! İnsanların bilmediği ve yalnız gölün kuşlarının, güney rüzgârının ve güneşin bildiği bu yuvanın mutlu sahiplerine ne kadar gıpta ettik! Sessizliği içinde bu yuvayı bin kere kutladık ve ona bizim gibi gönülleri barındırmasını diledik.

* * *

Bon-Port'dan, Tresserves tepesinin ucunu dönerek, kuzeye, Geneve'e kadar Chambery vadisine hâkim olan yüksek dağlara doğru çıktık. Yaylaları, otlakları, ceviz ağaçları altında gömülmüş kulübeleri, çayırıklı sırtları tekrar gördük. Bu yeşil sırtlarda danalar böğürüyordu. Otlar içinde yürürken, boyunlarındaki çanlar hiç durmadan çnlıyor ve bu sayede, uzaktan kendilerini gözleyen çobanlara haber veriyordu. Son dağ evlerine kadar çıktık. Kışın dondurucu rüzgârı burada otların uçlarını çoktan yakıp kavurmuştu. Burada geçirmiş olduğumuz hoş saatleri, burada konuştuğumuz sözleri, burada bütün dünyadan ayrılmak hayaline kapılışlarımızı ve göklere yollamak için dağların rüzgârlarına ve ışıklarına bıraktığımız iç çekmelerimizi hatırladık. Terk edileceği zaman bir evin en kıymetli eşyalarını boşaltır gibi, biz de, bütün o uçup gitmiş mutlu ve huzur saatlerini, bütün o sözleri, bütün o hayalleri, bütün o hareketleri, bütün o bakışları, bütün o arzuları hatırladık. O hazinelerin, o hatıraların, o ümitlerin hepsim, aklımızda, sonbahara kadar kapalı kalacak olan bu dağ evlerinin ahşap duvarları arasına gömdük. Sanki onları, bir daha buraya dönmek nasip olursa, bıraktığımız gibi bulmak için ruhlarımızın bir deposuna kapattık.

* * *

Ağaçlıklı geniş yaylalardan, köpüren bir çağlayan yatağına kadar tekrar indik. Burada, Madam de Broc isminde güzel bir genç kadın için bir ölüm anıtı dikilmiştir. Bu kaza kurbanı, birkaç yıl önce suların akıntısına kapılarak, burada bir mağaranın dibine düşmüş ve çok zaman sonra köpükler onun beyaz gömleğini mağaradan alıp sürüklemiş ve bu sayede cesedi bulunabilmiştir. Âşıklar genellikle bu ıslak mezarın başına gelip otururlar. Kalpleri sıkışır ve hassas mutluluklarının nasıl kayan bir taş üstünde atacakları bir yanlış adıma bağlı olduğunu düşünerek kollarını birbirine yaklaşıtırlar.

Madam de Broc ismini almış olan bu çağlayandan hiç konuşmadan göle doğru yürüdük. Saint-Innocent Şatosunun dibinden, aşağıdaki gölü tamamen görürsünüz. İşte şimdi تنها olan bu yerde, aralarını fundalıklar doldurmuş olan seyrek meşelerin oluşturduğu yüksek bir koru dibinde katırlarımızdan indik. Uzun zaman önce, Hindistan'dan gelen zengin bir göçmen ailesi, burada güzel bir kır evi yaptırmış ve evin etrafındaki arsaya çiçekler ekmişti. Katırlarımız, bize rehberlik eden çocukların gözetiminde, ormanda başıboş otlamaya bıraktık. Sadece ağaçtan ağaca ve alandan alana bu uzun toprağın ta ucuna kadar yürüdük. O noktadan gölün parlamışını görüyor ve suların titreyişini, o sonsuzluğu duyuyorduk.

Bu Saint-Innocent korusu, sahillerinin en hayalli ve en ıssız yerinde dalgaların ortasına doğru uzanan bir burundur. Rüzgâr, suları yükselttiği vakit köpüklerle yıkanan ve dalgalar düşünce kuru ve parlak duran boz renkli kayalarla sona erer. İkimiz, ayrı ayrı, bu birbirine bitişik granit kayalardan birine oturduk. Karşıdaki Haute-Combe Manastırı, önümüzde, gölün öbür tarafında siyah bir piramit gibi yükselmişti. Manastırın karanlık taraçaları dibinde parlayan beyaz, küçük bir lekeye bakıyorduk. Bu leke, dalgaların bizi, tesadüfen birleştirmek için önüne atmış olduğu balıkçının eviydi; ikimizin de yaşamına karar vermiş olan, o, hem ölümcül,

hem ilahî gecenin geçtiği odaydı bu! Kolunu gölün üstüne doğru uzatarak ve parmağıyla bana, uzakta ve karşı sahilin loşluğu içinde hemen hemen belirsiz olan parlak noktayı göstererek:

— İşte orası! dedi. Sonra hüznle: Kim bilir, diye ilave etti, orada, ölümsüz saatler içinde gelip geçen şeylerin hatırası, bu kıyının karanlık dibindeki bu küçük leke gibi, ilerde bir gün, başka bir yerde size yine böyle görünecek mi?

Bu sözlere cevap veremedim. Çünkü sesindeki bu ahenk, bu şüphe, ölümün, vefasızlığın, kırılıp yok olabilişin, unutmak ihtimalinin üzerine açılmış olan bu levha kalbimi o kadar parçalamış ve ruhumu o kadar düşüncelerle doldurmuştu ki gözyaşlarım boşandı. Bu yaşları, görünmeden gözlerimde silsin diye başımı akşam rüzgârının estiği tarafa çevirerek, parmaklarımın arasında sakladım. Fakat o bunları gördü.

Daha şefkatli bir sesle:

— Raphael, diye devam etti, hayır, siz beni asla unutmayacaksınız. Bunu biliyorum. Bunu hissediyorum, fakat aşk kısıdır ve yaşam ağır geçer. Siz benden sonra uzun yıllar yaşayacaksınız. Doğanın insan dudaktan üstünde tatlı, sert, acı nesi varsa hepsini alıp bitireceksiniz. İnsan olacaksınız. Ben bunu sizin hem erkekçe hem kadınca olan duygusallığınızdan anlıyorum. İnsan olacaksınız, Tanrı'nın en acayip yaratıklarından birine vermiş olduğu bu insan isminin bütün sefaleti ve bütün büyüklüğü ile insan! Bir tek nefes alışınızda binlerce canlı nefesi içinize çekiyorsunuz! Siz şu kelimenin bütün gücü ve genişliğiyle yaşayacaksınız: Yaşamın... Bana gelince...

Bir an durdu ve sanki teşekkür eder gibi başını eğerek gözlerini ve kollarını göğe doğru kaldırdı. Sesinde mutluluğu andıran bir ahenkle sözüne:

— Ben, diye devam etti, ben yaşadım!... Yeteri derecede yaşadım. Çünkü beraberimde götürmek için, bu yeryüzünde beklediğim biricik ruhun nefesini aldım. Bu nefesiniz beni ölümden geriye

çağırmişti. Fakat ölsem bile beni bu nefes yine canlandıracaktır!... Ben genç öleceğim ve şimdi hiç üzüntü duymadan öleceğim çünkü sizin, bu kumral kâkülleriniz ayaklarınızı ıslatan şu köpükler gibi bembeyaz kesilmeden evvel bitiremeyeceğimiz bu yaşamı ben bir nefeste tükettim!

Bu gök, bu kıyı, bu göl, bu dağlar benim bu yeryüzündeki biricik gerçek yaşamımın sahnesidir. Bana yemin edin, zihninizde bu göğü, bu kıyuyu, bu gölü, bu dağları benim hatıramla o derece karıştıracaksınız ki bu kutsal yerin hayalini bundan sonra benliğinizde benim hayalimden asla ayıramayacaksınız ve gözlerinizde bu doğa, kalbinizde ben olunca da artık ikimiz bir tek vücut teşkil edeceğiz!... Ta ki, diye ilave etti, uzun yıllardan sonra tekrar bu hoş ve muhteşem doğayı görmeye ve bu ağaçlar altında dolaşmaya, bu dalgaların kenarında oturmaya, bu rüzgârları ve bu fısıltıları dinlemeye geldiğiniz zaman beni tekrar görün ve burada şimdiki kadar mevcut, şimdiki kadar canlı ve sevdalı bulun!...

Sözünü bitiremedi o da gözyaşlarını salıverdi. Oh, ne kadar ağladık! Ve ne kadar uzun süre ağladık! Ellerimizin içinde boğulan hıçkırıklarımızın gürültüsü kumların üstündeki suyun hıçkırıklarına karışıyordu. Gözyaşlarımız, ayaklarımızın dibinde uyuyan suyun aynası içinde küçük kırışıklar meydana getiriyordu. Bugün, yirmi yıl sonra, o anı yine hıçkırmadan yaşayamam.

Ey insanlar! Duygularınız için endişeye düşmeyiniz ve zamanın onları alıp yok etmesinden korkmayınız. Anıların kuvvetli çınlayışlarında ne bugün ne yarın vardır. Var olan sadece "daima"dır. Artık hissetmeyen, asla hissetmemiş olandır! İki anı vardır: Biri, üstü kapalı anlatımlarla beraber yıpranan ve yok olmaya mahkûm şeyleri mahvedip giden o maddi duyguların anısı, diğeri, kendisi için zaman olmayan ve varlığının geçmişteki ve gelecekte bütün noktalarında aynı zamanda yaşayan ruhun anısı... İşte ruhun bu kudreti tıpkı ruhun kendisi gibidir: Anlayışı her yere uzanır, her şeye yeter ve bütün âlemi kaplayan bu zekânın sonu yoktur. Ey

sevenler, rahat olun! Zamanın gücü sadece saatlere yeter, ruhlara ise hiçbir şey yapamaz.

* * *

Konuşmak istedim. Konuşamadım. Hıçkırıklarım konuştu, gözyaşlarını yemin etti. Katırcıların yanına varmak için ayağa kalktık. Tahtirevanla ilk defa beraber yola çıktığımız anda uzun süre elimi elinde tutmuş olduğu iki yanı yaprakları dökülmüş kavak ağaçlıklı uzun yoldan gün batarken döndük. Şehrin kapısından önce gelen Uzun Kulübeler Mahallesi'ni ve Aix'in yokuşlu meydanıyla caddesini geçerken, bizi, pencerelerde ve kapıların eşliğinde, tıpkı bir şehrin mazgal deliklerini terk etmek üzere olan, geç kalmış iki kırlangıcı selamlayan duygulu ruhlara gibi mahzun yüzler selamlıyordu. İhtiyar kadınlar, evlerinin yanında yün eğirdikleri taş basamaklardan kalkıyorlar; çocuklar, çayırırlardan getirdikleri keçileriyle eşeklerini bırakıyorlardı. Hepsi gelip genç kadının ve çoğunun erkek kardeşi sandıkları kişinin yanına sokuluyorlar ve bazıları bir bakış fırlatıyorlar; bazıları bir söz söylüyorlar; bazıları da hiçbir şey demeden, sadece başlarını eğiyorlardı. O, herkes için o kadar güzel, o kadar cazibeli ve o kadar sevimliydi ki, âdeta yılın son ışığı vadiden çekiliyor denebilirdi.

Nihayet şehrin tamamıyla yukarısına varınca katırlarımızdan indik. Çocukları savdık. Alpler'in pembe karları üstünde henüz sönmemiş olan bu son günün bir tek saatini bile kaybetmemek için, ağır ağır ve yalnızca, La Maison Chevalier ismi verilmiş taraçalı bir evin bahçesine giden çukur bir yola tırmandık. Manzara, bu taraçanın kenarından, şehre, göle, Rhone'un boğazlarına, kat kat yaylalarına ve Alp dağlarının ulu tepelerine serbestçe uzanır. Âdeta bu ver, bu manzaranın bir panorama ortasında yükselmiş sahanlığı gibidir. Burada yere yatmış bir ağaç kütüğünün üstüne oturduk ve dirseklerimiz taraçanın korkuluk biçimindeki duvarına yaslanmış olarak, aylardan beri bakışlarımızla, adımlarımızla, konuşmalarımızla, hayallerimizle, hıçkırıklarımızla doldurduğu-

muz çeşitli yollara sırasıyla ya da hep birden bakarak uzun süre kaldık. Nihayet bütün bu yerler, birbiri ardı sıra, alaca karanlıkta sönüp sadece batıda, ufkun bir köşesinde bir parça kuzeydeki şafak aydınlığı kalınca, ikimiz de, birbirimize danışmadan, birdenbire fırlar gibi kalktık. Ve sanki gizli bir el, mutluluğumuzun ve aşkımızın bu dekorlarını zalimce katlayarak bizi bu cennetten kovmuş gibi, boş yere arkamıza bakarak kaçtık.

* * *

Eve girdik. Akşam kasvetli geçti. Bununla beraber ben Julie'ye arabasıyla Lyon'a kadar rekabet edecektim. Küçük konsol saatinin akrebi gece yansını işaret edince, sabaha kadar biraz dirlensin diye odasından çıktım. Beni kapıya kadar uğurladı. Koridorda bana uzattığı elini öperek:

— Eh, artık yarına! dedim.

O, hiç cevap vermedi; fakat kapıyı üstüne kapadığım zaman, içeride, dudakları arasından, hıçkırarak:

— Artık bizim için yarın yok! diye mırıldandığını duydum.

Yine yarınlar oldu, fakat boşaltılmış bir kadehin son damlaları gibi kısa ve acı yarınlar! Doğacak güne uykusuzluktan sararmış yüzlerimizi ve ağlamaktan kızarmış gözlerimizi göstermemek için daha gün ağarmadan yola çıktık. Gündüzü, İtalya Mahallesi'nin küçük bir hanında geçirdik. Ahşap dehlizleri, ortasından küçük bir ırmağın geçtiği bir bahçeye bakan bu han, bize, Aix'deki ikametgâhımızın dehlizlerini, ıssızlığını ve sessizliğini hatırlatarak, birkaç saat daha orada yaşadığımız hissini veriyordu.

* * *

Chambery'yi ve hana yakın vadisini terk etmeden önce, beraber, Jean-Jacques Rousseau ile Madame de Warens'in Charmettes'deki küçük evlerini ziyarete gitmek istiyorduk. Bir

manzara, ya bir erkektir ya bir kadın. Petrarque olmasa Vacluse nedir? Tasse olmasa Sorrente nedir? Theocrite'siz Sicilya nedir? Heh'se'siz Paraclet nedir? Madame de Warens'siz Annecy nedir? Jean-Jacques Rousseau olmayınca da Chambéry nedir? Işıkları olmayan gök, yankıları sönmüş sesler, ruhsuz manzaralardır. İnsan sadece insanı değil, bütün doğayı da canlandırır. Bir ölmezliği kendisiyle beraber göğe götürür, bir başka ölmezliği de kutsadığı yerlere bırakır. İzi aranırken kendisi bulunur ve onunla gerçekten konuşulur.

İtiraf'ın Charmettes şairinin bu kırların tenhâlığını anlattığı kitabını da yanımıza aldım. Rousseau ilk uğradığı felaketler esnasında buraya düşmüş ve kendisi gibi felaket kurbanı, genç, güzel, macera meraklısı bir kadının topluluğuna kabul edilmişti. Doğa, sanki ruhunun içi aynı zamanda bir hâkim, bir filozof, bir hukukçu ve bir çılgın içeren bu garip dehanın ergenliğini kuluçkaya yatırmak için, bu kadını mahsus olarak faziletler ve zaafarla, duygusallık ve ahlakta fazla serbestlikle, dindarlık ve fikir özgürlüğüyle birleştirmiş gibiydi. Başka bir kadın belki ortaya başka bir hayat çıkarabilirdi. Bir erkekte, ilk sevmiş olduğu kadın, tamamen yeniden canlanır. Madame de Warens'e kutsallığı çiğnenmeden önce rastlayan kişi ne bahtiyarmış! O tapılacak bir puttu, fakat o put kirletilmişti. Bizzat kendisi de, yeni ve âşık bir ruhun kendisine geri verdiği görüşü yutuyordu. Bu genç erkekle bu genç kadının aşkları, kitaptan koparılmış ve bir kurtizanın yatağı üstünde lekeli ve kirli bir hâlde bulunmuş olan bir Daphnis ve Chloe sayfasıdır.

Fakat ne zararı var; bu aşk, bu güzel delikanlının ilk aşta veya ilk bunalımı idi. Bu aştan doğduğu yer, Rousseau'nun ilk aşk itiraflarını yaptığı çardak altı; ilk heyecanlarından yüzünün kızardığı oda; koruyucusu olan kadının şahsında sevgilisine hizmet için ona mürit olarak en değersiz bedenî işlere tenezzül etmekten iftihar ettiği avlu; giriştikleri dinî tartışmaları ara sıra çılgın gülüşler ve çocukça okşayışlarla keserek, Tanrı'dan söz etmek

için gölgelerinde oturdukları dağınık kestane ağaçları; ikisinin de, bütün bu manzara içinde o kadar iyi çerçevelemiş, kendileri gibi vahşi, içine gömülmü, esrarlı doğa ile o kadar iyi kaynaşmış olan yüzleri; bütün bunlar, şairler, filozoflar ve âşıklar için, gizli fakat derin bir cazibe saklamaktadır. Onlar bu etkiye kapılırken bile niçin kapıldıklarını bir türlü anlayamazlar. Bu, şairler için, bir şiir olan o ruhun bir sayfasıdır; filozoflar için bir ihtilalin beşiğidir; sevdalılar için, bir ilk aşkın yuvasıdır.

* * *

Charmettes'e götürülen sel çukurunun dibindeki çakıl taşlı yolu, bu aşktan konuşa konuşa çıkıyorduk. Yalnızdık. Keçi çobanları bile kuru çayırıları ve yapraksız çitleri terk etmişlerdi. Güneş, hızla geçen birkaç bulutun arasından parlıyordu. Daha toplu olan ışıkları, sel çukurunun kuytu yamaçlarından daha sıcaktı. Çalılıklarda, hemen hemen elimizin altında saka kuşları sıcırdıyordu. Bazen duruyor ve hem İtiraf'lar'dan birkaç sayfa okumak, hem de oranın manzarasıyla kaynaşmak için öğleüstü patikanın hendeğinde oturuyorduk.

Elbisesi âdeta yırtık pırtık, paçavra hâline gelmiş olan genç serserinin Anneecy kapısını çaldığını ve güzel, yalnız kadına, evinden kiliseye giden تنها yolda yüzü kızararak tavsiye mektubunu verdiğini görür gibi oluyorduk. Genç adamla genç, yalnız kadın bizim için hâlâ o kadar canlıydılar ki, âdeta bizi bekliyorlar ve onları ya pencerede ya da Charmettes'deki bahçenin ağaçlıklı yolunda göreceğiz sanıyorduk. Yine yola düşüyor, bir müddet sonra tekrar duruyorduk. Bu yer, hem aşkın keşfedildiği, hem de kutsallığı çiğnenmiş bir yer gibi, bizi hem çekiyor, hem de kendisinden uzaklaştırıyordu. Ama bizim için bu korku yoktu. Her ikimiz de ruhumuzda taşıdığımız bu aşkı, sonsuza kadar hep bu derece saf ve bu derece ilahî taşıyacaktık.

İçimden kendi kendime: “Oh! diyordum, eğer ben Rousseau olmuş olsaydım. Rousseau’dan duygusallık bakımında değil, fakat deha bakımında daha aşağı olduğum hâlde, beni, Charmettes’deki kadar yüksek olan bu öteki Madame de Warens ne yapmazdı!”

Konuşarak, ötesine berisine birkaç ihtiyar ceviz ağacı dikilmiş, hafif meyilli bir çayırdan yukarıya tırmanıyorduk. Bu ağaçlar, iki sevdalının, köklerinde oynadığını görmüşlerdi. Sağda, sanki geçen yolcuya büsbütün kapanmak için boğazın daraldığı yerde, vahşi ve iyi tutturulmamış taşlardan bir taraça üstünde Madame de Warens’in evi kurulmuştur. Bu ev, taraça tarafına bir kapı ile iki pencere delinmiş, esmer taşlardan küçük bir kûb’dur; bahçe tarafında da yine öyle bir tek kapısı ile iki penceresi, bir katında iki alçak odası ve toprak seviyesindeki katında büyük bir salonu vardır. Bu salonda, eşya namına, Madame de Warens’in bir gençlik portresinden başka bir şey yoktur. Sevimli çehresi işlenmiş tuvalin tozları içinden, güzellik, hayal ve neşe ile parlamaktadır.

Zavallı şirin kadın! Eğer uzun kır yollarında serseri serseri dolaşan bu çocuğa rastlamamış, ona evini ve kalbini açmamış olsaydı, bu duygulu ve ızdıraplı deha çamurlar içinde sönecekti. Görünüşte bir tesadüfü andıran bu ola|7, o büyük adamın karşısına bir ilk sevgili şeklinde çıkarak alın yazısını tayin etmişti. Bu kadın onu kurtardı. Onu yetiştirdi. Delikanlı efendileri işkenceye şehvetle hazırlayan o doğulu huriler gibi, yalnızlık, serbestlik ve aşk içinde onu heyecana getirdi. Onun düşünceli hayal gücünü, kadın duygulu ruhunu, ince ahengini, doğaya karşı ihtirasını yarattı. Ona kendi hülyalı ruhunu verdi. Ona asrındaki kadınlara, delikanlılara, sevdalılara, fakirlere, ezilenlere, bedbahtlara karşı olan coşkunu verdi. Ona dünyayı verdi ve o nankörlüğe karşılık verdi... Ona şeref verdi ve o miras olarak kendisine namussuzluk bıraktı... Fakat halkın çoğunluğu onlara karşı minnettar olmalı ve bize serbestliğin peygamberini kazandıran bir zaafi affettirmelidir.

Rousseau, kendisine iyilik eden kadına karşı o iğrenç sayfaları yazdığı esnada artık Rousseau değil, zavallı bir deliydi. Kim bilir, belki de o zaman iyilikte hakaret, dostlukta garez göstermiş olan hasta ve heyecanlı hayal gücü, ona, duygulu kadını da bir oynak kadın ve aşkı bir utanmazlık olarak göstermişti. Ben Rousseau'nun bu kadın karakteri içinde birleştirdiği birbirine zıt maddelerle sevgilisine vermiş olduğu karakteri gerçeğe uygun bir şekilde yeniden yaratacak akıllı bir adama ihtimal veremem. Bu maddelerden biri diğerini yanından kovmaktadır. Eğer bu kadın Rousseau'yu çıldırmasıya sevmek için oldukça coşkunu bir ruha sahip idiyse, o hâlde aynı zamanda Claude Anet'i de sevmemiş demektir. Eğer Claude Anet ile Rousseau için ağlıyorduydu o hâlde berber çırağını sevmiyordu demektir. Eğer dindardıysa, o hâlde zaafı ile övünmüyor, tam tersine onlara teessüf ediyordu demektir. Eğer o, Rousseau'nun bize anlattığı gibi hislerine mağlup, güzel ve ele geçmesi kolay bir kadın bile olsaydı, kendisine tapacak olanları, büyük yollar ve caddeler üstündeki serserilerden arayacak kadar düşmesine gerek yoktu. Eğer böyle bir yaşam içinde yalandan sofuluk taşıyorduydu, o hâlde hesabını bilen ve ikiyüzlü bir kadındı. İkiyüzlü bir kadın olunca da, İtiraf'ları'daki gönlü açık, samimi ve terk edilmiş kadın değildi o. Demek ki bu portre doğru değildir. Fanteziden doğmuş bir baş ve kalptir. Bunda bir sır gizlidir. Muhtemelen bu sır, hatlarını çizdiği kadının karakterinden çok, bizzat ressamın şaşkın elindedir. O hâlde düşüncesine sahip olmadığı için ne ressamı suçlu çıkarmak, ne de taslağını yaratıktan sonra tapılmaya layık bir yaratığın yüzünü büsbütün başka bir şekle sokan bu resme inanmak doğru olur.

Bana gelince, Madame de Warens'in Rousseau'nun yaşlılığında yazmış olduğu şüpheli sayfalarda kendisini tanımış olmasına asla ihtimal vermedim. O, genç şaire, Annecy'de nasıl güzel, duygulu, şefkatli, gerçekten sofu olmakla beraber bir parça hafifmeşrep, son derece iyilikten hoşlanır, aşka susamış ve şansın cilvesiyle karşısına çıkarak kendisinin aşk ihtiyacını kabul etmiş olan bu

çocuğa karşı düşkünlüğünde, her ikisi de tadı o anne ve sevgili isimlerini birbirine karıştırmak arzusuyla yanıp tutuşan bir kadın olarak görüldüyse, ben de bunu hayal gücümde daima o şekilde canlandırmıştım. İşte Chambery ve Annecy'deki ihtiyarların babalarından hiç durmadan dinledikleri ve bana bildirdikleri hakiki portre! Hatta Rousseau'nun ruhu bile kendi suçlamaları aleyhine tanıklık etmektedir. Bu yüksek ve şefkatli dindarlığı, bu kadınca gönül melankolisini, bu duygusallığın ince ve narin temaslarını, eğer bir kadın bunları ona vermemiş olsaydı nereden alabilirdi? Hayır, böyle bir erkek yaratmış olan bir kadın utanmaz bir aşüfte olamaz, bu sadece düşkün bir Heloïse'dir. Fakat bu, aşka düşmüş bir Heloïse'dir, yoksa rezalet ve ahlaksızlığa değil! İnsanın doğasına iftira eden, ihtiyar somurtkan Rousseau'ya karşı genç ve âşik Rousseau'yu şahit gösteririm. Bunun içindir ki Charmettes'de, hayallere dalarak ekseriya aramaya geldiğim şey, gözlerimde ve kalbimde onunkinden daha etkili ve daha cazibeli olan Madame de Warens'dir.

* * *

Fakir bir kadın bize Madame de Warens'ın odasında ateş yaktı. Bahçıvan kadın, yabancıların ziyaretlerine alışkındı ve meşhur bir adamın ilk yıllarına sahne olan bu malikâneyi gezerken uzun uzun konuştuklarını çok görmüştü. Bu sebeple bize önem bile vermedi, mutfaktaki ve avludaki işleriyle meşgul oldu. Bizi ısınmamız ve salondan bahçeye, bahçeden odalara istediğimiz gibi gidip gelmemiz için yalnız bıraktı.

Etrafındaki bağlardan küçük bir duvarla ayrılmış, fakat çimenleri ve sarmaşıkları biçilerek sadece asalak otlar, ebegümeciler ve ısırğanlarla kirlenmiş olan güneş içindeki bahçe, köylülerin, pazar günleri, ayaklarını ölülerin kabri üstüne uzatarak, kilise duvarlarına vuran kış güneşleriyle ısınmaya gittikleri mezarlıkları andırıyordu. Vaktiyle kumlu, şimdi ise ıslak toprağı ve sararmış

yosunları içmiş olan ağaçlık yollar, ev sahiplerinin bulunmadığını yeteri derecede anlatan bir bakımsızlık içinde idi.

Oh! Burada, Madame de Warens'in, öğrencisi ya da sırdaşı ile dolaşarak, meyve bahçesinin armutlarını veya bağın üzümlerini toplamak için elinde sepetlerle ağaçtan ağaca, üzüm kütüğünden üzüm kütüğüne gittiği zamandan kalma bir ayak izini bulmayı ne kadar arzu ederdik. Fakat evde, onlardan, kendilerinden başka iz kalmamıştır. İsimleri, hafızaları, hayalleri, gördükleri güneş ve hâlâ gençlikleriyle ışıkl, nefesleriyle ılık, sesleriyle ahenkli gibi sanılan soludukları hava, sizi, yine onların ilkbaharı sergiledikleri aynı aydınlıklar, aynı soluklar, aynı hayallerle sarmaktadır.

Julie'nin kendi içine çekilişinden, düşünceli yüzünden ve susmalarından anlıyordum b, bu aşk ve deha tapınağının etkisi onu benden daha az derin sarsmıyordu. Hatta bazen aklından geçenleri sanki bana bildirmekten korkuyormuş gibi, kendi başına düşünceleri içine gömülmek için benden kaçıyor, ben bahçedeyken ısınmak için eve giriyor, ben yanına gidersem tekrar bahçeye dönüp çardağın altındaki taş sedire oturuyordu. Nihayet çardağın altında onu tekrar buldum; asmanın son sararmış yaprakları neredede ise dallarından kopacaklarmış gibi sarkıyor ve sanki onu son ışıklarıyla giydirmek için güneşin bol ışıkları altında bırakıyordu. Sesim ince, şefkatli bir sitemle titreyerek ona:

— Bensiz böyle ne düşünmek istiyorsunuz? dedim. Bakın, ben hiç yalnız düşünüyör muyum?

— Heyhat! dedi; sözüme inanmayacaksınız; fakat düşünüyordum b sizin için hiç olmazsa bir tek mevsim boyunca Madame de Warens olsaydım! Hatta geri kalan günlerimin, hep onun gibi terk edilmek ve utancımı düşünmekle geçtiğini görsem bile! Hatta siz Rousseau kadar nankör ve iftiracı olsanız bile!...

Gözlerini, sanki gıpta ettiği garip kadının hayalini boşlukta arayıp da görür gibi olan sonsuz bir bakışla göğe çevirerek sözüne:

— Ne mutluymuş o! ne mutluymuş! diye devam etti; ya hele sevdiği için kendi kendisini nasıl da feda edebilmiş!

Ayaklarımızın altında çıtırdayan kuru yapraklar üzerinde kendisini ağır adımlarla eve doğru götürürken ona:

— Oh! Kendiniz ve aşkımız için ne nankörlük ve ne hakaret! diye cevap verdim. Hiç ben size bir tek sözle, bir tek bakışla, bir tek iç çekmesiyle, mutluluğumda eksik bir şey olduğunu gösterdim mi? Melek gibi saf düşüncelerinizde başka bir Rousseau için (eğer doğa iki tane Rousseau yarattı ise) başka bir Madame de Warens düşünemiyor musunuz? Genç, bakir, saf, melek bir Madame de Warens! Hem sevgili hem kız kardeş olan ve sönmeğe mahkûm cazibeleri yerine bütün

ruhunu, bozulması olanaksız ve ölümsüz ruhunu veren bir Madame de Warens! Evet, öyle bir Madame de Warens düşünün ki ruhunu, bu yeryüzünde, saatçinin oğlu gibi kaybedilip tekrar bulunan, genç, yolunu şaşırılmış, onun kadar serseri bir erkek kardeşe versin; bu erkek kardeşe, evi ve bahçesi yerine, sevgilerinin ışıklı ocağını açsın; onu ışıklarıyla tertemiz etsin; gözyaşlarının suyunda onun ilk lekelerini temizleyip yıkasın; içten bir bakış ve sahiplenmeden başka her türlü şehvetten onu sonsuza kadar iğrendirsin; ona, hayvanla insanın müşterek olarak arzularını yetiştirme gibi bir sefaletin bin kere üstünde olan mahremiyetlerinden bile zevk aldırın; ona, üzerine çevrilen bakışların ışıkları altında yaşamın yolunu çizsin; onu şerefe ve erdeme teşvik etsin ve şeref, erdem, fedakârlıkların, her şeyin kendisi için bir sevgilinin kalbinde sayıldığını, her şeyin kendi aşkında biriktiğini, her şeyin kendi minnettarlığında çoğaldığını, her şeyin en sonunda gidip dünyadaki bu şefkat hazinesiyle birleşeceğini ve bu hazinenin ancak gökyüzünde açılacağını düşünerek bu fedakârlığında onu mükâfatlandırın! İşte böyle bir Madame de Warens!

Bu sözleri söyledim, ama ben de bittim ve yüzümü iki elimin içine alarak, duvarın dibinde, onun iskemlesinden uzakta bir

iskemle üstüne yıkıldım. Böyle hiçbir şey söyleyemeden uzun süre orada kaldım. Nihayet bana:

— Haydi artık gidelim, dedi, ben üşüdüm; burası bizim için iyi değil! Bunun üzerine fakir kadıncağıza biraz para verdik ve ağır ağır Chambery yolunu tuttuk.

* * *

Ertesi gün Julie, Lyon'a gidecekti. Akşam Louis bizi görmeye geldi. Onu babamın evinde birkaç hafta geçirmek için benimle beraber gelmeye razı ettim. Bu ev, Paris'le Lyon arasındaydı. Birlikte dışarı çıktık. Chambery saraçlarında üstü açık küçük bir at arabası aradık. Bu araba ile kadın arkadaşımın arabasını ayrılacağımız şehre kadar takip edecektik.

Gün doğmadan yola çıkmış ve Savoie'nin Beauvoisin Köprüsünden Dauphine'nin çakıllı ve değişmez manzaralı ovalarına açılan dolambaçlı vadilerden sessiz yola koyulmuştuk. Arabamız süratle ilerliyordu. Her durakta iniyor ve zavallı hastanın sağlığını sormak için birinci arabanın kapısına gidiyorduk. Ne yazık ki, onu Savoie'da bulmuş olduğu yaşam kaynağından uzaklaştıran her tekerlek dönüşü sanki yüzünü solduruyor ve gözleriyle yüzünün çizgilerine, onu ilk defa gördüğüm zamanki ölümün güzelliği gibi bakışlarına çarpmış olan o gizli kesikliği ve ateşi veriyordu! Kendisinden ayrılacağımız zamanın yaklaşmasından kalbinin bunaldığı pek belliydi. Tourdu-Pin ile Lyon arasında, birkaç fersahlık mesafede kendisini biraz oyalamak için arabasına girdik. Dostuma İskoçyalı tayfanın şarkısını söylemesini rica ettim. Beni kırmamak için şarkıya başladı. Fakat iki sevdalının yola çıkışını anlatan ikinci kıtada, sesinde titreyen baladın ümitsiz kederiyle bizim durumumuzun benzerliği onu o derece etkiledi ki bizimle beraber gözyaşlarını salıverdi. O gün omzunda bulunan siyah şalı bir peçe gibi yüzüne attı. Uzun şalın altında ağladığını gördüm. Son durakta bir baygınlık geçirdi ve bu hâli Lyon'da indiğimiz

otelin kapısına kadar devam etti. Kendisini yatağına götürmek için hizmetçisine yardım ettik. Gece kendisine geldi ve ertesi gün Mâcon'a kadar yolumuza devam ettik.

* * *

İşte orada büsbütün birbirimizden ayrılacaktık. Dostumla ben onun arabacısına talimatımızı verdik. Acıklı ortamı uzatmak rahatsızlığını büsbütün çoğaltır korkusuyla, tıpkı feryadı duyulmak istenmeyen bir yarayı çabucak yırtar gibi, aceleyle vedalaştık. Dostum, babamın yazlık evine gidecekti ertesi gün ben de peşinden oraya gidecektim.

Bununla beraber Louis henüz çekilip gitmişti ki, kendimi, ona verdiğim sözü tutamayacak hâlde hissettim. Julie'yi gözyaşlarını akıta akıta uzun bir kış yolunda yolculuğa bıraktığım, yanında ona bakmak için sadece iki hizmetçi bulunduğunu, büyük olasılıkla yolda hastalanıp bir anda yapayalnız kalacağını ve orada beni boş yere çağıra çağıra ölüp gidebileceğini düşünerek acımdan yerimde duramaz hâlde geldim. Hiç param yoktu. Bana yirmi beş Lui altını borç vermiş olan iyi kalpli ihtiyar da ben yokken ölmüştü. Annemin arkadaşı olan bir madamın üç sene önce bana vermiş olduğu altın köstekli saatimle bazı mücevherlerimi, apoletlerimi, kılıcımı, üniformamın gümüş sırmalı şeritlerini aldım, hepsini mantomun içine sardım ve annemin kuyumcusuna gittim. Bütün bu postuma karşı bana 35 Lui altını verdi. Sonra oradan Julie'nin uyuduğu hana koştum, arabacısını çağırdım. Kendisine arabayı Paris kapılarına kadar takip edeceğimi, fakat bana zahmet olur diye buna karşı çıkar korkusuyla bayanın bunun farkına varmasını istemediğimi söyledim. Yolda duracağını tahmin ettiği şehirlerle kalacağı otellerin, ben de aynı şehirlerde durmak, fakat başka otellerde kalmak üzere, isimlerini sordum. Ağzını sıkı tutması için mükâfat olarak önceden bol bahşiş verdim. Posta durağında bir araba tuttum, sonra yine öteye beriye koştum ve yarım saat

sonra takip etmek istediğim arabanın yola çıktığını görünce bende yola çıktım.

* * *

Kendimi göstermeden arkasına düşmüş olduğum bu kadının şansını esrarengiz gözetimim altında bulundurmak istemiştim ve bu gözetimime engel olacak beklenmedik hiçbir olay olmamıştı. Posta arabacısı, duraklardaki sürücülere arkada başka bir araba olduğunu gizlice haber veriyor ve yorgun beygirleri dinlendirmek için yeni bir araba hazırlıyordu. Bu sayede her durakta hayvanları koşulmuş buluyordum. İlk arabadan kendimi uzak tutmak ya da daha ziyade yaklaşmış olmak arzuma göre beygirleri ya koşturtuyor, ya da ağır yürütüyordum. Seyisleri, benim önümdeki arabalarında götürmüş oldukları genç kadının sağlığı hakkında sorguya çekiyordum.

Ovanın ta uzaklarında, yamaçların üstünde, mutluluğumu götürerek sis veya güneş içinde koşan arabayı görüyordum. Düşüncem beygirlerin koşusu önüne geçiyor, arabanın içine atılıyor, Julie'yi benimle dolu bir rüyaya dalmış uyurken veya uyanık ve geçmiş günlerimizin hayallerine ağlarken düşünüyordum. Onu kendi içimde daha iyi görmek için gözlerimi kapayınca, nefes alışını işitiyorum, sanıyordum. Şimdi düşünüyorum da bu yüz yirmi fersahlık yolculuk esnasında yetişmek istemeyerek arkasından koştuğum bu arabaya doğru atılmak arzusu veren içimdeki hamleye nasıl dayanabildim, kara ve buzlu yağmura karşı hiçbir şey hissetmeyen ve hatta kendi ızdıraplarını bile duymayan yapayalnız kalmış vücudumla, bütün ruhumun içinde bulunduğu bu arabayı sarsıntıdan sarsıntıya ve tipiden tipiye sarsıla sarsıla takip ederken nasıl oldu da kendime bu kadar hâkim olabildim, buna bir türlü ahi erdiremiyorum. Fakat Julie'ye sonunun kendisi için kötü olması muhtemel bir heyecan vermekten ve o yürekler parçalayıcı veda sahnesini tekrarlamaktan korkuyordum. Bu sebepten, ilahî aşk sahibi gibi bir hisle ve böyle saf bir alakasızlıkla

yalnız onun güvende olduğuna gözcü olmak düşüncesi bütün kararımı alt üst ediyordu.

İlk önce, o, Büyük Autun Oteline geldi; ben de, yanındaki mahallenin bir hanına yerleştim. Daha gün batmadan, her iki arabada, tekrar, birbirlerini görebilecekleri bir mesafe ile, Bourgogne'nun sincap rengi bozkırları ve ta Küt devrinden kalma meşe ormanları arasında yolun çizdiği dalgalı ve beyaz, uzun çizgiden koşmaya başlamıştı. Küçük Avallon şehrinde durduk; o, şehrin ortasında durdu, ben ta ucunda. Ertesi gün arabalarımız Sens'e doğru ilerliyorlardı. Yüksek ve çorak Lucyle-Bois ve Vermanton yaylaları etrafında kuzey rüzgârlarının yığmış olduğu karlar, tekerleklerin gürültüsünü yumuşatarak, lapa lapa ve yan sulanmış bir hâlde dağların ve yolun üzerine dökülüyordu. Onun birkaç adım ilerisinde, rüzgârın etraftaki ekilmemiş tarlalardan savurduğu bu kar tozu arasındaki sisli ufuk güçlkle seçilebiliyordu. Artık iki araba arasındaki mesafeyi ne kulakla, ne de gözle tahmin etmeye imkân yoktu. Birdenbire beygirlerimin başı altından, Julie'nin arabasının yol üstünde durmuş olduğunu gördüm. Arabacı yerinden inerek arabanın basamağı üstüne çıkmış, bağırp duruyor ve korkulu, telaşlı hareketler yapıyordu. Hemen fırladım; ihtiyatımdan daha üstün gelen bir hareketle onun arabasının kapısına koşarak içeriye atladım. Hizmetçi kız, belki yorgunluk ve fırtınadan, belki de kalbinin çarpıntısından bir baygınlık geçirmekte olan bayanını kendine getirmeye çalışıyordu. Arabacının uzaktaki kulübelerden ateş ve sıcak su aramaya gittiği ve hizmetçi kızın, bayanının donmuş ellerini dizleri üstünde tutarak elleriyle ovuşturduğu ve ısıtmak için göğsüne bastırıldığı sırada, böyle tam bir saat süren baygınlığı süresince onu yaşama çağırın sesimi hem işitip tanımasını isteyerek, hem de bundan korkup titreyerek sevgili başını kollarım arasında tutarken neler hissettim... Bunu, kalbi üstünde ölümle yaşamın çarpıştığını duyan bir kişiden başka bir kimse ne anlayabilir, ne de anlatabilir!

Nihayet, bu şefkatli itinalar ve arabacının getirdiği ılık sularla ellerinde ellerimin ve alnında nefesimin etkisi sonucunda vücudu yeniden ısındı. Yanaklarında tekrar beliren renkler ve dudaklarından çıkan uzun bir nefes, bana, artık baygınlığından ayılmak üzere olduğunu gösterdi. Gözlerini açtığı zaman beni tanımaması için arabadan büyük yola atıldım. Tekerleklerin yanında, biraz geride, yüzümü paltomla örterek bir süre durdum. Hizmetçilere, benim gelip gittiğimi ondan gizlemelerini söyledim. Bana yolcu kadının tamamen kendisine geldiğini işaret ettiler. Uyanırken, bir rüyada gibi şu sözleri mırıldandığımı duydum:

— Oh! Raphael burada olsaydı! Sandım ki Raphael gelmişti! Arabama atıldım. Beygirler tekrar yola koyuldular; çok geçmeden uzun bir mesafe bizi birbirimizden ayırdı. Akşam, ne hâlde olduğunu anlamak için, Sens'de, onun kaldığı otele gittim. Posta arabacısı, onun iyileştiğine ve rahat rahat uyumakta olduğuna beni inandırdı.

Küçük Montreau şehri yakınlarında beygirlerin değiştirildiği Fossard'a kadar yine onu takip ettim. Bu noktada Sens'den Paris'e giden yol, biri Fontainebleau'den, diğeri Melun'den geçerek, ikiye ayrılır. Yolun bu ikinci kolu ötekenden birkaç fersah daha kısa olduğundan, Paris'e Julie'den biraz önce varmak ve onun evinin önünde arabadan indiğini görmek için, bu tarafa saptım. Arabayı dörtlüğe sürdürdüm ve geceden çok önce, Paris'te her zaman kaldığım otele vardım.

Gece çökünce, Julie'nin bana pek çok kere tarif etmiş olduğu evinin karşısındaki Paris rihtimlerinden birinde beklemeye gittim. Bu evi, sanki yaşamımı orada geçirmişim gibi tanıdım. Evin içinde, camların arkasında, alışılmışın dışında bir misafir beklenen evlerde olduğu gibi, gidip gelen gölgelerin hareketini gördüm. Odasında, tavanda, ocakta yakılmış olan ateşin parıltısı gözüme ilişti. Bir ihtiyar yüz birçok kez bir pencereye yaklaştı. Sanki rihtime bakıyor ve gürültüleri dinler gibi görünüyordu. Bu, onun kocası, babasıydı. Kapıcılar kapıyı açık tutuyorlardı; ara sıra, onlar

da, etrafa bakmak ve gelen sesleri dinlemek için eşikten dışarıya doğru yürüyorlardı. Fırtınalı aralık ayı rüzgârıyla sarsılan bir fener, kapının önünde kaldırıma ara sıra hızlı ve solgun bir ışık fırlatıp çekiliyordu. Nihayet, bir posta arabası sokakların birinden meydana çıkıverdi ve evin önüne gelip durdu. Oraya koştum; arabanın durduğu kapının yanındaki kapı altında, bir sütunun gölgesine sığındım. Hizmetçilerin arabanın kapısına koşuştuklarını, Julie'nin ihtiyarın kollarında indiğini gördüm. İhtiyar, onu, uzun bir ayrılıktan sonra çocuğuna kavuşan bir baba gibi öptü; sonra koluna giren kapıcının yardımıyla yürüdü ve güçlükle merdivenin basamaklarını çıktı. Arabayı boşalttılar. Sürücü, başka bir sokaktaki arabalığa koymak için arabayı götürdü; kapı tekrar kapandı. Ben de nehrin parmaklığı yanındaki eski yerime gittim.

* * *

Oradan, uzun süre, Julie'nin ışıklarla parlayan pencerelerini seyrettim. İçeride ne geçtiğini hayal meyal görmeye çalışıyordum. Bir misafir gelişinde bavulları taşıyan, paketleri çözen, mobilyaları düzelden telaşlı adamların her zamanki hareketini görmekteydim. Nihayet bu hareketliliğin sona erdiği, meşalelerin bir odadan öbür odaya koşmadığı, evin sadece birinci katında ihtiyarın odasının bir lambasının soluk ışığı ile aydınlandığı zaman, gözlerim, zemin katından sonra altındaki birinci kat odasının pencereleri arkasından, Julie'nin fidan gibi serpilmiş ve eğilmiş vücudunun beyaz perdeler üzerinde bir an hareketsiz olarak gölge hâlinde belirdiğini gördü.

O, bir süre, bu vaziyette kaldı; sonra baktım ki soğuğa aldırmayarak pencereyi açtı; bakışlarını bir an, sanki aşkın doğadan üstün bir keşfiyle, üzerimde dinlendiriyormuş gibi benim tarafıma, Seine'e çevirdi. Sonra dönerek kuzey yönünde, genelde beraber seyretmeyi âdet edindiğimiz ve ayrıldığımız zaman, sanki gökyüzünün erişilmez ıssızlığında ruhlarımıza bir buluşma yeri vermek için olduğumuz yerden her ikimiz de ayrı ayrı yine seyretmeyi

birbirimize söz vermiş olduğumuz bir yıldıza uzun uzun baktı. Bu bakışı, sanki kalbime kızgın bir kömür parçası düşmüş gibi hissettim. Anladım ki ruhlarımız aynı düşünce ile birleşmişti. Kararlarım alt üst oldu. Rıhtımı geçmek, penceresine yaklaşmak ve ona ayakları dibindeki erkek kardeşini tanıttak bir tek söz haykırmak için ileriye atıldım. İşte tam o anda pencereyi kapadı. Arabaların tekerlek gürültüleri çığığımı boğdu. Zemin katın üstündeki ışık söndü. Ben, rıhtımın ortasında hareketsiz kaldım. Yakındaki bir evin saati ağır ağır gece yarısını çaldı. Kapıya yaklaştım, fakat vurmaya cesaret edemeden sadece çarpıntılar içinde kapıyı öptüm. Eşikte diz çöktüm ve getirip duvarları arasına emanet ettiğim yüce varlığı koruması için yalvardım taşlara... Sonra, uzaklaştım oradan...

* * *

Ertesi gün, o zamanki dostlarımdan hiçbirisini görmeden, Paris'ten tekrar yola çıktım. Ondan başka hiç kimseye bakmaktan, ondan başka hiç kimseye söz söylememekten, ondan başka hiç kimse için bir tek adım atmamaktan kalbim mutluluk duyuyordu. Onun dışındaki dünya benim için mevcut değildi. Yalnız, hareketimden önce, posta şubesinden, Paris damgalı ve Julie adresine yazılı bir mektupçuk atmıştım. Uyandığı zaman bu mektubu alacaktı. Kâğıtta yalnız şu sözler yazılı idi: "Sizi takip ettim. Görünmeden üzerinize gözcü oldum. Sevenlerinizin bakımlarına bırakıldığınızı öğrenmeden sizi terk edemedim. Dün, gece yansında, siz pencereyi açtığınız ve yıldıza bakarak içinizi çektiğiniz zaman, ben oradaydım! Sesimi duyabilirdiniz... Siz bu satırları okuduğunuz sırada ben çok uzaklarda olacağım."

* * *

Gece gündüz, beynimde öyle serser, öyle perişan düşüncelerle seyahat ettim ki ne soğuşu hissettim, ne açlığı, ne mesafeyi... Ve

bu yüzden M***'ye, sanki bir rüyadan uyanıyormuşum gibi ve âdeta Paris'e gitmiş olduğumu hatırlamadan vardım. Babamın küçük kır evinde beni bekleyen dostum Louis ***'i buldum. Onun yanımda bulunması bana çok tatlı geldi. Hiç olmazsa ona, benim kadar takdir ettiği kadından bahsedebilecektim. Aynı odada yatıyorduk. Gecelerimizin bir kısmı, bu ilahî görünüşten bahsetmekle geçiyordu. O da ona karşı benden daha az hayran değildi. Onu, o akla sığmaz hayallerden birisi, Dante'nin Beatrice'si, Tasso'nun Eleonora'sı, Petrarka'nın Lora'sı, ya da aynı zamanda hem şair, hem sevgili, hem kahraman olan Vittoria Kolonna gibi doğadan daha büyük kadınlardan biri olarak görüyordu. O yüzlerden ki onlar âdeta hiç dokunmaksızın dünyadan geçip giderler ve orada ancak, aşk imtiyazlı bazı erkeklerin gözlerini büyüleyerek ruhlarını ölmez arzulara sürüklemek ve seçkin hayal güçlerinin Sursum Corda'sı olmak için bir an dururlar!

Louis'e gelince, aşkını heyecanı kadar yükseltmeye cesaret edemiyordu. Duygulu, hastalıklı, vaktinden önce yaralı olan kalbi, o anda, ailesine mensup sofu ve öksüz bir zavallı tazın acıklı hayaliyle dolu idi. Mutluluğu ancak onunla evlenmekte ve böylece, Chambery yamaçlarındaki bir evde, karanlık ve huzur içinde yaşamakta arayabilirdi. Fakat iki zavallı sevdalının servet yoksulluğu, ailelerinin adını fakirliğe sürüklemek ve çocuklara sefaleti miras bırakmak korkusuyla, onları, hazin ve sevecen bir dostluğun sınırları üstünde tutuyordu.

Genç kız, birkaç sene sonra, yastan ve yalnızlıktan öldü. Birkaç servet alevi eksikliğinden dolayı söndüğünü gördüğüm bu yüz kadar ince bir yüzü ömrümde görmüş değildim. Gelişme çağında olan ve aynı zamanda hem çiçek açmaya, hem sönmeye hazır bir gençlik kalıntısı taşıyan yüzü, tevekkül denen o bedbahtlık erdeminin en hoş ve en yüce belirtisiydi. Uzun bekleme ve tereddüt yılları içinde gizlice ağlamaktan en sonunda gözleri kör olmuştu. Bir defa ona, İtalya'dan dönüşümde rastladım. Küçük kız kardeşlerinden biri, Chambery sokaklarında onu elinden tut-

muş gezdiriyordu. Sesimi duyunca sarardı ve eliyle yoklayarak kendisine dayanacak bir yer aradı. Bana:

— Pardon, dedi, eskiden bu sesi duyduğum zaman bununla beraber başka bir ses de duyuyordum da... Zavallı kız! Sevgilisinin sesini şimdi gökyüzünden duyuyor.

* * *

Julie'ye Paris'te kavuşacağım zamana kadar, kendisinden uzak olarak kırdı veya şehirde, babamın evinde geçirmeye mecbur kaldığım iki ay ne uzun sürdü! Geçip giden üç dört ay zarfında, babamın bana verdiği aylıkları, annemin şefkatinden doğan gizli yardımları, dostlarımdan aldığım paraları, eğlence, oyun ve yol masrafları yüzünden yaptığım borçları ödemek için tamamen harcamış bulunuyordum. Şimdi Paris'e gitmek ve hatta orada inziva ve ihtiyaç içinde yaşamak için gerekli olan azıcık parayı elde edecek hiçbir şeyim yoktu. Babam bana aylıklarımı sadece dört taksitte ödüyordu. Bu taksitlerden biri de ocak ayına rastlamaktaydı; bu yüzden ister istemez o tarihi beklemeye mecburdum. Bundan başka, zengin, fakat sert bir amcamla iyi kalpli fakat ihtiyatlı yaşlı halalarım da her sene o tarihte bana bazı küçük yardımlarda bulunmaktaydılar. İşte bütün bu kaynakların yardımı sayesinde, altı yüz veya yedi yüz frank kadar bir parayı bir yere getirebileceğimi umuyordum ki, bu para birkaç ay beni Paris'te geçindirmeye yetecekti. Bu düşkünlük bundan sonra hiç de gururuma dokunmayacaktı, çünkü artık yalnız aşkım için yaşıyordum. Bütün dünyanın servetleri bile elime geçseydi, yine, onun yanında geçirmeyi arzu ettiğim günün anını satın almaktan başka hiçbir işime yaramazlardı.

Bekleyiş günleri yalnız onun düşüncesiyle doldu. Her ikimiz de günlerimizin saatlerini birbirimize ayırmıştık. Sabahleyin uyanınca, o, bana mektup yazmak için odasına kapanıyordu. Aynı anda, ben de, ona yazıyordum. Sayfalarımız ve düşüncelerimiz

birbirleriyle karşılaşıyorlar, yolda bütün postalar bir gün bile ara vermeden cevaplaşıyorlar, birbirlerine karışıyorlardı. Bu sayede aramızda gerçekte yalnız birkaç saatlik bir ayrılık vardı. Onlar da, akşam ve gece saatleriydi. Ben bu saatleri yine onun hayaline dalarak geçiriyordum. Etrafımı mektuplarıyla çeviriyordum. Onları, masamın üstünde açıyor, yatağımın üstüne serpiyor, ezberliyordum. O mektupların en coşkunu ve en etkili parçalarını kendi kendime söylüyordum. Söylerken de sesini, sesinin ahengini, hareketini, bakışını taklit ediyordum. Ona cevap veriyordum. Bu sayede sanki o gerçekten yanımdaymış gibi hissetmeyi başarıyordum ki, şayet beni yemeğe çağırarak veya ziyaretçileri haber vermek için gelip zevkime engel olurlarsa o anda mahzunlaşıyor ve sabırsızlanıyordum. Bana sanki onu elimden almışlar veya odamdan kovmuşlar gibi geliyordu.

Dağlardaki veya derenin kenarlarını çeviren sisli ve ufuksuz çayırıldaki uzun gezintilerim sırasında sabahki mektubunu yanıma alıyordum. Birçok defa, onu okumak için, kayalara ya da suyun kenarına veya buzların üstüne oturuyordum. Öyle sanıyordum ki, bu mektubu her okuyuşumda, sanki önce farkına varmadığım bir kelime, ya da bir ahenk keşfetmekteydim! Bu gezintilerimi daima otomatikman kuzey yönüne doğru yaptığımı hatırlıyorum. Sanki Paris'e doğru attığım her adım beni ona yaklaştırıyor ve bizi birbirimizden ayıran mesafenin zalimliğini o oranda azaltıyor gibi bir histi bu. Bazen bu maksatla Paris yönündeki çok uzak yollara kadar gidiyordum. Tekrar geri dönmem gerektiği zaman kendimle uzun süre mücadele ediyordum. Mahzundum, ufkun onun nefes aldığı noktasına birçok defalar dönüp dönüp bakıyordum.

Ah! Kargaların sis içinde, kuzeye doğru uçan karlara bulanmış kanatlarını nasıl kıskanıyordum! Ah! Yoldan Paris'e doğru koşup gittiğini gördüğüm arabalar beni ne kötü yapıyordu! Yolun kenarında kalbinin istemediği tarafa doğru yürüyen bu yalnız delikanlıya arabalarının camları arkasından bakan bu işsiz ihtiyarların yerinde olmak için gereksiz günlerimin ne kadarını

fedâ etmezdim! Ah! O kadar kısa olduğu hâlde aralık ve ocak günleri bana nasıl bitip tükenmez derecede uzun görünüyordu! Bütün bu saatler içinde benim için sadece bir tek saat vardı: Mahallenin kapılarına mektupları dağıtan postacının odamdan duyduğum adımları ve cırtlak sesini işittiğim an... Bu sesi duyar duymaz pencereyi açardım. Postacıyı, elleri mektuplarla dolu olarak, sokağın altındaki yokuştan çıkarken görürdüm. Mektupları hizmetçi kadınlara teslim ediyor ve her evin önünde kendisine mektup ücretinin getirilmesini bekliyordu. Ufak paralarını bir türlü avuçlarında sayıp bitiremeyen bu kadıncağızların böyle ağır hareketlerine karşı lanetler savuruyordum! Şimdi ben, postacı daha babamın kapısını çalmadan, merdiveni atlamış, dehlizi geçmiştim; eşikte kalbim çarparak bekliyordum. Bu esnada ihtiyar, elindeki mektup paketini karıştırıyordu. Ben de, ticaret mektuplarının veya bayağılıklarla dolu diğer mektupların bütün o kaba kâğıtları ve o kalın yazılı adresleri arasında bana hazinemi bulduran o ince Hollanda kâğıtlı ve güzel İngiliz yazılı zarfı keşfetmeye çalışıyordum. Bütün vücudum titreyerek mektubu yakalıyordum. Gözlerim bir bulutla kapanıyordu. Kalbim çarpıyordu. Dizlerim bükülüyordu. Merdivende birisine rastlamak ihtimali ve bu kadar sık bir mektuplaşmanın anneme şüpheli görünmesi korkusuyla mektubu elbisemin altında gizleyip odama kaçıyordum. Sayfaları, kimse engel olup yanda bıraktırmadan, rahat rahat, şevkle okumak için kapıyı kilitleyip odama kapanıyordum. Bu sayede kâğıdın üstüne ne gözyaşları, ne öpücükler kondurmuş, mektupları nasıl ısırp üzerlerinde diş izleri bırakmıştım! Heyhat! Heyhat ki yıllardan sonra bu mektup paketini tekrar açtım ve gördüm ki gözyaşlarımın ya da kendimden geçercesine coşkunluklarımın yıkadığı veya parçaladığı bu mektuplarda dudaklarım nice kelimeleri silmiş ve bu yüzden nice cümleler anlaşılmaz bir hâle gelmişti!

* * *

Kahvaltudan sonra, mektubu yine okumak ve ona cevap yazmak için yukarıdaki odama çıkıyordum. Günlerimin en hoş ve en ateşli saatleri orada geçiyordu. Julie'nin bana mektup yazmam için Paris'ten göndermiş olduğu en büyük ve en ince Hollanda kâğıdından dört yaprak alıyordum. Bu çizgili kâğıtların her sayfası, kenarlarındaki açık yerlere de yazmak şartıyla ta yukarıdan başlayarak dipte doluyor, üstelik çizgilerin arasına da yazılabiliyordu ki, bu sayede binlerce kelimeyi bir sayfaya sıkıştırmak mümkün oluyordu. Bu sayfaları her sabah böyle yazılarla dolduruyordum. Fakat ne de çabuk doluyordu bu sayfalar! Fikirlerimin coşkunu ve çağılıtlı akışına ne dar geliyorlardı! Bu mektupların ne başlangıcı, ne sonu, ne ortası, ne imlası, ne genellikle üslup denince anlaşılacak bir şeyi vardı! Bu, sadece bir başkasının ruhu karşısında çırılçıplak olan benim ruhumdu ki, içini dolduran gürültülü duyguları, insanların âciz diliyle gücü yettiği kadar anlatmaya çalışıyor ya da kekeliyordu. Bu dil, anlatılamaz şeyi anlatmak için yapılmamıştı. Ancak ruhumuzun genişliği, bütün duygularını bir noktada toplayan gücü ve ateşidir ki bütün bu eksik işaretleri, bu boş kelimeleri, bu boş sözleri ve buz gibi soğuk olan bu lisanı, erimekte inat eden bir maden gibi, kim bilir ondan nasıl önemli, nasıl esirî ve alevlerin dilleri gibi tutuşmuş, okşayıcı bir lisan yapmak için eritiyordu. Aslında bu lisanın başkaları için hiçbir anlamı yoktu, fakat biz anlıyorduk, çünkü o lisan yalnız bizdik! Ruhumun böyle eriyip akması hiç bitmiyor ya da hiç soğumuyordu. Eğer gökyüzü bir sayfa olsaydı ve Tanrı bana onu aşkımla doldurmamı söyleseydi, bu sayfa, içimden kendi kendime söylediğimi hissettiğim şeyleri sığdırmaya yetmezdi! Ancak dört sayfayı tamamıyla doldurduktan sonra duruyordum ve daima bana hiçbir şey anlatmamışım gibi geliyordu! Gerçekten hiçbir şey anlatmış sayılmazdım. Sonsuzluğu kim anlatabilmiştir ki?...

* * *

Bu mektupları yazarken, hiçbir zaman, yüksek düşünce ürünü bir şeyler yazmışım gibi adi bir iddia beslediğim yoktu. Çünkü

bunlar bir sanat eseri değil, sadece bir şehvetti. Yalnız şu var ki Tanrı bana insanlara hitap etmek ya da hayal gücüyle yaratılmış eserlerinde ruh ihtiraslarının ince farklarını, durgunluk veya çılgınlıklarını tasvir etmek gibi bir şans verseydi bütün bunlar ilerde mükemmel bir şekilde işime yarayabilirdi. Diyebilirim ki, bu mektupları yazarken, gökyüzünün dilini bilmediğim için çaresiz, kullanmaya mecbur kaldığım dilin fakirliğine, sertliğine ve dayanıklılığına karşı, Yakup'un melekle mücadelesi gibi ümitsizce mücadeleye girişiyordum. Sözleri yenmek, yumuşatmak, germek, bükmek, nükleştirmek, renkleştirmek, tutuşturmak veya söndürmek için doğadan üstün gayretler sarf ediyordum. Duygunun en samimi ve en ele geçmez nüanslarını, fikrin en esirî kavrayışlarını, ihtirasın en karşı durulmaz hamlelerini ve en derine gömülü safliklarını ve nihayet kalbin, sevgisi olan görünmez şeye taparken bakışlarına, tavırlarına, iç çekmelerine, sessizliğine, uyusukluklarına, baygınlıklarına kadar bütün hareketlerini kelimeler vasıtasıyla ifade etmek ihtiyacı içinde bunalıyordum. Bununla birlikte asi bir alet gibi parmaklarımın arasında kalemimi kıran bu gayretlerim yine büsbütün boşa çıkmıyor ve ona bazen, hatta kırılırken bile, imkânsız olan şeye bir ses vermek için aradığı kelimeyi, cümle tarzını, vasıtayı, feryadı bulduruyordu. Ben o zaman hiçbir dil konuşmuş olmuyordum, fakat kalbimin feryadını haykırılmış ve sesimi duyurmuş oluyordum. Kelimelerle, kalemlle, kâğıtla bu sert ve tatlı mücadeleden sonra iskemlemeden kalktığım zaman, hatırlıyorum ki, odanın taş günündeki soğuğuna rağmen, alnımdan buz gibi terler akıyordu. Serinlemek ve saçlarımı kurutmak için pencereyi açıyordum.

* * *

Fakat bu mektuplar yalnız aşk feryatları değil, çoğunlukla Tanrı'ya yakarış, dalgınlıklar, uzaktan gökyüzünü seyredişler, teselliiler, dualardı.

Maddi duyguları tatmin ederek kalbe huzur veren bütün şehvetlerden doğasından dolayı mahrum olan bu aşk, benliğimde, adi zevklerle bulanmış ya da kurumuş olan dindarlık kaynaklarını yeniden açmıştı. Ruhumda bu duygu, ilahî aşkın yüceliğine ve saflığına yükseliyordu. Bu ızdıraplı ve kurumuş ikinci ruhu, hayal gücümün hırslı ve âdeta gizemli kanatları üstünde kendimle beraber gökyüzüne kadar yükseltmeye çabalıyordum. Tanrı'nın adı hiç dilimden düşmüyordu. İnsanlık üstündeki güzellik, deha ve şefkat mükemmelliğini yaratmak için tüm olgunluk yalnız onda mevcuttu. Bu aşkı bizde tutuşturan Tanrı'ydı ve bu aşkın alevini, her ikimizi birbirimiz aracılığıyla eriterek, gönülden kopan ahlarımızı yine birlikte kendisine çıkarırsın diye göğsünün odağına çekecek ve orada söndürecek olan sonsuz ve tükenmez güce de sadece o sahipti.

Görev duygusunun bizi dünyada yapmaya zorladığı fedakârlıklardan dolayı Tullie'yi teselli ediyor ve hareketlerimizi sonsuz mükâfati ile şereflendiren Tanrı'nın bu bir anlık fedakârlıklarımızı nasıl büyük bir takdirle göreceğini ona anlatıyordum. Kırık duygularımızın temizliğini ve çıkarıcılıktan uzaklığını kutsuyordum. Çünkü bu duygular, bir gün, saf ruhların sonsuz gökyüzünde bize daha maddiyatsız ve daha melekçe bir mutluluk sağlayacaklardı. Kendime mutluyum demeye ve her ikimizin de bizzat aşk, fakat bütün aşklardan büyük bir aşk yüzünden mahkûm olduğumuz tevekkülün ilahilerini çağırmaya kadar varıyordum. Julie'ye benim ızdıraplarımı düşünmemesini, kendisinin de hiç ızdıraba düşmemesi için yalvarıyordum. Ona, çoğunlukla yalnız sözlerimde olan bir cesaret, dünya mutluluğuna karşı bir nefret gösteriyordum. Bende insani olarak ne varsa hepsini ona kurban ediyordum. Benim tapışımında bir ızdıraptan veya bir rastlantıdan şüphelenmesin diye meleklerin maddiyetsizliğine yükseliyordum. Ona, duygulu ve besleyici bir dinde, kiliselerin loşluğunda, İsa'ya, gözyaşları ilahına karşı duyulan esrarengiz inanışta, diz çöküşte ve Tanrı'ya yakarıшта, çocukken benim de tatmış olduğum bir-

birine daha yakınlaşmış ümitleri, tesellileri ve huzurları araması için yalvarıyordum. O bana ibadet duygusunu vermişti. Onun için ateşli ve sakin dualar yaratmıştım. Bir alev gibi göğe çıkan dualar, fakat hiçbir rüzgârla titremeyen bir alev gibi! Ona bu duaları günün ve gecenin bazı saatlerinde okumasını bildiriyordum, böylece o esnada ben de onları okuyacaktım ve bu sayede, aynı sözlerle birleşen düşüncelerimiz, aynı saatte, aynı Tanrı'ya yakarıyla, beraberce yükselmiş olacaktı!... Daha sonra bütün yazdıklarımı gözyaşlarımla ıslatıyordum. Bu yaşlar o satırların üstüne, hiç şüphesiz sözlerden daha etkili ve daha duygulu olan izlerini bırakıyordu. Sonra kemiklerimin bu iliğini gizlice postaya atmaya gidiyordum ve dönüşte kendimi, sanki posta kutusuna kalbimin bir kısım yükünü atmışım gibi hafiflemiş hissediyordum.

* * *

Fakat içimi yakan ateşle bu mektupları tutuşturmak, ah edişlerime uygun bir dil yaratmak ve kâğıdın üstüne sımsıcak dökülen ruhuma beri ondan ayıran mesafeyi aştırmak için bütün gayretlerim, genç ve hararetli hayal gücümün bütün bu devamlı gerginliği ne olursa olsun, yine daima, sözlerin güçsüzlüğüyle yaptığım bu mücadelem Julie'ye mağlup oluyordu. Onun bir cümlesinde benim sekiz sayfamdaki çok söz ve ahenk vardı; kelimelerde nefesi teneffüs ediliyordu. Satırlarda bakışı görülüyor; anlatışında, onlara ilham veren dudakların sıcaklığı duyuluyordu. Duygunun yavaş ve ağır bir biçimde kelimelere dökülüşi, erkeğin kalemi altında kalbin lavını soğutup sararttığı hâlde onun kaleminden kendisinden hiçbir şeyi buhara çevirmiyordu. Kadının üslubu yoktur, işte bunun içindir ki her şeyi çok iyi söylemektedir. Ruh, kadının dudağı ya da eli üstünde çıplaktır. Sözün Venüs'ü gibi, duygusu, içinden çıplak olarak çıkmaktadır. Kendi kendisinden doğar, doğduğuna şaşar ve kendisi henüz söz etmiş olduğunu bilmediği hâlde herkes ona tapar.

* * *

Ne mektuplar! Ne yarı ışıklar! Ne renkler! Ne makamlar! Ateş ve elmasın içinde hem alev hem berraklık, seven genç kızın alnı üstünde hem hararet, hem utanç gibi birbirine karışmış ne saflık! Ne şiddetli masumluk! Ne bitip tükenmez içini döküş! Rehavet içinde ne ani uyanışlar! Ne şarkılar ve ne çığlıklar! Sonra, bir havanın sonunda beklenmeyen nağmeler gibi ne hazin dönüşler! Annenin çocuğunun alnına oynayarak üflediği o nefesler gibi insanın alnından geçtiğini hissettiği ne kelime okşayıştan! Ve sesleri yan duyulan cümlelerle hülyalı ve kekeleyen sözlerin ne şehvetli ninni söyleyişleri! Öyle sanırsınız ki sizi ışıklar, Asıltılar, kokular ve huzur içine sarıyorlar ve heceleri yumuşatarak, sizi hissettirmeden aşkın dinlenişine, ruhun uykusuna, hatta elveda diyen sayfayı öpmeye kadar sürüklüyorlar. Evet, sanki oraya dudaklarla konulmuş gibi sessizce kabul edilen vedaya, sessizce alınan öpücüğe kadar...

Bütün onları tekrar buldum, o mektupları. Ölümünden sonra, bir dost eliyle gayet dikkatlice sıraya dizilip bağlanmış olan o mektupları sayfa sayfa yine gözden geçirdim. Şimdi çoktan ölümün tutmuş olduğu, fakat aşkın hâlâ güçlü kıldığı bir elle yazılmış olan bu mektupların her biri, ilk kâğıdından son sözüne kadar diğerine cevap veriyordu. Sanki bir cinayet işliyormuşum gibi odama kapanarak bunların hepsini okudum ve ağlayarak hepsini yaktım. Ve yansına kadar yanan her sayfayı yeniden okumak için belki yirmi defa alevlerin içinden tekrar kurtarmaya çalıştım!... Bana "Niçin?" mi diyorsun? Evet, yaktım onları, çünkü külleri bile toprağa çok sıcak gelecekti... Yaktım ve küllerini göğün rüzgârlarına savurdum...

* * *

Nihayet beni Julie'den ayıran saatleri saydığım gün geldi. Bütün toplayabildiğim para, üç dört ay Paris'te yaşamama yetmiyordu. Asıl nedenini bilmeden ızdırabımı gören annem, şefkatiyle çoktan boşaltmış olduğu mücevher kutularının sonuncusundan

yüzük biçiminde kocaman bir pırlanta çıkardı. Ne yazık ki, bu, gençliğinden kalan son mücevheriydi! Bunu ağlayarak gizlice elime sıkıştırdı. Mahzun bir yüzle bana:

— Raphael, dedi, gençliğini böyle hiçbir işle meşgul olmadan küçük bir şehirde tembel tembel dolaşarak veya farlarda hayallere dalarak yıprattığını görünce ben de senin kadar üzülüyorum. Daha çocukluğundan beri, sana bağışladığı nimetlerden dolayı Tanrı'ya şükretmişimdir. Aynı zamanda bu becerilerin insanların dikkatini çeker ve bu yüzden sana servet ve şeref getirecek bir mesleğin kapılarını açar diye her zaman ümitlenmişim. Mücadele ettiğimiz fakirlik sana bu kapıyı bizim açmamıza imkân sağlamıyor. Tanrı şimdiye kadar bunu arzu etmedi. Onun her zaman en iyi olan iradelerine karşı tevekkülle boyun eğmeliyiz. Gerçi sonuçsuz gayretleri takip eden bu manevi kesiklik içinde ben seni yaşlı görmekteyim. Haydi, bir kere daha şansını deneyelim. Çık git, mademki bu memleketin toprağı senin ayaklarını yakıyor. Bir müddet Paris'te yaşa. Bugün itibarları olan eski aile dostlarının kapılarını ihtiyatla ve haysiyetini, gururunu gözeterek çal. Doğanın ve çalışmanın sana vermiş olduğu ufak becerilerini tanı. Yeni hükümet şeflerinin senin gibi kabiliyetini gösterecek olan gençlerle ilgilenmemeleri ve onları Tanrı'nın bize vermiş olduğu prensler devrine hizmet etmek, o devri tutmak ve süslemek için yanlarına almak istememelerine imkân yok. Zavallı baban altı çocuğunu büyütme ve köylü hayatimizin sefaleti içinde, bulunduğu durumun daha aşağısına düşmemek için çok sıkıntı çekiyor. Öbür akrabaların iyi ve şefkatlidirler, fakat yirmi yaşındaki bir ruhun kemirici faaliyeti için nefes alacak havaya ve harekete ihtiyacı olduğunu bir türlü anlamak istemiyorlar! İşte son mücevherim! Olağanüstü bir ihtiyaç söz konusu olmadığı sürece bunu elimden çıkarmamak için anneme söz vermişim. Al bunu sat; Paris'te birkaç hafta fazla yaşamana faydası dokunsun. Şans piyangosuna senin için fırlattığım bu mücevher, sevgimin son delilidir! Bu sana mutluluk getirecektir, çünkü bu halka ile

beraber senin için bütün dualarımı, bütün şefkatlerimi ve bütün iyi dileklerimi de oraya atıyorum.

Annemin elini öperek ve elmasının üstüne bir damla göz-yaşı akıtarak halkayı aldım. Fakat ne yazık ki bu halka benim tanınmamış şahsiyetimden başlarını çeviren değerli adamlarla prenslerin iyiliklerini arayıp beklemek için işime yaramadı, fakat bir tek günü bile asırlara eş değer olan ilahî gönül hayatımın üç ayını yaşamama yaradı. Bu kutsal elmas, benim için, hayatımın kadehi içinde eriyen ve bir süre bana aşk ve mutluluk iksiri sunan Kleopatra'nın incisi oldu.

* * *

Gerçi bu aralar, zavallı annemin üst üste yaptığı fedakârlıklarına hürmet ederek ve bütün düşüncelerimi bir tek düşünce, sevdiğimi görmek ve Julie'nin yanında geçireceğim sayılı günleri yapabildiğimce sıkı ekonomi yaparak olabildiğince uzatabilmek düşüncesi içinde toplayarak tamamıyla huyumu değiştirdim. Yanımda taşıdığım az miktardaki altına karşı bir ihtiyar gibi oldum. Bana öyle geliyordu ki her harcadığım azıcık bir para, mutluluğumun bir saati veya mahvolan ömrümün bir damlası idi. Jean-Jaeques Rousseau gibi hiçle ya da pek az bir şeyle yaşamaya, ruhumun kutsal sarhoşluğuna vermek istediğim her şeyi gururumdan, elbiselerimden, gıdamdan kesmeye karar verdim.

Bununla beraber, aşkım için, sanatımdan istifade etmek konusunda belirsiz bir ümit beslemiyor da değildim; ancak bu sanatımı bazı dostlarımdan başka bilen yoktu, onlar da birkaç mısramu duymuşlardı. Geçen üç ay zarfında, uyku uyuyamadığım saatlerde, hayal gücümün duygulu veya kederli nağmelerle söylenişine göre yazdığım âşıkane, hülyalı, mistik şiirlerden küçük bir şiir dergisi meydana getirmiştım. Bu dergiyi, özene bezene en güzel yazımla yazmış ve bu şiirlerin bir kısmını, mükemmel bir hakem, fakat çok müşkülpesent, çok zevkli bir adam olan babama okumuştum.

Bazı dostlarım bunların birkaç parçasını ezbere biliyorlardı. Bu şiir servetimi, ümit yolunda olan bir şöhrete uğur sayılacak, yeşil renkte kartondan bir kapla ciltletmişim. Gerçi bunu annemden saklamışım. Çünkü düşüncesinin temizliği ve inançlı saflığı, bu acıklı şiirlerin bazısındaki Hristiyanlık inancından çok eski imansızlık duygularını ortaya seren şehvetten dolayı heyecana kapılabilirdi. Bu şiirlerin zarafeti ve kanatlı coşkunuğu zeki bir kişiyi hayran eder, o adam kitabımı satın alır, hiç değilse bunu sadece masrafını ödeyerek basar ümidini besliyordum ve halkın zevki, ormanlarda dolup kaynaktan fışkırmış olan bu üslubun yeniliğine kapılarak belki bana küçük bir servet ve bir isim sağlar diye umuyordum.

* * *

Paris'te kendime oturacak bir yer bulmak için tasalanmıyordum. Dostlarımdan biri olan genç Kont de V*** seyahatten henüz dönmüştü ve kışı da, ilkbaharı da orada geçirecekti. Bana Neuve Saint-Augustin caddesinde, Mareşal Richelieu'nün sonradan yıktırılmış olan muhteşem konağında, kapısının üstündeki ufak bir alt katta kendisiyle beraber oturmamı teklif etmişti.

Kendisiyle hemen her gün mektuplaştığım Kont de V***'nin her şeyden haberi vardı. Ruhumun ruhunu tanınması ve bu kadına karşı çılgınca düşkünlüğümü değilse bile hiç olmazsa taptığımı anlaması için ona, kendisine Julie'yi tanıttak bir mektup yollamışım. Daha ilk görüşte bunu iyice anlamış ve âdeta coşkunuğuma ortak olmuştu. Bana yazdığı mektuplar, ölümle yaşam arasında asılı duran, fakat yazdığına göre bana olan sönmez aşkından dolayı kendisini koruyan hülyalı görünüşe karşı saygı ve hemen hemen merhamet duygusu ile dolu, dokunaklı mektuplardı. Bana ondan bahsederken, Tanrı onu senin gözlerin ve kalbin için yüce bir armağan olarak yaratmıştır ve sen onun aydınlığı ile örtülü olduğun müddetçe insanlığın doruğuna yükseleceksin diye yazmaktan bıkmıyordu. V***, onunla birbirimize bağlılığımızın

insanlık üstünde olan saf ve kutsal niteliğine inandığı için bizim aşkımızı bir erdem gibi düşünüyordu. Bu sebepten, bu aşkın sırdaşı ve aramızda aracısı olmaktan utanç duymuyordu. Diğer taraftan Julie de bana mektubunda, V***'nin gerçekten bana layık gerçek bir dost olduğundan ve kendisinin, bu dostluğu küçük bir gönül kıskançlığı ile bir parçacık azaltmak şöyle dursun, tam tersine çoğaltmak istediğinden bahsediyordu. Her ikisi de beni bir an evvel oraya gitmem için sıkıştırıyorlardı.

Beni o zamana kadar gitmekten alıkoymuş olan gizli sebepleri ve maddi imkânsızlığı sadece V*** biliyordu. O andan ta ölümüne kadar, benim için hayatımın zor anlarında göstermiş olduğu bütün fedakârlığa rağmen, o zamanlar bu engelleri ortadan kaldırma gücü yoktu. Annesi onu sosyal seviyesine layık bir biçimde okutmak ve Avrupa seyahatine çıkarmak için varını yoğunu feda etmişti. Seyahatten kendisi bile oldukça borçlu olarak dönmüştü. Bunun için bana, ailesinin kirasını ödediği evde küçük bir köşeden başka verecek bir şeyi yoktu. Diğer bütün ihtiyaçlara gelince, hayatının bu anında kendisi de benim kadar fakir ve Juvenal'in "res augusta domi" diye pek acıklı tarif ettiği o yoksulluğa benim kadar zincirle bağlıydı.

Tek beygirli arabalardan biriyle yola çıktım. Bu arabalar, dingili üstüne bir tahta sıra ve okları üstüne dört tane kazık çakılarak ve tepeleri yağmura karşı katranlı bir yelken beziyle kapatılarak oluşturulmuştu. Bunları tek bir beygir çekiyordu ve köyden köye, her dört ya da beş fersahta bir, hayvanı değiştiriyorlardı. O tarihte bu arabalar, Bourbonnais'nin ve Auvergne'in çiftlik yapan işçilerini Lyon'dan Paris'e götürmeye ve yolda da yorgun yayalarla, yürümekten ayakları yaralı askerleri alıp biraz para karşılığında yollarını kısaltmaya hizmet ediyordu. Ben bu basit yolculuktan ne utanç, ne de ızdırap duyuyordum. Karlar içinde çıplak ayakla bile yola koyulsaydım kendimi ne daha az gururlu, ne daha az bahtiyar hissederdim. Bu sayede kendime mutluluk günleri satın almama yarayacak olan bir iki Lui altınını

biriktirmiş oluyordum. Gece karanlıktı, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Sandığımı omuzladım ve Kont de V***'nin mütevazı evine varıp kapıyı çaldım.

Beni bekliyordu. Boynuma sarıldı; bana ondan bahsetti. Kendisine soru sormaktan ve sözlerini dinlemekten bıkip usanmıyordum. Daha o gecedan Julie'yi görecekdim!... V*** gidip ona geldiğini haber verecek ve onu sevindirecekti. Herkes Julie'nin salonundan çıkarken, V***'den sonra çıkacaktı. Bu esnada ben de kendisini yakındaki kahvehanede bekleyecektim. Beni orada bulacak ve Julie'nin yalnız olacağı zamanı bana haber verecekti. Ben de gidip onun ayaklarına kapanacaktım. İşte ancak bana bütün bunları bildirdikten sonradır ki ocağında elbiselerimi kurutmayı, biraz bir şeyler yemeyi, yandaki odadaki yatakta uzanmayı düşünebildim. Bu oda bir tavan penceresiyle aydınlanmış ve bir demir soba ile ısınmıştı. Orada, beni seven kadını dostları yanında benden utandırmayacak şekilde tertemiz giyindim.

Saat on birde, V*** ile beraber, yürüyerek çıktık. Birlikte, artık tanıdığım pencerenin altına gittik. Kapının önünde üç araba duruyordu. V*** yukarıya çıktı. Ben kendisini kararlaştırdığımız yerde bekleyecektim. Onun konaktan çıkmasını beklediğim saat ne kadar uzun geldi. İhtimal boşu boşuna vakit geçirmek yüzünden istemedikleri hâlde sevgilimi rahatsız eden ve çarpıntılarında işkencelerinin dakikalarını sayan iki kalbin birbirine atılışını bilmeden geciktiren lakayt ziyaretçilere ne kadar lanet ediyordum! Nihayet V*** görüldü. Hemen peşine düştüm. O kapıda benden ayrıldı, ben de konağa çıktım.

* * *

Bin defa bin yıl yaşasam bu anı ve bu görüntüyü asla unutamam. O, ışık içinde ayakta duruyordu. Dirseğini şöminenin beyaz mermeri üstüne baygın bir hâlde dayamış, ince uzun boyu, omuzları ve profili aynaya yansıyor. Yüzü kapıya dö-

nük, gözleri salondan önce bulunan karanlık ufak bir koridora saplanmış ve başı, yaklaşan bir ayak sesini duymaya çalışan bir kişininki gibi biraz yana gerilip uzanmıştı. Üstünde, boynunun etrafı, etek uçları ve gerdanının etrafı siyah dantellerle süslenmiş olan siyah ipekten bir matem elbisesi vardı. Hayatının bezginliği yüzünden içinde uyuşup kaldığı koltuğun yastıklarında buruşan bu danteller, sonbahar rüzgârıyla mürver ağacından tane tane dökülen o siyah salkımlara benziyordu.

Bu elbisenin siyahlığı, sadece omuzlarını, boynunu, yüzünü aydınlıkta bırakmıştı. Elbisenin bu matemini, başının üstünde topuzlu siyah saçlarının mateminiyle tamamlanmıştı. Bu elbisenin sadeliği, boyunun uzunluğunu ve yumuşak eğilip bükülüş kabiliyetini daha çok meydana çıkarıyordu. Ocağın aynada parlayan yansımaları, ocağın bir köşesine konulmuş ve ışığı onun yüzüne vurmakta olan bir lambanın aydınlığı, bekleyişin, sabırsızlığın ve aşkın heyecanı yüzünde öyle bir gençlik görkemi, öyle bir renk ve yaşam alevi ortaya çıkarmıştı ki âdeta değişmiş, bir aşk sembolüne dönmüştü.

Onu böyle, gözlerimin önünde, Savaie'nin en tatlı güneşlerinde bile hiçbir zaman daha canlı, daha güzel ve daha ölmez görünce ilk feryadım bir sevinç feryadı ve ani bir mutluluk oldu. Gözlerime görünen yüzüyle beraber, kalbime, aldatici bir güven ve sonsuz bir sahiplenme duygusu doldu. Beni görünce birkaç kelime kekeleyemeye çalıştı. Beceremedi. Heyecanı dudaklarını titretti. Ayaklarına kapandım. Ağzımı, ayaklarının çiğnediği halıya yapıştırdım. Ona tekrar bakmak ve varlığının bir rüya olmadığından emin olmak için başımı yukarıya kaldırdım. Bir eliyle kendisini şöminenin köşesinde tutmaya çalışarak diğer elini titreyerek saçlarının üstüne koydu ve sonra kendisi de önümde dizleri üstüne çöktü. İkimiz de ne söyleyeceğimizi bilemiyorduk. Sonsuz bir mutluluk içindeydik. Bu nedenle bu sessizlikten ve birbirimizin önünde böyle yere kapanıştan başka bir dille konuşmayarak suskun kaldık. Bu yere kapanma esnasında benim kalbim tapma duygusuyla onunki

zapt edilmiş bir mutlulukla doluydu. Bu hâlimiz yeteri derecede söyle diyordu “Sevişiyorlar; fakat aralarında bir ölüm hayaleti var ve böyle birbirlerinin bakışlarıyla mest oldukları hâlde birbirlerini asla kollarının arasında sıkmayacaklar! “

* * *

Bilmem böyle kaç dakika kaldık ve onun susan dudakları ile benim kapalı dudaklarım, onun yaşlı gözleri ile benim gözlerim, onun yüzü ile benim yüzüm arasında, böyle, hiçbir şey söylemeden kaç bin soru ve cevap, kaç bin gözyaşı ve sevinç dalgası geçti. Mutluluk bizi yerimizden kıpırdayamaz hâle getirmişti. Zaman artık mevcut değildi. Âdeta bu, bir anın içinde sonsuzluktu.

Kapının tokmağının vurulduğu duyuldu. Merdivenden ayak sesleri geldi. Kalktım. O, sallanarak gitti, kanepedeki yerine oturdu. Ben de yanaklarımın kırmızılığını ve gözlerimin yaşını gizlemek için, diğer yanında, loşlukta oturdum. Oldukça yaşlı, iri yan, asil, parlak ve sevimli yüzlü bir adam, ağır adımlarla odaya girdi. Julie'nin titrek elini babaca öptü. Bu, M. de Bonald idi. Tanımadığım bu adamın biraz önce bu kapı tokmağının gürültüsüyle heyecanımı parçalayarak bana yaşattığı azaba rağmen, beni mest edip aklımı başımdan alacak bir ilk bakışı tam zamanında gelip kestiği için M. de Bonald'a yine içimden teşekkür ettim. Çünkü o anlardan birini yaşıyordum ki, insan öyle bir dakikada, şiddetli bir kararın zembereğini kuvvetlendirmek için, duyguların yangını üzerine bir akıllı hâkim adamın fırlatacağı o buza muhtaçtır.

* * *

Julie beni M. de Bonald'a, mısralarını okumuş olduğu delikanlı diye takdim etti. O, benim gençliğime şaştı. Beni anlayışla karşıladı. Julie ile, genç bir kadının yanında gözleri için şaşkın bir güzellik ışığını ve gün sonunun sohbetli ve sessiz saatlerini arayan, dehasından dolayı şöhret olmuş ve yaşından dolayı hu-

zura kavuşmuş bir adamın babaca samimiyetiyle konuştu. Sesi, ruhtan gelen bir ses gibi derindi. Konuşması, dinlenmek için gevşeyen bir beynin hoş ve ciddi rahatlığıyla açılıyordu. Nasıl ki alınına namuslu bir adamın karakteri yayılmışsa, sesinde de yine öyle namuslu bir adam ahengi vardı. Sohbet uzun sürdüğü ve duvardaki saatin de gece yansını göstermek üzere olduğu bahanesiyle, bu evde benden eski ve benden daha çok saygıya layık olan bu dostun kalbinden çok samimi bir teklifsizliğin uyandıracığı her türlü şüphe gölgesini silmek için benim daha önce çıkmam gerektiği düşüncesine kapıldım. Bu derece yakıcı bir bekleyişin ve bu derece çetin bir yolculuğun mükâfatı olarak, ayrılırken sadece bir bakış ve bir sessizlik alıp götürdüm. Fakat onun hayalini ve bundan sonra onu her gün göreceğimden emin olma mutluluğunu da beraber götürdüm. Bu kadarı yeterdi; fazlaydı bile. Göğsümü serinletmek ve beni sarsan mutluluk ateşini söndürmek için paltomu havaya ve dudaklarımı rüzgâra açarak uzun süre Paris rıhtımlarında dolaştım durdum. Eve girdiğim zaman, V***, saatlerden beri uyuyordu. Ben ise, ancak sabahın ilk ışıkları belirlediği ve Paris sokaklarında satıcıların bağrımları duyulmaya başladığı zaman uyuyabildim.

Yaşamımın en değişmez günleri oldu o günler! Çünkü şişesi dışarıdaki havaya bırakılırsa bir parçasının uçup gitmesinden korkulan bir koku gibi, bu günler, ruhumda ve hatta yüzümde bir tek düşünce hâlinde toplanmıştı.

Dostumun beni bir aşk dilencisi gibi barındırdığı küçük bekleme odasının girintili loş yatağına geç vakit yatıp sabahın ilk ışıklarıyla uyanıyordum. Gününe, Julie'ye uzun bir mektup yazmakla başlıyordum. Bu mektupta, kafam dinlenmiş olarak, onunla bir gün evvelki konuşmamızı ele alıyordum. Ondan ayrıldıktan sonra aklıma gelen düşünceleri döküp saçıyordum. Bunlar ne ince, ne duyulu unutkanlıklar, ne hoş aşk pişmanlıklarıydı! Bu âşık bu anda kendini suçlu buluyor, kendi kendine sitemler ediyor ve unuttuklarını şimdi birer birer ortaya dökmek suretiyle

kusurlarını tamir edinceye kadar bir türlü rahata kavuşamıyordu. Bu unutulmuş ve şimdi hatırlanan şeyler, sevgilinin ruhundan ve dudaklarından dökülen elmaslardı: Aşkın aklı döner dolaşır yine o elmaslara gelir ve onları toplayarak duyguların hazinesini çoğaltır! Julie uyandığı zaman, akşamki konuşmanın, uykusu esnasında odasında hafif sesle bir devamı gibi olan bu mektubu alıyordu. Ben de, günün yansı olmadan bunun cevabını alıyordum.

Kalbim geceki heyecandan bu nedenle rahatlayınca beni tekrar sarmaya başlayan akşam buluşmasının sabırsızlığını yenmeye çalışıyordum. Ruhumu değil, fakat düşüncemi ve gözlerimi güçlü bir şekilde başka taraflara çeviriyordum. Julie'den ayrıldığı saatle onu tekrar göreceğim saat arasındaki zamanı yok etmek için, kendimi uzun uzadıya kitap okuma, araştırma ve çalışma saatlerine mahkûm etmişim. Kendimi, başkaları için değil, fakat onun için mükemmelleştirmek istiyordum. İstiyordum ki sevdiği kişi onu, bu üstün tutuşundan dolayı mahcup etmesin; çevresini oluşturan ve bazen bana, mütevazı bir Ebülhevl gibi, şöminenin kenarında ayakta durmuş veya bir heykel gibi dalıp gitmiş bir hâlde adamlar şayet bana bir söz söyleyecek olurlarsa, bu çekişen ve sessiz genç görünüşü altında istiyordum ki bende bir ruh, bir zekâ, bir ümit, bir gelecek keşfetsinler. Hem sonra kendi kendime ne karışık hayallere kapılıyor, ne parlak bir iş hayatı, ne faaliyet içinde bir talih kuruyordum! Öyle hareketli bir hayat ki, muhtemelen bir gün, daha yükseklere çıkarmak için babamın mütevazı bahçesindeki ağaçtan yaprağı koparan kasırga gibi beni yakalayacaktı. Julie benim bu talih esnasında servetle mücadele ettiğimi, insanlarla savaştığımı, kendimi güç bakımından, büyüklük bakımından, erdem bakımından yükselttiğimi uzaktan görerek sevinç duyacak ve beni halktan daha önce keşfetmiş ve çoğu kişiden önce sevmiş olmaktan dolayı alçak sesle kendi kendisini kutlayacaktı.

* * *

Bütün bunlar ve özellikle bir tek düşüncenin etkisi altında kalıp başka hiçbir şeye tenezzül etmemekten ileri gelen zorunlu boş zamanlarım, bana başka eğlenceleri yasak eden parasızlığım ve manastıra kapanmış gibi içinde gömülüp kaldığım zindan hayatı, beni, o zamana kadar geçirmiş olduğumdan daha sıkı ve daha coşkun bir araştırma yaşamına mahkûm etmişti. Bütün günü, Bichelieu konağının avlusundan ışık alan bir çatı penceresiyle aydınlanmış küçük bir yazı masası başında oturmakla geçiriyordum. Çini bir soba odayı ısıtıyor; bir paravan masayı ve iskemleyi kapatıyordu. Bu paravan, beni, sık sık dostumu ziyarete gelen kibar topluluğa ait delikanlıların nazarlarından koruyordu. Bu geniş avlunun ufkunda, araba takırtıları, sessizlikler ve Paris sokaklarında sürünen sisle mücadele eden birkaç güzel güneş ışığı vardı. Bu gürültüler ve bu sessizlikler bana biraz, dağların ışık oyunlarını, rüzgâr uğultularını ve şeffaf sislerini hatırlatıyordu.

Avluda, bazen sekiz on yaşlarında sevimli küçük bir oğlanın oynadığını görüyordum. Bu çocuk, kapıcının oğlu idi. Sıkıntılı melek başı, çıplak ve alnı üstünde bukleli güzel saçları, zeki ve duygulu yüzü, gözlerimin önünde, memleketimin masum çocuk yüzlerini tekrar çiziyordu. Gerçekten ailesi de, babamın kasabasına yakın bir kasabadandı; sefaletle düşmüşler ve Paris'e gelip yerleşmişlerdi. Bu çocuk, her zaman annesinin kulübesinin tepesindeki çatı penceresinden göre göre sonunda bana ısınmıştı. Seve seve, bahşiş bile almadan, hizmetime koşuyordu. Sokaktaki bütün işlerimi görüyor; kahvaltım için ekmek dilimimi, bir parça peynirimi, yemişlerimi getiriyordu; her sabah gidip bana manavdan yiyeceklerimi alıyordu. Ben bu hafif yemeği, masamın üstünde, açık kitapların ve okunması yarım kalmış sayfaların arasında yiyordum.

Çocuğun, bir yabancı tarafından otelde unutulmuş olan siyah bir köpeği vardı. Çocukla köpek birbirlerinden hiç ayrılmıyorlardı. Köpek de sonunda çocuk gibi bana alıştı. Şimdi tahta merdiveni bir kere çıktılar mı artık bir daha inmek istemiyorlardı. Günün

uzun bir kısmında, masanın altında, ayaklarımın dibinde, hasırın üstüne yatıyorlar ve beraber oynuyorlardı. Çok sonra bu köpeği Paris'ten alıp götürdüm ve onu, bu yalnızlık zamanının sadık ve sevgili hatırası olarak uzun yıllar yanımda tuttum. Nihayet, 1820'de Roma ile Terraçina arasındaki Pontins bataklıklarını geçerken kaybettim ve çok ağladım. Zavallı çocuk büyüdü. Mühürçülük sanatını öğrendi. Şimdi Lyon'da beceriyle sanatını yapıyor. O zamandan beri isminin herkesin ağzında dolaştığını duyarak, bir boş zamanında beni görmeye geldi, tekrar beni görünce sevincinden ve köpeğin kaybolduğunu öğrenince kederinden ağladı. Zavallı insan kalbi! Bir kere sevmiş olduğu her şey ona gereklidir ve bir imparatorluğun kayboluşu ile bir hayvanın kayboluşuna aynı damlalardan gözyaşları akıtır.

* * *

Böylece, bu uzun saatler zarfında, soba, paravan, çatı penceresi, çocuk ve köpek arasında kapanarak, zamanında kolejdeyken bize bıktırmaya kadar öğrettikleri ve mısralarında o zaman yorgun gözlerimizin duraklardan, uzun ve kısa kafiyelerden başka bir şey seçmemiş olduğu şairler hariç, bütün ilkçağ yazılarını tekrar okudum. Bir çocuk ruhunda insan zihninin en renkli ve en kokulu çiçeğini solduran zamanından önce doyuma uğrayısın hazin sonucu. Fakat bütün filozofları, bütün hatipleri ve bütün tarihçileri kendi dillerinde okudum.

Bilhassa taptıklarım, zekânın şu üç kudretini kendilerinde bir yere toplamış olanlardı: Hikâye, söz, muhakeme. Yani hâdis, nutuk, ahlaki hisse... Hele Thuucydide ile Tacite'i hepsinden üstün tutuyordum. Sonra MacniavePi, imparatorluklar hastalıklarının o yüce, usta doktorunu. Sonra Ciceron'u, erkeğin, kocanın, babanın, dostun en mahrem gözyaşlarından Roma'nın ve dünyanın felaketlerine, kendi öz talihinin önsezilerine kadar her şeyi içine almış olan o çınlayışlı vazoyu. Ciceron, bütün bu suların aka aka gelip durulduğu ve bir felsefe ve ilahî huzurla kendiliğinden berrak-

laştığı bir iksir gibidir ki sonradan, büyük ruhunu, söz, bilgelik, dindarlık ve ahenk dalgalarıyla etrafa taşırmaktadır. Ben onu o zamana kadar, uzun yazılarında oldukça açık olan büyük ve boş bir yazar sanmıştım; hâlbuki aldanmışım. İlkçağın, Eflatun'dan sonra en güzel konuşan adamı, bütün dillerin en büyük üslupçusu odur. Onu zayıf sanıyorlar, çünkü muhteşem biçimde örtülüdür. Fakat bu kırmızı örtüsünü attığınız zaman, ortada, zamanımın Roma'sında anlaşılması, duyulması ve söylenmesi gereken ne varsa hepsini duymuş, hepsini anlamış ve hepsini söylemiş olan büyük bir ruh kalmaktadır.

* * *

Tacite'e gelince, ona karşı düşkünlüğümü oymakta bir an bile tereddüt etmiyordum. Hatta onu Thucydide'den, o tarihin Demosthene'inden bile üstün tutuyordum. Thucydide, yaşatmaktan ve kalplere heyecan vermekten çok olayları ortaya çıkarmaktadır. Tacite ise tarihçi değil, fakat insan türünün özüdür. Onun aktardığı şey, özgür, erdemli ve duygulu bir insan kalbinde olayın geri tepen sarsıntısıdır. Okuyanınun alnında meydana getirdiği ürperme, yalnız derinin dehşete uğraması değil, ruhun ürpermesidir. Duygusallığı heyecandan üstündür, merhamettir. Muhakemeleri intikamdan üstündür, adalettir. Gücenişi de öfkesinden üstündür, erdemdir. Onun ruhunu Tacite'inki ile karıştırırlar ve onunla akraba oluşundan övünç duyarlar.

Oğullarınıza cinayet işlemeyi olanaksız kılmak mı istiyorsunuz? Hayal güçlerini erdem düşünceleriyle coşturmak mı istiyorsunuz? Onları Tacite'le besleyin. Eğer bu okulda kahraman kesilmezlerse, doğa onları ya korkak ya da haydut yapmış demektir. Tacite'i kendisine siyasi İncil yapacak olan bir millet, bütün milletlerin aynı sıradaki boyları üstünde sivrilip yükselirdi. En sonunda bu millet, Tanrı'nın önünde, bütün büyüklüğü ve görkemiyle insan türünün acıklı dramını oynardı. Bana gelince, ben ona bütün etlerimin elyafını değil, ama benliğimin bütün madenî elyafını

borçluyumdur. Onları sulayan odur. Eğer mümkün olup da bir gün bizim bu adi zamanlarımız onun görkemli ve facialı zamanının şeklini alabilseydi ve ben de değerli bir amaca layık bir kurban olsaydım, ölürlen şöyle derdim: “Yaşamımdan ve ölümden dolayı üstada şeref verin, müride değil; çünkü bende yaşamış ve ölmüş olan Tacite’tir!”

* * *

Hatırları de çıldırısıya seviyordum. Onları, günün birinde sağır topluluklara söz söyleyeceğini bir önseziyle duyan ve bunun için daha önceden insan söylevlerinin en yüksek tepelerini araştıran bir adam heyecanı ile okuyordum. Demosthene’i, Ciceron’u ve özellikle gözlerimin önünde hepsinden daha modern ve daha kavrayıcı olan, çünkü tamamıyla ilham eseri ve tamamıyla lirik hitabeti bir sestem çok bir feryadı andıran Lord Chatham’ı. Bu söylev, sınırlı dinleyiciler ve zamanın ihtirasında şairin en yüksek kanatları üzerinden sonsuz gerçeğin ve ölümsüz duygunun bitip tükenmeyen yerlerine kadar çıkmaktadır. Chatham, gerçeği Tanrı’nın elinden alıyor ve o gerçeği sadece ışık değil, tartışmanın yıldırımını yapıyor. Ne yazık ki ondan, Phidias’ın Partlienon’daki eserleri gibi, sadece döküntüler, başlar, kollar, kesik bedenler kalmıştır. Fakat insan bu döküntüleri düşüncesiyle bir yere getirince ortaya harikalar ve söylevin yüceliğini çıkarmaktadır. Bu büyük adamları coşturmuş olan zamanlara, ihtiraslara, arzulara, forumlara benzeyen zamanlar, ihtiraslar, forumlar hayal ediyor ve denizin dalgalarına söz söyleyen Demosthene gibi, içimden hayal gücümün tayflarına söz söylüyordum.

* * *

Bu tarihte, ilk defa Fox ve Pitt’in söylevlerini okudum. Fox’u, üslubu yavan olmakla beraber, fazla etkili buluyordum; yani gerçekleri söylemekten çok tersini bildirmek için yaratılmış gürültücü,

arabozucu adamlardan biri! Böyleleri, sadece halkın oyunu tanıyan ve her şeyden önce kendi şöhretleri için müdafaada bulunan külahsız avukatlardır! Pitt'de ise, sözleri işi ifade eden ve Avrupa yıkılırken, memleketini, doğru anlayışı ve güçlü karakteri hemen hemen tek başına ayakta tutan hükümet adamını hissediyordum. Pitt, fazla doğruluğu ve atılışı olan Mirabeau idi. Mirabeau ile Pitt benim en iyi bulduğum iki modern hükümet adamı oldu ve nazarımda o zamandan beri de hep öyle kaldılar. Montesquieu, bana, onların yanında, bilgin, yeni buluşlu ve sistemci bir hatip olarak göründü ve Fenelon, ilahî fakat hayale tapıcı; Rousseau, ilhamlı olmaktan çok ihtiraslı, büyük gerçek olmaktan çok büyük içgüdü; Bossuet ise, XTV. Louis'nin önündeki hareketine ve diline uygun bir tarzda bir doktorun başına buyrukluğu ve bir saray nediminin yalakalıklarını kendisinde toplayan altın dil, dalkavuk ruh...

Bu tarihî ve söyleve ait etütlerden, çok doğal olarak, politikaya geçtim. İmparatorluğun güç bela kırılabilmiş boyunduruğunu ve uğramış olduğumuz askerî rejimin dehşetini duymak beni hürriyete doğru ateşlendiriyordu. Aile hatıraları, dostların hareketleri, tahttan darağacına ve sürgüne götürülen, sürgünden de tekrar tahta getirilen bu krallık ailesinin vaziyetindeki facia; babalarının sarayındaki bu öksüz prenses; dedeleri kadar felaketle taçlanmış olan bu ihtiyarlar; gençlikleri ve haşın üstatlar sayılabilecek felaketleri kendilerinden çok şey beklenen bu prensler; bütün bunlar, bana, eski tahtın ve yeni hürriyetin, babalarımızın bu krallığı ile uyuşabilmesi arzusunu veriyordu. Hükümet bu sayede, insana ait iki büyük şeyi elde edecekti: Eskiliği ve yeniliği, hatırayı ve umidi. O yaşta benim için bu, güzel bir rüya idi.

Her sabah, bu rüyanın bir parçasını aklımdan siliyordu. Eski şekillerin yeni fikirleri güçlkle içerisine aldığı ve mutlakiyetle hürriyetin sonsuz bir çarpışma olmadan asla aynı noktada birleşmeyeceğini ve bu çarpışmanın hükümet kuvvetlerini tüketerek,

mutlakiyetin daima şüpheli ve hürriyetin daima ihanete uğramış olarak kalacağını ızdırapla fark ediyordum.

* * *

Genel etütlerden sonra aylarca diğer bir etüde geçtim. Bu seferki daha fazla zihnimi işgal eden bir araştırmaydı. Çünkü önemi itibariyle daha çorak, daha kuru, daha buz gibi bir saha idi ve hayal ile aşktan sarhoş bir delikanlının kalbine daha uzak düşüyordu. Yani siyasal ekonomiden veya milletlerin zenginlik dünyasından bahsetmek istiyordum. V***, bu dünyayla, ihtirashlı olmaktan çok meraklı bir fikirle meşgul oluyordu. Bu bilgiye dair o zamana kadar yazılmış olan İtalyanca, İngilizce, Fransızca kitaplar masalarının ve raflarının üstünde serili duruyordu. Bu kitapları, tartışarak ve bu okumaların bize telkin ettiği düşünceleri yazarak, birlikte okuduk. O zaman, hatta şimdi bile ortaya gerçeklerden çok belitler kuran ve halledebildiğinden fazla dava çıkaran bu genelge, bizim için tam anlamıyla bir sırrın cazibesini taşıyordu. Fazla olarak bu, aramızda, ruhun derinliğini uyandırmadan sadece zekâyı çalıştıran ve insana, bir taraftan konuşurken diğer taraftan kalbin en derin noktasında saklanmış gizli ve devamlı düşüncenin varilliğini hissettiren dudak ucu ile dertleşmelerin bitip tükenmez bir metni idi.

Bunlar o çeşit bilmecelerdi ki insan, halletmek için çok fazla bir ilgi göstermediği hâlde yine anlamını anlamaya çalışıyordu. O zamanlar bu bilimi ortaya çıkaran her şeyi okuduktan, her şeyi tartıştıktan ve not ettikten sonra, genellenebilmek noktasından doğru, uygulamaları noktasından şüpheli ve formülleri içinde çoğunlukla boş ya da yalancı olan kesin gerçekler ortasında sıralanmak iddiaları noktasından aç gözlü sayılabilecek birkaç başlıca prensip kavrar gibi oldum. Benim bunlara verecek hiçbir cevabım yoktu, fakat açıklığı hisseden içgüdüüm gerçekten de, hoşnut edilmiş değildi. Kitapları ayaklarımın ucuna attım ve aydınlığı bekledim. Bu bilim o zaman vücut bulmamıştı. Tamamen

denemeye dayanan bu bilim, prensiplerini bu derece kuvvetle tekrarlayabilmek için henüz olgunlaşmamıştı, olgunlaşması için daha üstünden yıllar geçmesi gerekirdi. Fakat o zamandan sonra ihtiyarladı gitti. Şimdi hükümet adamlarına, sosyeteler üzerinde ölçülü olarak uygulanacak bazı esaslı noktalar, milletler arasında bazı huzur kaynakları ve onları birbirine saracak bazı aşın kardeşlik bağları vaat etmektedir.

* * *

Bu güçlü etütler arasında, beni çocukluğumdan beri daima en fazla cezbetmiş olan bir etüt karıştırdım. Bu, diplomatik veya hükümetler arasındaki ilişkilerin araştırmasıydı. Bir tesadüf bana kaynakları açtı. Siyasal ekonomiyle meşgul olduğum sırada, zihinleri şiddetle meşgul etmiş olan bir olaya ait yüz sayfa kadar bir kitap yazmıştım. Bu kitabın başlığı şuydu: Fransa'da meşrutî bir hükümette asaletin yeri nedir? Ben, böyle bir zamanda pek nazik sayılacak olan bu konuyu, doğanın bana bağışladığı oldukça iyi bir zevkle ve yukarıdaki heves arzularıyla aşağıdaki özenmelerin ve devrindeki batıl itikatların üstüne kolaylıkla çıkan bağımsız genç bir zihnin tarafsızlığı ile araştırıp yazmıştım. Bu eserde sevgiyle halktan anlayarak kurumlardan ve hürmetle, isimleri uzun süre savaş meydanlarında, adliyemizde ve yabancı ülkelerde bizzat Fransa'nın ismi olmuş olan o tarihî asaletten bahsediyordum. Sonuç olarak da, milletlerin asla silinmez olan hatırasından başka asaletin bütün imtiyazları kaldırılmalıdır hükmünü veriyordum. Seçilmiş bir pairie yaratılmasını istiyor ve özgür bir memlekette, seçilmekten başka bir asalet olmadığını gösteriyordum. Zira memleketine hizmet için millete devamlı uyanık kalmak olanağını ancak bu hak verebilirdi ve meclise üye olmak vatandaşların değer veya erdemi için geçici bir ödül sayılırdı.

Bu yazdığım eseri, yaşamıma olduğu gibi çalışmalarına da ortak olması için Julie'ye vermiştim, o da bunu yakın çevresinde, düşüncelerinden son derece emin olduğu seçkin bir adama okut-

muştı. Bu kişi, Meclis'teki meşhur bir üyenin ona layık oğlu idi ve uzun süre imparatorun özel kalemlüğünde bulunduğu için o anda meşrutî kraliyetçi idi; öyle zekâlardan ki hiç gençlikleri yoktur, olgun doğarlar ve zamanlarında büyük bir boşluk bırakarak genç ölürlere. M. M*** benim eserimi okuduktan sonra, Julie'ye, bu sayfaları yazmış olan politika adamının kim olduğunu sormuş. O da gülümseyerek kendisine bunun, ne adı, ne gösterişi olan, ne de önceleri bu işlere karışmış olan çok genç bir adamın eseri olduğunu itiraf etmiş. M. M***, ona inanmak için beni görmek istemiş. Kendisine tanıştırdım. Bana, gittikçe dostluğa dönüşen bir hayırseverlikle bağlandı ve ölüm döşeğine kadar üzerimden bu yakınlığını hiç eksik etmedi.

Ben o eserimi bastırmadım, fakat M. M***, beni, dostu M. de Rayneval ile tanıştırdı. Bu, aydın fikirli, açık kalpli bir adamdı ve zekâsı, çalışkan ve ciddi olmakla beraber, karşısındakini çekiyor ve gönlüne ferahlık veriyordu. O tarihte bizim dış işlerimizin ruhu durumundaydı. Sonradan, Madrid'de elçi olduğu sırada öldü. Eserimi okumuş olan M. de Rayneval, beni, evinde, aradaki mesafeyi kaldıran ve ilk bakışta bir delikanlının kalbini çalan cesaret verici bir nezaket ve dostça bir tebessümle karşıladı.

Bu, o adamlardan biri idi ki, insan onlardan ders almayı sever, çünkü öğretirken bilgilerini dağıtan ve bu böyledir diye fikirlerini zorla karşısındakilere kabul ettirmek yerine bağışlayan bir hâlleri vardır. İnsan bu sevimli adamla birkaç sabah sohbet sırasında, Avrupa'ya ait bir diplomatik kütüphanesindeki kitaplardan daha iyi bilgi alıyordu. Diğer memleketlerle konuşmalarımız hakkında bir tür yaratılış dehası sayılabilecek hiç şaşmaz, kuvvetli bir anlayışı ve görüşü vardı. Ben, onun, önemini anlayarak, fakat ağırlığını hissetmez görünerek uğraşıp başardığı o büyük işlere ait sahip olduğum zevki kendisine borçluyumdur. Onun kuvveti her şeyi hafifletiyor, her şeyi kolaylıkla başarıma gücü, o işlere kalp ve incelik veriyordu. Benim diplomatlık mesleğine girme arzumu söndürmeyen o idi. Beni, bizzat, hazine evrak müdürü M.

d'Hauterive'in yanına soktu ve ona, bizim dış memleketlerle olan yazışmalarımıza ait dosyaları önümde açması için izin verdi.

Saçları telgraflar üstüne eğilmekten ağarmış bir ihtiyar olan M. d'Hauterive, bizim siyasetimizin yerinden oynatılmaz an'anesi ve canlı dini inancıydı. Onda, heybetli boyu, boğuk sesi, sık ve yer yer ağarmış saçları, derin ve donuk bir göz üstüne düşen uzun kirpikleriyle, dile gelmiş bir asrın hâli vardı. Kendisinde bulunan eski bilim ekonomilerinin mirasını şahsıma devretmekten memnun bir duyguyla beni babaca kabul etti; bana, kendi çalışma odasında, gözleri önünde kitap okuttu, kitaplarda aranacak şeyleri arattı, çalıştırdı ve not ettirdi. Haftada iki defa birkaç saat onun nezaretinde araştırmalara gidiyordum. İsmi bile bilmediği bir delikanlıya bu derece kendisini veren bu olgun ve cömert ihtiyarlığın hatırasını sevmekteydim. M. d'Hauterive, 1830 Temmuz Savaşı'nda ve Bourbon hanedanının politikası ile 1815 antlaşmalarını yırtan top uçtuları arasında öldü.

* * *

Günlerim, herkesten uzak, inzivaya çekilerek ateşli bir çalışma ile geçiyordu. Fazla bir şey istemiyordum; aslında bir mesleğe girmek arzum bile, gerçekte, zavallı annemin arzusunu yerine getirmek ve şansımı bir derece düzelterek, onu, karşılığında hiçbir fayda gözetmeden mücevherini feda etmiş olmak kederinden korumak içindi. Bana bu anda Paris'ten beni uzaklaştırmak için bir elçilik ve kapı dibindeki odamda bulunan kirli yatağımın yerine bir saray teklif etselerdi, serveti görmemek için yine gözlerimi kapar ve duymamak için kulaklarımı tıkardım. Ben, kendi karanlığımda, başkalarına görünmeyen ve sadece gecemi aydınlatan ışıkla çok mutluydum.

Gün batarken benim mutluluğum doğuyordu. Genellikle odamda tek başıma karnımı doyuruyordum. Yemeğimi, her zamanki gibi, biraz ekmek ve mayonezle salçalı bir yumurta di-

limi ve birkaç salata kökü oluştuyordu. Paris'in acı ve genelde kötü kokulu suyunun tadını değiştirmek için gerekli olan bir parça şarabın bile parasını ekonomi etmek için sudan başka bir şey içmiyordum. Bu sayede günde yemeğe birkaç sou yetmekteydi. Bu yemek benimle beraber, artık yanımdan hiç ayrılmaz olan zavallı köpeği de besliyordu. Yemekten sonra, kendimi, yalnızlıktan ve gündüzlü çalışmamdan bitkin bir hâlde yatağıma atıyordum; benim için zamanın gerçekten başlayacağı bir tek andan beni hâlâ ayırmakta olan uzun gece saadetini böylece uyku ile kısaltıyordum. Benim yaşımdaki delikanlıların tiyatrolarda, topluluklarda ve bir başkentin çok masraflı eğlencelerinde harcadıkları saatlerdi bunlar! Nitekim değişmeden önce ben de bu saatleri öyle geçiriyordum.

Saat on birde kalkıyordum. Boyu, yüzü ve tarakla dalgalandırılmış saçları kendisini çok az şeyle süsleyen bir delikanlının gayet kibar sadeliği ile giyiniyordum. Temiz ayakkabı, beyaz çamaşır, ortaçağ okullarının genç müritlerinin kostümü gibi, yakaya kadar düğmeli, kendi ellerimle temizlediğim siyah bir elbise, geniş kıvrımlarla sol omuza atılmış olan ve elbiseyi sokağın çamurlarından koruyan bir asker paltosu... İşte benim, hâlimi belli etmeksizin, ne lüks içinde bir yaşam, ne de sefalet anlatan ve yalnızlığından çıkarak, alakasız kimselerin bakışlarını üzerime çekmemekle beraber onların gözlerini de incitmeden bir salona geçmemi sağlayan, sade ve gösterişsiz kostümüm buydu.

Evden yürüyerek çıkıyordum, çünkü araba ile bir gidiş parası benim yaşamımın bir gününü harcardı. Yan kaldırımları takip ediyordum. Duvarlar hizasından yürüyordum. Kendimi araba tekerleklerinden koruyordum. Mumlarla aydınlık salonda fakir yaya yolcuyu ele verecek olan çamurdan kostümümü korumak için ayaklarımın ucuna basarak ağır ağır yürüyordum. Acele etmiyordum, çünkü Tulié'nin, her akşam, kocasının dostlarını odasında veya salonunda kabul ettiğini biliyordum. Kapıyı çalmandan önce son arabanın kapıdan ayrılmasını beklemek istiyordum.

Bu tedbirin nedeni sadece, bu derece genç ve bu derece güzel bir kadının evine kim olduğu bilinmez bir gencin sık sık girip çıkmasından doğacak olan düşüncelere yer vermemek değil, bilhassa, bu saatte, kendileriyle sohbeti devam ettirmek zorunda kaldığı birtakım alakasız kimselerle onun bakışını ve sözlerini bölmek istememi. Bana öyle geliyordu ki, onların her biri, benden, onun varlığının ve ruhunun bir parçasını çalıyordu. Onu görmek, sesini işitmek ve ona tek başıma sahip olmamak, bazen bana onu hiç görmekten daha zalim geliyordu.

* * *

Vakit öldürmek için, Tulie'nin oturduğu evin hemen hemen karşısında Seine'in üzerinden geçen bir köprüünün bir ucundan öbür ucuna yürüyordum. Bu köprüünün ayaklarımın altında ta-kırdayan tahtalarını kim bilir kaç bin defa saymışımdır! Bu köprüünün korkuluğuna karşı karda ya da yağmurda oturmuş olan zavallı körün teneke kutusuna kim bilir böyle bir aşağı, bir yukarı gidip gelirken kaç tane bakır para atmışımıdır! Dua ediyorum ki, bu zavallı sefilin kalbinde ve oradan sonra Tanrı'nın kulağında çınlayan param, bana mutluluğumu ve uzun bir gecenin güvenini geciktiren sıkıcı bir adamın artık çıkıp gitmesini sağlasın...

Yanında yabancılar görmekten nefret ettiğimi bilen Julie, benimle, küçük salonunda ziyaretçiler olup olmadığını uzaktan bana bildirecek bir işaret kararlaştırmıştı. Kalabalık olduğu zaman dar pencerenin iç kepenkleri kapalı idi. Yalnız iki kanat arasından mumların zayıf ışığının sızdığını görüyordum. Neredeyse gitmek üzere olan iki üç samimi arkadaştan başka kimse kalmadığı zaman, bu pencere kanatlarından sadece bir teki kapalı idi. Nihayet, herkes gidince, perdelerle beraber her iki kanat birden açılıyordu ve ben karşı kıydan, onun, beni bekleyerek önünde kitap okuduğu ya da yazı yazdığı masanın üstünde duran lambanın aydınlığını görebiliyordum. Gözlerim, pencerelerin, fenerlerin, dükkânların, arabaların, kahvehanelerin ve kıpırdayan, kıpırdamayan ateşlerle

geceleyin Paris'in binalarını ve ufuklarını aydınlatan caddelerin bu binlerce ışıkları arasında sadece benim gördüğüm ve ne olduğunu bildiğim bu uzak parıltıyı asla kaybetmiyordu. Diğer bütün ışıklar benim için ortadan siliniyordu. Karanlıkta beni aramak için üzerime açılmış ve benim de gözlerim, düşüncem, ruhum hiç durmaksızın sadece onun üzerine doğru çevrilmiş bir göze benzeyen bu küçük yuvarlak pencereden başka yeryüzünde hiçbir ışık ve gökyüzünde hiçbir yıldız yoktu! Ah, insan doğasında bu ne anlaşılabilir güçtür ki binlerce kişinin mesafeleri doldurabildiği hâlde sığmak için yine onları kendisine pek dar bulabilmektedir; ya da insan, böyle, çok büyük bir şehrin ateş okyanusu içinde bir nehrin sisi arasında parlayan bir tek aydınlık noktada saplanıp kalabilmekte ve bir yaz gecesinin ateş böceği ile ancak güçlükle rekabete girişebilecek olan bu bir tek kıvılcımda arzularının, duygularının, zekâsının ve aşkının bütün sonsuzluğunu bulabilmektedir. Bu uzakta parıldayan tepe camına bakarak kaç defa kendi kendime şöyle haykırmıştım: "Tanrım, dünyanın diğer bütün ışıklarını üfleyin, gökyüzünün bütün parıltılı yuvarlaklarını söndürün, fakat bırakın da iki hayatın esrarlı yıldızı olan bu küçük parıltı hep böyle sonsuza kadar parıldasın! Ve bu ışık böylece bütün dünyayı az çok aydınlatacak ve sizin ölümsüzlüğünüz sırasında gözlerime yetecektir!"

Ne yazık ki o zamandan beri, gençliğimin bu yıldızının, gözlerimin ve kalbimin bu ocağının söndüğünü gördüm! Pencerenin kepenklerinin, uzun yıllar, küçük odanın ölümlü karanlığı üstüne kapalı kaldıklarını gördüm! Sonraydın birinde bir gün onların tekrar açıldıklarını gördüm. Sonra, onun yaşamış olduğu yerde yaşamaya cesaret edenin kim olduğunu anlamak için bakmaya cesaret ettim. Yaz günleri, güneşle apaydınlık ve çiçek saksılarıyla süslü olan bu pencerenin kenarında, yeni doğmuş bir çocukla eğlenip gülümseyen meçhul bir genç kadın görmeye başladım. Bir mezarın üstünde eğlendiğinin, tebessümleriyle aşağıdan geçen bir yolcunun gözlerinden gözyaşları akıttığının ve bu yaşamın

ölümün bir olayı olduğunun farkında bile değildi!... Sonra çok defa geceleyin tekrar geldim. Ve şimdi her yıl yine gelip korkak adımlarla bu duvara yaklaşmakta, bu kapıya dokunmakta, bu taş sıranın üstüne oturmakta, yukarıdan gelen gürültüleri dinlemekte ve bir an onun lambasının parlaltısını gördüğümü, sesinin yankısını duyduğumu, kapıyı çaldığımı, onun beni beklediğini ve şimdi yukarıya çıkacağımı hayal etmekteyim. Hey gidi hatıra! Sen Tanrı'nın bir lütfu musun, yoksa cehennemden bir işkencesi mi?

Fakat affet dostum, mademki istiyorsun işte yine hikâyeme geliyorum...

* * *

Julie, geldiğimin ertesi günü, kendisinden baba muamelesi gördüğü ve ruhunun, şefkatinin, güzelliğinin parlaltısı ile yaşamının son günlerini aydınlatmakta olduğu ihtiyarla beni tanıştırdı. Beni o, oğlu gibi karşıladı. Savoie'deki karşılaşmamızı, birbirimize kardeşçe olan bağlılığımızı ve o içgüdülerimizin, yaşlarımızın ve duygularımızın uygunluğu ile meydana çıkan ruhlarımız arasındaki akrabalığı ondan öğrenmişti. Birbirimize bağlılığımızın nasıl doğadan üstün bir berraklıkta olduğunu ve bu berraklığı bulandırmaya ne yaradılışımızın, ne de toplumun asla izin vermeyeceğini biliyordu. Varisi olduğu kızın mutluluğundan, şerefinden ve yaşamından başka endişesi ve kıskançlığı yoktu. Sadece korkuyordu ki, bazen bir itirafla, bazen de genç kadınların bir hayale kapılışı demek olan o ilk bakışlarla büyülenmesin veya aldatılmasın ve kalbini sadece hayal gücünün yaratmış olduğu bir erkeğe vermesin. Bununla beraber, onun kendisine okumakta olduğu mektuplarımın birçok parçası adamcağızı biraz rahatlatmıştı. Duygularımın bu mektuplardaki gibi samimi mi, yoksa sadece sanat eseri mi olduğunu yine ona kesin olarak yüz ifadem bildirebilirdi. Çünkü üslup yalan söyleyebilir, yüz ifadesi ise hiçbir zaman...

İhtiyar beni, bir an, inik bir bakışın altında farkına varılan biraz endişeli bir dikkatle süzdü. Fakat beni gözden geçirdikçe ve bana sorular sordukça bu bakışın açıldığını, içten gelen bir memnuniyetle parladığını, güven ve iyi karşılayışla sevgi duyguları gösterdiğini ve dilsiz sözler, fakat bir ilk görüşmede en iyi sözler olan gözlerin derin bir güven ve okşayışla üzerime dikildiğini görüyordum. Şiddetle ihtiyarın hoşuna gitmek arzusu, kalbinin talihi ancak kendi hakkında verilecek hükme bağlı olduğunu hissedilen bir delikanlının doğal çekingenliği, uyandıracakım etkinin aleyhime çıkması korkusu, Julie'nin yanımda bulunuşu ile bana hem cesaret, hem heyecan veriş, sözün kısası davranışındaki alçak gönüllülük ile yanaklarımın kızarıklığında okunan bütün bu düşüncemdeki ince nükteler, hiç şüphesiz hakkımda kendimin söyleyeceğimden fazlasını söylediler. İhtiyar, babacan bir hareketle ellerimi tuttu ve bana dedi ki:

— Rahat olun beyefendi ve bu evde bir yerine iki dostunuz olduğunu düşünün. Julie kendisine daha iyi bir erkek kardeş seçemezdi ve ben de kendime daha iyi bir oğul seçemezdim. Beni öptü ve ihtiyar bir uşağın her akşam saat onu çalarken düzenli olarak gelip merdivende kendisini tutmak için koluna girdiği ve odasına götürdüğü saate kadar, onunla, sanki beni ta çocukluğumdan beri tanıyormuş gibi konuştuk.

* * *

Bu, güzel ve sevimli bir ihtiyarlıktı ve insan bu ihtiyarlığa karşı sadece bir tek dilek tutardı: Yarınlarının güvencede olması. Tamamıyla çıkar duygusundan uzak ve babaca olan bu ihtiyarlık, bu genç kadının yanında insanın asla gözünü incitmiyordu. Bu, bir sabah açılışı üstünde bir parça akşam gölgesiydi. Fakat hissediliyordu ki bu gölge, koruyucu bir gölge idi ve bu gençlikten, bu masumluktan ve bu güzellikten hiçbir şeyi soldurmaksızın her şeyi barındırıyordu.

Bu meşhur adamın yüzünün çizgileri, zamanın bozmadan bir parça incelttiği eski profillerin saf hatları gibi düzgündü. Mavi gözlerinin, hafif bir sis içinden bakan; tatlılaşmış, fakat yorgun bir bakışla nüfuz edici bir bakışı vardı. Ağzı kapalı bir kelime gibi ince, bir dedenin torunlarına karşı gülümsemesi gibi neşeli idi. Uzun okumalardan ve yaşlılıktan seyrekleşmiş saçlarında, bir kuğu tüyünün yumuşaklığı ve bükülüşleri vardı. Elleri, ötürken Pauline'e veda eden Seneque heykelinin mermer elleri gibi incelmış ve beyazdı. Uzun süre kafasını yorarak çalışmaktan zayıflamış ve sararmış olan yüzünde, zaten etsiz olduğu için hiç kırışık yoktu. Yalnız yassılaşmış şakaklar üstünde birkaç mavi ve kanı çekilmiş damar kıvrılıyordu. Fikirlerin yonttuğu ve insanın son güzelliği gibi düzleştirdiği alnı, ocağın ışıklarını yansıtıyordu. Yanaklar, duvarların gölgesinde ihtiyarlamış ve ne rüzgârla, ne de güneşle solmamış olan bir yüzün deri inceliğine ve ten şeffaflığına sahipti. Bu, ömürlerinin sonunda ihtiyarların yüzünü kadınlaştıran kadın teni idi. Bu ten onlara, çok sert bir nefesin uçuracağı bir gölge gibi yüce, kaçıcı ve elle tutulmaz bir şey vermektedir.

Doğal olarak kısa, açık, aydınlık cümleler içine sıkışmış olan olgun, düşünceli sözlerinde, yazdırırken ya da yazarken düşüncelerinin şekillerini çok seçmiş olan bir ağzın açıklığı vardı. Bu cümleleri, sanki kulağa girmelerine ve kendisini dinleyenlerin fikriyle tadılmalarına zaman bırakmak istiyormuş gibi uzun sessizliklerle tatlılaştırıyordu. Onları daima zarif, fakat asla sinmemiş bir neşeyle tatlılaştırıyor ve sanki fikirlerinin devamlı yükü altında ağırlaşmasına engel olmak için, söyleşiyi, ara sıra ve isteyerek, hafif kanatlarla kaldırıyor.

* * *

Birkaç gün sonra, bu hâkim ve sevimli ihtiyardan hoşlanmaya başlamıştım. Eğer ben de ihtiyarlayacaksam onun gibi ihtiyarlamayı dilerdim. Yalnız ona bakarken beni etkileyen bir şey vardı, o da onun, sonsuzluğa inanmaksızın, sakın bir adımla ölüme

doğru ilerlemekte olması idi. Pek çok kez araştırmış olduğu doğa bilimleri, fikrini, sadece duyularının yargılamasına güvenmeye alıştırmıştı. Elle tutulmayan şey onun için mevcut değildi, hesap edilmeyen şeyi asla inanılır bir eleman olarak tanımıyordu; yalnız madde ile rakam onun için dünyayı oluşturuyordu. Rakamlar onun Tanrı'sıydı; olaylar, vahiy ve ilhamı, doğa, Tevrat ve İncil'i idi; erdemi içgüdüsünden ibaretti. Hâlbuki rakamların, olayların, doğanın ve içgüdünün sadece, mabedin duvarına yazılmış hiyeroglifler ve bunların bir yerde toplanan manasının da uluhiyet olduğunu hiç fark etmiyordu. Yüksek, fakat serkeş fikirlidir böyleleri!... Bilim merdivenini basamak basamak çıkarlar, fakat Tanrı'ya götüren son basamağı asla aşmak istemezler!

* * *

Birkaç gün içinde bu ikinci babam beni o kadar çok sevdi ki, zamanında şöhret olmasını sağlayan ve şimdi ise kendisine hoşça vakit geçirten fen bilgisi hakkında, bazen, sabahları kütüphanesinde bana dersler vermek istedi. Artık ara sıra sabahları oraya gidiyordum. Julie de çoğunlukla aynı saatlerde oraya çıkıyordu. Bütün hayatında okumadık sayfasını bırakmadığı kitaplar arasında oturan bu ihtiyarın, arkasında ayakta durmuş bir delikanlıya doğanın ve düşüncenin esrarını açışı ve bu esnada, Floransalı şairin ülküleşmiş bir felsefe, sevdalı bir akıllılık sembolü Beatrice'si gibi güzel ve taze bir kadının bu ihtiyara mürit ve bu delikanlıya ders arkadaşı görevini yapışı çok az görülecek dokunaklı bir manzara idi. Julie kitaplar getiriyor, sayfalar çeviriyor, güzel, pembe parmağı ile bölümlere işaret koyuyor; bu insan biliminin tozları içinde, daireler, dünya küreleri, aletler içinde dolaşılıyor; sanki kendisini tutuşturmak, yakmak ve kalbine sevgi vermek için bu maddenin içinden sıyrılan doğanın ruhuna benziyordu.

Birkaç gün içinde, kupkuru yıllar ve yalnız başıma okuyuşlar esnasında öğrendiğimden daha fazlasını öğrenmiş ve anlamıştım. Üstadın yaşlılık yüzünden sık sık olan dermansızlıkları bu sabah

görüşmelerini ve derslerini çoğunlukla yarıda bırakmamıza sebep oluyordu.

* * *

Ben, gecelerimin bir kısmını, benim için tek başına gece ve gündüz, zaman ve sonsuzluk olan kadınla konuşarak geçirmeye devam ediyordum. Sana önceleri de söylediğim gibi, oraya, can sıkıcı adamlar onun salonunu terk ettikleri zaman gidiyordum. Bazen saatlerce köprü'nün ya da rıhtımın üstünde kalıyor, aşağı yukarı dolaşüyor veya duruyor ve bana aramızda kararlaştırdığımız dilsiz işareti vermesi için iç kepengin tamamıyla ya da yarım olarak açılmasını boş yere bekliyordum. Kim bilir Seine'in böyle, köprülerin kemeri altında ayın yüzen ışıklarını veya şehrin pencerelelerinin parlıtlarını beraberlerinde sürükleyen ne kadar tembel dalgalarını kaçarlarken takip etmişimdir! Kim bilir böyle, uzak ya da yakın kiliselerin tokmağı ile vurulan kaç saat başlarını ve yarım saatleri, ağır veya acele geçişlerine lanetler savurarak saymışımıdır! Paris'in bütün kulelerindeki bu tunç seslerinin çınlayışını tanıyordum. Mutlu günler vardı ve uğursuz günler. Bazen de bir an bile beklemeden yukarıya çıkıyordum. Yanında, onu uykuya hazırlayan saatleri neşeli hikâyeler ve tatlı sohbetlerle tüketen kocasından başka kimseyi bulmuyordum. Bazen de orada, evin bir iki dostundan başka kimseye rastlamıyordum. Bunlar bir an içeriye girip günün haberini veya heyecanlı olaylarını bildiriyorlardı. Akşamlarına dostlarını ziyaretle başlıyorlar, sonra gidip geri kalan saatleri siyasi salonlarda geçiliyorlardı. Bunlar her zamanki gibi parlamento adamları, iki meclisin meşhur hatipleri idi: Suard, Bonald, Mounier, Rayneyal, Lally-Tollendal, genç ruhlu ihtiyar Laine, eski çağlar erdem ve hitabetinin asla saygı duymadığım en saf nüshası. Gönülce, dilce ve gösterişçe Romalı; o dereceye kadar ki, zamanının Ciceron'u veya Caton'u (Katon'u) olmak için bir Romalı cübbesinden başka bir şeyi eksik değil! Bir büyük vatandaşın bu üç boyutlu sembolüne daha duygulu bir takdir ve

saygıyla bağlandım. Bizzat M. Laine, takdire yol gösteren bazı işler ve sözlerle beni başkalarından üstün tuttu. O zamandan beri üstadım oldu. Eğer ben günün birinde hizmet edecek bir yurda ve işgal edecek bir kürsüye sahip olsaydım, onun yurtseverliğinin ve hatipliğinin hatırası, benim önümde, asla kabına sığmaz, fakat uzaktan taklidi gerekli bir örnek gibi yükselirdi.

Bu adamlar, küçük iş masasının etrafında birbirlerini takip ediyorlardı. Julie, kanepesi üstünde yarı yatmış vaziyette duruyordu. Ben, odanın köşesinde, ondan uzakta, saygıyla ve sessiz durur, dinler, düşünür, içimden onaylar veya itiraz eder, fakat soru sorulmadıkça nadiren ağzımı açar ve bu konuşmalara ancak, kısık sesle birkaç çekingen ve ihtiyatlı söz karıştırırdım. Ne kadar kuvvetli kanaatlerim olsa da onları insanların yanında ortaya koymaktan daima çok fazla sıkılmışımdır. O adamlar bana yaş ve otorite bakımından erişilmez derecede yüksek görünüyorlardı. Zamana, dehaya ve üne saygı duymak benim karakterimin gerekliliğidir. Bir şöhret ışığı gözlerimi kamaştırır. Beyaz bir saç bana hükmeder. Meşhur bir isim, beni kendi irademle önünde eğer. Çok kere ben bu çekingenliğim yüzünden gerçek değerimi kaybettim, yine öyle iken buna hiç üzülmedim. Bu başkalarını yüksek tutma duygusu gençlikte ve bütün yaşlarda iyidir. Arzu edilen ideali yükseltir. Kendine güvenmek, doğaya ve zamana karşı küstahlıktır. Eğer başkalarını yüksek tutma duygusu bir kuruntudan ibaretse, hiç olmazsa bu, insanlığı yükselten kuruntudur. Bu kuruntu insanlığı küçük düşüren kuruntudan daha iyidir. Ne yazık ki insan onu erkenden, doğru ve hazin oranlara indirir.

Bu adamlar, önceleri bana çok az önem veriyorlardı. Bazen onların Julie'ye doğru eğildiklerini ve yavaşça "Bu genç adam kimdir?" diye sorduklarını görüyordum. Düşünceli yüzüm ve duruşumdaki alçak gönüllü hareketsizlik onları hayrete düşürüyor ve hoşlarına gidiyor görünüyordu. Hissettirmeden bana yaklaşıyorlar, hareketlerinde hayırsever bir amaçla sözlerinin bazılarını bana doğru dönerek söylüyorlardı. Bu, sanki beni de konuşmalarına katmak için, doğrudan doğruya değil de şöyle

dolaylı yoldan bir cesaret verişti. Kendilerine teşekkürümü bildirmek için, arzularını pek az sözle yerine getiriyordum. Fakat konuşmayı kızıştırarak uzatmak korkusuyla, derhâl, gölgem ve sessizliğim içine çekiliyordum. Onları ancak bir tablonun çerçevesi gibi düşünyordum. Gerçek olarak ilgi duyduğum bir tek şey varsa, o da, onların burada bulunuşlarıyla beni mahrum ettikleri kadının yüzü, sözü ve ruhu idi.

* * *

Onlar çıkıp gittikleri ve ben, kubbenin altında, nihayet içlerinden sonuncusunu da götüren arabanın tekerlek gürültülerini işittiğim zaman içimden ne kadar seviniyordum! Kalbim çarpıyordu! Şimdi yalnız kalıyorduk. Gece de ilerlemiş bulunuyordu. Herkesten uzak saatlerimizin güveni, dakikaları gösteren yelkovanın asma saatin kadranındaki gece yansı rakamına ağır ağır yaklaşarak her ilerleyişinde artıyordu. Artık rıhtımın kaldırımlarından ara sıra yankılanan tek tük araba gürültülerinden veya merdivenin altındaki aralıkta bir sıranın üstünde uyuyan ihtiyar kapıcının horultusundan başka bir ses işitilmiyordu.

Önce, sanki mutluluğumuzdan şaşırılmış gibi, hiç konuşmadan birbirimize bakıyorduk. Ben, Julie'nin lambanın ışığı altında, kenarında el işi yaptığı masaya yaklaşıyordum. İşleme parmaklarından düşüyordu. Bakışlarımız hayran kalıyordu. Dudaklarımız çözülüyordu. Kalplerimiz coşuyordu. Sözlerimiz çok dar bir geçitte sıkışan zapt edilmiş dalgalar gibi, önce akmakta tereddüt ediyordu. Fikirlerimizin selini ancak damla damla akıtıyorlardı. Birbirimize söyleyeceğimiz şeylerin karışıklığı içinde, en çok acele ettiğimiz şeyleri pek çabuk seçemiyorduk. Hatta bazen şaşkınlığımızdan ve dışarıya çıkamaksızın kalplerimizde yığılıp kalan sözlerin çokluğundan aramızda uzun bir sessizlik hüküm sürüyordu. Sonra bu sözler ağır ağır akmaya başlıyorlardı, hani tıpkı bir bulutun erimesine veya çatlamasına neden olan o ilk damlalar gibi. Bu ilk sözler, kendilerine cevap veren diğer sözleri çağırıyordu. Birinin sesinin yankısı diğerinin sesinin yankısını sürüklüyordu, tıpkı acele

eden bir çocuğun düşerken diğerini de beraber sürükleyişi gibi! İkimiz de ortak bir duygunun ifadesinde daha önce davranma mutluluğunu diğerine bırakmak istemediğimizden, sözlerimiz bir süre düzensiz, cevapsız ve arkası gelmeden birbirine karışıp gidiyordu. Bir gün önceki konuşmadan veya sabahki mektuptan beri fikirlerimizi birbirimize açarken öyle sanıyorduk ki bunları diğerimizden önce ilk defa yalnız kendimiz hissetmişizdir. Nihayet bu coşkunluğumuzdan kendimiz de utanıyor, gülüyorduk ve taşkınlığımız bu sayede diniyordu. O zaman söz ağzımızdan sakın sakın dökülmeye başlıyor, dudaklarımız ya birlikte ya da sıra ile bol bol anlatıp duruyordu. Birimizin ruhunun diğerinin ruhuna sürekli ve fısıltılı bir boşalıyordu bu! Bizim iki karakterimizin kayıtsız şartsız bir değişimi; bizde yaşayan, duyan, düşünen veya yanan ne varsa hepsinin, karşılıklı ulaşmasıyla, ondan bana ve benden ona geçerek tam olarak değişmesi! Hiç şüphesiz, bakışlarında ve hatta fikirlerinde bu derece kusur bulunamayacak olan iki varlık, kalplerini birbirinin önünde hiçbir zaman böyle çırlıçiplak ortaya koymamış ve duygularının en esrarlı derinliğini maddi olmaksızın böyle meydana vurmamışlardır. Ruhlarımızın bu masum çıplaklığı, her ne kadar açıksa da yine saf, temiz kalıyordu. Bu, âdeta, her şeyi gösteren, fakat hiçbir şeyi kirletmeyen aydınlık gibi idi. Birbirimize, bizi tutuşturarak temizleyen lekesiz aşkımızdan başka bildirecek hiçbir şeyimiz yoktu.

Bu aşk, kendi saflığı ile, ruhta aynı ışıklarla, gözlerde aynı çiylerle, ilk açılışın aynı hakir tatlarıyla hiç durmadan yenileniyordu. Bütün günler ilk gün gibi idi, bütün anlar insanın, kendisinde açıldığını ve bir başka kendisinin kalbinde ve bakışında tekrarlandığını hissettiği o silinmez ana benziyordu. Daima çiçek, daima koku, daima sarhoşluk! Çünkü meyvesi hiçbir zaman değiştirilemeyecekti onun...

* * *

Bu aşk kendini belli ederken, duyguların şeffaflığı arasında bir ruhun diğer bir ruhla ilişki kurabilmesi için Tanrı'nın ona vermiş

olduğu bütün sonsuz şekillere giriyordu. Hemen hemen maddi olmayan bir ışık içine benliğimizden en fazlasını alan bakıştan tutun da sanki kavranan hayalin buhar olmasını engellemek için kendimizde toplayan kapalı kirpiklere kadar; iç çekmeden çılgına kadar; uzun süren sessizlikten tutun da aralıksız ve sonsuz, dudaklardan akan, nefesi kesen, dili yoran, o, insanın kendisinin de duymadan söylediği ve gerçekte asla yeteri derecede söylenemez olan bir şeyi tekrar tekrar söylemek için güçsüz bir gayretten başka bir anlam ifade etmeyen sözlerine kadar her şekilde...

Ekseriya böyle, dirseğimiz küçük masaya dayalı, yüzlerimiz birbirine yakın, karşılıklı bakışmamız hemen hemen birbirine karışmış olarak, sohbetimizin nefes anından fazla devam ettiğinin farkına varmadan, alçak sesle saatlerce konuşuyorduk. Öyle ki, dakikaların sözlerimiz gibi bu kadar çabuk geçişine ve duvar saatinin bizim ayrılmamızı bildiren insafsız çalışma son derece şaşıp kalıyorduk.

Bu saatlerde, bazen, karakterimizin ve düşüncelerimizin en kaçıcı nüansları üzerine sorular sorup cevaplar veriyor, âdeta güçlkle işitilebilir bir sesle konuşuyorduk. Nefeslerimiz, anlaşılır sözlerden çok bir şeyler söylüyordu. En gizli sırlarımızı ve içimizdeki en sağır iniltileri yüzümüz kızarak birbirimize itiraf ediyorduk. Tıpkı parıldayan bir ışık, bir çarpışmanın yansımasındaki çarpışma, hayaldeki yüz gibi, kendimiz de birbirimizinkine benzeyen ve birbirimizde yansıyan duygular keşfederek mutluluktan hayretlere düşüp haykırıyorduk. Bir anda aynı hızla ayağa kalkarak "Biz iki kişi değiliz!" diyorduk. "Bizi aldatan iki karakter altında bir tek varlığımız, hangimiz ötekine siz diyebilir? Hangimiz ben diyebilir? Ben yoktur, siz yoktur, biz varız!..." Ve bu harikulade anlaşma üzerine, kendimizi bir tek olduğumuz hâlde çift hissetmek ve varlığımızı verip çoğaltmak zevkiyle ağlaşarak bitkin düşüyorduk.

* * *

Bu konuşmalarımızda en fazla, aşkımızı başlatan bütün yerlere, bütün olaylara, bütün saatlere inceden inceye bir dikkatle dönüyorduk. Bu sayede tıpkı, yürürken gerdanlığının kıymetli incilerini dökmüş olan ve onları bulup birer birer toplamak için gözlerini yolunun üstüne eğerek adım adım geri dönen bir genç kıza benziyorduk. Hatıralarımızla beraber mutluluklarımızdan bir tanesinin pinti zevkinin hatırasını kaybetmek korkusu ile, o güzel manzaralı yerlerden birinin, o saatlerden birinin hatırasını kaybetmek istemiyorduk.

Ah o hatıralar! Savoie dağları; Chambery vadisi; çağlayanlar; seller; göl; kestane ağaçlarının uzanan iri kolları altında gölgelerden kararmış veya dağınık ışıklarla harelenmiş yosunlu çimenler; dallar arasındaki parıltılar; başlarımızın üstündeki sık yaprak kubbesinin çatlaklarından yan görünen gök; ayaklarımızın altında çarşaf gibi serilen mavi sular ve beyaz yelkenler; dağın patikalarında, uzaktan, irademiz dışında birbirimizi ilk defa görüşlerimiz; birbirimiz hakkında o zaman beslediğimiz zanlar; birbirimizle tanışmadan önce, gölde, kayıklarımızla ters yönden gelerek karşılaşmalarımız; onun rüzgârla havalanan siyah saçları; benim umursamaz duruşum; halktan sıyrılan bakışlarım; böyle birbirimizin karşısında durmadan ortaya koyduğumuz ve her ikimiz için sonsuz bir aşk olacak olan çifte muammamız; sonra kader olan o fırtına ve baygınlık günü; ölüm ve gözyaşları içinde dualarla geçen gece; gökyüzünde uyanış; mehtapta, iki tarafı kavaklı yoldan, elim elinde, beraber dönüşümüz; onun hissedip içtiğim sıcak gözyaşları; içinden ruhlarımız fışkırmış olan ilk kelimeler; mutluluk; ayrılık... Kısacası her şey...

Bütün bu ayrıntıları sıralamaya doyamıyorduk. Sanki bizimle ilgili olmayan bir hikâyeyi anlatıyor gibiydik. Fakat bundan böyle dünyada bizim dışımızda ne vardı ki? Hey gidi aşkın tükenmez gözetmesi! Sen geçen saatin çocukça bir eğlencesi değilsin; daha fazla sevmeye bir neden bulmak ve kendisinin de yanıp kül olduğunu hissetmekten zevk duyduğu bu coşkunluk ocağına bu

hatıraların her birine fazla bir gıda atmak için hayran olduğuna bakmaktan usanmayan, bir tek duygulanmayı, sevdiğinin bir saçını, bir kirpiğini, bir titreyişini, bir kızarışını, bir solgunluğunu, bir iç çekişini bile elden kaçırmak istenmeyen aşkın ta kendisisin.

* * *

Bazen Julie birdenbire garip bir hüznle ağlıyordu. Bu ağlayışına neden de, benim, aramızda daima gizli fakat daima var olan bu ölümlle, gözlerimin önünde onun kendisine değil, ancak kollarımın arasında sıkılmak istediğim zaman bayılıverecek olan bir mutluluk hayaletine sahip olmaya mahkûm kalışımı görmesiydi. İnlüyordu, beni hiçbir zaman mutlu edemeyecek olan bir sevdayı bana ilham ettiğinden dolayı kendi kendisini suçluyordu.

— Ah! diyordu, ölmek isterim, çabuk ölmek, henüz genç ve sevilirken ölmek! Evet, ölmek isterim! Çünkü senin için ancak aşkın ve mutluluğun aynı zamanda acı bir nedeni ve bir hayale kapılışı olurum, başka bir şey olamam! Yani senin hem yakıcı ihtirasın, hem işkencen!... Ah! Bu, aynı şans içine karışmış olan mutlulukların en ilahîsi ve mahkûmiyetlerin en zalimidir! Aşk beni öldürsün, yeter ki benden sonra, karakterine ve kalbine göre sevmek için arkamda sen sağ kalasın! Senin ızdıraplarınla yaşadığımı ve seni gençliğinin ve mutluluğunun devamlı ölümüne mahkûm ettiğimi hissetmekten daha az bedbaht olurum!

Gözyaşları parmaklarımın üzerine aksın diye titrek elimi gözlerinin altına koyarak ona:

— Oh! diye cevap verdim, büyük mutluluğa karşı bu ne nankörlük! Tanrı'nın size rastlamaya, sizi anlamaya ve sizi sevmeye layık gördüğü kimse hakkında ne kadar basit fikir besliyorsunuz! Kalbinizden sıcak sıcak elimin üstüne dökülen ve benim, ruhumuzun ilahî işkencesinin kan damlası gibi içmekte olduğum bu gözyaşında, sizin benim için üzüldüğünüz basit ilişkilerin boğulduğu binlerce yatırılmış arzudan ve suçlu şehvetlerden fazla şefkat

ve mutluluk okyanusları yok mudur? Ben hiç size, bu ikimizin karşılıklı çektiği azaptan başka bir şeyi arzu eder göründüm mü? Bu azap bizi, gönüllü ve saf iki mahkûm yapmıyor mu? Bizim bu hâlimiz, kendimizi sevda uğruna sonsuz kurban ediş değil midir ve acaba Heloi'se'den bize gelinceye kadar meleklerle bu levhanın böylesi hiç gösterilmiş midir? Acaba ben, yalnızlık saatlerimin ateşiyle kavrulurken bile, insanların içinde yaşadığı şartların üstüne sizin tarafınızdan ve sizin için kendimi yükseltmek arzusu ile bir defacık olsun şansına karşı sitemde buldum mu? O şans karşıma sizi çıkarmakla bana, kollar arasında sıkılabilir ve soldurulabilir bir kadın değil, fakat maddi olmayan bir güzelliğin el dokundurulamaz ve kutsal bir görüntüsünü bağışladı. Acaba beni tatlı tatlı yakan ulu ateş bendeki bütün adi arzuların kömürünü yakıp kül etmedi mi? Beni baştan başa aleve çevirmedi mi? Bu alev onu tutuşturan ve gözlerinizle sonsuz olarak devam ettiren ruhunuzun alevleri kadar saf ve tatlı değil midir?

Ah! Julie, kendi hakkınızda kendinize daha layık bir fikir edininiz ve beni katlanmaya mecbur ettim sandığınız zorluklar için ağlamayınız! Ben hiç ızdırap çekmiyorum. Hayatım devamlı bir mutluluk taşkınlığı, içerisine yalnız sizi alan bir ferahlık, bir huzur dünyasında yalnız sizi gören bir uykudur! Siz benim karakterimi başka bir karaktere çevirdiniz. Ben mi ızdırap çekecek misim? Ah! Şansın bana sizin varlığınızdan verdiklerine karşılık, bazen, hatta bir mahrumiyet duygusu ve bir damla gözyaşının acılığı da olsa bir şey sunabilmeyi ne kadar isterdim! Çünkü sizin uğrunuzda ızdırap çekmek, içinde yüzdüğüm mutluluk kadehine bir fazla damla daha ilave edebilecek olan biricik şey olurdu! Böyle azap çekmek artık azap mı çekmektir, yoksa sevinç mi duymaktır? Hayır, böyle yaşamak ölmektir, fakat gökteki hayatı önceden yaşamak için bu sefil hayattan birkaç yıl daha önce kurtulmaktır.

* * *

Buna inanıyordu. Bunu söylerken ben kendim de inanıyordum. Önünde ellerimi kavuşturuyordum. Bu konuşmalardan sonra, nihayet, ertesi güne kadarki ayrılığımız sırasında kendimizi beslemek için, bizi bütün bir uzun gün yaşatacak ve bekletecek olan son bakışın etkisini ve son sesin ahengini o saklayarak, ben de beraber götürerek ayrılıyorduk.

Ben kapısının eşliğini geçince, onun penceresini açtığını, çiçekleri arasında balkonunun demir parmaklığına yaslandığını, Seine'in sisinin gölgemi köprüye resmedebildiği kadar uzaklarda gözleriyle beni takip ettiğini görüyordum. Onu terk edemeyen bakışım ve iç çekişimle kendisine ruhumu yollamak için her sekiz ya da on adımda bir dönüyordum. Bana öyle geliyordu ki, sanki varlığım ikiye bölünüyordu; aklım tekrar uçmak ve onun yanında kalmak istiyor ve yalnız vücudum, makineli bir yaratık gibi, ıssız sokakların karanlığında, yatmaya döndüğüm otelin kapısına ağır adımlarla ilerliyordu.

* * *

İşte kışın yumuşak ayları, etütlerimden ve duygulanmalarımızdan başka bir değişiklik olmadan, böyle geçti. Artık taşın son günleri geliyordu. Baharın ilk parlaklıkları daha şimdiden damların tepesinde, Paris'in loş ve rutubetli, dolambaçlı sokaklarında soluk bir şekilde parlıyordu. Dostum V***, kendisini çağıran annesinin yanına gitti. Beni, kaldığım odada yalnız bıraktı. V*** sonbaharda dönecekti. Bu evin yıllık kirasını ödemişti. Kendisi yokken bile kardeşçe misafirperverliğini benden esirgemiyordu. Kalbim sıkışarak onun gittiğini gördüm. Şimdi kendisiyle Julie'den bahsedecek hiç kimsem yoktu. Duygularım bundan sonra kalbime o kadar ağır gelecekti ta, artık onları hiçbir kalbe yüklemeyecektim. Fakat bu, bir mutluluk ağırlığıydı; onu hâlâ kaldırılabildim. Fakat çok geçmeden bu, hiç kimseye ve hatta sevdiğim kadına bile açamayacağını bir azap ağırlığı oldu.

Annem bana beklenmeyen olaylarla babamın servetinin mahvolup ailesini geçindirmekte çok sıkıntı çektiğini ve onun uğradığı bu felaket yüzünden vaktiyle o kadar geçimi bol, sofrası açık ve misafirperver olan baba evinin şimdi öncekine oranla sıkıntı içinde kaldığını ve bu durumun zavallı babamı çok üzdüğünü, diğer altı çocuğunun çok zorluklarla beslenmelerini, eğitimlerini sağlayabildiğini, bu yüzden de bana yolladıkları paranın yansını kesmeye mecbur olduğunu yazıyordu. Bana, ya kendime Paris'te kendi gayretimle şerefli bir yaşam temin edebilecek bir şeyler bulmakta acele etmem, ya da aile ocağına dönüp kırdaki herkesin yediği ekmekten yiyerek basit ve inançlı bir hayata katlanmam gerektiğini bildiriyordu. Annemin şefkati bu ızdıraplı zorluluktan dolayı bana teselli veriyordu. Bana, beni görmekten duyacağı mutluluğu anlatıyordu. Tarlalardaki işlerin ve kır hayatının basit zevklerinin çok hoş, renkli levhasını gözlerimin önünde açıyordu.

Diğer taraftan, vaktiyle Paris'te eğlenceyle geçen ilk yıllarımda beraber gezip tozduğum birkaç eski eğlence ve zevk arkadaşşıma rastlamıştım. Bunlar şimdi sefaletle düşmüşlerdi; bu sebepten bana o zamanlar kendilerinden almış olduğum bazı borçları hatırlattılar ve kendilerine yardımda bulunmamı istediler. Böylelikle, daha uzun süre kendimi Paris'te geçindire bilmek için bir kenara ayırmış olduğum paranın büyük bir kısmını elimden alıp beni yavaş yavaş soydular. Artık küçük servetimin sonuna gelmiştim. Sonunda şansımı şöhretle denemeyi düşündüm.

Bir sabah, çekingenliğimle aşkım arasında şiddetli bir savaştan sonra, aşkım galip geldi. Ceketimin altına yeşil karton ciltli küçük defteri sıkıştırdım; bu defterin içinde, son ümidim olan şiirlerim yazılıydı. Kararımda sık sık tereddüde düşüp sarsılarak Fransız Edebiyatı'nın ve kitapçılığının şerefine ortak olmuş olan M. D*** adında meşhur bir hatibinin evine doğru yola koyuldum. Beni ilk önce bu isim kendisine çekmişti; çünkü M. D***, o zamanın meşhur bir hatibi olmasından daha ziyade çok iyi bir yazan olarak

tanınıyordu. Kendi şiirlerini, öz şöhretine iyice kanaat getirmiş olan bir şairin bütün lüksü ve gürültülü yankısıyla basmıştı. Jacob Sokağında M. D***'nin şan ve şerefle kapalı kapısı önüne vardığım zaman kapıyı çalmak ve merdiveni çıkmak için gayretimi iki misli çoğaltmaya mecbur oldum ve hatta dairesinin kapısını çalarken kendimle daha şiddetli bir mücadele anı geçirdim. Fakat arkamda Julie'nin bana cesaret veren sevgili yüzünü ve beni ileriye iten elini görüyordum. O anda cesaretim arttı.

Yaşını başını almış ve dakikaların kıymetini bilen bir adam gibi açık ve tüccar çehreli, katı ve kısa sözlü bir adam olan M. D***, beni nezaketle kabul etti. Kendisine ne söyleyeceğimi sordu. Uzun bir süre kekeleydim. İçinde amaca hem varmak, hem varmamak isteyen bir düşünce gizli iki anlamlı cümle arasında bocaladım durdum. Zaman kazanmakla cesaret kazanacağımı sanıyordum. En sonunda, ceketimin düğmelerini çözdüm. Küçük kitabı meydana çıkardım. Bunu, elim titreyerek, alçak gönüllülükle M. D***'ye sundum. Ona, bu şiirleri yazdığımı, bunları öyle gülünç bir hayale kapılmadığımdan şöhret kazanmak için değil, sadece edebiyat dünyasındaki güçlü kişilerin dikkat ve iyiliklerini çekmek için bastırarak istediğimi; fakirliğimin bu kitabın baskı masraflarını karşılamaya engel olduğunu; eserimi kendisine takdime ve eğer göz gezdirdikten sonra, bunu, kültürlü beyinlerin biraz anlayış veya yakınlığını kazanmaya layık görürlerse basmalarını istemeye geldiğimi söyledim.

M. D*** iyilikle karışık bir şekilde gülümsedi, başını salladı, defteri önemsiz bir kâğıt parçasını buruşturmaya alışık iki parmağının arasına aldı, şiirlerimi masanın üstüne koydu ve ziyaretimdeki nedene cevap vermeyi sekiz gün sonraya attı. Çıktım.

Bu sekiz gün bana sekiz asır gibi göründü. Geleceğim, servetim, şöhretim, zavallı annemin tesellisi veya ümitsizliği, aşkım, sözün kısası hayatım veya ölümüm M. D***'nin ellerinde idi. Bazen onun bu şiirleri, bana onları memleketimin dağlarında ya da çağlayanları kenarında yazdırmış olan ayrı sarhoşlukla okuduğunu; onlarda

ruhumun çivini, gözlerimin yaşlarını, taze damarlarımın kanını bulduğunu; bu mısraları okumak için dostları olan edebiyatçıları topladığını hayal ediyor, hatta kendim de duvar içindeki yatağımın dibinden onların alkışlarını işitiyordum. Bazen de, ortaya çıkarılmaya hiç layık olmayan bir eseri tanımadığım bir adamın gözleri önüne bıraktığım ve ellerimin içinde sevinç ve altın olacak yerde alımda küçüklük lekesine dönecek olan boş bir başarı ümidi uğruna düşkünlüğümü ve çıplaklığımı meydana çıkardığım için kendi kendimden utanıyordum. Bununla beraber, yoksulluğum kadar inatçı olan ümidim, hülyalarımın üstüne çıkıyor ve beni saatten saate M. D***'nin belirttiği saate doğru yaklaşıyordu.

* * *

Sekizinci gün merdivenini çıkarken cesaretim kırıldı. Uzun süre, kapının sahanlığında, kapıyı çalmaya cesaret edemeden ayakta durdum. Birisi çıktı. Kapı açık kalmıştı. İster istemez girmem gerekti. M. D***'nin yüzü ifadesiz ve kehanet gibi iki manalı idi. Beni oturttu ve kâğıt yığınları altında gömülü olan kitabımı arayarak bana:

— Mısralarınızı okudum beyefendi, dedi. Bunlarda sanat yok değil, fakat etütsüz şeyler! Şairlerimizde olan ve hoşça giden şeylerin hiçbirisine benzemiyorlar. Bu şiirin dilini, fikirlerini, hayallerini nereden aldığınız anlaşılıyor. Yazık, ahenk de var. Fransız dehasını bozacak olan bu yeniliklerden sakınınız. Üstatlarımızı okuyunuz: Delille'i, Parny'yi, Michaud'yu, Raynouard'ı, Luce de Lancival'ı... Fontanes'ı... İşte halkın sevdiği şairler! Sizi tanumalarını ve okumalarını isterseniz bir kimseye benzeyiniz! Bu cildi basmaya sizi teşvik etmekle size kötü bir nasihat vermiş ve masrafını kendim karşılayarak basmakla da size kötü bir hizmette bulunmuş olurum.

Bana böyle söyleyerek ayağa kalktı ve defteri uzattı. Kadere karşı itiraza kalkmaya hiç girişmedim; o, bu kehanetin ağzı ile

benim namıma söylüyordu. Kitabı elbisemin altına soktum. M. D***'ye teşekkür ettim. Kendisine kaybettiğim zamandan dolayı af diledim ve ayaklarım kesik, gözlerim yaşlı olarak merdivenin basamaklarını indim.

Ah! Eğer M. D***, o iyi kalpli, hassas, edebiyat patronu olan adam, kalbimin içini okuyabilse ve bu tanınmamış gencin, elinde defteriyle ne servet, ne de şöhret dilenmeye geldiğini, ancak kendisinden aşk ve hayat dilediğini anlayabilseydi, eminim ki kitabımı basardı. Hiç olmazsa Tanrı ona bunun ödülünü verirdi.

* * *

Odama ümitsiz girdim. Çocukla köpek, ilk defa yüzümün karanlıklarından ve sessizliğimdeki inattan hayrete düştüler. So-bayı yaktım. Bütün kitabı, bir sayfasını bile bırakmadan, yaprak yaprak içine attım. Onun yandığını görerek boğuk bir sesle:

— Mademki, diye haykırdım, sen bana bir hayat ve aşk günü satın almaya yaramıyorsun, o hâlde hiç umurumda değil, isminin ölümsüzlüğü de seninle beraber yansın! Benim ölümsüzlüğüm şeref değildir, aşkımdır!

Aynı akşam, gece çökerken çıktım. Zavallı annemin elmasını sattım, kıymetini mısralarımla satın almak ve halkasını el sürülmemiş olarak kendisine geri vermek için onu o zamana kadar saklamıştım. Kuyumcuya verirken bu elması gizlice öpüp gözyaşlarımla ıslattım. Tüccar da etkilenmiş gibi göründü. Onu kendisine verirken gizleyemediğim ızdırabımdan, bu elması çalmadığımı çok iyi anladı. Bana onun verdiği otuz altını sayarken, sanki küfür eden birinin parasıymış gibi parmaklarım bu altınları düşürdü. Ah! O zamandan beri, aynı elması tekrar satın almak için fiyatı yirmi kat fazla olan nice elmaslar verirdim! Benim için bir tek olan bu elmas, annemin kalbinin bir parçası, gözlerinin son yaşlarının bir damlası, aşkınun aydınlığıydı!... Acaba hangi ele geçmiştir?..

* * *

Fakat ilkbahar gelmişti. Tuileries bahçesi, sabahleyin, boş vakit geçirenleri yapraklarının yeşil gölgesi ve kestane ağaçlarının güzel kokulu karları ile örtüyordu. Köprülerin üstünden, Chaillot'nun ve Passy'nin taş ufku ötesinde, Fleury'nin, Meudon'un ve Saint-Cloud'nun dalgalı ve yeşile çalan uzun çizgilerini görüyordum. Bu tepeler sanki ıssız ve serin adalar gibi bu kireç okyanusu içinden çıkıyorlardı. Kalbime âdeta acı azaplar ve sitemler yolluyorlardı. Bunlar, altı aydan beri unutmış olduğum doğanın hayalleri, hatıraları idi. Akşamları ay, parça parça serpilip parıldayan ışıkları ile nehrin üstünde yüzüyordu. Bu hülyalı ay, Seine'in yatağının ta ucunda, aydınlık yollar ve acayip manzaralar açıyor ve gözler orada duman ve gölge levhaları içinde kayboluyordu. Ruh gayriihtiyari olarak gözleri takip ediyordu. Dükkânların camekânları, rıhtımların balkonları ve pencereleri çiçek saksılarıyla dolu idi. Bunlar kokularını, geçenlerin ta başlarına kadar yayıyordu. Sokakların köşesinde ve köprülerin ucunda, kabarmış otlardan bir perde arkasında oturmuş olan çiçekçi kadınlar, sanki şehri güzel kokutmak istiyorlarmış gibi, ellerinde leylak dalları sallıyorlardı.

Julie'nin odasında, yosun mağarası hâline getirilmiş olan şöminenin ocağı ile bütün konsollar, masalar üstünde menekşe, inci çiçeği, gül, çuha çiçeği saksıları vardı. Ah, yurtlarından ayrı düşmüş zavallı kır çiçekleri! Bunlar, şaşkınlıkla bir apartmana giren ve çatı arasında oturan zavallılara güzel nisan günlerini haber vererek kanatlarını duvarlara çarpıp hırpalayan kırlangıçlara ne kadar benziyorlardı. Çiçeklerin kokusu kalbimize işliyordu. Düşüncelerimiz, çok doğal olarak, bu kokuların ve hayallerin etkisi ile bizi, göğsünde o kadar biz bize, o kadar mutlu olduğumuz doğaya sürüklüyordu. Günler karanlık, gök sert, ufuk kapalı olduğu müddetçe biz o doğayı unutmuştuk. Birbirimiz için kâinatımız olan bulunduğumuz odada inzivaya çekilmişken, kendimizin dışında başka bir gök, başka bir güneş, başka bir doğa olduğunu düşünmüyorduk bile. Kocaman bir şehrin damları arasından henüz yarı gördüğümüz bu güzel günler bize o dünyayı hatırlattı.

Bu günler bizi şaşırttı, mahzun etti ve yenilmez içgüdülerle kendilerini seyretmeye, tadarını almaya ve Paris civarının ormanları ve ıssızlıkları içinde zevklerini daha yakından içmeye çekti. Bu arzulara dayanamayacağımıza aklımız yattı. Birlikte Fontainebleau, Vincennes, Saint-Gerimin, Versailles ormanlarında uzak gezintiler yapmayı tasarlarken bize Alp dağlarındaki ormanlarımızı ve sularımızı bulacaktımız gibi geliyordu. Oralarda hiç olmazsa aynı görüşleri ve aynı gölgeleri görüyorduk; oraldaki dallarda aynı rüzgârların uğultulu iniltilerini duyuyorduk.

Göge berraklık ve otlara öz veren ilkbahar, Julie'nin kalbine de daha çarpıntılı ve daha dolgun bir gençlik veriyordu.

Yanaklarının renkleri daha canlı, gözlerinin ışıkları daha etkiliydi. Sesinin ahenginde daha fazla heyecan, rahatında daha fazla iç çekmeleri, yürüyüşünde daha çeviklik ve hareketlerinde daha çocukluk vardı. Bir yaşam nöbeti onu odasının hareketsizliği içinde bile heyecandan sarsıyordu. Bu tadı nöbet, ona, dudaklarından sözlerini acele acele çıkartıyor, döşemenin üstünde ayaklarını oynattırıp duruyordu. Akşamları Julie perdelerini açık bırakıyor, her an suyun serinliğini, ayın ışıklarını ve Meudon vadisini takip ederek rıhtımın apartmanlarına kadar ılıklaşmış olarak gelen havadaki ot kokularını solumak için pencereye gidip yaslanıyordu. Ona:

— Oh! dedim, mutluluk günlerimizin ortasında ruhlarımıza birkaç şenlik günü verelim! Biz ki, Tanrı'nın, kendileri için dünyasını ve göklerini yaratmış olduğu yaratıkların içinde en duygulu ve en minnettar olanlarıyız. Bu âlemi sadece kendimize bırakmamalı, onun canlandırmış olduğu bu dünya ile gökleri yalnız kendimizin sanmamalıyız. Gel beraber, şu anda dünyaya taşan havanın, bu ışıkların, bu otların, bu dalların, bu yeşilliğin ve canlılık denizinin içine dalalım! Gidip bakalım, Tanrı'nın yarattığı eserlerden herhangi biri bir gün içinde ihtiyarlamış mı? Savoie dağlarının veya dalgalarının üstünde bizim için şarkı söyleyen,

inleyen, seven ve haykıran coşkunluk içinde bir tek şey bile bir dalgasını veya notunu aşağı düşürmüş mü?

— Oh evet! Haydi, gidelim, dedi, çünkü daha fazla hissedeneyleyiz, daha iyi sevişemeyiz, başka türlü birbirimizi kutlayamayız; ancak bu suretle, dünyanın ve göğün bir köşesini daha, iki zavallı yaratığın mutluluğuna şahit edebiliriz. Yalnız o kadar sevdiğimiz dağların tepesinde bulunan o aşk mabedimiz benim yürüdüğüm ve seninle beraber nefes aldığım her yerde kurulmuş olacaktır!

İhtiyar, Paris'in etrafındaki güzel ormanlarda bizi bu gezintilere teşvik etti. Doktorlarla görüştükten sonra, ot kokan havanın, her şeyi sağlamlaştıran güneş temasının ve kırlar ortasında hafif yürüyüşlerin Julie'nin hasta sınırlarını kuvvetlendireceğine ve kalbine rahatlık vereceğine inanıyorduk. Baharın henüz başladığı ilk beş hafta içindeki bütün güneşli günlerde, onu, günün ortasında, kapısından almaya geliyordum. Bindiğimiz araba kapalı idi; çünkü yoldan gelip geçen tanıdıkları olsun, yabancılar olsun, bu kadar alımlı bir genç kadını benim yaşında bir adamla arabada yalnız görünce hiç şüphesiz bakacaklar ve birtakım düşüncelere kapılacaklardı. İşte bundan çekindiğimiz için kapalı araba ile gidiyorduk. Beni kardeşi sanmaları için yeteri derecede ona benzemiyordum.

Paris civarındaki parkların kapılarında, tepelerin eteğinde büyük korulara girilecek yerde arabadan iniyorduk. Feury'de, Meudon'da, Sevres'de, Satory'de, Vincennes'de, kralın avlandığı günler hariç, başka hiçbir gün atların ayaklarıyla çiğnenmeyen çiçekli odarla döşenmiş uzun ve ıssız yollar arıyorduk. Oralarda, hindiba toplamak için bıçaklarıyla toprağı kazan birkaç çocukla zavallı kadından başka kimselere rastlamıyorduk. Ara sıra, ürkek, dişi bir geyik yapraklar içinde gürültü ediyor ve bir an bize baktıktan sonra ağaçlıkların arasına dalarak kaçıp gidiyordu. Bazen birimiz önden giderek, bazen onun eli benim kolumda sessizce yürüyorduk. Gelecekte, bu hiç kimsenin oturmadığı binlerce arpaantlık arazinin arpaantlarından birine, bu ihtiyar çamlardan

birinin altında küçük bir orman bekçisi kulübesiyle beraber sahip olmak mutluluğundan konuşuyorduk. Çok büyük hayallere dalıyorduk. Menekşeler veya başka çiçekler de topluyorduk. Bunları birbirimize verip hiyeroglifler yapıyorduk. Yumuşak marulcuk otu yaprakları içinde sağladığımız bu çiçekten harfleri şu duyguya, şu hatıraya, şu bakışa, şu iç çekmesine, şu duaya bağlıyorduk; bunları birbirimizden ayırdığımız zaman okumak zevkine kendimizi hazırlıyorduk. Bunlar, tatlı sohbetlerimizden asla kaybetmek istemediğimiz şeyleri bize hatırlatacaklardı.

Ağaçlıklı yolun kenarında, gölgede oturuyorduk. Kendi duygularımızın bitmez tükenmez sayfalarını kendimiz okumaktan çok hoşlanıyorduk. Güneş batarken, tekrar, Paris'in uğultulu okyanusu içine giriyorduk; gürültü ve kalabalık kalbimizi sıkıştırıyordu. Ben, günün zevkinden sarhoş, Julie'yi kapısına bırakıyordum. Mutluluğum tükenmiş olarak boş odama giriyor ve beni mahrum bıraktıkları aydınlığı, doğayı ve aşkı tekrar geri vermeleri için, yıkılışınlar diye duvarlara vuruyordum. İştahsız yemek yiyordum. Anlamaksızın okuyordum. Lambamı yakıyordum. Tekrar onun kapısına dönmeye cesaret etmek ve tekrar sabahki sohbetleri gecedden dinlemek için, saatleri sayarak, akşamın ilerlemesini bekliyordum.

* * *

Ertesi gün aynı gezintilere başlıyorduk. Ah, bu ormanlarda, nice ağaç gövdesinin kökü veya kabuğu üstüne, bıçağımın ucu ile, bana onları sonsuza kadar hatırlatacak ne işaretler kazılmıştır! Bunlar onun gölgesinden hoşlandığı, altında bir hayat dalgası, bir güneş ışığı veya ormanların buram buram kokusunu soluduğu ağaçlardır. Gelip geçen, bu ağaçlara sadece bakar ve bunların bir kimse için, tapıcısı yeryüzünde ve Tanrı'sı gökte bulunan bir mabedin sütunu olduğunu aklına bile getirmez! Ben, hâlâ bu gezintilerin yıl dönümü olan her baharda onları ziyarete giderim.

Bir balta onları devirdiği zaman, bana öyle gelir ki, devrilen benim ve o darbe kalbimin bir parçasını alıp götürüyor...

* * *

Saint-Cloud Parkının en yüksek ve en ıssız zirvesinde, tepenin sırtı, biri Sevres vadisine, diğeri şatonun çukuruna doğru iki ters yönde yamaç oluşturarak yuvarlaklaştığı ve eğildiği noktada üç uzun ağaçlıklı yolun birleşmesinden oluşan bir üçyol ağzı vardır. Orada, bu ağaçlıklı yollar birleşirler ve bu birleşme ile geniş, boş bir çayır oluştururlar. Göz orada, uzaktan, pek nadir olarak sabahleyin oranın mahremliğini bozmaya gelen bir ziyaretçiyi keşfedebilir. Tepenin bu burnu Issy Ovası'na, Seine Akarsuları'na ve Versailles Yolu'na hâkimdir. Ağaçlıklı yollar arasında üçgen şeklinde ilerleyen üç orman dili arasına sıkışmış ve etrafını çeviren ağaçların uzun gölgeleri altında boğulmuş olan bu nokta, dalgaları otlardan ve yapraklardan bir gölün yuvarlak havzasını andırır. Sevres vadisine doğru bakıldığında göze çarpan manzara, meyilli bir sath hâlinde, geniş ve uzun bir çayırdan ibarettir ki sapları üstünde rüzgârla dalgalanan yeşil bir ot çağlayanı gibi süratle suyun akımına doğru iner. Bu çayır, vadinin dibinde, içerisi karacalarla dolu baltalık ormanların siyah kütleleri arasında kaybolur gider. Bu baltalıkların yukarısından, Seine'in öbür tarafında, yaz göğü altında beliren mavimtrak taştan, büyük damlarla Meudon'un muhteşem parklarının tepesi görünür. İşte biz, çoğunlukla, hem bir burnun yüksekliği, hem bir vadinin sessizlik ve sığınağı, hem de bir çölün ıssızlığı zevkini veren bu burunda gidip oturuyorduk. Göğüs orada daha iyi nefes alıyor, kulak orada daha fazla kendinden geçiyor, ruh orada, hayatın ufukları üstünden daha yükseklerle uçup gidiyordu.

Biz oraya mayıs ayının bir ilk sabahında çıktık. Bu, koca ormanın alageyiklerden başka sakinleri olmadığı saattir. Bu hayvanlar gelip ormanın ıssız ağaçlıklı yollarında sızarlar. Pek nadir görünen birkaç orman bekçisi, ufukların ta ucunda bu yollardan geçer. Biz,

Svres yeşilliği karşısında, üçyol ağzının içeriye doğru çukurlaşmış yarım dairesini teşkil eden yedinci ağaç altına oturduk. Bu meşenin canlı çatısında ve dallarının mafsallarında asırlar vardır. Kökleri, gövdesini beslemek ve taşımak için özellikle şişerek, ayaklarının dibinde, etrafını bir yosun bayırı ile çevirip toprağı çatlatmıştır. Bu yosun, doğal bir sıra oluşturmuştur ki, meşe bu sıranın arkalığı ve yaprakları örtüşüdür.

Sabah, Adalar Denizi adalarının yeşil burnu altındaki sular kadar şeffaftı. Yazın şimdiden yakmaya başlayan ışıkları berrak bir gökten ağaçlıklı tepeye dökülüyordu. Bu ışıklar, suya giren kadınların ayaklarını gölgede yıkmaya gelen güneşi içmiş dalgalar gibi ılık nefeslerle kesilmiş ormanların arasından çıkıyordu. Geçen kışın birkaç kuru yaprağının düşüşünden başka gürültü duyulmuyordu. Bu yapraklar, henüz yeşermeye başlamış olan taze yapraklara yer vermek için, özün kabarışı ile ağacın dibine düşüyorlardı. Kuş sürüleri, yuvaların etrafında, kanatlarını dallara çarpıyor ve ışıktan sarhoş olmuş böceklerin hep birden, belirsiz vızıltıları, çiçeklenen otların en hafif dalgalanması ile, bir toz gibi girip çıkıyordu.

* * *

Bizim gençliğimizle yılın ve günün bu gençliği arasında öyle bir uygunluk, doğanın bu sıcaklığı, bu ihtişamı, bu sessizlikleri, bu hafif gürültüleri, bu düşünceli sarhoşluğu ile bizim duyularımız arasında öyle bir ahenk vardı; etrafımızı çeviren bu hava, bu gök, bu sessizlik, Tanrı eserinin bu göze çarpar değişmezliği içinde kendimizi o kadar yumuşak bir şekilde karışmış ve âdeta şeklimizi değiştirmiş gibi hissediyorduk; bu yalnızlıkta birbirimize o kadar mükemmelce sahip oluyorduk ki taşkın, fakat tatmin edilmiş olan düşüncelerimiz ve duyularımız kendiliklerinden yetiyordu. O düşüncelerle duygular, dertlerini anlatmak için bir zahmete bile katlanmıyorlardı. Sanki biz ağzına kadar dopdolu olan ve hatta yalnız bu dolulukla içindeki iksiri hareketsiz tutan bir kâseye

benziyorduk. Artık hiçbir şey kalplerimizde duramazdı. Fakat kalplerimiz her şeyi içine almak için yeteri derecede genişti.

Hiçbir şey oradan kaçmak istemiyordu. Nefes alışımız bile güçlkle duyulabilirdi.

Bilmem böyle ne kadar zaman ellerimiz gözlerimizde, başımız ellerimizde, ayaklarımız yeşillikteki ışıktaki, alnımızda gölge, meşenin köklerine oturarak, ağzımızı açmadan hareketsiz kaldık. Fakat başımı kaldırıncaya baktım ki, gölge, Julie'nin elbisesinin kıvrımından bütün genişliğine çekilerek önümüzdeki yeşillığe yayılmıştı.

Ona baktım. O da, sanki benim başımı yukarıya kaldıran aynı içten gelen bir duygu ile yüzünü kaldırdı. Bana baktı ve bir söz bile söyleyemeden ansızın gözyaşlarını salıverdi. Endişeli bir üzüntüyle, fakat susan düşüncelerini karıştırmaktan ve başka tarafa çevirmekten korkarak kısık sesle ona:

— Niye ağlıyorsunuz? dedim.

— Mutluluktan! diye cevap verdi. İri damlalar bir ilkbahar çiyi gibi yanaklarına akıp pırıldarken gülümsüyordu. "Oh! Evet, mutluluktan, diye tekrarladı; bugün, bu saat, bu gök, bu yer, bu manzara, bu sessizlik, sizinle beraber bu yalnızlık; anlaşmak için konuşmaya ihtiyacı olmayan ve bir tek nefeste her ikimiz için nefes alan ruhlarımızın birbirine bu tam uygunluğu artık fazla! Evet, sevincin fazlası ızdırabın fazlası gibi kendisini boğabilen, göğsünden bir hıçkırık bile çıkarıp inleyememekten inleyen ve yeteri derecede teşekkür edememekten ağlayan ölümlü bir yaratılış için çok fazla bu!

Bir an durdu, yanaklarının rengi uçtu. O böyle yapraklarını açarken ölüm onu yakalayacak diye korkudan titredim. Fakat sesi, içime ferahlık verdi. Sesinde beni hayrete düşüren bir ciddiyetle ve sanki bana uzun süreden beri ve ızdırapla beklenen büyük bir haber veriyormuş gibi:

— Raphael! Raphael! diye haykırdı; Raphael! Bir Tanrı vardır!

— Peki size onu bugün başka bir günden daha iyi kim keşfettirdi? dedim. Islak güzel gözlerinin yuvarlaklarını ağır ağır göğe kaldırıp:

— Aşk! diye cevap verdi bana; evet, aşk! Sellerinin Asıltılar ve fıskırışlarla bol bol kalbimden aktığını hissettiğim aşk! Öyle bir çağlayış ki içimde şimdiye kadar ne bu kadar şiddetini, ne de suskunluğunu duymuşumdur! Sesinde güven ve sevinç karışık bir ahenkle: Hayır, diye devam etti, artık hiç şüphem yok, ruha bu derece mutluluk akıtabilecek bir pınar yeryüzünde yoktur, bu pınar toprağın bağrından fıskırır fıskırmaz orada kaybolmaya mahkûmdur. Bir Tanrı vardır; sonsuz bir aşk vardır ve bizim aşkımız ancak onun bir damlasından ibarettir. Biz bu damlayı ilahî bir okyanustan almıştık ve onu yine birlikte okyanusun sularına karıştıracağız! Bu okyanus, Tanrı'dır! Ben onu bu mutluluğumla gördüm, duydum, anladım! Raphael! Benim sevdiğim siz değilsiniz, sizin sevdiğiniz de ben değilim, bundan böyle artık her ikimizin de taptığı Tanrı'dır! Sizin benim aramdan, benim sizin aranızdan! Sizin de, benim de, kalplerimizin ölmez ocağını bize aynı zamanda hem keşfettiren, hem saklayan bu rahatlama gözyaşları arasından taptığımız! Bakışında ve sesinin ahenginde daha fazla hararetle:

— Mahvolsun, diye ilave etti, bizim bu ana kadar birbirimize karşı düşkünlüğümüze verdiğimiz hoş isimler mahvolsun! Bu hâli ifade edecek tek bir isim vardır: O da, en sonunda bana sizin gözlerinizde kendini belli eden Tanrı'dır! Ve sanki kendi kendine yeni bir dil öğretmek istiyormuş gibi Tanrım! Tanrım! diye bir daha haykırdı. Tanrı sensin! Tanrı senin için benim! Tanrı biziz! Ve artık, bundan böyle, bize birbirimiz için azap veren duygu sadece aşk olacaktır, fakat kutsal ve hoş bir tapış! Raphael, beni anlıyor musunuz? Siz artık Raphael olmayacaksınız, siz benim Tanrı mezhebimsiniz!

Coşkun bir atılışla kalktık. Ağacın kabuğunu öptük. Dallarından inmiş olan ilhamdan dolayı onu kutsadık. Onu tapma ağacı diye çağırdık. Sonra Paris'in gecesine girmek için ağır adımlarla Saint-Cloud parmaklığından aşağıya indik. Fakat o oraya, sonunda kalbinde Tanrı'yı bulmuş olmak imanı ve duygusuyla giriyordu ve ben, onun kalbinde bu aydınlık teselli, ümit ve huzur kaynağının varlığını bilmekten duyduğum sevinçle...

* * *

Bu sayede her gün kendisine kırlarda refakat etmek için pek fazla masrafa giriyor ve sıkıntımı Julie'den gizliyordum. Fakat kısa zaman içinde, annemin son elmasını satarak elde ettiğim parayı o derece tüketmişim ki, artık elimde on liradan başka param kalmamıştı. Akşamları, bu küçük meblağın bana temsil ettiği azıcık kalmış mutlu günleri sayarken, umutsuzluk buhranlarına uğruyordum. Sevdiğim kadına son derece zor durumda olduğumu itiraftan utanırdım. Kendisi de fazla zengin olmadığı hâlde, bana bütün elinde avucunda olanı vermek isteyecekti. Onunla ilişkilerim bu yüzden gözlerimde kıymetini kaybederdi. Ben aşkımlı hayatımdan fazla seviyordum, aşkımlı kaybetmektense ölmeyi tercih ederdim.

Bütün kış, yerimden kıpırdamadan odamda yatağımın bulunduğu girintinin karanlığı içinde, gündüzleri çalışmakta inat ederek, zihnim yalnız bir düşünmeye saplı, geceleri uykusuzlukla ve hepsinin üstünde, ruh kuvvetlerinin sonsuz taşkınlığının on aydır sürüp giden bir heyecana katlanabilmek için çok zayıf bir kalbe hissettirdiği manevi bitkinlikle geçen hayatım vücudumu yıpratmıştı. Artık, solgun ve zayıflamış bir yüz altında gıdasız yanan bir alevden başka bir şey değildim. Bu alev, en sonunda kendi ocağını yakmakla tükenecekti. Julie bana, gidip doğduğum toprağın havasını almam ve hayatımı hatta kendi mutluluğu pahasına korumam için yalvarıyordu. Aşkın yalvarmalarına tıp sanatının emrini eklemek için bana doktor yolluyordu.

Bu doktor, daha doğrusu bu dost, Doktor Alain, yüzleri, ziyarete geldikleri fakirlerin tavan arasına gökyüzünün bir ışığını getiren kutsal adamlardan birisi idi. Kendisi de Paris'in en güzel kadınlarından birisi için beslediği esrarlı ve saf sevdanın neticesinde bir kalp hastalığına tutulmuştu. Çok dindar, herkese iyilikten hoşlanır ve her şeyi hoş görür bir adamcağızdı. Küçük bir serveti vardı ve bu servet hem kendi yaşamına, hem de başkalarına yardım etmesine yettiğinden mesleğinde sadece bazı dostlarına ve fakirlere bakıyordu. Doktorluğu, dostluktan ve fiiliyata geçen dindarca merhametten ibaretti. Bu meslek, böyle para hırsı olmadığı zaman o kadar güzeldir ve insanın duygusallığını o kadar işletir ki, bir meslek hâlinde başladığı hâlde çoğunlukla bir erdem hâlinde biter. Doktorluk zavallı Doktor Alain için erdemden de üstün bir şey, ruhun ve vücudun ızdıraplarını dindirmek hırsı hâline gelmişti. Ruhla vücut, bazen birbirlerine ne kadar yakın dururlar. Alain hayatı taşıdığı yere Tanrı'yı taşıyordu. Ruh sesizliğini ve sonsuzluğu ölümden bile parlatıyordu.

Birkaç yıl sonra, ben onun da, o iyi ve doğru adamların ölümü ile öldüğünü gördüm. Bu ölümün çıraklığını nice can çekişenlerin başı ucunda yapmıştı. Tam altı ay hiç kıvıldamadan yatağına çivilenmiş olarak, gözleriyle, kendisim ölümsüzlükten ayıran saatleri sayıyordu. Yatağının ayakucunda küçük bir duvar saati asılı idi. Göğsünde, birbirine bitişik elleri arasında sabrı temsil eden bir haç tutuyordu. Sanki Tanrı'yla konuşması haçın içinde olacakmış gibi bakışları artık hiç bu yüce dostundan ayrılmıyordu. Dayanamayacak kadar ızdırap çektiği zaman, haçın bir an dudaklarına yaklaştırılmasını diliyor ve iniltileri takdislerine karışıyordu. Nihayet ümitleri ve yapmış olduğu iyilik içinde uyudu. Adil ve şefkatli insanların Tanrı'sına eserleri olarak biriktirmiş olduğu hazinesini önünde taşımalarını fakirlere ve hastalara havale etmişti. Hiç miras bırakmadan, bir tavan arasında bir kerevet üstünde öldü. Nihayet onu da, herkesin gireceği toprağın içinde fakir mezarlığına gömdüler. Ey aziz ruh! Üstünde iyilik okunan

ve içinin sevinci ile parlayan yüzünü hayalimde hâlâ gülümser gibi görüyorum. Fakat bilmem ki bu derece erdem, senin için bir yalandan başka bir şey değil miydi? Yoksa seni seyretmek için bana yardım eden ışığı resminin üstünden elimle çektiğim zaman sönüp giden lambanın parıltısı gibi sen de mi sönüp gittin? Hayır, hayır, Tanrı sadıktır! O seni aldatmamıştır, çünkü sen bir çocuğu bile aldatmak istememiştir.

* * *

Doktor bana çok şefkatli bir ilgi ile bağlandı. Denebilirdi ki Julie, şefkatinden bir kısmını kendisinden ona bulaştırmıştı. Anlamadığımı bana fark ettirmeden benim derdimi anladı. Ruh ihtiraslarından pek iyi anlayan bu adam bu ihtirasın bizdeki belirtilerini hiç fark etmez olur muydu? Ölüm tehdidiyle yıldırarak bana yola çıkmamı emretti. Kendi kararına boyun eğmem için Julie'nin aracılığıyla zorlattı. Ona korkularını bildirdi. Beni aşktan uzaklaştırmak için aşkın şefkatli hâkimiyetini ele geçirdi. Ayrılığı ümide yumuşattı. Önce bana bir süre için ailemin yanına gitmemi, sonra Savoie kaplıcalarına dönmemi emretti. Julie'ye de sözü geçeceğinden, ilkbahar başlangıcında onun gelip beni orada bulacağını söyledi. Bu genç kadınla bu genç erkeğin birbirlerini nasıl çıldırmasıya sevdikleri gözünden kaçamazdı. Öyle iken yine bu aşkın belirtileri karşısında azıcık bile merhamete gelmiş görünmedi. Bu saf ateş ona bir hata, fakat bir günahahtan temizleşmiş gibi görünüyordu. Yüzü bize yalnız insanın anlayışını ve Tanrı'nın merhametini belli ediyordu. İşte bu sayede, ikimizi de kurtarmak için, bizi aynı ölümle boğacak olan sımsıkı bağı çözdü. Nihayet ilk ben gitmeye razı oldum. Julie pek yakında peşimden geleceğine dair bana yemin etti. Ne yazık ki, gözyaşları, solgunluğu, dudaklarının titremesi bu konuda yeminlerinden daha çok ant içiyordu. Kendimde yola çıkacak kuvvet bulur bulmaz Paris'ten hareket etmeme karar verildi. 18 Mayıs hareket günüm olarak tayin edildi.

Ayrılık bir kere böyle kararlaştırılınca, artık dakikaları saatler ve saatleri günler olarak saymaya başladık. Bu kadar aydır bir tek gıdamızı oluşturacak olan mutluluğu zamanın elinden daha önce çekişe çekişe almak için bir saniyenin içine yılları yıkmak ve bir noktaya toplamak istiyorduk. Bu günler çok zevkli geçti, fakat aynı zamanda azap ve can çekişme günleri oldu. Her görüşme, her bakış, her söz, her el sıkması, bize yaklaşan yarınların soğuşunu hissettiriyordu. Böyle mutluluklar artık mutluluk sayılmazlar, bunlar kalbin işkenceleri ve aşkın azaplarıdır.

Yola çıkmamdan bir gün evvel bütün günümüzü ilahlarımıza ayırdık. Bu vedayı, ruhu ezen duvarların gölgesinde ve kalbi geri iten, rahatsız eden adamların bakışları altında değil, göğün altında, havanın, ışığın, tenhalığın ve sessizliğin içinde yapmak istiyorduk. Doğa insanın bütün duyularına ortak olur, onları anlar, görünmez bir sırdaş gibi onlara sanki eşlik eder. Tekrar toplamak ve ilahileştirmek için onları gökyüzüne yükseltir.

* * *

O günün sabahı, akşama kadar kiralamış olduğum bir araba bizi alıp götürdü. Camlar kapalı, perdeler inikti. Ucu Paris'in etrafı yüksek duvarlarla çevrili Monceau Parkı'na çıkan, âdeta ıssız yukarı mahallelerindeki sokaklardan geçiyorduk. Prenslerin mülkü olan ve o tarihte sadece onların gezintilerine ayrılmış olan bu bahçeye ancak giriş kardan gösterilerek girilebiliyordu. Bu kartlar öyle kolaylıkla dağıtılmıyordu. Ancak bu yeşillik şaheserini görmeye meraklı olan bazı yabancılar ya da turistler pek nadir olarak bu şerefe nail oluyorlardı. Ben annemin, bu prenslerin nezdinde hizmet eden gençlik arkadaşlarından biri vasıtasıyla bu imtiyazlı kartlardan bir tane elde edebilmişim. Burayı seçmem, sahiplerinin orada bulunmayışından, ziyaretlerin başka zamana ertelenmesinden ve bahçıvanların bile bir bayram veya tatil gününü kutlamak için oradan uzaklaşmış olmalarından ileri geliyordu.

Bu muhteşem çölün içerisine ağaçlar dikilmiş, ortası çayırlarla ikiye ayrılıp durgun göllerle sulanmış ve her tarafı, sanatın taşlardaki ihtiyarlığı taklit ettiği zamanın sembolü olan ve enkazını sarmaşıklar kemiren abideler, sütunlar, harabelerle şiirleşmişti. İşte o gün burasını, güneşin ışıklarından, böceklerden, kuşlardan ve bizden başka kimse ziyaret etmeyecekti. Ne yazık ki, buranın çimenleri ve yaprakları bugünkü kadar hiçbir zaman gözyaşlarıyla da sulanmayacaktı.

Gök ne kadar ılık ve parlaksa, gölgeler ve ışıklar da, yeşilliklerin üstünde, yaz rüzgârının nefesleriyle, bir başka kuşu takip eden bir kuşun kanatlarının gölgesi gibi yeşilliğin üstünde o derece yumuşak çarpıyor; bülbüller, çınlayışlı havaya, daha sarhoş ve kekeleyen nağmeler fırlatıyor; sular, yataklarının etrafındaki bayırları kaplayan inci çiçeklerini, papatyaları veya Cezayir menekşelerini tersine çevirerek pırıl pırıl cilalı aynalarında daha net bir şekilde aksettiriyor; bu neşe bize daha fazla hüznün veriyor ve bir bahar sabahının bu aydınlık sessizliği kalplerimizin üstünde ağırlaşan karanlık bulutla daha fazla tezat teşkil ediyordu. Bir aşk dünyasının mutluluğunu gömmeye yetebilecek olan bu manzaranın güzelliğine, çiçeklerin parlaklığına, havanın kokusuna, gölgelerin kalınlığına, bu hoş levhalı yerlerin tenhaliğine karşı içimizden kopan çığlıklarla bir an boş yere kendi kendimizi aldatmaya çalışıyorduk. Gönül alma olsun diye etrafa bir bakış fırlatıyorduk, fakat bu bakış derhâl toprağa düşüyordu. Bin türlü boş sevinç ve hayranlık sözleriyle birbirine cevap veren seslerimiz, kelimelerin boşluğunu ve düşüncelerimizin yokluğunu ele veriyordu. Çünkü aklımız başka yerlerde idi.

Aynı zamanda, son konuşmanın uzun saatlerini orada geçirmek için, sırasıyla, boş yere, en baygın kokulu leylakların dibine, en güzel sedir ağaçlarının açık kolları altına, sarmaşıklar içine en fazla gömülmüş olan sütunların delik deşik olmuş parçaları üstüne, havzalarının çayırları ortasında en çok inzivaya çekilmiş suların kenarına oturuyorduk. Bu yerlerden henüz birisini seçer

seçmez belirsiz bir endişe, başka bir yer aramak için bizi oradan ayrılmaya zorluyordu. Burada gölge, orada ışık, daha ötede çağlayanın rahatsız eden gürültüsü veya bülbülün başlarımızın üstünde ötmekte inat edişi bize bütün bu zevki anlaşıyor ve bu manzarayı iğrençleştiriyordu. Kalbimiz göğsümüzün içinde rahatsızken, bütün doğa bize azap vermektedir. Hatta iki âşığın ayrılış sahnesi olsaydı cennet bile büyük bir işkence olurdu.

Kısacası iki saatten beri kendimize karşı bir sığınak bulmaksızın, serseri serseri dolaşmaktan bıkararak, sanki nefeslerimizin gürültüsü bile bizi rahatsız edecekmiş, ya da neredeyse bağrımızdan kopacağını hissetmekte olduğumuz hıçkırıkların sağır iniltisini içgüdüsel olarak sanki birbirimizden gizlemek istiyormuşuz gibi, en sonunda, bir dere üstünde, birbirimizden biraz uzakta bir küçük köprü kenarında oturduk. Uzun süre, yeşilimsi, zeytinyağı gibi parlayan suya dalgın dalgın baktık. Su, ağır ağır, küçük köprü'nün kemeri altına çarpıyordu. Bazen kenardan düşmüş olan beyaz bir inci çiçeği yaprağını, bazen rüzgârın ağaçtan koparıp savurduğu içi beyaz tüylerle dolu boş bir kuş yuvasını sürüklüyordu. Derken, birdenbire, kanatları hareketsiz ve ters dönmüş zavallı bir ilkbahar kırlangıcının cesedini suda yüzüyor gördük. Hiç şüphesiz, kanadan kendisini suyun üstünde tutabilecek kuvveti kazanmadan evvel bu kadehten içerken boğulmuştu. Bu, bize, vaktiyle bir gün, gölün kenarındaki eski şatonun yıkık kulesi üstünden ayaklarımızın dibine düşen ve bir uğursuzluk haberi gibi içimize hüznün veren kırlangıcı hatırlattı. Ölü kuş, ağır ağır önümüzden geçti ve suyun yüzü, hiç kırışmadan, onu, yavaş yavaş köprü kemerinin karanlık gecesine altına yuvarlayıp götürdü. Kuşun cesedi kaybolunca, başka bir kırlangıcın, kederinden hafif çığlıklar kopararak ve kanatlarını kubbenin çatısına çarpıp hırpanılarak yüz defa aşağı yukarı kemerin altından geçtiğini gördük. İrademiz dışında birbirimize baktık. Karşılaşan bakışlarımız neler söylediler bilmem, fakat zavallı bir kuşun bu umutsuzluğu, göz kapaklarımızı o kadar dolu ve kalplerimizi o kadar hemen

parçalanacak hâlde buldu ki ikimiz de aynı anda yüzlerimizi diğer yana çevirdik ve dudaklarımızı toprağa yapıştırarak hıçkırıklarla gözyaşlarımızı salıverdik.

Bazen birbirimize söz söylemeye çalıştıksa da birimizin sesinin kırık yankısı diğerinin sesini daha fazla kırıyordu; en sonunda yaptığımız, doğaya boyun eğmek ve yalnız gölgelerin ölçtüğü saatler müddetince içimizdeki kaynaklarda ne kadar gözyaşı varsa hepsini sessizce akıtmak oldu. Onlar bu yaşları emdi, rüzgâr onları kuruttu, toprak onları içti. Tanrı onları saydı, güneşin ışıkları onları kaldırdı. Nihayet, gözlerimizin bulutu arasında âdeta birbirimizi görmeksizin, karşı karşıya ayağa kalktığımız zaman her ikimizin de ruhunda artık bir tek azap damlası kalmamıştı. Vedamız bunlar oldu: Ölümlü bir hayal, gözyaşlarından bir ateş, sonsuz bir sessizlik. İşte böyle, birbirimize hiç bakmadan ayrıldık, çünkü bu bakışın yarattığı darbeyle arka üstü yere yıkılmaktan korkuyorduk. Aşkımızın ve vedamızın terk edip gittiği bu bahçe bir daha hiçbir zaman benim ayaklarımın izini görmeyecektir.

* * *

Ertesi gün, güney yolunun çıplak tepeleri üstünde, içine turistlerin sıkışa sıkışa yerleştiği adi arabalardan birinde, neşeli neşeli şarabın cinsinden ve handaki yemeğin fiyatından konuşan beş altı tanımadığım kişi arasında, başım paltoma sarılı, bitkin ve sessiz yuvarlanıp gidiyordum. Bu uzun ve sıkıntılı yolculuk esnasında bir defa bile ağzımı açmadım.

Annem beni, âdeta felaketi bile yanında mutlu eden o durgun ve mütevekkil şefkati ile karşıladı. Ben ona yalnız hasta bir vücut, mahvolmuş ümitler, benim mutluluğum uğruna boş yere harcanan bir elmas, onun işsiz geçen gençliğe, gıdasız hayal gücüyle adadığı, fakat benim, üzüntülerine şifa bulmaz bir üzüntü daha katmak korkusuyla gerçek sebebini ondan son derece saklamaya çalıştığım bir hüznün götürüyordum.

Yazı, babamın bir çiftçi ailesine ekip biçtiirdiği bir küçük çiftliği bulunan sarp dağlarda, ıssız bir vadinin dibinde yalnız başıma geçirdim. Annem beni oraya yollamış ve orada temiz hava alıp taze süt içeyim diye beni bu iyi yürekli adamlara emanet etmişti. Oradaki tek meşgüliyetim, Alpler'deki sevgili vademizde Julie'yi beklemeye gideceğim andan beni ayırmakta olan günleri saymak oldu. Her gün ondan aldığım ve cevap yazdığım mektuplar beni korumaya devam ediyordu. Bu mektuplar kelimelerinin neşesi ve okşayışlarıyla, vadamızın ruhumda bırakmış olduğu korkunç önsözlerin bulutunu dağıtıyordu. Ara sıra, ilkbaharın yeşil yaprakları ortasında kuru bir yaprak gibi bu uzaktan görölen mutluluk manzaraları arasına atılmış veya iradesizce oralarda unutulmuş olan bazı ümitsizlik ve keder cümleleri, bana, onun mektubunda bahsettiği sükün ve tam sıhhatle biraz tezat teşkil ediyorlar gibi geliyordu. Fakat bu nadir akortsuzlukları hatıranın bir gölgesine ya da ağır geçen günlerin herhangi bir sabırsızlığına veriyordum. Evet, hiç şüphesiz o, mektubunu yazarken bu gölgeler sayfanın arasından geçmiş olacaktı.

Dağların temiz havası, gece uyku, gündüz gezintiler, babamın çiftliğinde bahçede ve çayırda vücutumla çalışma, hepsinin üstünde de sonbaharın yaklaşması ve bakışında hayatımı taşıyan kadını yakında tekrar göreceğime emin oluş beni çarçabuk iyileştirmişti. Bende, yüzümün çizgilerinde yayılmış tatlı ve düşünceli bir hülyadan başka ızdıraplarımdan hiçbir iz kalmamıştı. Bu hülya, bir yaz sabahı üstündeki sis gibi idi; bir sessizlikte ki içinde bir sır saklıyor sanılırdı, bir yalnızlık içgüdüsiydi ki dağın hurafelere inanan köylülerine, benim, ormanların ruhlarıyla konuştuğumu zannettiriyordu. İçimde aşkım yüzünden her arzu yıkılmıştı. Fakirliğimi ve meçhul bir adam kalmak fikrini bütün ömrümce bir daha geri dönmek üzere kabul etmiştim. Annemin dindar ve sakin tevekkülü, kutsal ve tatlı sözleriyle yavaş yavaş zihnime nüfuz etmişti. Artık senenin on, on bir ayı zarfında elimle veya kalemimle çalışarak bu sayede her senenin bir veya iki ayını

Julie'nin yanında geçirmeye gitmek için yeterli miktarda para biriktirmekten; sonra, ihtivan kaybettiği takdirde, Rousseau'nun Madam de Warens'a esir oluşu gibi, ben de onun hizmetine kendimi esir etmekten; birlikte bu dağların âlemden uzak bir kulübesine veya Savaoie'mizin tanınmış köşklerinden birine sığınmaktan ve orada, bu boş dünyaya üzülmek için asla arkama dönmeden hatta aşktan bile sevmek mutluluğundan başka bir şey dilemeden, nasıl ki o benim varlığımla yaşayacaksa ben de yalnız onun varlığı ile yaşamaktan başka bir hayal kurmuyordum.

* * *

Yalnız bir şey, beni, hülyalarımın bu bölgesinden bazen şiddetle ayırıyordu. O da, benim yaptığım masraflar yüzünden baba evinin düşmüş olduğu sıkıntı idi. Üst üste birçok seneler mahsul alınmamış, servetçe uğradıkları zararlar annemle babamın basit yaşayışlarını hemen hemen felakete çevirmişti. Pazar günleri annemi her görmeye gidişimde, o bana sıkıntılarını açıyor ve önümde gözyaşları döküyordu; bu yaşları babamla kız kardeşlerimden saklıyordu. Küçük çiftlikte, yalnız, kara ekmek, süt ve kümesteki yumurtalarla yaşıyordum. Julie'ye gönderdiğim mektupların posta parasını temin edebilmek için, Paris'ten eski elbise ve kitap olarak ne getirdiysem hepsini, gizlice ve arka arkaya şehirde satıyordum. Onun uğruna kanımın damlalarını bile satardım.

Bununla beraber eylül ayı sona eriyordu. Julie bana, günden güne zayıflayan kocasının sağlığı yüzünden endişe içinde bulunduğunu ve Paris'te önceden tahmin ettiğinden daha çok kalışının bundan ileri geldiğini yazıyordu. Ah, merhametli aşk hilekârlığı! Bu suretle o, kendi ızdıraplarını gizlemek ve benim kalbimden de kendi dertlerimi gidermek arzusundaydı. Fakat bana artık hiç durmadan yola çıkmamı ve gidip, kendisini Savoie'de beklememi teklif ediyordu. Ekim ayının sonuna doğru mutlaka gelip beni orada bulacaktı. Bu mektup, bir kız kardeşin sevgili bir erkek kardeşe en şefkatli tavsiyeleriyle dolu idi. Bazen gençliğin en

çiçekli sathları altında gizlenip büyüyen ve tam kendisine galip geldiği zannedilen zamanda onu birdenbire kurutup kesen bir hastalıktan kendimi sakınmamı, bana, aşkınun büyük hâkimiyeti ile yalvarıyor ve emrediyordu. Mektubun içinde, fazla olarak, doktorum Doktor Alain'in bir konsültasyonu ve emri vardı. En heyecan verici tehditler altında, en hâkim bir dilde yazılmış olan bu emir, beni, uzun bir mevsimi Aix kaplıcalarında geçirmeye mecbur tutuyordu. Yola çıkmama bir neden bulmak için Doktor Alain'in bu konsültasyonunu anneme göstermiştim. Kalbi bundan öyle büyük bir heyecana uğramıştı ki arak, hiç durmadan, beni yola çıkmaya zorlamak için doktorun ihtarlarına kendi yalvarmalarını katıyordu. Fakat ne yazık ki, yolculuğuma gerekli olan on iki luiden ibaret pek az bir parayı bulmak için ben, kendim kadar fakir birkaç dosta ve birkaç hain tefeciye boş yere başvurmuşum. Babam altı aydan beri yanımızda yoktu. Annem her ne pahasına olursa olsun, ondan para isteyerek sıkıntılarını ve endişelerini çoğaltmak istemiyordu. Esasen kendisini zora düşürmüş olan bir yoksulluğu ortaya çıkarmadan da borç edemezdi. Kısacası, kesemdeki iki üç altınla yola çıkmaya hazırlanıyor ve geri kalan parayı Chambery'deki dostum Louis'in kesesinde bulacağımı umuyordum. Fakat hareketime birkaç gün kala, annem, bir gece bunu düşünerek, para için gerekli olan kaynağı kalbinde bulmuştu ve bu kaynağı ancak bir annenin kalbi bulabilirdi.

* * *

Babamın evini iki tarafından çeviren küçük bahçenin bir köşesinde, asırlardan beri dikili ağaçlarla yetiştirilmiş bir korunun kalıntısı olan ve tepe kazıldığı, ev yapıldığı, bahçenin etrafına duvar çekildiği zaman, hiç şüphesiz yerin tılsımlı ruhu gibi hiç el dokundurulmayan gürgen fidanlarından oluşmuş bir ufak ağaç kümesi vardı. Bu güzel ağaçlar, yaz günlerinde, ailenin açık hava salonu idi. Onların ilkbaharda tomurcukları, sonbaharda hafif renkleri, kışın yerlerini ihtiyar dalları üstünde beyaz saçlar gibi

taşıdıkları kar ve buz yığınlarına bırakan kuru yaprakları bize mevsimleri işaret ediyordu. Diplerinde kıvrılan veya etrafına hâkim çimenlerin üstünde uzanan gölgeleri saatleri bize bir saat kadranından daha iyi gösteriyordu. Annem bizi o ağaçların yaprakları akında beslemiş, kucağında sallamış bize orada yürümeyi öğretmişti. Babam, avdan dönüşte, parlak tüfeğini dallarından birine asıyor ve köpekleri sıranın yakınında yere yatıp nefes alırken orada oturuyordu. Ben bile, önümdeki yeşilliğin üstüne Homere'ı veya Telemaque'ı açarak, çocukluğumun tatlı saatlerini orada geçirmiştım. Orada, küçük sineklerin yahut kertenkelelerin bazen satırlarını kapattıkları kitabın önünde dirseklerimi dayayarak ılık çimenlere uzanmayı çok severdim. Bülbüller, yuvalarının ve hatta üstünden seslerinin çnladığı dalın nerede olduğu asla keşfedilemeden, orada ötüyorlardı. Bu ağaçlık hepimizin şerefi, hatırası, aşkı idi. Onu ne kalbe hatıra, ne de bir daha ne sevinç ne gölge verecek olan bir küçük para çıkınına değışmek, bir tek oğlunun hayatı korkusu ile azaptan ölen bir ananın aklından başka hiç kimsenin hayaline gelmezdi. Bu fikir annemin aklına gelmişti. Karakterindeki içgüdü hızı ve azmindeki kararlar ve hiç şüphesiz aynı zamanda, kendisinin bir vicdan azabına uğramasından ya da fikrime danışmak için beklediği takdirde benim şefkatli dirençlerimin kendisini bu işten alıkoymasından korkarak uyanır uyanmaz oduncuları çağırttı ve bu ağaçların köklerine baltanın indiğini ağlayarak gördü. Sonra böyle ağlaya ağlaya, gençliğinin bu ihtiyar sığınaklarının, bahçenin yankılarla çınlayan çıplak toprağı üstüne devrilip inleyişini görmemek için başını öbür yana çevirdi.

* * *

Ertesi pazar M***'ye dönerken, dağın yukarisından, gözlerimle, tepeyi çok hoş bir şekilde lekeleyen ve evin esmerimsi duvarının bir kısmını güneşten gizleyen sıra sıra ağaçları araştırdığım zaman, onların yerinde, bir yığın devrilmiş gövdeden, yerlere yayılmış olan

kabukları soyulmuş ve kanayan dallardan ve tahta kesicilerin, bir işkence aleti gibi, gıcırdaya gıcırdaya testeresinin dişleri ile ağaçları yaran sehpasından başka bir şey göremeyince rüya görüyorum sandım. Kollarımı uzatarak iç duvara doğru koştum. Titreyerek bahçenin küçük kapısını açtım. Ne yazık ki sadece, altlarına tahta sırayı yaklaştırmış oldukları yeşil meşe ile bir ıhlamur ağacı ve gürgen ağaçlarının en ihtiyarı ayakta kalmıştı. Annem yanıma geldi ve gözyaşlarını saklayarak kollarıma atılırken bana:

— Bu kadarı yeter, dedi; bir ağacın gölgesi bir ormanın gölgesinin yerini tutar. Hem sonra hangi gölge seninkinin yerini tutabilir? Bana hiç sitem etmeyin. Babanıza ağaçların çok fazla yapraklandığını ve sebze bahçesine zarar verdiklerini yazdım. Artık bundan bahsetmeyelim! Sonra beni eve sürükleyerek çekmesini açtı ve içinden yarısına kadar ekü ile dolu bir kese çıkararak:

— Nah işte, dedi, artık yola çık! Eğer iyileşmiş ve mutlu olarak dönersen ağaçlar bana çok iyi para getirmiş sayılırlar.

Yüzüm kızararak ve hıçkırarak keseyi aldım. İçinde altı yüz frank vardı. Fakat içimden, bu parayı tam olarak anneme geri getirmeye mutlak surette karar verdim.

Bir avcı gibi, ayağımda meşin tozluklar, sırtımda tüfeğimle yaya olarak yola çıktım. Anneme hiç masraf ettirmemek için keseden yalnız yüz frank almış ve bunu yanımdaki pek az paraya ve son çalışmalarımın gelirine katmıştım. Yoksa ağaçların parası beni boğardı. O parayı, o kadar kahramanca bir duygu ile benim için kalbinden söküp çıkarmış olan kadına döndüğümde geri vermek için gizlice çiftlikte bıraktım. Kasabaların en fakir meyhanelerinde yemek yedim ve yattım. Beni, Strasburg Üniversitesi'nden gelen fakir bir öğrenci sanıyorlardı. Benden yalnız yediğim ekmeğin, yaktığım mumun, üstünde uyuduğum sedirin kârsız ücretini alıyorlardı. Bir tek kitap getirmiştim ki, akşamları, kapıcının önündeki sıranın üstünde okuyordum. Bu kitap, Werter'in Almancası idi. Bu tanımadıkları harfler, beni misafir edenlerin zihninde yabancı bir gezgin olduğum fikrini kuvvetlendiriyordu.

Bugey'in uzun ve garip manzaralı boğazlarını bu suretle geçip gidiyordum. Rhone'u, Pierre-Châtel kayalığının altından geçiyordum. İki dağ arasına sıkışmış olan nehir, bu kayanın dibini değirmen taşından daha süratli ve bıçaktan daha keskin bir dalga ile hiç durmaksızın yalamaktadır. Öyle ki, yatağını gölgesiyle hazinleştiren bu hükümet hapishanesini âdeta yıkmak istiyor denebilir.

Dağ keçisi avcılarının patikalarından Chat dağına ağır ağır tırmandım. Tepeye çıkınca ayaklarımın altında, uzakta, Aix, Chambery, Anneey vadilerini ve tam ayağımın dibinde, akşam güneşinin sularında yüzen ışıklarından pembe renklerle beneklenmiş gölü gördüm. Bana öyle geldi ki bu ufkun bütün genişliğini benim için yalnız bir tek çehre döktürüyordu. Bu çehre her yerden yükseliyordu: Onunla karşılaştığımız köşklerden; şehrin dumanları üstünde kara taştan sivri damını tanıdığım ihtiyar doktorun bahçesinden; tam karşıya düşen bir koyun dibindeki ufak Bon-Port Suru Kulesi'nin incir ağaçlarından; Tresserves tepesinin kestanelerinden; Saint Innocent korularından; Châtillon adasından; iskelelere dönen kayıklardan; bütün bu topraktan, bütün bu gökten ve bütün bu dalgalardan... Bir gölge ile dolu olan bu ufkun önünde diz çöktüm; sanki, mutluluğumuzun bütün bu sahneleri, onun adımlarının bütün bu izleri üstünden geçmiş olan havayı kucaklarken onun ruhunu kucaklamışım gibi kollarımı açıp kapadım. Sonra, patikadan geçen keçi çobanlarının bile beni görmelerine engel olan, üstünü şimşir ağaçları kaplamış bir kayanın arkasına oturdum.

Güneş hemen hemen ta Nivolex'in kar tepeleri ucuna dokununcaya kadar orada kalıp seyret ve hatıralara daldım. Gündüz ne gölü geçmek, ne de şehre dönmek istiyordum. Köylü kıyafetim, kesemin fukaralığı ve birkaç ay onun yanında oturmak için mecburen katlandığım yaşam yoksulluğu, ihtiyar doktorun evinde oturanlarla misafirlerine pek garip görünebilirdi. Bütün bu hâller, orada bir yıl önce göstermiş olduğum elbiselerimde-

ki, âdetlerimdeki ve hayatımdaki zarafetle oldukça tezat teşkil ediyordu. Sokaklarda bu lüks bucağının en kirli bir otelinde bile barınacak parası olmayan bir genç gibi görüldükçe, yanına soku-
lacağım kadını utancından yerin dibine sokardım. Bu sebepten, geceleyin, şehrin ta aşağısındaki bostanların arasında bir ırmağın kenarında hâkim olan saman kulübeler mahallesine çekip gitmek kararını vermiştim.

Orada Fanchette isminde fakir, genç bir hizmetçi kadın tanıyordum. Bir yıl önce bir kayıkçı ile evlenmişti. Kulübesinin tavan arasında, bir iki yoksul hastayı günde iki üç sous'ya oturtmak ve beslemek için bir iki yatak ayırmıştı. İşte, aramızda gizli kalması tavsiyesiyle, bu iyi kalpli hizmetçi kadının evinde kendime o yataklardan birini ve o fakir sofrasında bir yer ayırtmıştım. Kendisine gölün kıyısına varacağım günü kararlaştırarak mektup yazmış olduğum Chambery'li dostum L***, birkaç gün önce, Fanchette'e haber vermeye ve oturacağım yeri tutmaya kendisi gitmişti. Üstelik kendisine, bana Paris'ten yazılacak olan mektupları Chambery'de kendi adresine kabul etmesini rica etmiştim. Bunları, bu şehirlerin birinden ötekine devamlı gidip gelen sürücülerinden biriyle benim elime yollayacaktı. Ben, Aix'de bulunduğum sırada, gündüz boyunca ya mahalledeki kulübenin küçük odasında ya da civardaki meyve bahçelerinde kapanıp kalmaya mecburdum. Ancak gece çökünce meydana çıkacaktım. Şehrin dışından ihtiyar doktorun evine kadar uzanacaktım. Kırta açık olan bahçe kapısından girecektim. Akşamın ıssız saatlerini tadı konuşmalarla geçirecektim. Bu aşk saatleriyle bin kere mükâfatlanacak olan bu sıkıntının ve değersizliğin ızdırabını çekmekten mutluluk duyacaktım. Kendi kendime düşünüyordum ki, annem tarafından yapılan fedakârlığa karşı ne kadar hürmet ve tapmaya geldiğim tasvire karşı ne kadar ibadet borçlu isem hepsini bu suretle uzlaştırıyordum.

* * *

Derin bir şefkatin doğurduğu batıl bir aşk inancıyla, yürüyerek gidecek olduğum uzun yolumda adımlarımı hesaplamıştım. Öyle ki, Chat dağının öbür yanından Haute-Combe Manastırı'na, tam, onunla, bir mucize karşılığı gölün kenarında, fakir balıkçıların kulübesinde birbirimize rastlayışımızın ve kalplerimizi birbirimize açışımızın yıl dönümünde varacaktım. Öyle sanıyordum ki, günlerin de, insanların diğer şeyleri gibi alın yazısı vardı ve ben, aynı yerde aynı güveni, aynı ayı, aynı tarihi tekrar bulmakla, arkasından üzüntü çektiğim kadına bir daha kavuşmuş olacaktım. Hiç değilse bu sayede, pek yakında onunla buluşacağımız günü iyice yaklaştıracaktım.

* * *

Gözlerim, Chat dağının tepesinden göle doğru inen dik yokuşların kenarından, manastırın sulara geniş bir sahayı karartan eski yıkıntıları ile uzun gölgelerini artık seçmeye başlamıştı. Güneş, Alpler'in arkasına gömülüyordu. Uzun sonbahar alaca karanlığı dağları, kıyıyı ve dalgaları sarıyordu. Onunla an kovanları yanında bir ot yığını altında oturduğumuz meyve bahçesini hızla geçiyordum. Anlar ve ot yığını hâlâ oradaydı; fakat ne küçük misafirhanenin pencereleri arasından ateş yandığı görünüyordu, ne damın üstünde duman, ne de kurumak için bahçenin tahta parmaklığı üstüne serilmiş ağlar...

Kapıya vurdum; cevap vermediler. Tahta mandalı sarstım, kapı kendiliğinden açıldı. Duvarları sisli küçük salona girdim. Ocak, küllerine kadar süpürülmüştü. Masa ve eşya kaldırılmıştı. Taşlığın üstü, saman parçalarıyla ve tavan kirişlerini tutan kallaslar arasında bir saçak gibi asılı beş altı boş kırklangıç yuvasının dökülmüş tüyleriyle örtülmüştü. Burgulu bir çiviyle duvara tutturulmuş olan tahta el merdiveninden çıktım. Bu, Julie'nin, eli alınımın üstünde, baygınlığından uyanmış olduğu yukarıdaki odaya çıkmak için evin merdiveni görevini görüyordu. Bir mabe-de yahut bir türbeye nasıl girilirse oraya öyle girdim; gözlerimi

odanın içinde dolaştırdım. Tahtalar, karyolalar, dolaplar, yer iskemleleri ortadan kaldırılmıştı. Ayaklarımın gürültüsü üstüne, bir gece kuşu, kanatlarını ağır ağır oynattı, tüylerini duvarlara vurdu ve bir çığlık fırlatarak, açık pencereden meyve bahçesine kaçıp gitti. O korkunç gecede, yatağın ya da bir ölü genç kadın tabutunun dibinde diz çökmüş olduğum yeri âdeta güçlülkle tanıyabiliyordum. O noktada döşemeyi öptüm. Bir yıllık ayrılık sırasında her şey yerlerini çoktan değiştirdiği hâlde yine bende kendi yerlerinde kalmış olan mahalli, eşyaları, yatağı, lambayı, saatleri tekrar zihnimde canlandırmak için, uzun süre pencerenin pervazı üstünde oturdum. Kulübenin çevresinde bana, bu evin böyle terk edilmesindeki sebepleri bildirecek hiç kimseler yoktu. Avluda kalmış olan çalı yığınlarından, kendi kendilerine gelip orada veya damın üstünde çığlık atan tavuklarla güvercinlerden ve meyve bahçesindeki el dokundurulmamış kuru ot ve saman yığınlarından anladım ki, ev halkı, dağdaki yüksek kulübelerde pek geç hasat yapmaya gitmişler ve hâlâ oradan inmemişlerdi.

İçine gömüldüğüm bu ıssızlık, bana, benim için kutsal olan bu yerde kayıtsız kimselerin yüzünü görüp ayak seslerini işitmekten daha az hazin geldi. Onların yanında gözlerimi, sesimi, hareketlerimi ve benliğimi sarmış olan duyguları zorlamak mecburiyetinde kalacaktım. Yukarıya bir kucak taze ot çıkardım; bu odan döşemenin üstünde, Julie'nin ölüm uykusunu uyumuş olduğu noktaya serdim. Torbamdan bir dilim ekmekle yolda hâlsiz düşmemek için Seyssel'de satın almış olduğum bir parça keçi sütü peynirini çıkardım. Sonra gittim, manastırın harabeleri yukarısında, bir yeşil yayla üstünde dağın aralıksız nefes alışığı gibi arka arkaya akıp kesilen, kesilip akan pınarın yanında karnımı doyurdum.

* * *

Bu yaylanın kenarından ve bu eski manastırın yıkık taraçalarından, bu akşam saatlerinde, yalnız bir adamın, bir hayale

dalanın yahut bir âşîğın gözlerine neşe verebilecek en mest edici ufuk görünür; pınarının uğultusu ve arkasında yapraklarının hışırtısı ile dağın yeşil ve nemli gölgesi, harabeler, sarmaşıklarla örülmüş duvar kenarları, gece ve esrarla dolu kemerler; göl ve gölün kayaları dibinde ince kumlar üstünde uykusunu hafifletmek için yatağının örtüsünün kıvrımları gibi ufak köpük saçaklarını birbiri üzerinden ağır ağır yuvarlayan ölü dalgaları... Karşı sahilde, şeffaf gölgelere bürünmüş mavi dağlar; sağda, ta uçta, güneşin haşmetini kendine çekerek çizdiği ve sularla göğün üstünde kıp-kırmızı kızarttığı göz alabilmesine uzanan aydınlık yol...

Ben, bu gölgelerin ve bu aydınlığın, bu bulutların ve bu dalgaların içine dalıyordum, bu doğa ile tek vücut oluyordum ve bu suretle, benim için bütün bu doğa olan kadının hayaliyle tek vücut hâline geldiğimi sanıyordum. Kendi kendime diyordum ki: "Onu orada görmüştüm; işte onun bora ile savaştığı gözlerime iliştığı vakit kayığından beni ayıran mesafe! İşte onun yanaştığı kumsal! İşte güneşte uzun uzun birbirimize kalplerimizi açtığımız ve onun tekrar hayata gelerek bana iki yaşam birden kazandırmış olduğu meyve bahçesi!... İşte, ta uzakta, büyük ağaçlıklı yolun, sulardan çıkan yeşil bir yılan gibi kıvrılan kavaklarının tepeleri! İşte dağ köşkleri, çayırılar, kestane koruları, işte dağların son planlarındaki çukur yollar! Ben işte, buralarda, çiçekler, çilekler, kestaneler toplayarak onun önlüğünün içine doldurmuştum! Burada ben ona şunu söylemiştim. Şurada o bana ruhunun şu sırrını açmıştı; daha ötede, bütün bir akşamüstü, gözlerimiz batan güneşte, kalbimiz heyecana gömülü, ağzımızdan ses çıkmayarak sessizlik içinde kalmıştık. O, şu dalganın üstünde ölmek istiyordu. Şu kıyıda bana yaşamak için ant içmişti. O zaman yaprakları dökülmüş olan şu bir sıra ceviz ağaçları altında bana "Allah'a ısmarladık" demiş ve yeni yapraklar sararmadan önce tekrar kendisini göreceğimi vadedmişti! O yapraklar sararacaklar. Fakat aşk, doğa kadar sadıktır. Birkaç güne kadar onu tekrar göreceğim... Onu şimdiden görüyor gibiyim, zira değil mi ki onu beklemek için şimdiden oradayım ve böyle beklemek onu şimdiden görmek savılmaz mı?

Sonra hayalimde Şu anı canlandırıyordum: İhtiyar doktorun bahçesinin arkasında, dağdan inen kestane ağaçlarıyla gölgeli meyve bahçeleri ardında dolaşırken bir de bakıyorum ki içerisinde kendisini bakındırdıkları kapalı odanın penceresi ilk defa açılıyor ve başından uzun siyah saçları taşan bir kadın çehresi görünüyor. Perdelere yaslanmış ve erkek kardeşini düşünmeye dalmış bir kadın! Ve kendisinin de o kardeşten başka bir Şey görmediği bu doğada gözleri ile etrafını araştırmakta... Derken bu hayale karşı kalbim göğsümün altında öyle bir Şiddetle çarpmaya başlıyordu ki nefes almak için bir an o hayali kendimden uzaklaştırmaya mecbur kalıyordum.

Bununla beraber, gece, gölün üstüne hemen hemen tamamıyla çökmüştü. Şimdi sular, ancak, kararmış sathlarını kurşunileştiren loş bir sis içinden görünüyordu. Karanlıktan önce çöken, derin ve her tarafı kaplamış sessizlik içinde, kıyıya yaklaşır gibi olan iki küreğin düzenli gürültüsü kulağıma çarptı. Suyun üstünde kımldayan küçük bir lekenin göz önünde irileştiğini ve her iki tarafa hafif bir köpük saçağı serperek, balıkçının ufacık evi yanındaki koya süzöldüğünü gördüm. Belki bırakıp gitmiş olduğu evine Savoie kıyısından balıkçının dönmüş olduğunu düşünerek, kayık kıyıya yanaşınca orada bulunmak için, aceleyle, harabelerden kumsala indim. Kumsalda, balıkçının yanaşmasını bekledim.

* * *

Beni görünce:

— Beyefendi, diye haykırdı, Fanchettelerin evinde beklenen genç Fransız siz misiniz? Öyle ise size bir mektup getirdim! Böyle diyerek, bacaklarının yarısına kadar suya atıldı ve elinde koca bir mektupla bana doğru ilerleyerek mektubu verdi. Ağırlığından bu mektubun içinde birçok mektup olduğunu anladım. Acele birinci zarfı yırttım ve ayın ışığında, iyi seçemedim, dostum L***'nin Chambery'den bu sabahki tarihle yolladığı bir yazısını okudum.

L***, bana, oturacağım odayı, mahalledeki fakir hizmetçi kadının evini tutup hazırlamış olduğunu; Paris'ten ihtiyar dostumuz doktorun evine henüz hiç kimsenin gelmediğini; benim mektubuma göre bu akşam Haute-Combe'da olacağımı ve gece ile ertesi günün bir kısmını orada geçireceğimi bildiğinden, manastırın altından geçecek güvenli bir kayıkçının yola çıkmasından yararlanarak, adresime geleli iki gün olan ve herhâlde bir an önce okumak arzusuyla içim içime sığmayan mektup paketini bu aracı ile hemen bana yolladığını ve kendisinin de ertesi akşam beni almaya geleceğini; beraber gölü geçeceğimizi ve gecenin karanlığında benim şehre gireceğimi yazıyordu.

* * *

Bu kâğıda göz gezdirirken, paketi titrek bir elle tutuyordum. Bu, bana, kaderim gibi ağır geliyordu. Gölden çıkmaya ve son karanlıklar çökmeden Rhone'a girmeye sabırsızlanan kayıkçıyı hemen biraz para verip savdım ve giderken ondan sadece mektuplarımı okumak için bir mum istedim. İsteddiğimi verdi. Tekrar derin suyun yüzünü yaran küreklerinin gürültüsünü işittim. Uyumak için saman yaydığım yukarıdaki odaya sevinçten sıçrayarak girdim. Evvelce kendisini bütün haşmeti ve aşkı ile gözlerimin önüne koyduğu yerde, şimdi yine, bu meleğin elinden çıkan kutsal harfleri görecektim. Bu mektuplardan birinin bana, onun Paris'ten yola çıktığını ve şimdi yaklaşmakta olduğunu haber vereceğine hiç şüphem yoktu.

Saman yığını üstüne oturdum; tüfeğimin bir kapsülünü tutuşturarak şamdanı yaktım; zarfı yırttım. Ancak o zaman bu birinci zarfın siyah ve adresin Doktor Alain'in eliyle yazılmış olduğunu fark ettim. Beklediğim sevinç yerine bu matem vücudumu titretti. Ayrı bir zarfın içinde bulunan mektuplar, elimden dizlerimin üstüne kaydılar. Korkumdan, fazla bir kelime okumaya cesaret edemiyordum. Ne yazık ki orada, ne elin, ne gözlerin, ne kanın, ne gözyaşlarının, ne toprağın, ne göğün artık hiç silemeyeceği

bir şeyi bulmaktan korkuyordum... Ölümü!... Mamafih ruhumun, kâğıt üstünde heceleri oynatan bir sarsıntısı ile yalnız şu kelimeleri okudum:

“Erkek olun! Takdiri bizim takdirimize uymayan Tanrı'nın iradesine boyun eğin; artık hiç kimseyi beklemeyin!... Onu artık yeryüzünde aramayın; o, sizin isminizi anarak gökyüzüne çıkmıştır... Perşembe günü, güneş doğarken... Ölmeden önce bana her şeyi söyledi... Elinin sizin isminiz üstünde buz kesildiği dakikaya kadar yazmış olduğu son düşüncelerini size yollamamı bana havale etti... Onu, ölüme kadar bizi sevmiş olan İsa'nın benliğinde seviniz ve anneniz için yaşayınız!...”

Alain

* * *

Samanlar üstüne cansız düştüm. Kendime, ancak, gece yarısı rüzgârının alnımı donduran serinliği ile gelebildim. Doktorun mektubu titremeye parmaklarımın arasına sıkışmıştı. Henüz el sürmemiş olduğum paket, göğsümden döşemenin üstüne yuvarlanmıştı. Sanki bir gök habercisinin bu mührünü parmaklarımla kırarak kutsallığını ihlal etmekten korkuyormuşum gibi, paketi dudaklarımla açtım. İçinden, dizlerimin üstüne, Julie'nin eliyle yazılmış birçok uzun mektup fırladı. Bu mektuplar tarih sırasıyla sıralanmışlardı.

Birinci mektupta şunlar yazılı idi:

— Raphael! Ey benim Raphael'im! Ey benim erkek kardeşim! Kız kardeşinizi bu kadar uzun zamandan beri sizi aldattığı için affediniz!.. Ben sizi Savoie'de bir daha göreceğimi asla ümit etmemiştim! Biliyordum ki günlerim sayılı idi ve o bahtiyarlığa kadar yaşayamayacaktım!... Monceau bahçesinin kapısında size Allah'a ısmarladık dediğim zaman, Raphael, siz beni anlamamıştınız, fakat Tanrı, o beni anlamıştı. O Allah'a ısmarladık yakında görüşelim manasına değil, ilerde bir gün tekrar gökte buluşalım,

birbirimizi kutlayalım sonsuza kadar orada birbirimizi sevelim anlamındaydı!... Çocuk! Alain'e de sizi aldatmayı ve Paris'ten yola çıkarmayı tavsiye etmişim. Yüreğinizin bu derece yakından parçalanmasını istemiyordum, isteyemezdim; çünkü bu acı kalbinizin bir parçasını koparır ve bütün kuvvetinizi yıkarıdı!... Hem sonra, şu da var ki... Yine affedin beni, size her şeyi söylüyorum... Benim öldüğümü görmeyi istemiyordum... Ölümünden biraz önce sizinle kendi arama bir örtü germek istiyordum!... Ah! Ölüm öyle soğuk ki!... Hissediyorum onu, görüyorum onu, bana kendimden dehşet veriyor o!... Raphael! Gözlerinizde daima hayran olup tapabileceğiniz bir güzellik hayali bırakmak istiyordum!... Fakat şimdi, yola çıkmayın!... Gidip beni Savoie'da beklemeyin! Birkaç gün daha... Belki iki, belki üç... Sonra beni hiçbir yerde bekleyecek değilsiniz! Ben orada bulunacağım, Raphael! Siz neredesiniz ben orada daima bulunacağım..."

Bu mektup, geniş çizgiler bırakmış olan gözyaşlarına bulanmıştı. Bu yaşlar, kâğıdın cilasını gidermiş ve kâğıdı katılaştırmıştı.

Bir gün sonra tarihli öteki mektupta şunlar yazılı idi:

"Gece yarısı....

"Raphael! Dualarınız bana gökten Tanrı'nın bir lütfunu indirdi. Dün, Saint-Cloud'daki ibadet ağacını düşündüm, hani altında sizin ruhunuz içinden Tanrı'yı gördüğüm ağacı!... Fakat ondan daha ilahî bir ağaç var, haçın ağacı... Ben onu öptüm... Ondan artık hiç ayrılacak değilim. Oh! İnsan, benliğini yıkayan ve ıtırlayan bu kan ve bu gözyaşları altında ne rahatlık duyuyor!... Dün, Alain'in bana bahsetmiş olduğu aziz bir rahibi çağırdım. Bu, her şeyi bilen, her şeyi affeden bir ihtiyar! Ben ona ruhumu açtım, o da oraya Tanrı'nın ışığını ve hayatını döktü!... Oh! bu Tanrı ne iyi! Ne anlayışlı! Ne merhametle dolu! Biz onu ne kadar az tanıyoruz! O müsaade ediyor, ben sizi seveyim diye! Siz benim erkek kardeşim olunuz diye! Eğer yaşarsam, ben sizin yeryüzünde kız kardeşiniz olayım diye! Ölüsem de, yukarıda sizin meleği-

niz olayım diye!... Ah Raphael! Sevelim onu, mademki o, bizim birbirimizi sevdiğimiz gibi sevmemizi istiyor!...”

Mektubun altında küçük bir haç işareti vardı ve bütün etrafında sanki bir öpüşün izi...

* * *

Tamamen bozuk bir yazısıyla ve karanlıklar içinde gibi, birbirine giren ve karışan harflerle yazılmış olan bir başka mektup şöyle diyordu:

“Raphael! Size bir söz daha söylemek isterim. Yarın belki bunu söyleyemeyeceğim. Ben öldüğüm zaman siz de ölmeyin. Ben yukardan size göz kulak olacağım. Gidip kendisiyle birleşeceğim o iyi Tanrı gibi iyi ve kudretli olacağım!... Benden sonra yine seviniz... Tanrı size bir başka kız kardeş daha gönderecektir ki, fazla olarak o, hayatınızın aziz bir eşi olacaktır... Ben kendim bile ondan bunu isteyeceğim... Ruhumu üzmemekten korkmayın, Raphael!... Hiç mümkün mü ki, gökyüzünde ben sizin mutluluğunuzu kıskanayım?... Size bunu söyledikten sonra kendimi daha iyi hissediyorum. Alain size bu düşünceleri ve saçlıklarımın bir telini teslim edecek. Ben artık uyuyacağım!...”

Nihayet, hemen hemen okunaksız bir başka mektupta, yalnız tamamıyla kırık olan şu satırlar vardı:

— Raphael! Raphael! Neredesiniz?... Yatağımdan çıkmak için kendimde oldukça güç hissettim... Başımda bekleyen kadına yalnız başıma dinlenmek istediğimi söyledim. Lambanın ışığında, eşyalara tutuna tutuna mektup yazdığım masaya kadar sürüklendim... Fakat artık burada hiçbir şey göremiyorum... Gözlerim karanlıkta yüzüyor... Kâğıdın üstünde kara noktaların dalgalandığını görüyorum... Raphael! Artık yazamayacağım... Oh! Hiç olmazsa şu kelimeyi daha...”

İlk defa kalem tutan bir çocuğun yazıları gibi, iri harflerle, bütün satırı kaplayan ve sayfanın bütün alt tarafını dolduran şu iki kelime vardı: "Raphael! Allah'a ısmarladık!"

* * *

Mektuplar elimden düşmüştü. Gözyaşları akıtmadan hıçkırırken, kocası olan ihtiyarın yazısı ile yazılmış bir küçük mektup daha gözüme ilişti. Ben ikinci mektubun mührünü sökerken, bu kâğıt sayfaların arasından sıyrılmıştı.

İçinde yalnız şu sözler vardı:

"Eli elimde, size vedasını yazdıktan birkaç saat sonra, o öldü! Ben kızımı kaybettim... Artık yaşamak için ömrümün pek az kalan günlerinde siz benim oğlum olunuz. O, şurada, yatağında uyuyor gibi. Yüzünün hatlarında, son düşüncesi, bizim erişemeyeceğimiz, bizim dışımızda bir yerde bir şey görerek gülümseyen bir kimse etkisi yaratıyor. Onu hiçbir zaman bu kadar güzel görmemiştim. Ona baktıkça, ölümsüzlüğe inanmak ihtiyacını duyuyorum. Ben sizi onun vasıtasıyla sevdim. Bu nedenle siz de beni seviniz!"

* * *

Çok sevdiği bir vücudun tamamıyla kaybolup gidişine insan hemen inanmıyor. Yapımızdaki bu bir nevi inanmak imkânsızlığı ne garip ve ne güzel bir şey! Onun ölümünü bildiren deliller etrafımı çevirmiş olduğu hâlde hâlâ ondan sonsuz olarak ayrılmış olduğuma inanmıyordum. Düşüncesi, hayali, yüzünün çizgileri, sesinin ahengi, sözlerinin kendine has dehası, yüzünün cazipliği hâlâ o kadar bendeydi ve âdeta o kadar benim vücudumla bir vücut olmuştu ki, bana yine o her zamankinden çok buradadır, beni sarmaktadır, beni isimle çağırmaktadır ve ben ayağa kalkınca onunla buluşacağım ve onu göreceğim gibi geliyordu. Bu,

Tanrı'nın, kaybolup gidişe kesin inanişla gerçeği hissediş arasına koymuş olduğu bir mesafedir; tıpkı gözlerimizin ağacın üstüne düştüğünü gördüğü balta ve kulağımızın bunun arkasından uzun süre çınladığını duyduğu vuruş arasına duyularımızın kendiliğinden koyduğu mesafe gibi... Bu mesafe, bu sayede, ızdırabın fazlalığını onu aldatarak hafifletmektedir. İnsan sevdiğini kaybettikten biraz sonra onu büsbütün kaybetmiş değildir, tam tersine, insan o varlığı kendinde devam ettirerek yaşamaktadır. Bu suretle hissedilen, gözün batan güneşe hiç ayrılmadan baktığı vakit hissettiğine benzer bir şeydir. Her ne kadar güneş ufuktan kaybolsa da, ışıkları gözlerimizde batmış değildir; yine uzun süre ruhumuzda parıldarlar. İnsan ancak yavaş yavaş ve hisleri sönmeye ve soğuyarak açıkça meydana çıkmaya başladığı zaman ayrılığı duyar ve tamamıyla anlar ve işte ancak o zaman "O bende öldü!" diyebilir. Zira ölüm, ölüm değildir; unutuştur ölüm!

Ben de, bu gece boyunca, bütün şiddetiyle kendimde bu ızdırıp olayını hissettim. Tanrı, bütün ruhumu içinde boğmak korkusuyla, ızdırabımı bir yudumda içmemi istemedi. İşte Tanrı onu bütün baharı ve aşkı içinde göğre çağırmişti ve hiç şüphesiz bütün yaşamım süresince düşüncemi ve gözlerimi bu göğre çevirmek için bana onu önceden sadece bir yıl göstermişti. Fakat işte yine, o göksel varlığın her zaman benliğimde, her zaman etrafımda ve önümde olduğu hayal ve inancını bana veriyor ve uzun süre bu hayal ve inancı bende bırakıyordu.

Mektuplarımı, fakir kayıkçının mumu sönmüş, göğsümde siktim. Aşkımızın vaktiyle beşığı, şimdi ise lahdi olan bu odanın döşemesini bin defa öptüm; tüfeğimi aldım ve bir deli gibi, dağın boğazlarına gayriihtiyari bir hareketle atıldım. Gece karanlıktı. Rüzgâr çıkmıştı. Dipteki kayalara sürüklenen gölün dalgaları o kadar derinden, boğuk darbeler vuruyor, o kadar insanca sesler çıkarıyordu ki birçok defa, nefesim kesilerek durdum ve sanki

beni ismimle çağırmişlar gibi arkama döndüm. Ah! Evet, beni çağırıyorlardı, aldanmıyordum, fakat göktendi bu çağırış!

* * *

Dostum, ertesi günün sabahı, Rhone'nun sisleri ortasında, bir uçurumun dibinde serseri serseri dolaşırken bana kimin rastladığını biliyorsun. Beni kimin kaldırdığını, tuttuğunu, zavallı annemin kolları arasına götürdüğünü biliyorsun...

Şimdi ise, gençliğimin bu büyük yılının hatıralarından bir tek hatıra sürükleyemeyerek on yıl geçti. Julie'nin beni teselli etmek için yukarıdan birisini yollayacağı vaadini yerine getirmek üzere, Tanrı benim için armağanını bir başka armağan ile değiştirdi ve onu artık geri almadı. Ümidimi mutluluk gibi sabırlı ve tatlı kılan bu kadınla beraber, ekseriya Chambéry vadisini ve Aix gölünü ziyarete geliyorum. Ne zaman Tressen'es tepesinin ta yukarılarda, kabuklarının üstünde onun kalbinin çarpıntısını duymuş olan o kestane ağaçlarının dibinde oturup bu gölün, bu dağların, bu karların, bu çayırın, bu ağaçların, bu kaya dışlerinin, bütün dünyayı akıcı ve amberli bir koku içinde yıkıyor sanılan sıcak bir hava içinde yüzdüğünü görsem; ne zaman yaprakların titre-diğini, böceklerin vızıldadığını, hafif rüzgârların iç çektiğini ve gölün dalgalarının kıvrım kıvrım açılan bir ipek kumaş hışırtısıyla kıyılarda yavaşça buruştuğunu duysam ne zaman Tanrı'nın öm-rümün sonuna kadar bana eş yapmış olduğu kadının gölgesini yanımda, kumların ya da yeşilliklerin üstünde tebessüm ediyor görsem; kendimde, ölümden önce başka hiçbir şey arzu etmeyen bir ferahlık ve artık hiçbir iç çekmesi ile sarsılmayan bir sessizlik hissediyorum. Âdeta bir gün bana bu yerlerde görünmüş olan o kadının mutlu ruhunu görür gibi oluyorum. Bu ruh, sanki gözle-rimin önünde ufkun her noktasından pırıl pırıl ve sonsuza kadar yükseliyor, bu göğü ve bu suları yalnız kendisiyle dolduruyor,

haşmetler içinde parıldıyor, bu esirin içine emilip gidiyor, bu ateşlerde yanıyor, bu dalgalara giriyor, bu fısıltılarda nefes alıyor, bu buz tepelerinin şelaleleriyle bu göllere çağlayıp akan bu hayat ilahisi içinde dua ediyor, övgüler yağıdıyor, şarkılar söylüyor ve sanki onu hatırlayan bu vaat ile bu sular üzerine sadece gözlerle görülen, kulakla işitilen ve kalple hissedilen kutsamayı andırır bir şeyler akıtıyor!

(Raphael'in yazıları burada sona ermişti.)

- SON -